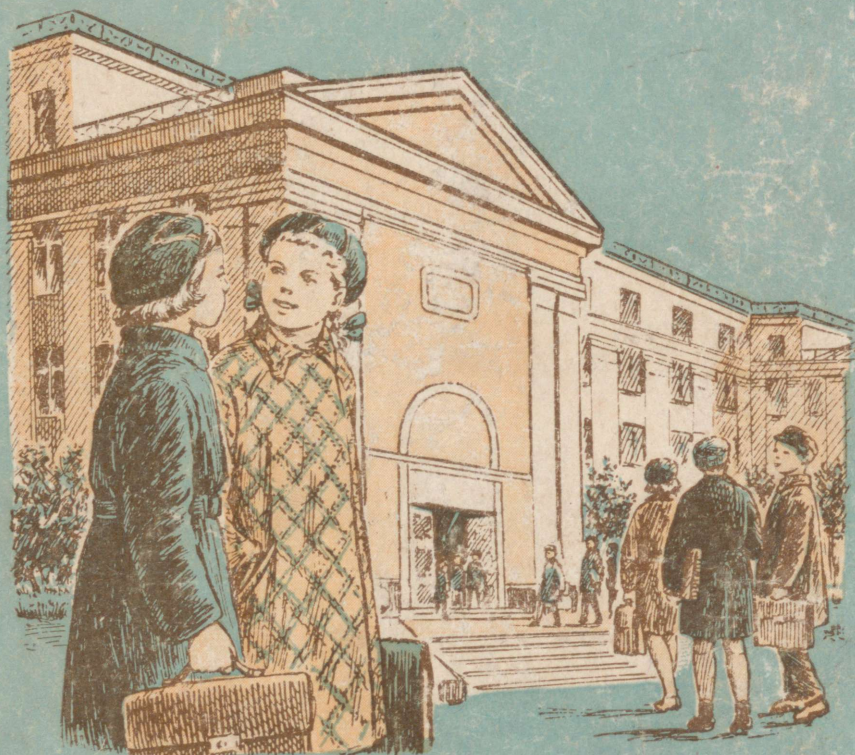

LUGEMIK

IV KLASSILE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

A-20851

E. JANNO, E. SALUN

LUGEMIK

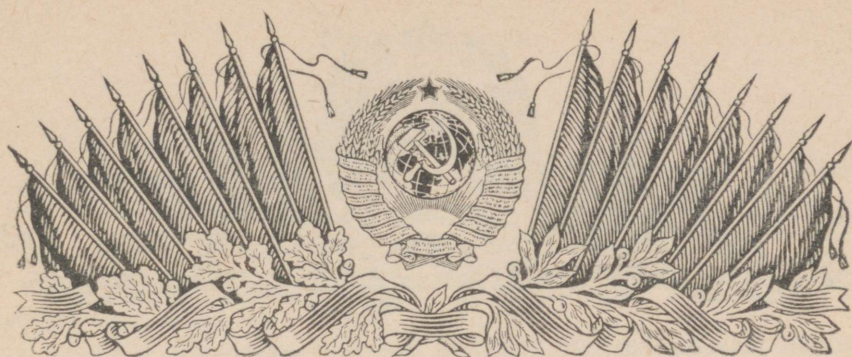
IV KLASSILE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1956

Kinnitatud Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt.

**TARTU ÜLKOOLI
RAAMATUKOGU**

Nõukogude Liidu hümn.

On vabade riikide murdmatu Liidu
loond jäädavaks ajaks suur Venemaa hõim.
Sest elagu rahvastest võidule viidud
Nõukogude Liit, tema ühtsus ja võim!

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste sõpruse, vendluse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Meil tormidest helendas vabaduspäike,
suur Lenin meil valgustas võitluste teid.
Truuks rahvale Stalin meid kasvatas kõiki,
tööks, kangelastegudeks innustas meid.

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste õnne ja õitsengu maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Kõik nurjatud kallaletungijad väärab
me lahinguis kasvanud võimas armee.
Me võitluste hoog sugupõlvedeks määrab
aus, kuulsuses hiilgama Isamaa tee.

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste jäädava kuulsuse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Eesti NSV hümn.

Jää kestma, Kalevite kange rahvas,
ja seisa kaljuna, me kodumaa!
Ei vaibund kannatustes sinu vahvus,
end läbi sajanditest murdsid sa
ja tõusid õitsvaks sotsialismimaaks,
et päikene su päevadesse paista saaks.

Nüüd huuga tehas, vili nurmel vooga,
sirp, lõika, alasile, haamer, löö!
Nõukogu elu, tuksu võimsa hooga,
too õnne rahvale, me tubli töö!
Me Liidu rahvaste ja riike seas
sa, Eesti, sammu esimeste kindlas reas!

Sa kõrgel leninlikku lippu kannad
ja julgelt stalinlikku rada käid.
Partei me sammudele suuna annab
ja võidult võitudele viib ta meid.
Ta kindlal juhtimisel kasva sa
ja tugevaks ning kauniks saa, me kodumaa!

Meie kodumaa.

M. Iljin.

Meie armastame oma kodumaad.

Armastame ta lõputuid legendikke, ta ülevaid metsi, ta võimsaid mägesid, ta veeküllaseid jõgesid, ta linnu ja kolhoose. Iga ta nurk, olgu see kuitahes kaugel, on meile kallid ja lähedane.

Meie kodumaa — see on nõukogude rahvaste suur pere, kes ehitab uut, helget elu.

Miljonid nõukogude inimesed töötavad pingsalt päevast päeva, maa peal ja maa põues, meredel ja jõgedel, vee all ja õhus, lõuna kõrbeis ja põhja tundrais.

Selle armee esiridades näeme kommuniste — revolutsiooni üstavaid sõdureid, kes on alati ja kõikjal eesmistel positsioonidel.

Meie maal on loodud ja luuakse ühtse plaani järgi tuhandeid tehaseid, tehakse ümber maakaarti, muudetakse jõgede voolu, elustatakse kõrbeid, ühendatakse meresid. Miljonid piiripeenardega eraldatud põllulapid on liitunud kolhoosipõldude võimsateks massiivideks.

Esimene september.

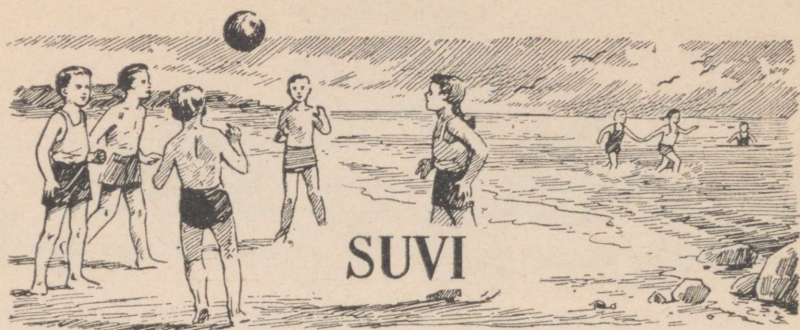
F. Kotta.

Saabub päev, mil jälle kooliteele astub noorus meie kodumaal, rinnas tuhin suurte tööde eelne, rõõmsate julge tulevikuplaan.

Seal on uute ehituste ilu, mida loovad väljaõppinud käed, seal on aedu, noore metsa vilu, soo ja kõrbe alistuse päev.

Seal on kõik, ei ole ainult ühte — tahet alistada, orjastada maid, püüdu pommitada linnu, hütte, hävitada jaamu, sadamaid.

Rahupüüd on liitnud meie meeled, rahu nõuab tsehh ja pidusaal, rahu kaitseks astub kooliteele õppiv noorus meie kodumaal.

Tervitan teid, noored matkajad!

Meie hiiglasuurel kodumaal on arvutuid rikkusi. Tema territooriumil peituvad maapõuevarade loendamatud lademed. Nõukogude inimeste ülesandeks on need leida. Meie kodumaa loodus, meie looma- ja taimeriik on rikkalik ja mitmekesine.

Raamatute ja õpetajate kaudu teate, mis kalad elutsevad Kaspia meres, mis liiki puud kasvavad Siberi metsades, missuguste maapõuevarade poolest on rikas Uraal. Aga kas tunnete oma kodukohta? Kas teate, mis loomad ja linnud elutsevad teie lähedastes metsades, mis puud neis kasvavad, mis kalad on teie kodukoha järvedes ja jõgedes ning kuhu voolavad need jõed? Kas tunnete oma kodukoha taimi ning kas teate, millised neist on inimesele kasulikud ja millised kahjulikud?

Neile, kes tunnevad loodust üksnes raamatute järgi, tahan ütelda: vaadeldge ja õppige tundma ümbritsevat loodust!

Teie vaatlused toovad suurt kasu teadlastele, uusehitustele ja kolhoosidele, vabrikutele ja tehastele, kodukoha muuseumidele.

Õppige tundma, uurige oma kodukohta!

Tuleb aeg, ja te kasutate oma teadmisi ning avastatud aardeid oma kodumaa hüvanguks.

S. Vavilov.

territoorium, -i — maa-ala
aare, aarde — kallisvara

Ilus oled, Isamaa!

M. Veske.

Minge üles mägedele,
Tuule õrnal' õhule!
Vaatke alla oru põhja
Üle lille hiilguse!
Vaatke, kuidas oja keerleb
Läbi luha läikiva!
Ja siis hüüdke alla orgu:
Ilus oled, isamaa!

Laagriõhtu.

R. Parve.

Järvepinnal õhtuaegu
helgib eha viimne vööt;
kalad, need ei näki praegu —
vist ei maitse meie sööt...

Õhtutaevas lõõmab lillalt,
pardid kahistavad roos —
aeg on, sõbrad, paadisillalt
minna lõkkele nüüd koos.

Udu juba katab rajad,
laiub rannapajudes,
varjab valged laagrimajad
väljakule vajudes.

Lind kaob läbi tumma palu
poisikesi areldes,
tee peal konnad harkisjalu
volksatavad kareldes.

Lõhnab mõnusasti tõrvast,
lõke loidab palavalt —
üksik sääsk sind nõelab kõrvast,
nuttes ise halavalt.

On sul sääse jaoks nüüd mahti,
hakka teda ajama —
lööge, sõbrad, laulud lahti,
pange metsad kajama!

Laulame nüüd täiest rinnast,
kuidas päev läks kiirelt käest;
virvendavast järvepinnast,
marjarikkast raudteemäest,
sest, kuis okstest onne tehti,
kogutud sai pohlalehti,
münti, nõmmeliivateed,
ja et kaasas kõikad-nöörid,
noored nobedad sapöörid
sillatasid ojaveed.

Sellest, mis meil hinges asub,
praegu vaikida ei või:
kõigest sellest laulda tasub,
mida möödunud päev meil tõi!

h a l a m a — kaebama, kurtma
s a p ö ö r, -i — kaevikute, välikindlustuste ehitaja
k a i k u m a — valjusti kõlama, kajama
f a n f a a r, -i — pasun

Keset mängu, tantsukeerist
kõik sind hooga kaasa veab —
ainult röömsast pioneerist
lõkkeõhtu lugu peab.

Uusi oksti tulle kannal,
mängudele hoogu anna,
laulus kiida seda maad,
kellelt kõik need röömud saad!

*

Lõkkehetked kiirelt kaovad,
juba tuli väheneb,
silmad vargsi kinni vaovad,
uneaeg nüüd läheneb...

... Kas siis tõesti juba kaikus
unetunnile fanfaar?
Kaikus!

Nüüd on õhtuvaikus;
ainult kõrge taevakaar
süütab sätendavad tähed,
kui sa oma tuppa lähed,
uneootel silmapaar.

Tooge noodad, noored mehed!

R a h v a l a u l.

Meie metsajärvekeses
kalad kullatsed elavad:
purikad, pugalad küljel,
lutsud, küljed loogelised,

havid laiad, laugud otsad,
säinas suuri, selga paksu,
kiissa suuri, küütu selga.
Külapoisid, noored vennad,

lööge vaiad vastastikku!
Lähme lutsu püüde maie,
kiissa kinni võttemaie,
ahvenidagi ajama!
Kiissa kikitab meressa,

angerjas hanipajussa,
vingerjas Viru võsassa,
haugi laulab laine'essa...
Tooge noodad, noored mehed,
võrgud, Võnnu poisikesed!

Ilus suvepäev oli ...

Juhan Liiv.

Ilus suvepäev oli. Meile oli uus talumaja ehitatud, suured aknad, avarad ukсед. Ukсед seisid päeval lahti. Hele valge oli kamber.

Minul küll ei olnud nii pidulik süda. Mina olin vang enese kodus. Oo, kurbadest kurvem vang ...

Pääsukesed löid õhus üle õue oma tralli, nagu ainult pääsukesed õhus mängu, lendu võivad ja mõistavad.

Vidiit, vidiit!

Korruga lendas üks neist oma lõbutuhinas nagu nool lahtisest uksest sisse kambri ja — haledasti peaga vastu akent.

Punts ja punts!

Veel kord!

Hale oli vaest loomakest näha, kuidas ta enese eksitusele ohvriks langes.

Ma hüppasin, et ta enam uuesti pead lüüa ei saaks, aknale ja mul õnnestus väikest kalliülikonnalist kerget saksa tabada ja pihku võtta.

Oh, kuidas värises, kuidas tuksus ta süda mu sõrmede vahel!

Nagu värisev tasku-uuri vedrukene, millele nõelaga külge torgatud.

Kuidas ta kartis, see nii väike südamekene...

Kuidas liikumatult vaatasid ta sametmustad silmad...

Ruttu astusin ma temaga õue, et ta piina lühendada, — ja avasin pihu —

Vidiit!

See oli hõiskamine pääsemise üle, tänu, vabaduse hüüe.

Ja kümnetes hällitus-võnkudes lendas ta üle õue, kopli, üle naabri õue ja kadus üle pärnade kolmanda talu õue, kus ta pesa oli...

Kuidas oleksin mina talle järele lennanud!

Aga ka minugi hommik läks ilusamaks...

Ja aastapikkuste vaikivate päevade järel luuletasin ma jälle esimese laulu.

1. Kuidas kirjeldab Juhan Liiv ilusat suvepäeva?

2. Miks ütleb jutustaja enese kohta «Mina olin vang enese kodus»?

3. Kuidas mõjus jutustajasse pääsuke vabastamine? Loe veelkord üle laused, mis sellest kõnelevad!

4. Mida peab kirjanik elus kõige tähtsamaks?

Pääsuke.

E e s t i r a h v a l a u l .

Vidli-vadli, viisud leidsin,
kudli-kadli, kust ma leidsin?
Sabli sammalde seasta,
pagli pajupõõsa'asta.
Ostsin orjale hobuse,
ori läks hoosta rakeüdama,
katkine kasukas seljas,
saba läks lõhki — tsirr!

Kolhoosipõllul.

K. Korsen.

Laagri esimesest salgast
kümme valiti.

Kümme tublimat — ja algas
minek kuhugi.

«Miks said minna suuremad?»
mahajääjad küsivad.

«Tööle läheme kolhoosi,
auväärt kutse meile toodi.»

Väljad laiad, põllud pikad —
see on siin kolhoos.

Kõrged kõrred, terarikkad —
kahisevad koos.

Väli kullakarvaline —
lõppenud on küpsemine,
ootab juba kogujaid...
Tööle, tööle sedamaid!

Kõrisedes niidab masin —
(see ju masinate viis!)
kogub kõrsi — parma lasi
just me ette siin.

Kes teist oskab, köitku vihuku,
pange töösse käed ning pihud!
Lapsed linnast — oskate?
«Ei veel oska,» kostame.

Vana brigadir siis võtab
oma hoolde meid.

Naeratades, ei ta tõtta,
tõstab kõrsi neid.

Kõrrepihutäiest side,
see on sitke vihupide,
millega ta köidab parma
osavasti, nõnda varmalt.

«Kas ju oskate?» — «Jah, katset
kohe teeme nüüd...»

Me ju polegi nii lapsed,
ikka olnud püüd
olla töös kui täitsameeski;
küllap selgeks saab meil seegi,
kuidas kõita tublimalt,
kindla käega, tugevalt.

Vana brigadir see Mihkel,
tublist tublim mees:
õpetuseks uusi vihke
köidab meie ees.

Ja nii vilub meie käsi,
et ei väära, et ei väsi,
kuni vihk saab tugev, sile,
paned püsti — ikka sale.

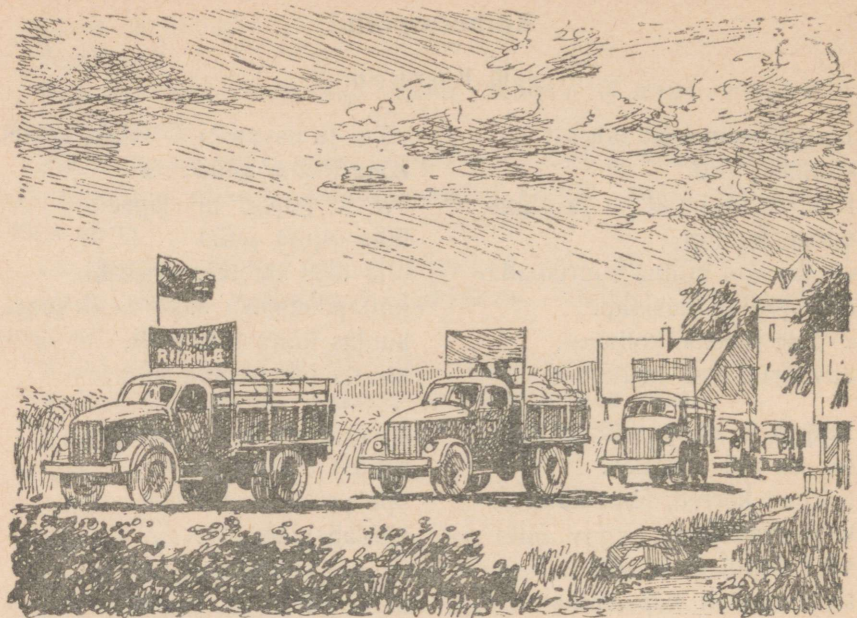
Varsti Mihkel, brigadir,
lausa rõõmustab...
Külarahvas juba kihkel —
kes see võidu saab?

Kärmesti, kolhoosirahvas —
näete, noored üpris vahvad!

Võistlustöö jäi teiseks korraks —
me veel algame...

Las siin kasvab uus kord oras,
ei siis malda me:
tublist tahan olla parem,
jõuda valmis kõigist varem.
põldudel või tehaseis —
las vaid jõudu korjub meis.

parmas, parma — lõigatud vilja hunnik, sületäis
varmalt — kärmesti, kiiresti

Kombain stepis.

P. Pavlenko.

(Jutustusest «Stepi päike».)

Jutustus räägib sellest, kuidas kolhoosnikud koristavad saaki Krimmi stepis. Lõunakaldalt sõidab neile appi autokolonn. Autokolonna juht Jemeljanov võttis endaga steppi kaasa oma kümneaastase poja Sergei.

Poiss nägi väga palju uut ja huvitavat teel ja stepis ning küpse vilja koristamisel.

Maailm oli täis sära ja vaikust.

Sergei ei saanud kohe aru, kus ta on ja mis on temaga. Peaasi, et ta oli täiesti üksi, ümberringi aga laius stepp.

Stepp mängles koristatud ja alles küpsemata viljade kõrre ja õlgede kuldsetes varjundites ning päevalille erekollases kõikuvast tules. Pärnis taevani, kõigist külgedest pärnis taevani küündis stepp kuldse merena.

Kolhoositared roomasid all otsekui end peites kitsa vitsakesena, millest tihedate viljapuuaedade ladvad kartlikult välja piilusid.

Sergei istus kaua, pannes käed põlvile, teadmata, mis ette võtta. Autokolonn oli arvatavasti juba ammu viljaveole asunud ja kes seda teab, millal ta tagasi jõuab. Sergei ei teadnud, kas ta peaks vahest minema külasse või ootama isa rehalas. Isa pintsak oli kohal, kuid seljakott koos käteräti ja seebiga oli sõitnud ära ühes masinaga. Suur meega ülemääritud leivaviil lamas pintsaku kõrval kobru-lehel. Mesilaste parv roomas mööda leiba, ja et neid mitte ärritada, hakkas Sergei ettevaatlikult leivaviilust näkitsema tükikesi. Mesilased ei taganenud. Nad istusid leivatükikestele otse huulte juures, püüdes neid iga hinna eest ära võtta kutsumata õgija käest.

Peab tunnistama, et Sergeil polnud kunagi olnud tegemist mesilastega, ja nagu iga linnapoiss, kartis ta neid. Nüüd ta ei tahtnudki enam süüa, aga mesilased keerlesid ikka tema ümber, aina ähvardasid. Hirmust silmi pilutades ja nägu krimpsutades hakkas ta neid meeleheitlikult vehkides eemale peletama.

Järsku lõi midagi teravat nagu elektrilöök talle sõrme ja nõrkenud mesilane langes lõdvalt tema käelt maha. Valge täpik hammustuse kohal kasvas silmanähtavalt muhuks. Sergei karjatas ja, pistnud sõrme suhu, hakkas jooksmas küla poole.

«Serjožka!... Jemeljanov!» kuuldus tema selja tagant. Zina Tšumakova, tüdruk, kellega ta oli hommikul kohtunud autode juures, lehvitas talle sõbralikult käega. «Babentšikov kutsub! Kiiresti!»

«Babentšikov?» kordas Sergei sõrme suust välja võttes ja selja taha peites. «Noh, mis siis?»

«Noh, jookseme, muidu Jaška annab meile nahatäie!» Ja võtnud Sergeil pintsakukäisest kinni, vedas Zina teda endaga kaasa.

Sergei tõmbus tagasi.

«Mesilane nõelas mind,» ütles ta võimalikult süngelt.

«Heldekene, missugune te küll oletel!» kiljatas Zina siirast kaastundest, üle minnes «teiele», mis arvatavasti tähendas temal suurimat põlgust. «Peab maha sülgama ja nii — vaadake!» Sülitanud endale pihku ja seganud süljesse näputäie mulda, määris ta Sergei nõelatud sõrme, lahkesti sõnades: «Nad on meil küll taltsad, ei puuduta kedagi, aga teie arvatavasti läksite neile kallale nagu ogar ja nüüd saitegi.»

Tähelepanu liigutas Sergeid ja ta oli valmis rääkima sellest, kuidas mesilastelt ära võtta söömata jäänud meelevatükki, kuid siinsamas ilmus külatänava lõppu kuivetanud poiss, kel olid peaaegu kohvpruunil ihul ainult spordipüksid ja kelle ihugi oli päikese

põletisjälgedest, kriimustustest ja sinistest laikudest triibuline. Tema vabarnavärviline kestendav nina paistis eredasti silma tõmmust näost, mis väljendas kangelaslikkust. Ei võinud olla kahtlust: see oligi Jaška Babentšikov.

Ta tuli, hoides küünarnukkidest kõverdatud käsi laiali, nagu oleks tal juba nii tugevad lihased, et kätel pole neid kuhugi panna — ja vaatas huviga, kuidas Zina Tšumakova arstis Sergei sõrme. Tema silmis helkis ilmne halvakspanu.

«Kust oled?» küsis ta ebasõbralikult, nagu poleks tal olnud tõepoolest aimu poisist, kes oli siia sõitnud koos autokolonniga.

«Aga kust sa ise oled?» vastas Sergei samas toonis.

«Tean ise, kust, aga kelle oma sina oled?»

«Ma pole kellegi oma. Mis see sinu asi on?»

Nad seisid nagu kaks noort kukke, valmis võitluseks.

«Kas tulid kolonniga või?» küsis Babentšikov, kaldudes asja rahulikule lahendamisele.

«Kolonniga.»

«Oleksid võinud ju nii ütelda. Pioneer oled?»

«Olen.»

«Aga kus on kaelarätt?»

Sergei haaras kaelast, kaelarätti ei olnud.

«Näen, et oled meister valetama. Selle eest, tead mis saad?»

Babentšikovi silmade järgi otsustas Sergei, et oli jätnud rumala mulje.

«Mul suri ema alles hiljuti,» ta ei teadnud isegi, mispärast ta lausus seda ainult huultega, ja samas hakkas ta kohe öeldu pärast häbenema: asjata oli rääkida oma muret võõrale.

«Oleksid pidanud seda kohe ütleva,» muutus Babentšikov lahkemaks. «Kas tuled viljapäid koristama?»

«Muidugi tulen. Milles on asi?»

Jaška käskis silmadega enesele järgneda.

Pioneerid olid juba koos. Laiades õlgkübarates, valgest riidest mütsikestes, kolmenurgelistes ajalehest või takjalehest mütsides, kotid üle õla ja mõnedel isegi veepudel vöö vahel, arutlesid lapsed kärarikkalt eelseisvat päeva.

Sergei heitis särgi seljast, sidus särgisaba sõlme ja riputas selle omatehtud seljakoti käiseidpidi üle õla.

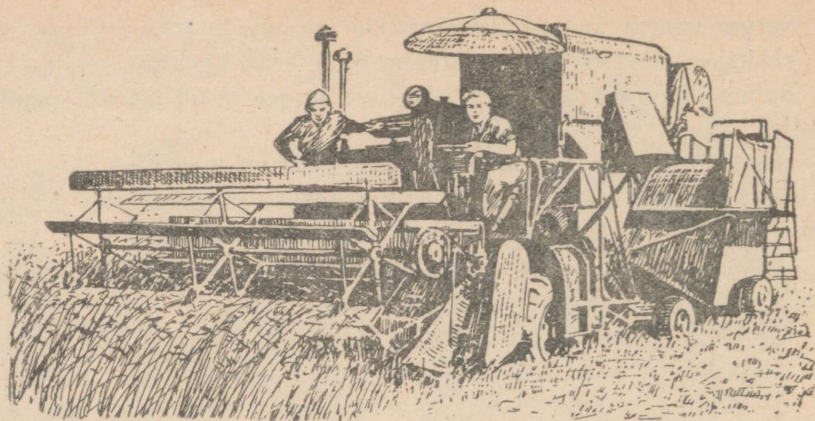
«Nupp töötab!» kiitis Babentšikov teel olles ja käsutas: «Valvell!»

Babentšikov hakkas Sergeile päris meeldima. See oli kahe- või kolmeteistkümne-aastane, energilise kõhna näoga poiss. Kuid temas, kui ta rääkis, paistis jõulise loomuse ja tugeva tahtejõuga noormees. Seda noormeest võis usaldada kõiges. Ta meeldis Sergeile ja Sergei oleks tahtnud väga hoida käsi tema moodi ja seista, jalad harkis, ja kõnelda silmi pilgutades ning iga lauset rusika vehkimisega lõpetades, otsekui oleks ta neid naeltega kõigi nähes kinni tagunud.

Nõelata saanud sõrm tuikas, kuid ei sobinud sellest välja teha Babentšikovi nähes, ja et tähelepanu teisale juhtida, hakkas Sergei uuesti siinset steppi vaatlema.

Kõik oli siin nagu peopesal. Inimesed kaugesid, kuid ei kadunud silmist. Sergei nägi, kuidas teispoole kitsast orgu mingisugune kärbes kõndis keerleva tiivaga, samaaegselt sarnanedes küljeli langenud veskiga ja vanadest ajakirjadest pärit ratasaurikuga. Tema juurde sõitsid alatasa putukatena tillukesed hobuveokid.

Niiskevõitu hommikune tolm suitses laisalt kaugetel teedel veoautode ja vankrite taga. Mägimüüdi lõhn küllastas õhku. Nii oli olnud siis, kui ema läks kuhugi isetegevusõhtule ja lõhnatas oma juukseid, ja hea pidulik lõhn püsis tema toas kaua. Sergei kordas seda nüüd oma mälestuses kui unustatud laulu.

Ent õhk laulis ka ise. Tal oli meeldiv helisev hää. Kuigi linde polnud näha, kuid miski helises ja laulis nähtamatult nagu isendast.

Babentšikov jaotas poisid kolmekaup. Sergei ja Tšumakova jäid kokku. Kolmandana arvas ennast nende juurde brigadir.

Vilja toonud plaanvanker pöördus põllule tagasi. Lapsed istusid vankrisse ja sõitsid minema. Kunagi polnud Sergei arvanud, et hobused võivad tormata niisuguse kohutava kiirusega. Laskunud järsakust alla orgu, mille põhjas kasvasid puhmastena madalad kõrkjad, läks plaanvanker osaliselt koristatud nisusiilule, vastu kombainile — sellelesamale kärbesmasinale, mida Sergei oli äsja mõnuga vaadelnud kaugusest.

Kombain tungis sujuvalt tihedasse viljamüüri ja nagu pühkis selle maha oma pöörleva veskiga.

Masin hämmastas Sergeid. Kõrgel lahtisel sillakesel rooliratta juures istus roolimees. Aeg-ajalt andis ta märku traktoristile ja see kiirustas või aeglustas käiku, pööras vasakule või paremale.

Pikk ja keerukalt ehitatud ning nugaodega varustatud pöörlev tiib kombaini paremal küljel haaras kõrred kerilauale, löikas nad nugaodega läbi ja viis mööda kaldteed kombaini sisemusse. Pekstud õled visati kombaini lõpus asetsevasse kambri. Kambri kõrval platvormil töötas põhukoguja. See tallas põhu kokku ja jagas selle ühtlaselt kogu kambri. Avades seejärel kambri põhja ja tagaseina, heitis põhuhunniku välja kõrrestikule. Terad jäid kuhugi masina sisemusse. Samal ajal, kui roolimees juhtis oma ragisevat laeva, askeldas teine — kes oli vanem — millegagi külgsillakesel seistes.

Kombaini vasakul küljel võis näha presentvoolikut. See oli tühjendustoru.

Kombainer Aleksei Ivanovitš Gontšaruk tervitas lapsi käeviipega.

«Aleksei Ivanovitš, meie tulime teie juurde!» hüüdis Babentšikov kombainerile, kui veok jõudis kombaini kohale. «Teie juurde!» Näitas veel kätega ja Gontšaruk noogutas peaga, et ta mõistis teda, kuigi oli selge, et ta ei võinud millestki aru saada.

Zina Tšumakova asus midagi pärimata tööle. Ta läks kummar-dudes, patsikestega peaaegu maad puudutades, ja riisus mõlema käega kiiresti ja osavasti nagu kana kõrrestikku. Sergei hakkas sedasama tegema.

Tšumakova lisas kiirust ja vahemaa nende vahel suurenes. Kummargin oli väga raske liikuda. Sõrm ja kogu käsi tuikasid halastamatult ja päike kõrvetas ägedasti. Murumüts ei kaitsnud päikese eest. Pealegi ei leidnud ta mingisuguseid viljapäid. Kar-tes, et ta lihtsalt ei märka neid, kaotas Sergei palju aega kõrres-tikus kobades ning jäi üha enam ja enam oma kolmikust maha.

Ta hakkas sagedamini end sirgu ajama, et puhata, kuigi hästi mõistis oma käitumise sobimatust. Kui, ütleme, roomatakse rün-nakule, siis ju keegi ei puhka, ei siruta jalgu — see on selge.

autokolonn, -i — autode rühm, autode voor

1. Kuidas sattus Sergei steppi?
2. Mis ajal see oli?
3. Missugune äpardus juhtus Sergeiga?
4. Kellega sai Sergei kõigepealt tuttavaks?
5. Kirjeldada Jaška Babentšikovi ja tema tutvumist Sergeiga.
6. Kuhu läksid pioneerid? Mis oli nende tööks?
7. Kirjeldada kombaini tööd.
8. Mispärast ei saanud Sergei tööga hakkama?

Miks sa sirised, sirtsukene?

Eesti rahvalaul.

Miks sa sirised, sirtsukene,
miks sa leinad, lehelindu?
Miks sul härras häälekene,
miks sul kurba keelekene,
kurba keeli, väriseva?
Eks veel lepad lehtedella,
eks veel kased kätte'ella,
murul rohuliblekesta?
Ei ole pinnalla porigi,
ei veel tuuli tormillagi.

Sirtsu kuulis, sirtsu kostis,
sirtsuke vastu sirises:
«Pea tuleb pori pinnale,
tuleb tuuli tormilegi.
Kured meil toovad kurja ilma,
vilu ilma, vinget tuulta.
Haned toovad hallatusta,
külma koidula kallavad,
kuni luiged lendavad,
lumi taga neil tallerdab.»

*Vanasõna: Kui rändlinnud kõrgelt
lendavad, tuleb lumi hilja.*

Sügis.

Juhan Liiv.

Igav liiv ja tühi väli,
taevas pilvine;
jõuan tulles metsa äärde,
tuleb nõmmetee.

Männi roheline samet,
üksik metsatee:
pedak heleroheline,
kask kuldkollane.

Pedak heleroheline,
kask kuldkollane!
Nõmm on sügisele
langend kaenlasse.

Sügisene päev.

I. Turgenevi järgi.

Sügisel septembri keskpaiku istusin kord kasesalus. Varahommikust alates udutas vahetevahel peenikest vihma, mis asendus aeg-ajalt sooja päikesepaistega; oli heitlik ilm. Taevas kord mattus üleni pehmeisse valgeisse pilvedesse, kord äkki selgines paiguti ning hetkeks, ja siis paistis laialinihkunud pilvede tagant tükk taevasina, selget ja lahket nagu kaunis ning tark silm. Ma istusin ja vaatasin ringi ning kuulasin. Lehed mu pea kohal kahisesid tasa, tasa; juba üksnes sellest nende kohinast võis ära tunda, milline aasta-aeg oli. See ei olnud kevade rõõmus naerev sahin, ei suve pehme sosistamine ega pikk kõnelus, ei hilissügise arglik ning külm kahisemine, vaid vaevalt kuuldav unine vada. Nõrk tuul liigutas vaevalt, vaevalt puulatvu. Vihmast röske salu sisemus muutus lakkamatult, sedamööda, kas päike paistis või kattus pilvedega. Salus lõi vahel kõik üleni särama, otsekui oleks seal kõik äkki naeratanud: mitte väga tihedate kaskede peenikesed tüved omandasid äkitselt valge siidi õrna vastuhelgi, maas lebavad puulehed hakkasid järsku kirendama ja löid tukatikullana lõkkele, juba oma sügisese, üliküpsse viinamarja taolise värviga ehitud kõrgete käharate sõnajalgade kaunid varred aga moodustasid võrestiku, silmade ees lõpmatult segi minnes ja risteldes. Vahel jälle tõmbus kõik ümberringi äkki kergelt sinavaks: eredad värvid kustusid

silmapiilkselt, kased seisid üleni valged, ilma läiketa, valged nagu äsja mahašadanud lumi, mida veel ei olnud puudutanud talvise päikese külmalt mänglev kiir, — ning hiilimisi, kavalalt hakkas mööda metsa puistama ja kõhistama ülipeenikest vihma. Ehkki märgatavalt kahvatumaks tõmbunud, oli kaskede lehestik veel pea-aegu üleni roheline. Ainult siin-seal seisis mõni üksik üsna nooruke kask, üleni punasena või üleni kuldsena, ja oli tore vaadata, kuidas ta päikese käes puhkes eredasti leegitsema, kui päikesekiired libisedes ja kirendades ootamatult tungisid läbi vihma poolt äsja puhtaks pestud peenikeste okste sätendava võrgu. Polnud ainustki lindu kuulda. Kõik olid varju läinud ja vait jäänud, ainult harva helises teraskellukesena tihase pilklik hääleke.

*

... Ma suundusin metsa. Päev oli imeilus. Oli niisugune vaikus, et saja sammu taha võis kuulda, kuidas orav hüples kuivas lehestikus, kuidas murdunud oks esmalt nõrgalt takerdus teiste okste külge ja siis kukkus pehmesse rohtu.

Õhk, mis polnud soe ega värsk, vaid ainult lõhnav ja justkui hapu, puudutas silmi ja põski pisut, pisut meeldivalt; pikk ämbliku-võrk, õrn nagu siidlõng, valgete tombukestega keskel, lendas sujuvalt üles ja, liibunud püssilae külge, venis otse õhku — see oli sooja ilma tunnus...

*

... Tugev sillerdav hele hüüd kajas ootamatult meie kohal ja silmapilk kordus sama juba natuke meist eespool.

Suured ilusad linnud lendasid kolmnurgana, kumerate tiibadega järsku ja harva vehedes. Pea ja jalad kangelt välja sirutanud, rinna järsku ette asetanud, tormasid nad peatumatult ja niivõrd kiiresti, et õhk vilistas ümberringi. Üllas oli näha niisuguses kõrguses, niisuguses kauguses kõigest elusast niisugust kuuma tugevat elu, niisugust kindlat tahet...

s u j u v, -a — ladus, (ühetasasel) voolav

1. Lugada Turgenevi sügisekirjeldused veel kord läbi. Välja kirjutada üksikud väljendused, milles räägitakse ilmamuutustest (taevas, päike, õhk), lehelangusest, lindude äralennust, loomadest ja inimeste meeleolust.

2. Märkida omadussõnad, mis aitavad joonistada pilte sügisest.

3. Kirjutada kirjand ühele teemadest: «Kuldne sügis», «Hilissügis».

Kirjandi plaan:

1. Sügistaevas.
2. Mets ja jõgi.
3. Aasad ja põllud.
4. Lindude äralend.
5. Loomade elu.
6. Inimeste elu.

Kirjandis kasutada kujukalt väljendusi luuletustest ja kunstipärastest jutustustest.

Ussisoo kuivatamine.

H. Leberrecht.

(Jutustusest «Valgus Koordis».)

Parteiorganisaator Muuli otsis silmadega kohta, kuhu võiks tõusta, et haarata ühe pilguga kõiki inimesi ümberringi, ja leidmata soomaal midagi kõrget, hüppas käiapukile.

Koordi kolhoosnikud muigasid heakskiitvalt Muuli leidlikkuse üle.

Nüüd nägi Muuli hulka talle tundmatuid nägusid, noori ja vanu, mehi ja naisi; nad liitusid talle nii hästi tuntud Koordi inimeste rühmaga. Ta otsis silmadega rahvahulga seas Murumetsa ja Vaod, Laurit, Tatrikku ja Taaksalu, kelle õlad ulatusid üle meeste mütside — kõik nad seisis praegu veidi hämmeldunult ja kuidagi arastunult — ja naeratas neile sõbralikult.

«Vaadake, kui palju on täna inimesi Ussisoos,» ütles Muuli heakskiitvalt ning valjusti. «Siin pole kunagi olnud nii palju inimesi... Näete, nõukogude võim tõi parkalid, raudteelased, pagarid ja igasuguste teiste ametitega töölisel linnast kolhoosnikutele appi ehitama uut elu Koordis, appi kuivaks laskma Ussisood, looma selles soos viljakandvaid põlde — vilja külvama sohu...»

Ma näen, nad on toonud endaga kaasa lipud ja suured Lenini ja Stalini portreed,» ütles Muuli mõtlikult. «Ussisoos pole kunagi lehvinnud lippe. Nõukogude inimesed on viinud need lipud taigasse ja kõrbetesse, põhja ja lõunasse... Ja igal pool, kuhu nad toovad uue elu, kus nad rajavad elektrijaamad ja kaevandused, tehased ja uued põllud, — heiskavad nad punased lipud. Ja nii ka täna, asudes ühise töö kallale Ussisoos, paneme lipud lehvima soo kohal... Töö juurde, seltsimehed, asja kallale!»

Ta kargas maha käteplagina mürisedes. Kandes lippe ees, kolistas labidate ja kirkadega, liikusid inimesed edasi. Pika roduna venisid nad piki tähiste rida...

...Ja jälle tungisid kirkad maasse, lendasid mullakamakad ja välkusid labidad.

Ussisoo muutus kärarikkaks hõigetest, kirve- ja kirkahoopidest, käia lakkamatust undamisest. Kuskil eespool süütasid sood puhastavad inimesed tulelõkke. Algul põles tuli väga visalt, roomavad sookasvud visisesid ja kustusid, vett täis maapind kustutas tule ja tulle loobitavad juured ning oksad olid toored, kuid inimeste pingutused ja oskus andsid tulemusi, — lõke võttis tuld. Siis hakati loopima tulle väljajuuritud kände, üleskistud põõsaid ja terveid männiäbarikke. Leek vuhises ja kerkis tuulest paisutatuna kõrgele ning suits tõusis sambana taevani. Selles ägedas kuumas põlevas leegis, mis muutis tuhaks maa üleskündmist takistava võsa, oli midagi ühist soos askeldavate inimeste ägeda tööga.

Lõket märkasid kaugelt ka Semidor ja sepp Peeter, kes remontisid tammi vana veski juures.

«Põleb,» ütles Semidor heameelt tundes ja tema punane otse-

kui küpsetatud nägu tõmbus lõbusale naerule. «Põletavad Ussi-soost põllumaad.»

«Jah...» nõustus Peeter, pannes hetkeks vasara ja pihid kõrvale, et imetleda silmapiiril tõusvat suitsusammast. «Lõpp Ussi-soole.»

Kui päike oli nihkunud üle keskpäeva, peatasid Koordi inimesed lühikeseks ajaks töö ja, istudes siiasamasse kraavikaldale, sidusid lahti kodunt kaasavõetud toidukotid, et keha kinnitada.

... Töö käis kogu päeva kuni videvikuni. Kella viie paiku anti elavat ahelikku mööda edasi teade, et Johannes Uustalu on oma raudteelastega jõudnud kolme männini. Vesi kraavis tõusis, loksus jalge all, — algul oli teda kederluuni, hiljem tõusis kõrgemale. Paljud võtsid jalad lahti.

Lühikesel välknõupidamisel Muuli ja brigadiride vahel otsustati ilmtingimata täna läbi kaevata ühendus magistraalvõrguni, mis oli poole kilomeetri kaugusel kolmest männist, et lasta vesi voolama. Kui täna ei lähe korda kraavi valmis kaevata kogu laiuses, siis teha kolme männi juurest edasi kas või kitsas kraav, et hiljem seda laiendada.

Koordi inimesed, lõpetanud oma kraaviosa, läksid ettepoole appi Uustalule. Nad töötasid lõbusa ägedusega, mudased, pealaest jalatallani läbimärjad, kuid nad ei tundnud ei vinget sügistuult ega vee külmust. Taaksalu käes purunes raksatades labidas, ta silmitsees kahjutundega labidavarre tükke, viskas need minema ja võttis kangi. Kuid varsti oli ka kang märgatavalt kõveraks paindunud. Vao peale oli hirmus vaadata, kui ta kogu jõudu pingutades ja tumepunaseks muutudes kaalus kivimürakat ja seda maast välja kangutas. Raevuka näoga surus Murumets labida sinisesse savisse ja viskas seda tohutu suurte kamakatena kraavist välja. Paul vaatas aeg-ajalt murelikult taeva poole, — kas nad jõuavad valmis, kas on veel aega?

Nii möödusid pingelises töös veel mitu tundi, mis näisid kõigile väga lühikestena.

Lõpuks kostis eestpoolt «hurraa» ja kandus mööda ahelikku Koordi kolhoosnikuteni.

Paul vaatas tähelepanelikult vett jalge all.

«Vesi voolab!» hüüdis ta.

Ja kõik ümberringi hakkasid naerma, käratsema, rääkima...

«Vesi voolab! Vesi voolab välja!»

Videvikus sõitsid linnast tulnud külalised autodel ära. Neid saa-

deti tugevate käepigistustega ja neile sooviti head teed. Kojuminekuks hakkasid seadma endid ka kolhoosnikud, kes olid viimse võimaluseni väsinud, kuid rõõmsad ja vaimustatud sellisest suurepärasest päevast.

Lõkked jäid põlema Ussisohu, valgustades mättalist lagendikku vallatu, hüpleva helgiga ja peegeldudes tumedas rabavees, mis nõrgus inimeste poolt päeva jooksul kaevatud kraavi. Terane kõrv võis kuulda vaikset vulinat. Vesi voolas...

Lõkked helendasid öösel veel kaua Ussisoo. Kuma paistis kaugele ja naaberkülade talupojad rääkisid seda vaadates:

«Näe, Koordis põlevad tuled... Kolhoosnikud puhastavad sood põllumaaks...»

parkal, -i — nahaparkija

taiga — (Siberi) põlismets

magistraalvõrk — pealiinid, peatorustik

kirka — tööriist, tarvitatakse kaevanduses ja mullatöödel

1. Kes olid tulnud abistama Koordi kolhoosnikuid kraavikaevamisel?
2. Kirjeldada Ussisoo kuivatamist.
3. Jutustada mõnest nähtud sookuivatamisest ja kraavikaevamisest.
4. Miks kuivatatakse soid?

Suur Oktoober.

M. R a u d.

Suur Oktoober Neeva vete käärus
tõusis tormiselt kui äiksehoog —
murdus põrnu vägivald ja väärus
nagu kolletanud pilliroog.

Võitluskutse kaugustesse kajas
relvade ja südamete jõus.
Oma õigusele riigi rajas
rahva tahte võimas ülestõus.

Vabas töös löi helisema alas,
viljad voogasid kui meri lai.

Igas laulus, igas leivapalas
õnnetunne tugevamaks sai.

Suur Oktoober rahvad liitu põimis,
vennalikult käsi võttis käe.
Suur Oktoober on me jõud ja võim, mis
võitnud on ja võidab iga väe!

Oma tööga ellu toome imed —
Suur Oktoober valgustab me teed.
Lenin, Stalin — surematud nimed,
vabaduse kilp ja mõök on need.

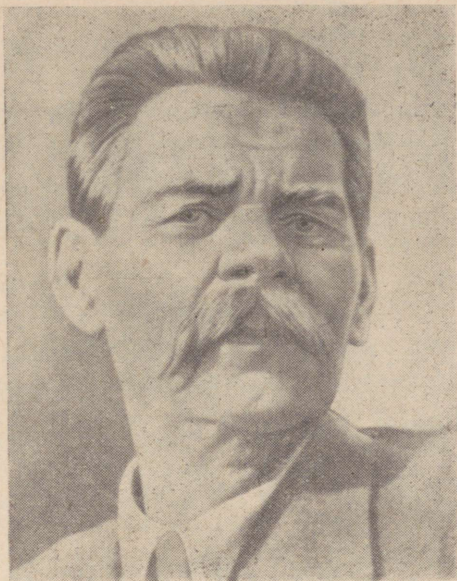
Kool, raamatud.

Pole suuremat jõudu kui tarkus: tarkusega varustatud inimene on võitmatu.

Kõik, mis maa peal on loodud — kogu kultuur on loodud ja välja töötatud inimeste tööga.

Armastage raamatut — tarkuse allikat, ainult tema suudab meid teha vaimselt tugevaiks, ausaiks ja arukaiks inimesteks, kes suudavad siiralt armastada inimest, austada tema tööd ja kogu südamega nautida tema lakkamatu suure töö kauneid vilju.

M. Gorki.

Kuidas Gorki luges raamatuid.

M. Gorki järgi.

«Maksim, mis sa teeksid, kui järsku rikkaks saaksid?»

«Ma ostaksin raamatuid.»

(M. Gorki «Inimeste seas».)

On nii kurb ja ühtlasi naljakas meelde tuletada, kui palju raskeid alandusi, solvamisi ja muresid tõi mulle lugemiskirg!

Juurdelõikaja naise raamatud näisid hirmus kallid ja kartes, et vana perenaine nad ahjus ära põletab, püüdsin neist raamatutest mitte mõelda, vaid hakkasin võtma väikesi mitmevärvilisi raamatukesti poest, kust hommikuti tee juurde leiba ostsin.

Ma lugesin neid tühiseid raamatukesti, makstes kopika iga raamatu läbilugemise eest; lugesin neid kuuris, kus puid lõhkusin, või pööningul; mõlemal pool oli võrdselt ebamugav ja külm.

Mõnikord, kui raamat mind huvitas või see tarvis oli ruttu läbi lugeda, tõusin öösi ja läitsin küünla. Kuid vana perenaine, märganud, et küünal jääb öö jooksul lühemaks, hakkas peeruga mõõtma ja peitis mõõdud kuhugi ära. Kui hommikul küünlal vers-

sok puudu tuli või kui mina, olles peeru üles leidnud, seda põlenud küünlaosa võrra lühemaks ei murdnud, algas köögis märatsev kisa.

See kurvastas mind, kuid lugemishimu läks veel tugevamaks.

Tarvitasin lugemiseks igasuguseid kavalusi. Vanamoor hävitas mitu korda raamatuid, ja ä!-ki selgus, et võlgnen poodnikule tohutu summa — nelikümmend seitse kopikat. Ta nõudis mult raha ja küsis iga kord:

«Kas tõid võla?»

«Ei.»

«Kuidas nii? Pean ma rahukohtunikule kaebama sinu peale, ah? Et sind üles kirjutatakse ja parandusmajja saadetak?»

Mul polnud kustki raha võtta. Mu palk maksti vanaisa kätte. Mis teha! Päeva kolm piinlesin sellega. Peremees märkas seda ja küsis: «Sina, Peškov¹, oled nii nukraks muutunud, pole terve või?»

Jutustasin talle avameelselt kõik oma mured. Ta tõmbas kulmud kortsu.

«Näed siis, mille juurde nad veavad, need raamatud! Nii või teisiti — ikka nad teevad halba...»

Andis pool rubla ja soovitas karmilt:

«Vaata ette, ära lobise naisele või emale — tuleb kisa! Uuest aastast tellin hea ajalehe, siis loe.»

Õhtuti lugesingi ajalehte valjusti ette.

Ajalehtedest ja vanadest ajakirjadest sain ma teada teiste linnade, teiste rahvaste elust, ja ma lugesin mitte ainult õhtuti, vaid ka öösiti. Tuld mulle ei antud, raha küünalde ostmiseks mul polnud. Siis ma hakkasin vähehaaval koguma rasva küünlajalgadelt, panin selle sardiinikarpi, valasin sinna lambiõli ja keerutasin niidist tahi; süütasin ahjul tahmava ja tuhmi tule.

arssin, -a — pikkusmõõt (71 cm)

verssok, -i — $\frac{1}{16}$ arssinat (= $4\frac{1}{2}$ cm)

1. Kellelt võttis Gorki raamatuid lugemiseks?
2. Kus ta neid luges? Millal?
3. Missuguseid ebameeldivusi oli Gorkil raamatute pärast?
4. Kes ta hädast päästis? Kuidas?

¹ Peškov — M. Gorki kodanikunimi.

Arno koolisõbrad.

(O. Lutsu «Kevadest».)

Vahetunni ajal oli klassituba kihinat-kahinat täis nagu sipelgapesa. Kõigil oli hirmus rutt ja kiire, kõik jooksid, kilatsesid, nagu oleksid kartnud kuhugi hiljaks jääda.

Arno hoidus kartlikult seina lähedale. Ta oli veel vööras, ja see kirju liikuv kogu pani ta pea ringi käima. Ainus tuttav, keda ta silmas, oli Raja Teele. Sellesama punapõselise ja valkjajuukselise Teele vanemad ja Arno vanemad olid peaaegu üleaedsed, seejärest tundis Arno teda. Arno oleks heameelega läinud ja Teelega paar sõna juttu ajanud, aga see ei näinud tema arust kõlbavat. Tüdrukud, need hoidsid endid ikka ühte nagu lambad ja nende hulka minna ei olnud Arno arvates ilus. Ta toetus seina najale ja vaatas.

Seal oli tugev, paksu näoga poiss, tammus aeglaselt ühelt jalalt teisele ja sõi. Ühes käes oli tal tükk leiba, teises — rasvane lihakamakas. Keegi läks temast mööda ja astus talle jalale. Sööja ei pannud seda suuremat tähelegi, ümises aga korra: «Õige pimesikk!» ja sõi edasi.

Üks teine jälle, punaste juuste ja naljakate nööpsaabastega, nähti oma uutmoodi sullepeaga üldist tähelepanu enesele tõmbavat. Ta käis uhkete sammudega ees, tema järel suur kari teisi, kes kõik nurusid:

«Näita'nd, Kiir, näita!»

Aga Kiir oli uhke poiss, ja ainult mõni üksik sai selle au csaliseks, et talle sullepead näidati.

Ahju lähedal oli kaunis hulgake pisse. Neile kõneles üks nirkinäoga, elavate silmadega seltsiline väga saladuslike kude liigutuste saatel järgmist:

«Kasta hanesulg piima sisse, kirjuta puhta paberilehe peale oma nimi, lase kuuma triikrauaga üle, küll sa siis näed.»

Seepeale vastas keegi kuulajatest:

«Uh, Käärrik, sa ajad päris hirmu peale!»

Tüdrukute pool oli hoopis vaiksem. Need ajasid pead kokku, sosistasid ja kõhistasid naerda.

Edasi ei olnud Arnol aega vaadelda. Keegi jooksis müriinal temast mööda, selle järel veel teine, ja algas metsik jaht: ees surmani ehmunud Peterson, tema kannul verejanulise näoga Toots. Toots hoidis mõlemaid käsi rusikas, ähvardas põgenejale järele ja

sõnas aina: «Küll ma sulle näitan, küll ma sulle näitan! Või tema läheb kaebama!» Peterson jälle, nähes, et teda ainult kiired putked võivad päästa, pani neile täie auru peale. Ja edasi läks hirmus põgenemine ja tagaajamine üle pinkide, üle pingis istuvate peade, üle kooliõpetaja kantli magamistuppa, üle süngide, patjade uuesti klassituppa tagasi ja nii ikka edasi. Kuid kaua jõuad sa põgeneda, oh surelik, kui keegi sind taga kihutab, kes on täidetud pealaest suure varbani kättemaksuohimust. Sellest sai ka Peterson aru ja jäi lõõtsutades seisma. Tal näis üks teine pääsemisplaan peast läbi käivat.

«Toots, ma ostan su noa ära. Ära'nd mängi, näh! Kuuled, ma ostan su korgitseriga noa ära.» Läks veel natuke aega mööda. Tootsi viha jahtus, jahtus. Veel paar silmapilku — ja mõlemad vihamehed kauplesid elu ja surma peale korgitseriga noa pärast. Kell kõlises ja uus tund algas. See oli rehkendustund. Enne kui Toots nurka läks, kus ta ju ikka veel pidi seisma, tähendas ta Arnole:

«Ma saan küll kõik, aga ei rehkenduse sunnikut mu pea küll ei võta.»

Tal oli õigus. Temal olid väga laialdased teadmised, tema tundis kokku- ja mahaarvamist, kasvatamist ja jagamist, aga kõiges selle juures oli üks paha viga: ta ei teadnud midagi õieti. Kui ta hakkas rehkendama, võttis ta kõik need neli korruga käsile, ja need neli läksid tal pärast nii sassi nagu Kört-Pärtli sark pühapäeva hommikul. Kooliõpetaja ütles niisuguse teguviisi kohta:

«Toots, sul on kõik segamini nagu pudru ja kapsad.»

Siis kutsuti Arno tahvli juurde. See oli hoopis vastupidi: see teadis kõik, mis talt küsiti. Kui ta oma kohale tagasi läks, oli tal natuke piinlik, et ta nii hästi oli vastanud. Tal hakkas kahju oma naabrist Tootsist, kes kõigest oma tarkusest hoolimata aru ei saanud rehkendusest, mis ju tema meelest nii kaunis kerge näis olevat.

1. Kirjeldada Arnot ja tema koolikaaslast!
2. Kuidas suutis Peterson leevendada Tootsi viha?
3. Millised olid Tootsi teadmised?
4. Võrdle Tootsi ja Arnot!

Kahest vennast.

R. Parve.

Pildilt ise näed sa juba,
kelle päralt on see tuba.

Siin raamatuist on tulvil riul,
kuid riulil, seal seisab viul.
On Ahtil lahti mingi teos,
kuid Kalle hoiab poognat peos.

Kuldtähtedest ja kaunilt nahas
on köide siin Kortšaginit.
Nad seda üksikult ja kahas
on kümneid kordi lugend vist.
«Noor Kaardivägi», «Kajakas»
ja Majakovski «Majakas»,
siis «Mahtra sõda», «Tasuja»...
Ning kõigi lugemiseks mahti
on leidnud Ahti.

Kuid vahel õhtuil tulevalgel
ta oma vihu välja toob.
Siis, ärevusepuna palgel,
ta ise luuletusi loob.

Aga Ahti noorem veli
võtab tihti poogna pihku,
süvenedes noodivihku;
elavaks saab iga heli.

Oli aeg, kui viiuldaja
elanike rahu rikkus
— saagis nii, et kogu maja
lausa pahandama tikkus.
Ise ütles meile, et
kuulake, kus menuett, —
aga viiul ainult viuksus,
piuksus vaid ja kriuksus.

Praegu ütelda võib ent
— poiss on tõeline talent!
Pioneeride Palees
on ta parim pillimees.

Õhtupoolikul, kui hoovi
madal päike varjutab,
Schubertit või Glazunovi
püsivalt ta harjutab.

Ent kui kajab lihtsam viis,
kaasa laulame kõik siis:

«Me süda kerge on lõbusast laulust,
ta iial igavust tunda ei saa.

Ja linnad laulavad meiega laulu
ja laulu laulavad tehased ja maa.»

k a h a s — üheskoos; pooles osas
menuett, -ti — endisaegne tants
talent, -di — (vaimu)anne
tulvil — väga täis

1. Kellest on juttu luuletuses?
2. Mis on Ahti lemmiktegevuseks?
3. Millega tegeleb Kalle vabal ajal?
4. Nimeta nõukogude noorte lemmikraamatuid.

Ustavad sõbrad.

R. Fraerman.

Läksin jahile. Siberi metsas oli sünge. Mind ümbritsesid kõrged männid ja seedrid, mis olid kaetud lumega. Äkki märkasin metsasihil poisikest. Tema, nagu minagi, oli suuskadel ja ta seljal rippusid samuti püss ja paun.

Kuid paunas polnud jahisaaki ega püünisesse sattunud kallihinnalist loomakest, vaid raamatud.

See oli nii imelik!

Me hakkasime vestlema. Ja ma sain poisilt teada, et ta on kolhoosniku poeg ning elab väikeses kolhoosis metsajärve kaldal, et neil on ainult kuus-seitse peret, mispärast ei ole kooli, ja iga päev käib ta läbi metsa naaberkolhoosis õppimas.

Küsisin temalt:

«Kas sa ei karda ka?»

Ta vastas:

«Lõbusam oleks kahekesi. Kuid naabrite lapsed on veel väikesed. Ootangi — kui kasvavad suuremaks, siis hakkame käima koos. Aga seni käin üksinda. Ema tahab, et elaksin kooli juures. Kuid mina ei taha. Käin, sest seda vajavad kõik naabrid. Mina viin ju raamatukogust raamatuid ja ajalehti. Kes läbi selle metsa meile järvele sõidakski? Aga mind oodatakse kolhoosis igal õhtul. Loen neile raamatuid. Nii ma käin ja karjun.»

«Aga milleks karjuda?»

«Aga karjun selleks, et metsloom tõmbuks teelt: kui kuuleb, tingimata läheb eest ära. Kolhoosist anti mulle püss, minu pärast ollakse mures. Aga mina ei karda.»

Ja poiss suusatas edasi läbi metsa.

Ent mina sammusin sihita, mõeldes poisist ja raamatuist.

Ja mu silme ees seisis üha poisike. Selline ta on — lihtne nõukogude õpilane. Ja ma kujutlesin, kuidas ta suusatab raske paunaga läbi metsa, läbi lumetormi, peletades huigetega metsloomi ning ise vististi tundes hirmu. Vaevalt isegi aimab tema, vabatahtlik väike raamatukandja, et raamatute, oma ustavate sõprade pärast saadab ta korda vägiteo, niisama suure oma lapseaastate kohta, nagu saatsid korda nende pärast suured inimesed, andes raamatute eest oma elu.

1. Kes olid «ustavad sõbrad»?
2. Mis kasu toovad raamatud kolhoosnikuile?
3. Keda mõtleb autor «suurte inimeste» all?

Mihhail Vassiljevitsš Lomonossov.

Uhel Severnaja Dvinaa saarel Arhangelski kubermangus asus Mišaninskaja küla.

1711. a. sündis selles külas kaluri perekonnas poeg. See poiss oli Mihhail Vassiljevitsš Lomonossov. Hiljem sai temast kuulus teadlane ja luuletaja.

Mihhail elas õnnelikult senikaua, kuni ta oli laps ja kuni elas ta ema. Ta kasvas tugevaks, tragiks ja terveks poisiks. Ta lapsepõlv möödus mängides: kord jooksis ta teiste poistega mööda küla ringi, kord mängis ta luumängu, kord püüdis kalu. Kuid juba siis paistis ta omaealiste hulgast silma tähelepanelikkuse poolest. Mõnikord mängis poistega ja äkki peatus keset lõbusat mängu nagu paigale naelutatult. Teised lapsed ei mõistnud, mis juhtus Mišaga. Paistis, et mitte midagi erilist polnud juhtunud. Miša aga jäi üksisilmi vahtima langevat lumeräitsakat ega suutnud silmi sellelt ära pöörata: Kes on selle räitsaka nii imeilusasti välja lõiganud? Miks nad langevad pilvest? Miks nad käele langedes muutuvad veeks? Kuidas sattus vesi pilvedesse? . . . Kõik, millest poiss möödub, paelub tema tähelepanu, kõik huvitab teda. Torm, välgusähvatus, tähed, päikesevalgus, putukad — kõik kutsuvad tema lapsepeas esile arvutuid küsimusi, millega ta pöördub isa ja ema poole. Kuid tema vanemad olid harimata inimesed ja nad ei suutnud talle midagi seletada.

«Õpid lugema, saad kõik raamatuist teada,» ütles ema sageli Miša pead paitades. Ja poiss ootas kannatamatusega seda aega, millal ta võib kõike teada saada.

Lõpuks isa panigi Miša talupoeg Ivan Šubnõi juurde õppima. Poiss õppis ruttu lugema, millega äratas kadedust paljude omaealiste hulgas.

«Kevadel tuled minuga koos merele,» ütles isa Mihhailile. Kalapüügile läksid tollal peaaegu kõik kümne-kaheteistkümneaastased poisid.

Isaga merele minnes vaatles Mihhail Lomonossov kõike.

Mihhail Lomonossovi isast räägiti, et tal on kalapüügil õnne. Aga õnne oli tal seepärast, et ta tundis hästi merd.

«Sel nädalal ei tule tursk kalda lähedale,» ütles Mihhaili isa Vassili.

«Mispärast?» küsis Mihhail.

Ja isa seletas talle, kuhu kala niisuguse ilmaga peab suunduma, et leida toitu.

«Jälgi, kuhu lendab kajakas. Kajakas on meie vend, kalur,» ütles isa.

Ja ta selgitas pojale, kuidas merelindude lendu vaadeldes võib jälgida kalade liikumist.

Poiss oli taiplik. Talle polnud tarvis üht ja sama kaks korda korrata. Talle jäi kõik kohe ja alatiseks meelde.

Kui algas püük, oli laeval palju tööd. Poisid aitasid võrke sisse lasta ja välja tõmmata.

Mihhail harjus väsimusest võitu saama. Eriti raske oli avamerel tormi ajal. Väike paat lendas kord üles, kord alla. Lained paiskusid üle poordi sisse ja poisid pidid vahetpidamatult vett välja tõstma. Ajanud jalad harki, et mitte kukkuda, veetis Mihhail tunde raske tööga.

«Meri on kangekaelne. Kui sina pole temast kangekaelsem, oled kadunud,» ütles isa.

Iga laevasõidu-kuuga kasvas poisi hinges vastupidavus. Mida raskem oli töö, seda visamalt viis ta selle lõpuni.

Neljateistkümne-aastasena oli Lomonossov pikk, tugev ja julge noormees.

Lomonossov sai teada, et keegi talupoeg oli toonud mingisuguseid uusi raamatuid. Kohe läks ta tema juurde. Nõudis ränka vaeva, enne kui sai talumehe niikaugemale, et see andis raamatud temale. Ta jooksis koju, rõõmu pärast jalgu tundmata, ja peitis raamatud oma kasti põhja. Ta teadis, et isa ei kiida heaks tema lugemisindu. Eriti kasuema (sel ajal oli ta kaotanud oma ema ja isa oli teist korda abiellunud) tungis talle lugemise pärast kallale ja võttis temalt sageli raamatud ära. Seepärast pidi poiss mõnikord ootama, kuni kõik majas jäid magama, ja alles siis võis ta asuda oma lemmikharrastuse juurde.

Nii ootas ta ka sel korral ööd, luges uusi raamatuid ja istus nende kallal kuni koiduni.

Lomonossov kuulis oma endiselt õpetajalt, et Moskvas on koole, kus õpetatakse igasuguseid tarkusi ja isegi võõraid keeli. Mõte Moskvast, kus võib õppida paljusid asju, tungis sügavalt Lomonossovi hingesse. Kas ta läks isaga kalapüügile või tegi koduseid töid, ikka mõtles ta sellest, kuidas Moskvasse saada, kuidas seal kooli pääseda.

Mihhail sai kuueteistkümne-aastaseks ja võõrasema hakkas isale rääkima, et Mihhailil oleks aeg abielluda, võtta abiline majja. Isa rääkis pojale abiellumisest, kuid Mihhail pidi peaaegu nutma puhkema ja avaldas isale oma salamõtte, et ta tahab õppida ja et talupoja elu pole temale meeltemööda. Nüüd tungisid talle kallale nii võõrasema kui ka isa. Nad tõrelesid temaga kaua.

Mihhail aga mõtles aina Moskvast ja otsustas isaga selles kokku leppida.

Isa ei mõistnud teda kohe.

«Mis õppimist sul veel tarvis on? Tahad kerget elu?» küsis isa karmilt.

Isa rääkis pojaga kaua ja mõtles kaua. Ta teadis, et Mihhail on järeleandmatu. Kui ta juba oli kord otsustanud ära minna, ei pööra teda enam ümber. Kui ei lase, läheb ise. Ja siis ta vististi enam tagasi ei tule.

«Ei või lasta ega või jätta laskmata,» mõtles isa.

Ta otsustas poega mitte segada, kuid ka mitte varustada teda rahaga linnas elamiseks.

Mihhail hakkas valmistuma teekonnale.

Ei saanud asuda teele ilma kopikata. Šubnõi aitas, andis kolm rubla. Selle rahaga polnud võimalik Moskvast kaua elada. Mihhail sõitis Holmogorõst välja kalavooriga.

Kalavooriga jõudis ta Moskvasse. Lomonossovi süda peksis rõõmsasti ja pisarad tulid silmi, kui ta ees avanes Moskva. Kuid Moskvas polnud tal kuhugi minna ja ta veetis esimese öö kalaturul reel.

Juhuslikult tuli varahommikul kalaturule mees Lomonossovi kodunurgast. Ta võttis Lomonossovi enda juurde elama ja toimetas tema varsti tuttava abiga Zaikonospasski kloostrikooli.

Lomonossovil oli Moskvas raske elu.

Ta kirjutas hiljem sõbrale Moskva elust järgmist:

«... Kui sul oli päeva kohta ainult kolm kopikat palka, ei saanud kulutada päevas toidule enam kui ainult ühe kopika leivale ja teise kaljale, ülejäänud läks paberi, jalatsite ja muude vajaduste jaoks. Niimoodi elasin ma viis aastat, kuid teadusest ei loobunud. Kuid teised koolipoisid, väikesed poisipõnnid, kisendavad ja rääitavad sõrmega: kae, missugune kahekümneaastane tohmard on tulnud ka ladina keelt õppima!»

Kuid õppimise pärast unustas Lomonossov nii oma vaesuse kui ka kaaslaste pilked, kellest ta jõudis peatselt mööda, lõpetades ühe aastaga kolme klassi kursuse.

Kui Lomonossov lõpetas Zaikonospasski kloostrikooli, tuli Peterburist nõudmine kaheteistkümne parima õpilase saatmiseks Peterburi Teaduste Akadeemia juurde äsjaasutatud gümnaasiumi.

Õpilasi kutsuti füüsikat ja keemiat õppima. Loomulikult oli Lomonossov kaheteistkümne hulgas ja suundus Peterburi rõõmsate lootustega.

Peterburis ei viibinud Lomonossov kaua. Koos kahe kaaslasega saadeti ta välismaale õppima.

Ta asus õpinguile tavalise püüdlikkusega. Professor oma kirja-des Akadeemiale andis kiitva hinnangu tulevase teadlase andekuse ja õppetöö kohta.

8. juulil 1741. a. tuli Lomonossov Peterburi tagasi. Ta süda peksis rõõmsalt kodumaa nägemisel. Ta armastas Venemaad.

Lomonossov pöördus Venemaale tagasi rikkalike teadmistega. Lomonossovi kõige armsamaks alaks olid loodusteadused, millele ta pühendas kogu oma vaba aja.

Ta kirjutas uurimusi elektri, pikse, põuavälgu, virmaliste ja mägede tekkest, kust tuleb otsida metallide maake, ning ilmade ennustamise võimalusest. Ta kirjutas ka luuletusi ja töötas vene keele grammatika kallal.

Lomonossov võttis elavalt osa Moskva ülikooli asutamisest kus

esimesed õpetajad olid tema õpilased. Ta ei unustanud ka algkoole, pidades tarvilikuks hariduse andmist kogu vene rahvale.

Lomonossov tegi vene rahva kasuks palju ja mälestus temast püsib kõigis meie maa nurkades igavesti.

1. Missugused iseloomujooned arenesid ja tugevnesid Lomonossovil juba lapsepõlvest alates?

2. Missugused loodusnähtused hämmastasid Lomonossovit?

3. Mispärast tahtis ta minna Moskvasse?

4. Kuidas Lomonossov õppis?

5. Võrrelda M. Lomonossovi ja M. Gorki lugemisindu.

6. Missuguste teadmistega pöördus Lomonossov välismaalt tagasi?

7. Nimetada Lomonossovi teeneid kodumaa heaks.

8. Koostada kava ja jutustada pala selle järgi.

Ilja Repin.

A. Lebedev.

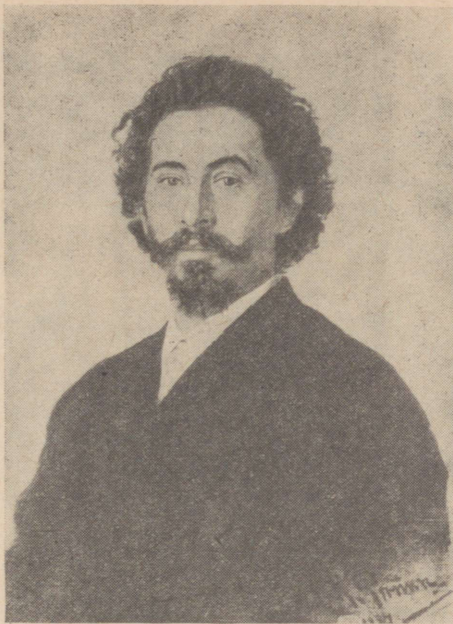
Vene rahvas on maailmale andnud tunnustatud teadlasi, kirjanikke ja kunstnikke. Eriti uhked oleme suurele kunstnikule Ilja Repinile, kelle elus ja loomingus on kajastunud vene inimese iseloomu parimad omadused ja kodumaa-armastus.

Ilja Repin sündis 5. augustil 1844. a. Harkovi lähedal Tšugujevi linnas. Tema isa oli kasakate seisuses kuni Napoleoni sõjakäiguni Venemaale. Tšugujevi polk, võttes osa sõjast Napoleoni vastu, tungis Vene sõjaväe koosseisus Pariisini välja. Pärast tema tagasitulekut Venemaale muudeti Tšugujev sõjaväe-asunduseks.

Varakult tundis Repin puudust ja surutist. Võrsunud lihtrahvast, elas ta koos rahvaga läbi tema rõõme ja muresid.

Tulevane kunstnik ei saanud lapsepõlves kooliharidust. Kirjaoskust õpetasid talle ema ning kohalik köster, kes elas Repinite majas. Armastus joonistamise ja maalimise vastu ilmnis temal varakult.

Repin õppis kiiresti joonistama ja maalima akvarellidega ning hakkas sellega varsti isegi teenima. Suurima rõõmuga astus ta Tšugujevi topograafiakooli, kus hakkas tegelema joonestamise ja geograafiliste kaartide värvimisega. Kuid kool suleti varsti ja kolmeteistkümne-aastane Repin oli sunnitud asuma tööle ikoonide-maalijana Bunakovi juurde. Oma andekuse tõttu omandas ta kiiresti

ikoonimaali tehnika ja juba aasta pärast hakkas iseseisvalt tellimusi vastu võtma.

Kuid elu Tšugujevis ei suutnud rahuldada Repini nõudeid. Ta unistas Peterburist, edasiõppimisest.

Lõpuks, 1863. a. need unistused täitusid. 1. novembril sõitis ta Peterburi ja järgmise aasta jaanuaris astus Kunstide Akadeemiasse.

Erakordne töövõime ja armastus oma ala vastu aitasid Repinil arendada oma talenti. Õppimine edenes tal haruldaselt hästi.

Esimene teos, mille Repin lõi vene maalikunsti realistliku kooli suunas ja mis tõi talle kuulsuse, oli «Volga burlakid», lõpetatud 1873. a.

Võiks arvata, et teemas, mille kunstnik valis juhuslikult, jalutus-käigul Neeva jõe kaldal, ei ole midagi poeetilist. Mõned kunstniku kaaslased kinnitasid, et rakmeis burlakid on suutelised vaatlejas äratama vaid haledust, kaastunnet, aga muud ei midagi. Kuid Repin oskas selle kaudu väljendada suuri, vaatlejat haaravaid tundeid ja mõtteid.

Et pilt saaks kõigiti tõepärane, sõitis kunstnik Volgale, kus ta võis lähemalt jälgida rahva elu, tutvuda töö ja olustikuga, näha kogu seda ilu, vene inimese iseloomu, mis hiljem saigi «Volga burlakkides» suurepärase väljenduse.

«Oli juuni algus,» meenutab Repin, «ilm oli oiuline. Me üürisime paadi kahe sõudjaga. Sõitsime välja päikesetõusul, umbes kell neli. Milline päikesetõus! Me jõudsim paadi juurde enne sõudjaid ja, istunud maha, jälgisime vaimustatult, kuidas loodus muutus järk-järgult valgemaks ja kuidas kõik helendas, eriti taevas... Olimegi Morkvašis. Pühapäev... Meid ümbritseti. Milline ilus, täisvereline rahvas! Kust on nad pärinud sellise sõltumatuse, sellise kõne? Ja selle hoiaku, täis väärikust? Kuidas mees end ka pööraks — ikka on ta ilus. Istuvad juurde naised. Sama lugu — kasvult vürstitarid: suured, ilusad, julged.»

Ja edasi hüüatab Repin:

«Ei muud midagi enam! Kogu maailm on unustatud, midagi pole vaja kunstnikule peale nende elavate vormide. Ainult neis on nüüd talle kogu elu mõte ja huvi.»

Oma kuulsal lõuendil kujutab Repin Volga burlakke rakmetes, vedamas lotja. Kurnavale tööle vaatamata ei kutsu nad esile haledust ega vaja seda. Neis elab võimas, seni veel väljendamata jõud ja tundub, et pole tõket, mis võiks seda pidurdada, kui see lõpuks end ilmutab täies suuruses. Kunstnik on siin kujutanud erilise meisterlikkusega ka Volga loodust.

Maal oli võimsaks protestiks tsaari-Venemaal valitseva kohutava ekspluateerimise vastu. See aitas õhutada viha isevalitsuse vastu.

Repin pani oma teosesse tohutu vaeva, tegi suure hulga eskiise, jooniseid, variante, alustas tööd mitmel korral otsast peale.

«Volga burlakkidel» on erakordne tähtsus nii kunstniku enda loomingule kui ka vene kunsti ajaloos üldse. See näitas vene realistlikule maalikunstile kätte uued eesmärgid ja tõstis selle kõrgele tasemele.

Repin on loonud palju kunstiväärtuslikke pilte, mida näeme Moskva ja Leningradi muuseumides. Näiteks «Zaporoožlased», «Ei oodatud», «Ivan Groznõi ja ta poeg» jt.

Oma piltidel kujutas Repin vene rahva jõudu ja kangelaslikkust.

Pärast tagasitulekut Venemaale veetis ta 1877. aasta Tšugujevis, kus ta oma kodupinnal uuesti elavnes. Kunstnik maalis siin suurepäraseid pilte, mis kajastavad vene revolutsionäärade võitlust.

eskiis, -i — esialgne visand (maalikunstis)

akvarell, -i — vesivärv; vesivärvimaal

topograafia — maakohakirjeldus

akadeemia — kõrgem teaduste või kunstide asutus
burlakk, -ki — lodjavedaja tsaari-Venemaal
realistlik, -u — tõsielu arvestav
praam, -i — lameda põhjaga veolaev
ikoon, -i — pühapilt
poeetiline, -se — luuleline
variant, -di — teisem

1. Kuidas tuli Repin mõttele maalida «Burlakid»?
2. Kuidas töötas kunstnik pildi «Burlakid» kallal?
3. Mida õpime Repini eluloost?
4. Koostage plaan ja jutustage selle järgi Repinist.

-
1. Vaadeldge maali «Burlakid»!
 2. Mida teevad burlakid?
 3. Millest näeme, et nende töö on ränk?
 4. Kuidas on burlakid riietatud?
 5. Kes burlakkidest on kõige tugevam ja kes on kõige nõrgem?
 6. Missugust aastaega on pildil kujutatud?
 7. Millise ilmaga oli töö eriti raske?
 8. Kes istub praamil?
 9. Millal ja kus see oli?
 10. Kuidas veetakse nüüd praame?

Gümnaasiumis.

D. Uljanov.¹

Vladimir Iljitš õppis gümnaasiumis hästi, läks ühest klassist teise ainult viitega ning lõpetas gümnaasiumi 17-aastaselt kuldmedaliga.

Kui anti kodune kirjand, ei kirjutanud ta seda kunagi kirjandi tähtaja eelõhtul kiiruga ega istunud selle kallal kogu ööd, nagu tegi enamik tema gümnaasiumikaaslasi. Vastupidi, niipea kui tehti teatavaks teema ja määrati tähtaeg — tavaliselt kahe-nädalane —, asus Vladimir Iljitš kohe tööle. Ta koostas veerand-poognale kirjandi kava ühes sissejuhatus ja lõppkokkuvõttega. Seejärel võttis ta paberilehe, murdis selle pikuti pooleks ja visandas lehe vasakule poolele eeltöö, asetades juurde tähed ja numbrid vastavalt kavale.

¹ D. Uljanov — Dmitri Iljitš Uljanov, Vladimir Iljitš Lenini noorem vend.

Pikkamisi, päev-päevalt hakkas eeltöö parem külg kirendama tervest reast märkmetest, parandustest ja viiteist. Seejärel, pisut aega enne kirjandi äraandmise tähtaega, võttis ja kirjutas ta kirjandi puhtalt, kontrollides oma märkmeid mitmesugustest raamatutest, mis ta enesele juba varakult oli varunud. Nüüd jäi tal ainult üle võtta puhas vihik ja kirjutada tindiga puhtalt lõplikult ümber täiesti läbitöötatud ja valmis kirjand.

Muide, gümnaasiumis olles ei kirjutanud Vladimir Iljitš kunagi eeltöid tindiga, vaid ainult pliiatsiga. Seejuures vestis ta pliiatsi erakordselt teravaks, mingisuguse erilise armastusega, nõnda et tähed tulid välja nagu peened niidikesed. Niipea kui pliiatsi ots nürines või murdus, teritas ta seda uue usinusega ikka ja jälle, kuni sai selle eeskujulikku korda.

Mulle, 12—13-aastasele poisikesele, meeldis jälgida seda, kuidas Vladimir Iljitš kirjutas kirjandit. Ma hiilisin tema äraolekul salaja

eeltöö esimese lehe juurde ja imestasin, kui ruttu lehe esimene pool oli täitunud üha uute ja uute ridadega.

Vladimir Iljitši kirjandusloo-õpetaja ning tema kirjandite lähim hindaja oli gümnaasiumi direktor ise. Ta oli vaimustatud Vladimir Iljitši kirjandeist ja pani talle üsna sageli mitte ainult viie, vaid koguni viie plussiga. Sageli kõneles ta meie emale, et temale meeldivad läbimõeldud kord, mõtete rohkus, kokkusurutud selgus ja lihtne väljendusviis Vladimir Iljitši kirjandeis.

Emal olid kaua aega alles Vladimir Iljitši mõned gümnaasiumi-aegsed kirjandid, kuid arvukate ümberkolimistega linnast linna ja sandarmite läbiotsimiste tõttu läksid need kahjuks kõik kaotsi.

Juba tollal õpilaskirjandeis pidas Vladimir Iljitš kinni kasulikust reeglist: töö olgu mõtetelt avar, aga sõnadelt napp.

Maksim Gorki kirjust õpilastele.

Hiiglasuur Nõukogudemaa nõuab kümneid ja sadu tuhandeid kirjaoskajaid inimesi, teaduslikke töötajaid.

Meie valitsus taotleb, et kõik Nõukogude Liidu lapsed lõpetaksid seitsmeklassilise kooli, saaksid keskkariduse.

Meil on vaja sadu tuhandeid arste, õpetajaid, insenere, on vaja terve armee inimesi, kes tegeleksid meie maapõues peituvate varanduste otsimise ja ümbertöötamisega.

Meie riigis ei tohi olla umbrohtusid, mis imevad maast mahlad, metsakahjureid ega viljaroosteid.

Meie peame kogu oma maa üles harima nagu aia, kuivendama sood, niisutama kõrbed ja süvendama jõed ning ehitama miljonid kilomeetreid teid.

See, mõistagi, pole veel kõik, on veel palju muudki mitmekesisist ja lõbusat esimese, tõeliselt kultuurse sotsialistliku riigi ülesehitamisel. See töö ootab teid ees, ja see nõuab laialdasi teadmisi.

M. Gorki.

1. Tuletada meelde, missugustel kutsealadel tegutsetakse meie maal.
2. Milliseid meie teadlaste ees seisvaid ülesandeid loetleb Gorki?
3. Mida nõuab see töö nõukogude noortelt?

Zoja õpetaja jutustus.

F. Vigdorova.

(Jutustusest «Minu klass».)

Esimesel septembril 1935. a. sain ma neljanda klassi õpetajaks. Ja seal tuli minu juurde väike tõmmu tüdruk ning kõneles:

«Liidia Nikolajevna, palun, pange mind ühte pinki vennaga, siis ta kuulab paremini.»

Agaga tema vennake seisab poiste hulgas ja vestleb nendega millestki elavalt. Kui ma paigutasin ta õe kõrvale istuma, mornitses ta ja vaatas altkulmu seltsimeestele — noh, nii nagu igaüks teistki oleks säärasel juhul teinud. Te ju armastate mõnikord tüdrukuid üleolevalt hüüda plikadeks:

Kuid ma paigutan ka teisi poisse tüdrukute kõrvale, tähendab, kõigiga toimitakse ühtviisi. Kuid ise vaatan õde-venda ja mõtlen: «Küll on nad erinevad!»

Need olid Zoja ja Šura Kosmodemjanskid. Zoja oli tõsine, keskendus ja kuulas tundides tähelepanelikult. Šura aga oli elav ja püsimatu. Ent kuigi nad olid erinevate iseloomudega, olid nad ometi suured sõbrad, seda oli kohe näha. Kooli tulid nad koos ja läksid sealt koos, alati vestlesid omavahel elavalt ja naersid. Kuid tundides juhtus vahel nii, et Šura istus algul vaikselt, aga siis sattus tema pingile kusagilt paberist mänguasi, ja juba ta oligi sellega täiesti tegevuses ega kuulnud midagi. Nägin, kuidas Zoja pani vaikides käe paberile. Meelepahaga kortsutas ta otsaesist: ilmselt kartis ta, et midagi minu seletusest võib mööda libiseda. Ja Šura andis sõnalausumata mänguasja käest.

Zoja jäi sageli pärast tunde kooli ja aitas seltsimehi: ühele selgitas ta, kuidas lahendada ülesannet, teisele seletas grammatikareegleid.

Mäletan, et ta ema Ljubov Timofejevna tuli minu juurde palvega tütarlast pärast tunde mitte kinni pidada. Ma lubasin. Kuid Zoja läks koju väga kurvana. Teisel päeval pärast tunde meenutasin ma talle, et on tarvis kohe koju minna. Kuid tema vastas: «Teate, ma mõtlesin kogu öö ja otsustasin, et mul on õigus. Rääkisin emaga ja ema lubas mul seltsimehi aidata.»

Kunagi lastega vesteldes ütlesin ma, et mul pole «lemmikuid». Minuga nõustusid kõik, kuid mõne aja pärast üks minu õpilastest, nimega Borja, küsis:

«Liidia Nikolajevna, teie ütlete, et teil pole lemmikuid, aga kas te siis Zoja Kosmodemjanskajat ei armasta?»

«Zojat? Muidugi armastan,» ütlesin. «Aga kas võib siis teda mitte armastada? Aitas ta sul ülesannet lahendada?»

«Aitas,» vastas Borja.

«Aga sind aitab?» pärisin ma kelleltki teiselt.

«Aitas.»

«Aga sind? Ja sind?»

Lapsed vahetasid pilke. Nad nägid, et Zoja oli igaühele teinud midagi head.

Kui Zoja oli milleski veendunud, siis ei kartnud ta midagi. Kord oli säärane juhtum. Etteütlu ajal küsis üks tütarlaps Zojalt, kuidas üht sõna kirjutatakse. Zoja keeldus vastamast. Tüdruk oli pahane. Zoja käitumist arutati koosolekul ja paljud avaldasid arvamust, et ta käitus ebaseltsimehelikult. Kuid Zoja jäi kindlaks oma arvamus juurde: ta on alati valmis seletama, selgitama, kui midagi on arusaamatut, kuid ei hakka ette ütleva kontrolltöö ajal, sest ta peab seda ebaõigeks ja ebaausaks.

Et niiviisi käituda ja pärast kaitsta oma seisukohta, peab olema tõeline inimene. Te ju ise teate, kuidas lapsed ei armasta halbu seltsimehi, kui ebasõbralikult suhtutakse sellesse, keda peetakse halvaks seltsimeheks. Teile pole mul ju tarvis rääkida — väga paljud teist arvavad, et etteütlemine on vajalik: kui ei ütle, tähendab, vead sõpra alt. Kas pole nõnda?

Zoja ei keeldunud kunagi abistamast neid, kes seda tõeliselt vajasisid. Kuid andekale ja sealjuures laisale õpilasele võis ta otsekoheselt ja järsult ütelda: «Pead ise ära õppima. Seda suudab igaüks, sina aga lihtsalt ei taha õppida.»

Kas ta riskis oma teravusega kaotada seltsimeeste armastust? Jah, riskis. Kuid ta ei kartnud seda. Talle polnud tarvis armastust, mis on ostetud järeleandmist hinnaga. Kas te tunnete sõna printsiipiaalsus? Zoja oli printsiipiaalne inimene, ta ei kartnud midagi ja käitus alati nii, nagu pidas õigeks ja õiglaseks.

Ja lapsed mõistsid seda. Nad austasid Zojat, sest nad nägid: ta pole nõudlik mitte ainult teiste, vaid eelkõige enese suhtes. Niihästi suurtes kui väikestes asjades.

Mäletan, esimesel sõjasügisel läksid vanemate klasside õpilased kartuleid võtma. Töö oli raske — kogu päeva valas vihma; kingad ja kalossid jäid porisse kinni, oli võimatu liikuda. Õhtul,

kui teised lapsed juba magasid, varus Zoja kõigile nõõrid, millega kalossid jala külge siduda. Hommikul võisid kõik tööle minna. Teinekord, kui ilm oli liialt külm ja sajune, jäid kõik koju. Zoja läks üksinda põllule ning töötas vihmast ja lõrtsist hoolimata.

Miks ma teile seda kõike jutustan? Soovin, et te mõistaksite: kõik, mille pärast me armastame ja austame Zojat — tema otsekoheus, püsivus, mehisus — see kõik kujunes ja tugevnes temas juba lapsepõlves.

Kord esitas Zoja mulle niisuguse küsimuse: «Liidia Nikolajevna, te ütlesite, et valetada on häbi. Aga kui satud vaenlaste hulka? Mis siis? Siis ei saa ju tõtt rääkida?»

Ma vastasin, et kodumaa vaenlaste eest tõtt varjata tähendab oma kohuse täitmist. Zoja kuulas vaikides ja lausus siis:

«Jah, võib vastata: ma ei ütle, ma ei või ütelda.»

See oli kolmekümne viiendal aastal. Aga kahekümne seitsmendal jaanuaril neljakümne teisel aastal lugesin ma «Pravdast», et Zoja oli sakslaste juures ülekuulamisel vastanud: «Ei, ei ütle.» Ta jäi ustavaks sellele, mida mõistis ja oli otsustanud lapsepõlves...

Kui Zoja hukkus, läksid kuus noorukit, kuus minu õpilast meie koolist vabatahtlikult Punaarmeele. Nende hulgas oli Šura Kosmodemjanski. Koos seltsimeestega tungis ta sellesama saksa diviisi asukohta, mille ohvitserid ja sõdurid Zoja surnuks piinasid, ja tasus õe eest kätte. Nende noorukite hulgas oli ka minu poeg Volodja. Juba seitsmeteistkümne-aastaselt lõpetas ta tankistide kooli ja sai leitnandiks, tanki komandöriks. Ta võitles vapralt vaenlase vastu, teda autasustati kolme ordeniga ja ta hukkus samuti nagu Šuragi veidi aega enne võitu.

leebus, -e — pehmus, mahedus
leebe — pehme, mahe
printsipiaalne, -se — põhimõtteline
riskima — julgema, õnne katsuma

1. Miks palus Zoja panna ennast venna kõrvale istuma?
2. Kuidas hindad Zoja käitumist etteütluse ajal?
3. Milline on tõeline seltsimees?
4. Miks armastasid kõik kaasõpilased ja ka õpetajad Zojat?
5. Millised iseloomujooned arenesid ja tugevnesid Zojal juba lapsepõlvest alates?
6. Kuidas käitus Zoja ülekuulamisel?

Uus kool.

M. R a u d.

Mäletad siin tühja maad ja lahtist
kraavi sulisemas rentsli veest?
Tuuled tantsisid siin oma tahtmist,
vihmahood ei leidnud katust eest.

Siin, mu tütar, sinu koolieale
jõudis vastu ehitaja järg:
seintes kivi pandi kivi peale,
sarikaile tõusis lipp ja pärg.

Ja sa nägid oma kodu aknast
üle pärna kivikatust uut.
Õhtupäikeses helendama hakkas
sinu klassikambri aknaruut.

Esimene kooliaasta algas
sulle ja su sõpradele siis —
iga tee siin sõbralikus salgas
lapsi uude koolimajja viis.

— Ole terve, hoolas ehitaja!
Tuhat tänu sulle, kodumaa,
et see kool, see valge rahumaja
töös ja rõõmus laste omaks saab.

Nii sind saatma tulles ema ütles,
mõte rahust liigutas ta meelt.
Ta ju teab, kust tõi ta oma tütre —
sõja tulest, raske võidu teelt.

Sina ja su kooliõed ja -vennad —
sõda oli teie sünnikoht.
Kõigil teil on üle hälli lennand
tulehirm ja hukkumise oht.

Kõigi laste isad-emad teavad,
mis on sõja hävitus ja õud.
Sellepärast rahvad sõda neavad,
sellest võitmatud on rahujõud.

Oma õnne eest ja rahu kaitseks
tõstku lapski töötust andes kätt.
Oma õnne eest ja rahu kaitseks
kaela sõlmigu pioneerirätt.

Suvoorovlaste koolis.

J. P e r m j a k.

Vanas pargis seisavad kõrged hooned. Alleed on puhtaks pühitud. Hoonete fassaadid on värskelt värvitud. Vaikus. Kuuldub kuivade langevate lehtede kerget sahinat. Park näib olevat täiesti tühi. Kuid siiski, pargi pea- ja kõige tähtsamal alleel on rivistatud mitu roodu noori suvoorovlasi. Pärast komandot «valvell» on nad tardunud valveseisakusse.

Koos nendega seisavad rivis ka nende kasvatajad. Need on rindeohvitserid. Nad on osa võtnud Suurest Isamaasõjast, on autasustatud ordenite ja medalitega.

Sõnatult, sirgelt, korralikes mundreis ootavad suvoorovlaste roodud kindralit, õppeasutuse ülemat.

Rivis seisavad kuulsate lendurite, vaprate partisanide ja tööliste pojad, kodusõja kuulsate väejuhtide lapselapsed ja hiljutised noored partisanid, kes võitlesid koos oma isadega sakslaste

tagalas. Medalid ja jefreitoripaelad eraldavad suvoorovlasi, kes on osa võtnud Isamaasõjast.

Siis kuulduvad sammud. Allee käänaku tagant tuleb kindral. Teda saadavad ohvitserid.

Õppeasutuse korrapidaja-ohvitser suundub kindralile vastu ja, tõstnud käe mütsinoka juurde, raporteerib.

Heitnud pilgu rivile, tervitab kindral õppijaid.

«Tervist!» vastavad sajad suvoorovlased nagu üks mees.

Algab paraad.

Tähelepanelikult jälgib õppeasutuse ülem roodude iga liikumist, iga pööret. Käte vehkimine rivis, pöördel loiult juurdetõstetud jalg, ärarebitud nõõp... nendest algavadki kindla sõjalise distsipliini rikkumised.

Kuid suvoorovlased sammuvad nagu kord ja kohus.

Kindral tänab komandöre ja õpilasi paraadi eest. Roodud vastavad üksmeelselt ja suunduvad piduliku marsi helide saatel hoonesse, et klassidesse laiali minna.

Täna on uue õppeaasta esimene päev.

Suvoorovlased lähevad kiiresti, sõjaväeliselt laiali klassidesse ja igaüks asub oma kohale koolipingis.

«Püsti! Valvell!» kõlab korrapidaja-õpilase käsklus.

Klassi tuleb leitnant, vene keele õpetaja. Pärast klassi korrapidaja raporti kuulamist lubab ta õpilastel istuda.

Algas esimene õppetund.

Õppeasutuse õppekava on erakordne. Peale üldhariduslike ja sõjaliste ainete õpitakse siin ratsutamist, autojuhtimist, vehklõmist. Õppekavasse kuuluvad veel võõrkeeled, muusika, laulmine ja tants.

Siin valmistatakse ette ohvitseri, kes on meie armee väärilised, kes on igakülgselt haritud ja kasvatatud. Meie ohvitser tunneb täiuslikult sõjatehnikat ning on igas suhtes kultuurse inimese eeskujuks.

Iga relvaliid vajab haritud sõjaväelase erialast kätt. Ja Suvorovi-nimeliste õppeasutuste ülesandeks õngi anda kaadriohvitseri. Siin õpetatakse, kuidas kaitsta meie maad, kuidas kaitsta meie tööd ja purustada igaüht, kes tahaks meie kodumaale kallale tungida.

jefreitor, -i — auaste Nõukogude armees

legendaarne, -se — muinasjutuline, ebatavaline

legend, -i — jutustus ebatavalisest

distsipliin, -i — kord

raport, -ti — ettekanne

raporteerima — ette kandma

kaadriohvitser — armees olev ohvitser

1. Keda nimetatakse suvoorovlasteks?
2. Mida tead väejuht Suvorovist?
3. Mida õpivad poisid suvoorovlaste koolis?
4. Keda valmistavad ette Suvorovi-nimelised õppeasutused?

Lenin õpetas . . .

D. Vaarandi.

Sel öösel olid valjud tuisud,
tõid jääle kõrged hanged.
Nüüd seisid lapsed, kaenlas uisud,
ja tuju hoopis langend.

Küll olid uisud kehavõitu —
puupakust, vanast vikatist —
nad siiski tegid uhket sõitu;
neil tuulekiirul lipati.

Jõelt aina kostis röömsat kära,
ja külmast õhetasid palged.
Jää helendas, jääl päike säras
seal Siberis, sel kaugel talvel . . .

Nüüd seisid nad seal üsna mornilt.
Kuid, näe, ju tuleb muheldes
neil' appi nagu palju kordi
Iljitiš, see lahke võõras mees.

Ju hõiskav parv ta hõlmus ripub,
neid sakutab kui oma isal.
Ta naerab valjult, lapselikult,
nii südamest, et silmis pisar.

Kas tuisk siis meie vastu suudab!
Ei, tuisk on meile tühine!
Nüüd kätte labidad ja luuad,
jäält hanged ära pühime!

Ja juba kerkivadki vallid.
Jääl esimesi tiire tehes
on lapsed nagu lumepallid,
kui härmas päkapikumehed.

Veel kuuseoksi ehteks seavad.
Kui tore rada sellest saab!
Kuid nad ei tea, ei või veel teada,
et Lenin neid seal õpetab...

Nüüd jääle mudilasi viib ta.
Küll iga kunst on raske alul!
Käed laiali kui värvu tiivad,
nii vaevu püsivad nad jalul.

Üks juba patsti! maha kukkus.
Oh, mis see väike valu teeb!
See tühi kriim kaob ninalt ruttu.
Nüüd aga jälle jalule!

Näe, onu, mul ju hästi läheb!
Iljitsi ees siis suure hooga
poiss, silmad säramas kui tähed,
jääl tõmbab pika kauni poogna.

Mis sest, et vildist vaatab varvas,
et seljas räbaldunud vatt,
kus iga paik on ise karva —
ei häiri uljast liuglejat!

Neil lastel oli harva rõõmu,
nälg tihti näpistas neil kõhtu.
Paar leivapala, kaljasõõmu
neil oli toiduks selgi õhtul.

Kuid rassimisest rõõmsal meelel
nad peagi raskelt magasid.
Ja unenäoski uisuteele
veel pöördusid nad tagasi.

Ning tasa krabisesid õled,
tuisk jälle kiunus seina taga.
Kuid kaua üksik lamp veel põles —
Iljitš ka sellel ööl ei magand.

Ei kare Siber ümberringi,
ei tsaari jõhker vägivald,
ei jälitused, ohud mingid
ta hiiglajõudu vähendand.

Ei lapsed teadnud siis, et tema,
kes õpetas neid uisuteel,
kes ikka valmis vallatlema —
käib juba miljonite eel.

Et ta on kõigi õpetaja,
et tema käes on rõõm ja rikkus,
et sellel öölgi Lenin rajas
seal kõigi laste tulevikku.

Metsatööl.

R. P a r v e.

Ühel päeval kogu majas
iseäraliselt kajas.
Ja kui Ülo kööki hiilis,
nägi: isa saagi viilis.

«Täna algab metsatöö —
tule, poiss, ja kaasa löö!»

Ei seal arutatud pikka.
Ülo kähku, nagu ikka
poiss, kes ühtki tööd ei pelga,
ajab soojad riided selga.

Kaenla saag ja kirves vööle —
nõnda mindi metsatöele.

Metsas leegitsesid lõkked,
paukus kirves, laulsid saed,
kostsid meeste rõõmsad rökked.
Kuhu iganes vaid kaed,
seal käib vilgas tööde tuhin,
langevate puude vuhin,
sekka tugev kirvehoop.

Ringi rändab taaritoop:
ei või kurku kuivaks lasta,
tuleb seda vahel kasta!
Isa aga ootas ees
metsatöele paarimees.
Ja ei olnud enam aega.
Suure kahemehe-saega
mindi puude kallale.

Ülo teab: kolhoosile
uhkuseks on tema isa,

töökas, arukas ja visa;
sellepärast omalt poolt
temagi nüüd näitab hoolt:
oksi laasida ta rassib,
ise silmanurgast passib,
kas kõik ikka näevad, et sa
pole muidu tulnud metsa...

*

Varsti kerkib metsast siit
aina riida kõrva riit.
Lõkke ääres keset lund
algab meestel suitsutund,
vaibub hetkeks tööde rutt,
algab mõnus piibujutt.

Ülo kuulab meeste sõnu,
leiab laial kännul toe,
mõistab, see on ikka mõnu,
kui sul tuba kodus soe...
Siit saab kütet kogu maa,
ei siis kuskil majades
külm meid näpistada saa!

Uusi hooneid rajades
ikka väsimatul hool
läheb toekaid palke vaja
meil nüüd aina igal pool.
Seestki kauniks oma maja
kindlasti me muudame,
kui nüüd kirvest kiirel hool
käia lasta suudame!

Ja kui jälle algab töö,
laulab saag ja kirves raksab,
vapramalt veel kaasa lööb
Ülo, nagu ainult jaksab.

Põhja talv.

J. Sütiste.

Taevas tohutumast salvest
puistas lund ju mitu päeva,
lisaks võttes pikad ööd.

Nüüd on maailm sinivalge,
külm kui rammumehe väega
aiateibad pooleks lööb.

Majad nagu maasse langend,
katuseni tõusnud hanged
seal, kus sõelund tuulesõel.

Tarretuvad põlislaaned,
järved peale tõmmand kaaned,
paugutavad jäätund jõed.

Pühalikult lume sülest
mõneks tunniks tõuseb üles
külmast hõõguv päiksepall.

Selles valguses on uhkust,
süütust, säravust ja puhtust —
see on võimas põhja talv.

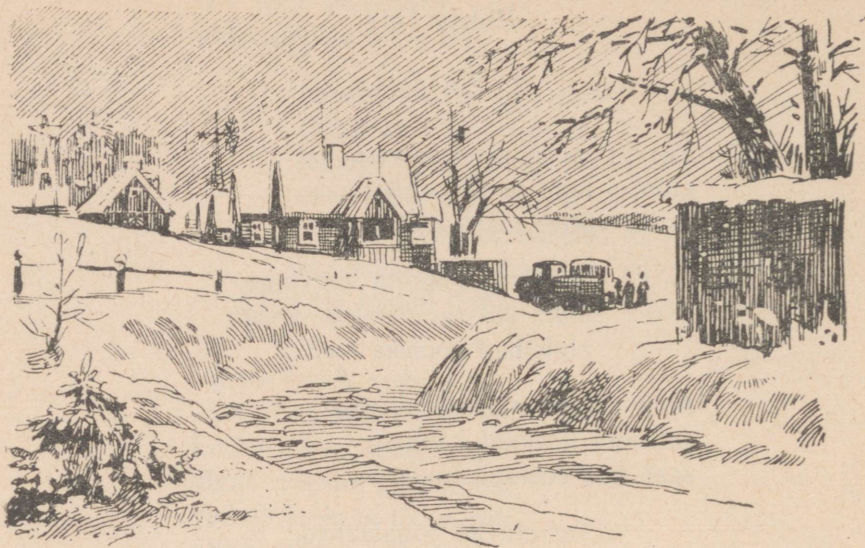
Rünnak taigale.

V. Ažajevi järgi.

(Romaanist «Kaugel Moskvast».)

Saart varjas hommikuse paksu udu kate. Tõusnud päike ründas teda kuldsete mõõkadega. Udu hajus, sulas kiiresti. Algul nagu läbi loori, pärast üha selgemalt ilmus nähtavale taiga.

Ainult kaldaäärne maariba oli esialgu ehitajate käes. Sellele olid nad laiali paigutanud kõik kohaleveetud materjalid, torud, mehhanismid ja toiduainete tagavarad.

Kohe ehitusplatsi taga algas mets.

See seisis võimsa müürina, nagu oleks astunud inimestele vastu, et nendega jõudu proovida ja neid mitte edasi lasta. Puud kasvasid mitme rindena. Kõige kõrgem oli lehiste ja saarte sale sammastik, madalamal olid kased, seedrid ja kuusemets. Kõige alumises rindes vohas pöösastik. Tervikuna oli see ühtne, metsik, tihedalt põimunud ja ristunud tõke tüvedest ja okstest. Taiga vaikis süngelt ja valvsalt, nagu oodates, mis tulnukad hakkavad edasi tegema.

Mööda jääd liikus lõpmatult autosid inimestega. Lülikutega jääd kratsides roomasid tohutu suured traktorid võimsate vahedate terasatradega. Inimeste ja mootorite hääled liitusid üheks ähvardavaks sõjakaks rünnakumuusikaks.

Esimestena söötsid taiga peale kahe kolonnina traktorid. Ühe kolonni eesotsas oli Silin, teise — Remnjov.

«Tankid, edasi!» hüüdis Silin ülemeelikult, väikeste mustade silmade särades.

Ületanud kaldaäärse platsi, lõi tema traktor ilma peatumata täie hooga adra terava nurgaga suure lehise tüvesse, mis seisis ees nagu valvel. Mootor möiratas ähvardavalt ja kogu masin lõi pingutuses värisema. See kestis ainult hetke, siis andis puu järele, kaldus küljele ja kukkus juure kohalt murtuna. Traktor nõksatas, sõtkus maha pöösastiku, tormas järgmise puu kallale ja lõikas ker-

gesti maha ka selle. Silini traktorile järgnes pisut vasakul teine, veel pisut vasemal kolmas... neljas... viies... Remnjovi poolt juhitud kolonn liikus samasuguses korras mõni meeter vasemal esimesest. Kõik traktorid olid ühendatud jämeda terastrossiga. See lohises järel, haaras, riisus kokku, painutas puid ja kiskus halasamatu jõuga neid juurtega välja külmunud helisevast maast.

Traktorid mõirgasid, kõrvulukustavalt ragisesid langevad puud. Nagu lahingusuitsusse mässis metsa õhkupaiskunud lumetorm. Taiga undas erutatult. Ohinast ja vaimustusest lõkendava näoga vaatas Silin tagasi ja karjus:

«Niiviisi, anna talle, taigale!... Vaat... Tühi jutt, annad alla!... Ei sa suuda vastu seista... Vaat nii! Purusta teda, Silin!»

Lõbusa Beridze kõrval tammus nivh Nikifor; ta oli jälle ehitajaile külla tulnud. Tõmmanud pea õlgade vahele ja seeläbi muutunud veel väiksemaks, vaatas ta ehmunult võimsaile masinaile, millede surve all langes mets. Norsates kippusid põdrad lahti nivhide käest, kes olid saabunud ühes Nikiforiga.

«Seltsimees,» tõmbas Nikifor peainseneri käisest. «Ei tohi nii sõtkuda taiga. Tema kuri — hakkab kätte maksma. Tarvis vähekese jäta puud.»

«Jätame vähekese, jätkub nii sinule kui ka sinu lastelastele,» vastas Beridze hajameelselt,

Masinad kadusid silmist, aga veel võis jälgida nende liikumist selle järgi, kuidas üha kaugemal ja kaugemal lõhestati taiga kaheks nagu hiigelnoaga.

Silin kippus üha edasi. Tema määratu suur, kuumusest õhkuv tanki-sarnane masin kukkus äkki kuhugi auku. Kostis läbitungiv metslooma mõirgamine. Traktorist oli sõitnud karukoopa peale; mahapaisatud puude kohale tõusis suur pruun karu, ajas karvased käpad püsti, nagu ähvardades oma hukutajat, ja kukkus.

«Mis sa ütled, vaat kus häda: ajasin mesikäpa roomikute alla! Ära satu ette ägeduses!» hüüdis Silin, kogu keha ettepoole kallutades, nagu soovides teel ettekerkinud läbipääsmatu tihnikuga rinnutsi kokku minna.

Taiga peremehed ei mõistnud veel, et nad peavad alistuma Silinile ilma vastupanuta. Mūra peale jooksid padrikust terve karjane välja metssead. Nad olid uidanud läheduses, nähtavasti otsides lume alt toitu. Silmanud nende peale kihutavat mürisevat musta koletist, jäid nad liikumatult seisma, teritasid kõrvu, hakka-

sid vihaselt rõhkima, lõugu liigutama ja Silini imestuseks sööstsid vastu.

«Vaat kus kangelased!» ütles Silin ja tungis karja sekka.

Taigas tekkis lai siht... Ja veel polnud vaikinud taigasse tunginud traktorite mürin, kui sihi täitsid inimesed ja hakkasid puhas-tama seda ehitusplatsi jaoks. Hobustel toimetati puud metsast tee äärde. Puuraiujate brigaadid panid helisema kirved ja saed, val-mistades tagavaraks palke suvise palktee ehitamiseks soistes koh-tades ja sidepostide jaoks. Sihi kohal tõusis lendu Fantovi ja Šubini laul:

Kirved teritage, metsaraiujad. Üks... kaks...

Vahvalt vibutage, kuni päev täis saab. Üks... kaks...

Ja kui kätte jõuab õhtuajake. Üks... kaks...

Te siis minge, hommikuni puhake. Üks... kaks...

Puusepad ja ühes nendega keevitajad, isoleerijad ja lõhkajad püstitasid telke. Lõuendist linnake kasvas silmanähtavalt.

mehhanism, -i — masinaseadis, masin

terastross, -i — terastraadist keeratud köis

nivhid — (varem kutsuti neid giljakkideks) Amuuri alamjooksul ja Saha-lini saare põhjaosas elav rahvas.

keevitaja — metalli kokkukeetja (gaasileegi või elektriga)

isoleerija — eraldaja, kaitsekihiga katja

1. Missuguse eesmärgiga sõitsid inimesed saarele?
2. Missugune takistus oli ehitajate ees?
3. Kuidas käitusid traktoristid niisuguse takistuse puhul?
4. Kirjeldada, kuidas võtsid rünnaku vastu taiga loomad.
5. Kuidas ajas Silin metsasihti läbi taiga?
6. Kirjeldada taigat.

Kalevipoja lapsepõlv.

(Katkend «Kalevipojast».)

Kalevite kallim poega,
Linda leina lepitaja,
kasvas karjapoisiliseks,
kosus künnimeheliseks,
tõusis tamme tugevuseks,
töötas ettetähenõusi
igas tükis ilmutada;
püüdis jõudu igal päeval,
keha kangust kosutada:
mängis kurni murudella,
viskas ratast vainuella;
pani kurnid alla õue
kahte paika hunnikusse,
paiskas kaikail pealta õue
kurnisida kõikumaie,
saatis kurnid sõudemaie,
üle vainu veeremaie,
läbi kopli lendamaie.
Kurnid lensid kauge'elle,
puistasivad pilla-palla
mööda metsi, mägesida,
mööda laiu lagedaida —
mõned langsid lainettesse.

Kurnisida mõnes kohas
tänapäeval nähtavalla:
ühetasa ümmargused,
pikergused kaljupakud —
neitsikivi nime alla:
needap Kalevite kurnid.

— — — — —

Kalevite noorem poega
mängis eide õue alla,
kitkus noori kuuskesida,
sirgel kasvul kaskesida
juurikaga tükkis maasta:
neist tegi saksa-saanikesi,
keni kassi-märsikesi.

Aasta sammud astusivad
rutust ajaradadella,
kiireil teedel kaugemalle.
Aastad sõudsid eide armul
poisikese paadikese
nooremehe mere peale.
Kalevite noorem kasvu

kasvas mehe kõrguseksi,
venis vende vääriliseks,
sirgus isa suuruseksi.

Nõnda kasvas eide õues
lese Linda leinapõlves
kullerkupu õilme ilul,

Taara tamme tugevusel
viimne Kalevite võsu,
kasvas kaljuks kindluselle,
tõusis vendadest targemaks:
töötas ettetähendusi,
kadund isa kuulutusi
igas tükis ilmutada.

kurn, -i — mäng

saksa-saanike — laste mänguasi

kassi-märsike — kõrtest, niinest ja nõörist punutud laste mänguasi

1. Kuidas möödus Kalevipoja lapseõlv?
2. Missugused olid Kalevipoja mängud?
3. Miks harrastas Kalevipoeg selliseid mängu?
4. Kas oled näinud Kalevipoja kurne? Kust võib neid praegugi leida?
5. Kelleks kasvas Kalevipoeg?
6. Milliseid «ettetähendusi» täitis Kalevipoeg?
7. Nimeta selles loos esinevaid sõnu, mis on erinevad praegustest.
8. Miks on «Kalevipoja» keel teistsugune kui meie praegune keel?
9. Jutusta Kalevipoja lapseõlvest.

Kalevipoeg isa haual.

(Katkend «Kalevipojast».)

Kalevite kallim poega
astub isa haa peale,
istub kalmukünka peale
kurba südant kergitama.

Isa hauasta küsima:
«Kes see liigub peale liiva,
kes see astub peale haa?
Sõmer kukub silma peale,
kruusa langeb kulmudelle.»

Poega mõistab, kostab vastu:
«Noorem poega, poisikene,
see'p see liigub peale liiva,
see'p see astub peale haa,
istub mure muljutusel
kadund isa kalmukünkal.
Tõuse üles, taadikene!

Ärka üles, isakene!
Tule teeda näitamaie,
kuhu eite kaduneks!»

Isa kostab mätta alta,
taati kalmusta kõneleb,
mulla alta tõstab hääle:
«Ei või tõusta, poega noori,
ei või tõusta, ei ärata!
Kalju rõhub peale rinna,
kivi raske peale keha;
kulmu katvad kullerkupud,
silmi katvad sinililled,
punalilled palgesid.
Tuuled juhtigu sul teeda,
õhud õrnad õpetagu,
taevatähed andku tarkust!»

Talutütar ja vaeslaps.

Eesti muinasjutt.

Vaeslaps läks laupäeva õhtul sauna. Vihtles ja pesi vanakesi, mille eest talle mitukümmend korda aituma anti. Et ta nüüd teisi niipalju aitas, ei saanud ta ise enne lavale minna, kui kõik saunalised olid läinud. Kui ta parajasti laval vihtles, kuulis ta korraga väljas sauna läve ees kilinat ja kõlinat, nagu oleks mitu saksa tõlda ukse ees peatunud.

Tütarlaps pani ruttu särgi selga ja vaatas läbi uksepraod välja.

Väljas seisis uhke kuldtõld nelja musta tākuga. Hobustel olid kuld- ja hōbeehted ümber; liigutasid nad pead, siis kilisesid ja kõlisesid ehted nagu pulmahobustel.

Tõllast astus aga välja Vanapagan oma naisega ja kolme pojaga.

Tütarlaps tegi ruttu nõiamärgi sauna lävele ja jooksis ise lavale.

Vanapagan astus lävele, ei tohtinud aga sisse tulla, sest nõiamärk oli ees. Ütles siis väljast:

«Tule nüüd välja, tütreke; lähme ära!»

«Ei ole riideid, ei saa minna!» vastas vaeslaps.

«Küll lasen kodunt riided tuua; ütle, tütreke, mis sulle tarvist» meelitas Vanapagan.

Hiir aga õpetas vaeslast sauna nurgast:

«Üksi, üksi, õeke!»

«Ei ole siidsärki selga panna!» ütles vaeslaps.

Vanapagana naine küsis poegade käest:

«Kes teist kõige usinam?»

Esimene poeg vastas: «Mina kui tuul!»

Teine vastas: «Mina kui vesi!»

Kolmas aga vastas: «Mina siin ja seal!»

Kolmandat poega käskis Vanapagan koju särgi järele lipata ja ütles:

«Jookse, poega, jõua, poega,

Heida jalga enese pärast,

Naise saad sa nalja pärast!

Too kodunt siidisärki!»

Poeg oli ka silmapilk kadunud. Natukese aja pärast oli mees jälle tagasi, siidsärk käes.

«Säh, tütreke, siidsärki! Läheme nüüd,» meelitas Vanapagan jälle.

«Ei või tulla, ei ole kuldkörti ümber panna!» ütles vaeslaps. Vanapagan jälle:

«Jookse, poega, jõua, poega,
Heida jalga enese pärast,
Naise saad sa nalja pärast!
Too kodunt kuldakörtil!»

Poeg oli kui tuul kodus. Kuldkört käes.

«Säh, tütreke, kuldkörtil! Läheme nüüd!»

«Üksi, üksi, õeke!» lausus hiir jälle.

«Ei või tulla; ei ole kirjut võöd võöle panna!» vastas vaeslaps. Vanapagan aga pojale:

«Jookse, poega, jõua, poega,
Heida jalga enese pärast!
Too kodunt kirju võö!»

Poeg pühkis kui tuul minema. Oli jälle kui tuul kuldvööga tagasi.

«Säh, tütreke, kuldvöö; läheme nüüd minema!» meelitas Vanapagan.

Vaeslaps aga vastas jälle: «Ei ole kingi jalga panna!»

Toodi ruttu kingad.

Ei tulnud vaeslaps välja, vaid laskis ikka, nagu hiir õpetas, ühe ehte teise järel tuua.

Seni aga sai öö juba poole ligidale.

Nüüd olid ka vaeslapsel kõik ehted käes.

Astus saunast välja uhkes riides nagu kuningatütar; läikis kuu paistel nagu kuld ja hõbe.

«Astu nüüd tõlda, tütreke!» meelitas Vanapagan.

Vaeslaps vastas: «Kuhu ma istun? Töld on tühi!»

Vanapagan vastu:

«Sees on, sees on siidisulëd,
Sees on padjad paremad!»

«Ei ole ma harjunud siidisulil ja pehmeil padjul istuma; tooge heinu tõlla põhja!»

Vanapagan pojale:

«Jookse, poega, jõua, poega,
Heida jalga enese pärast,
Naise saad sa nalja pärast!
Jookse üle Riia Koiva —
Seal on ilma vööta kuhi.»¹

Poeg pühkis minema kui tuul ja oli kui tuul jälle tagasi. Aga selsamal silmapilgul laulis kukk ja Vanapagan oli ühes naise ja poegadega, ühes tõlla ja hobustega kui maa alla kadunud. Vaeslaps oli üksi oma kuld- ja hõbehetes sauna lävele seisma jäänud.

Kui talutütar teisel päeval vaeslapse rikkust nägi, ei jätnud ta teda enne rahule, kui teada sai, kust vaeslaps selle rikkuse saanud.

*

Järgmise laupäeva õhtul jäi nüüd talutütar meelega pärast vihtlejaid üksi sauna.

Ei kestnud ka kaua, seal kilisesid ja kõlisesid tõld ja hobused jälle sauna ees.

Vanapagan sauna lävelt meelitama:

«Tule välja, tütreke, läheme ära!»

Talutütar vastu: «Ei ole riideid selga panna!»

«Küll lasen kodunt riided tuua; ütle, tütreke, mis on tarvis!»

«Üksi, üksi, õeke!» lausus hiir nurgast.

«Mis sa, mudanukk, seal pirised! Pea suu kinni!» ütles talutütar hiirele ja hakkas siis Vanapaganale ette lugema:

«Selga tarvis siidisärki,
Ümber tarvis kuldakõrti,
Vööle tarvis kirjuvööda,
Jalga tarvis siidisukka,
Pähe tarvis hõbepärga.»

Nõnda luges nüüd talutütar kõik ehted ühekorraga Vanapaganale ette.

¹ Kuhjale tehti enne rehaga ring keskpäiga ümber, s. o. tõugati heinad ülespoole, nii et jälg jäi järele, mida «vööks» kutsuti. «Vööga» kuhja iurde ei tohtinud tulihänd ega keegi muu kuri tulla.

Vanapagan aga pojale:

«Jookse, poega, jõua, poega,
Heida jalga enese pärast,
Naise saad sa nalja pärast!
Too kodunt siidisärki,
Siidisärki, kuldakörti,
Kuldakörti, kirjuvööda,
Kirjuvööda, siidisukka,
Siidisukka, hõbepärga!»

Silmapilk olid ehted kodunt toodud ning talutütar pidi nüüd vanapaganatega tõlda astuma ja põrguperesse sõitma, kus ta Vanapagana poja naiseks sai.

kört, -di — seelik

1. Iseloomusta vaeslast.
2. Kuidas püüdis Vanapagan vaeslast meelitada?
3. Kelle abil pääses vaeslaps Vanapagana küüsisist?
4. Iseloomusta talutütart.
5. Mille poolest erinesid vaeslaps ja talutütar teineteisest?

Mõisahobune ja taluhobune.

A. Jakobson.

Mõisahobune ja taluhobune olid suured sõbrad, — kus aga kunagi kokku said, teretasid teineteist viisakalt, kui aga iganes vaba aega juhtus olema, istusid maha ja ajasid juttu maast ning ilmast. Kord aga läks mõisahobune edevaks ja ütles taluhobusele:

«Oled ikka, vennas, madalast soost küll. Vead vankrit, tirid atra, venitad äket järele, — haised lausa higist. Näe, kuidas mina elan, võta minust eeskuju: söön puhast kaera, sõidutan ainult uhkeid härrasid. Vaata, mihukesed peenikesed ja ilusad on mu sääred! Vaata, kui kenad ja puhtad on mu kabjad! Vaata, kuidas mu karv läigib, kuidas mu kael kaardub, kuidas valge lapp minu otsaesel särab ja hiilgab! Eks ma ole, vennas, sinu kõrval ikka tore küll?»

«Oled, oled tore,» noogutas taluhobune.

«Tean. Seda ei maksa sul minule enam üteldagi!» hüüdis mõisahobune ja muutus veelgi edavamaks. «Ja kui sa veel näeksid, millise nõidusliku sammuga ma traavi löön! Ja kui väle ma olen! Maa üsna kaob mu õilsate jalgade all, kui ma kerge vedruvankri ees nagu tuul tuhatnelja kihutama pistan. Ega sina, vennas, vist jooksmise peale nobe ei ole?»

«Ei ole, ei ole.»

«Tean. Seda ei maksaks sul minule enam üteldagi. Ega sa võida vist tühipaljast oinastki, kui sa temaga võidu ajama hakkaksid.»

«Oinast ehk ei võida, aga sinu võidan küll.»

Säärane häbematu vastus vihastas mõisahobust väga. Norskas põlastavalt, trampis jalgadega. Ja tegi ettepaneku:

«Proovime.»

«Proovime,» nõustus taluhobune.

Läksid koplisse, leppisid kokku: jooksevad mööda koplit ringiratast nii kaua, kuni väsivad. Kelle jaks lõpeb enne, on kaotanud, kelle oma peab vastu viimasena, on võitnud.

Mõisahobune viskas pea selga, tuiskas kohe tuhatnelja minema. Tegi juba varsti esimese tiiru ära, jõudis taluhobusele järele, kihutas sellest mööda. Hirnus valju häälega ja pilkas:

«Oh-oh imet! Sina ikka veel jooksed ega olegi veel puhkama jäänud!»

«Ei veel, ei veel,» vastas taluhobune.

Varsti oli mõisahobusel teinigi tiir tehtud, — jõudis taluhobusele jälle järele, kihutas sellest jälle mööda. Hirnus jälle valju häälega ja pilkas:

«Oh-oh imet! Sina ikka veel jooksed ega olegi veel puhkama jäänud!»

«Ei veel, ei veel,» vastas taluhobune.

Kolmanda tiiruga taluhobusele järele jõudes ja sellest mööda traavides hirnus mõisahobune juba veidi vaiksema häälega. Pilkas aga sõpra endiselt, hüüdis:

«Oh-oh-oh imet! Sina... ikka... veel jooksed... ega olegi... veel... puhkama... jäänud.»

«Ei veel, ei veel,» vastas taluhobune ja küsis: «Aga millest, kaim, see tuleb, et sa lõõtsutama kipud?»

«Lõin just praegu kabja vastu küngast,» ütles mõisahobune.

Neljanda tiiru ajal ei lausunud mõisahobune midagi, jooksis taluhobusest mööda üsna vaikselt ja vargsi. Taluhobune küsis:

«Millest, kaim, see tuleb, et sa nõnda ähid?»

«Komistasin natuke aega tagasi üle kännu,» ütles mõisahobune.

Viienda ja kuuenda tiiru ajal ei jõudnudki mõisahobune taluhobusele enam järele. Seitsmenda tiiru ajal jõudis aga taluhobune mõisahobusele järele. Jõudis järele, traavis mööda ja küsis:

«Millest see tuleb, kallid kaim, et sa minu endast ette lased?»

«Mulle tuli üks mõte, ma pean selle selgeks mõtlema,» vastas mõisahobune.

Kaheksanda tiiru ajal pööras aga mõisahobune jooksurajalt kõrvale, heitis maha ja püherdas nobedasti.

Taluhobune küsis:

«Kas juhtus ehk midagi halba?»

«Üks sõgelane tuli sääskede sekka — pistis nii valusasti, et käis luust ja lihast läbi. Kihutan ta minema, üks siis jooksen jälle edasi, — aega ju on.»

«Seal on sul õigus, aega ju on,» noogutas taluhobune ja jätkas teed.

Üheksanda tiiru ajal polnud mõisahobune ikka veel võistlust jätkamas, — luusis häbeliku näoga põõsaste vahel ringi, otsis rohuliblesid.

«Kas ehk söögikord on kätte jõudnud, üllas sõber?» küsis taluhobune.

«Jah, udu on ju tõusmas, süda läks vesiseks. Pea nüüd sina, vennas, kah vahet — hommikuni jõuame lõpetada,» ütles mõisahobune.

«Oota, oota ivake — ma teen veel kümmekond tiiru ja tosina tiire pealekauba, — pole ju veel keha õieti soojaks saanudki,» vastas taluhobune.

Sellest õhtust peale mõisahobune enam just üleliia kiitlema ei kipu.

1. Iseloomusta mõisahobust ja taluhobust!
2. Keda kujutab kirjanik hobustena?
3. Kus oled varem kuulnud või lugenud sellistest tegelastest?

Nõukogude Liidu rahvaste vanasõnu.

Töö, töö, töö — need on kolm igavest aaret.

Julgele inimesele pole ükski asi raske.

Ilma tööta pole puhkust.

Sepal — käed kuldsed, rahvalaulikul — sõnad kuldsed.
Tuul purustab mägesid, sõna tõstab üles rahvaid.
Mehine süüdistab ennast, väiklane seltsimeest.
Ära kiida ennast ise, vaid lase rahval kiita.
Kangelane sureb üks kord, argpüks tuhat korda.

1. Rühmitage vanasõnad teemade järgi ja pealkirjastage iga rühm!
2. Millised meeldivad teile kõige enam?

Võluhelid.

Valgevene muinasjutt.

Elas maailmas noormees. Välimuselt ei paistnud silma — polnud eriti tark ega osav töödel, kuid pajupilli puhuma või mõnd muud mänguriista mängima oli suur meister. Sellepärast kutsusid inimesed teda Muusikuks ning unustasid tema tõelise, isa-ema pandud nime hoopiski.

Juba väikese poisikesena karjas olles valmistas ta endale pajupilli ja mängis nii, et loomad jäid teda langetatud kõrvu kuulama ning seisis nagu nõiutud.

Ühel ilusal suveõhtul läks Muusik hiide, kuhu noormehed ja neiud olid toonud ka hobused. Seal mängiti, naerdi ning lauldi. See oli noorus! Noortel on ju kõikjal lõbus!

Niipea aga, kui Muusik hakkas oma pajupilli puhuma, jäi silmapilkselt kõik vaikseks. Helid ängistasid südant; tundus, nagu mingisugune võim haaraks ning tõstaks, üha tõstaks ikka kõrgemale ja kõrgemale, vastu lähenevale koidule, selgesse taevasse, laia sinisesse taevaavarusse.

Noormehed ja neiud istusid vaikselt, istusid ja kuulasid. Kõigil oli tunne, nagu oleksid eluaja tahtnud aina istuda ning kuulata Muusiku mängu.

Ja kui ta järsku lõpetas, ei julgenud keegi end liigutada, keegi ei tahtnud segada neid helisid, mis kajasis veel hiies ja metsas, helisesid maa peal ning hõljusid õhus.

Ka lindude sädistamine oli metsas vaikinud. Isegi konnad jätsid krooksumise, hüppasid laugastest välja ning istusid tardunult mätastel.

Seal äkki mängis Muusik midagi õige haledat ja kurba. Nüüd

nutsid mets ja hiis, kõikjal muutus süngeks ning ka taevast hakkasid langema piisad.

Mehed ja naised, kes oma tööpäeva olid lõpetanud ja asusid koduteele, seisatasid helisid kuulatades. Kõiki valdas kurbus, isegi vanad habetunud mehed hakkasid nutma.

Muusik läks siis üle rõõmsamale viisile, mängis midagi õige lõbusat. Oi seda rõõmu! Visati kõrvale vikatid ja hangud, hargid ja rehad, haarati üksteisest kinni ning keerutati tantsu. Tantsisid vanakesed, keksisid väikesed lapsed, tantsisid hobused ning isegi taimed kõigutasid end tantsu taktis — kadus kurbus ja süngus, kõikjal oli tantsu ja naeru.

Niisugune oli Muusik. Kuidas ta tahtis, nii sündis.

Kui Muusik sirgus noormeheks, valmistas ta endale viiuli ning läks laia maailma inimesi lõbustama.

Ta rändas külast külla, mängis ilusaid viise, ning igaüks, kes tema mängu kord oli kuulnud, kutsus teda enda poole. Kõikjal oli ta teretunud külaline, talle pakuti süüa ja juua ning anti veel toidumoonaa teelegi kaasa.

Nii elas Muusik päevast päeva.

Õnnetuseks leidis maailmas palju paharette, kes elasid soodes ja kuristikkudes. Keadagi ei jätnud nad puutumata. Paharetid märkasid peagi, et seal, kus liikus Muusik, rahvas vähe muretses. Nad ei sallinud teda seepärast — oli see ju paharettide viis! Polnud neil siis enam elu, kui inimesi valdas rõõm ja õnn.

Kui Muusik oma rännakul kord metsa jõudis, püüdsid paharetid teda silmas pidada.

«Nüüd katsume temast lahti saada!» otsustasid nad ning saatsid talle kaksteistkümmend hunti kallale.

Hundid varitsesid noormeest teel, seisid ja lõgistasid hambaid ning vahtisid teda ainiti oma ümmarguste suurte silmadega, mis põlesid nagu hõõguvad söed.

Muusik seisatas. Tal polnud käepärast midagi, millega oleks võinud end kaitsta, tal oli kotis ainult viiul.

«Mis nüüd teha?» mõtles Muusik. «Mis ette võtta elu päästmiseks?»

Ei tulnud midagi meelde. Ta tundis, et peab surema.

Ta võttis kotist oma viiuli, et mängida veel viimset korda. Toetudes puu najale, tõmbas ta poognaga üle viiulikeelte.

Kostsid helid. Mets vaikis. Puude lehed ei sahisenu enam. Huntide lõuad avanesid ning kõik seisid nagu kivikujud, seisid ja

kuulasid Muusiku mängu ning pisarad voolasid neil silmist, aina voolasid.

Muusik lakkas mängimast, laskis viiuli langeda, ja mis ta nägi — hundid pöördusid ümber, lasksid pead norgu, tõmbasid hännajalge vahele ning lidusid metsa.

Muusik läks mööda teed edasi. Läks ja läks, kuni jõudis jõe äärde. Päike oli juba metsa taha vajumas, tema kuldsed kiired valgustasid veel nõrgalt puude latvu.

Oli imeilus õhtu.

Muusik istus künkale, võttis viiuli ja hakkas mängima nii voolavalt ja rõõmsalt, et taevast, vesi ja maa — kõik hakkasid elama.

Isegi vetevaim ei püsinud paigal, hüppas põhjas ning tegi igasuguseid vempe. Tekkisid suured lained, vesi tõusis üle kallaste ning hakkas maad üle ujutama.

Vesi ulatus juba metsani, ujutas üle metsa ääregi... Sinna olid paharetid parajasti kokku tulnud, et lõbutseada Muusiku matuse-

peol. Oh seda hirmu, mis neid nüüd valdas! Vaevalt pääsesid nad eluga.

«Mis see peaks tähendama?» mõtlesid nad ja vaatasid ringi. Oh seda imet: Muusik istus künkal, oli terve ja puutumata ning mängis.

«Mis see ometi tähendab?» kurtsid paharetid. «Me peame temast lahti saama, muidu on meie elu läbi!»

Muusik nägi, et vetevaim suurest heameelest külad ja põllud uputab, ja lakkas mängimast. Ta pistis viiuli kotti ning hakkas minema.

Vaevalt aga suutis ta kümme sammu astuda, kui talle lähene- sid kaks noormeest ning ütlesid:

«Kuule, Muusik, tee meile meelehead, mängi meie peol! Anname sulle kõik, mida soovid, pakume süüa ja juua ning ka öömaja.»

Muusik mõtles veidi, kas minna või mitte — ööbida polnud kuskil, polnud ka raha. Ta võttis kutse vastu ning läks peole mängima.

Nad viisid ta ennenägemata toredasse majja, kus oli palju külalisi.

Muusik haaras oma viiuli, et mängima hakata. Külalisi kogunes ikka rohkem ja rohkem. Iga tulija jooksis esmalt laua juurde, pistis sõrme kaussi ning hõõrus silmi.

Muusik muutus uudishimulikuks.

«Oot,» mõtles ta. «Ma proovin ka!»

Ta pistis sõrme kaussi ning suutis vaevalt silmi puudutada, kui kohkus hirmsasti — süda pidi tal lakkama töötamast. Polnud siin ei noormehi ega neidusid, vaid tema ümber keerles sarvilisi paharette ning jõledaid nõiamoore, ja see polnud üldse majagi, vaid otse põrgu.

«Noh,» mõtles Muusik, «otsekohe mängin neile nii, et neil palavaks läheb.»

Ning hakkaski mängima. Minuti pärast oli kõik nagu tuulekeeris: lauad ja toolid langesid kokku, aknad kukkusid eest ära, ukсед hüppasid hingedelt ning seinad läksid laiali. Midagi ei jäänud paigale, isegi naelad seintes, kõik lendas laiali selles põrgu palavuses. Paharetid jooksid kõik minema.

Sellest ajast peale kartsid paharetid Muusikut, ei tahtnud teda enam kohata.

Muusik aga rändas üha mööda maailma, et lõbustada häid inimesi ning peletada kurbust nende südamest.

h i i s, h i i e — metsasalu; muistne tammik
l a k k a m a — järele jätma
h ä n d, h ä n n a — saba

1. Jutusta, kuidas mõjus Muusiku mäng kuulajaisse!
2. Mida otsustasid paharetid?
3. Mil viisil püüdsid paharetid Muusikut hävitada?
4. Miks jäi Muusik võitjaks?
5. Mis oli Muusiku eesmärgiks?

Puškini elust.

Suur vene luuletaja Aleksander Sergejevitš Puškin sündis 1799. aastal vaesunud aadliperekonnas.

Ta kasvas Moskvas vanaema Maria Aleksejevna järelevalvel.

Puškini vanemad olid harva kodus — nad armastasid sõita külaskäikudele, pidudele ja ballidele või viibida teatris.

Omapead jäetud poisike kiindus vanaemasse. Ta võis tundide viisi istuda tema juures, kuulates muinasjutte.

Kuid veel suurem meister rahvalaulude laulmises ja muinasjuttude jutustamises oli Puškini hoidja — Arina Rodionovna kes armastas väga oma kärsitut kasvandikku.

Puškinile jäi alatiseks meelde, kuidas õhtuvaikuses tuli ta juurde «lõbus eideke» ja laulis kaua ta voodi ääres.

Ta mäletas hoidja muinasjutte, tema jutustusi kodukäijaist.

Ent möödus aastaid ning muinasjutte asendasid raamatud.

Puškini isal oli suur raamatukogu ja tulevane poeet kiindus kirglikult raamatuisse. Kui vanemad magasid, hiilis ta öösärgis isa kabinetti, ronis tugitooli ja neelas ühe raamatu teise järel. Kui kaheteistkümne-aastane poiss saadeti õppima Tsarskoje Seloo lütseumi, tundis ta vene ja prantsuse klassikalist kirjandust.

Kuus aastat veetis Puškin lütseumis oma kaaslaste ja õpetajate seas. Siin leidis ta sõpru, kes asendasid tal perekonda ja kes jäid talle lähedasteks kogu eluks.

Koolis oli õpetajaid, kes kasvatasid temas viha pärisorjuse vastu, mis hoidis vene rahvast vaimupimeduses. Koolis hakkas Puškin mõistma, et tsaar kui esimene mõisnik on rahva vaenlane.

Kui tsaar ja aadlikud said teada, et Puškin kirjutab nende vastu suunatud raevuseid ja pilkelisi värsse, saadeti ta asumisele.

Sel ajal oli ta juba suure luuleteose «Ruslan ja Ludmilla» autor.

Asumisel oli Puškin kuus aastat. Neist veetis ta viimased kaks Pihkva metsade vaikuses, oma ema mõisas Mihhailovskojes.

Ainult hoidja jagas temaga üksildust.

Puškini kutsar Pjotr jutustas: «Aga küll armastas ta hoidjat! Kui ta oli kodus, siis oli ta alati Arina Rodionovnaga. Vaevalt tõuseb hommikul, juba jookseb teda vaatama: «Kas ema on terve?» Ta nimetas teda alati emaks.»

Puškin hindas väga rahva loodud laule ja jutte. Ta pani neid kirja laataudel, kus neid laulsid vanamehed-kerjused, ja ringmängudel viibides, kus lauljaiks olid tüdrukud.

«Tuleb vahel punases särgis, astub tüdrukute hulka ringmängu ning kuulab ja kuulab, mis laule nad laulavad, tantsib nendega ja võtab osa ringmängust,» jutustas talupoeg Ivan Pavlov. «Suhetus kõigisse sõbralikult, hästi. Lapsed korjavad suvel marju, viivad talle müügiks. Tema maksab raha ja jätab marjad neile. «Sööge,» ütleb, «lapsed, ise.»»

Kuid kõige enam armastas Puškin kuulata laule ja muinasjutte oma hoidjalt.

Vennale saadetud kirjas jutustas Puškin oma tegevusest Mihhailovskojes:

«Lõunani kirjutan oma märkmeid, lõunatan hilja, pärast lõunat

ratsutan, õhtul kuulan muinasjutte.» Ja samas hüüatas ta: «Küll on toredad need muinasjutud!»

Teine aasta asumist Mihhailovskojes. Saabusid teated Peterburi ülestõusust, tsaari surmast. Troonile astus teine tsaar ja Puškin tuli tagasi pealinna.

Ta tõi kaasa oma uued ning parimad teosed. Lugejad võtsid ta rõõmuga vastu. Kuid ta endisi kalleid sõpru ei olnud enam: ühed olid surnud, teised viibisid asumisel...

1831. aasta suve veetis Puškin oma noore naiselega armsas Tsarskoje Seloos, kus olid kaunid aiad. Naabruses elas Zukovski. Luuletajad külastasid teineteist sageli, jalutasid koos ja vestlesid. Mõlemad kirjutasid palju.

Vene muinasjuttude lihtsus ja võlu haarasid Puškinit, nende oivaline keel rõõmustas teda. Poet mõistis, et muinasjuttudes peegelduvad rahva unistused vabadusest, inimesele kuulekast loodusest ning loovast rõõmsast tööst.

ball, -i — pidu

aadel, aadli — kõrgem seisus

lütseum, -i — kesk- või kõrgem õppeasutus

klassikaline, -se — tunnustatud väärtusega, eeskujulik

raevune, -se — ülivihane

oivaline, -se — suurepärane
kuulekas, kuuleka — sõnakuulelik
poeet, -di — luuletaja

1. Missugune mõju oli hoidjal Puškinisse?
2. Milline mõju oli vanaemal?
3. Jutusta pikemalt Puškini eluloost.

Muinasjutt tsaar Saltaanist.

A. P u š k i n.

Kord kolm piigat õhtu eel
ehavalgel ketras veel.

«Oleksin ma tsaari naine,»
ütles üks neist sõsaraile,
«kuulus oleks minu köök,
kõiki võluks tsaari söök.»

«Oleks tsaari naine mina,»
sõnas teine, «sada lina
päevas minu teljed kooks,
tsaarile see tulu tooks.»
Sõnas kolmas: «Avaks koja
mulle tsaar, ma sangar-poja
sunnitaksin temale,
rõõmuks isa-emale.»

Vaevalt sai ta öelda mahti,
äkki-uks läks tasa lahti.
Sisse astus tsaar Saltaan,
valitseja sellel maal.
Äsjast juttu kuuland õues,
tsaar ei varjand rõõmu põues:
mida kuulis viimati,
meeldis talle kõigiti,
ning ta hüüdis: «Tere, neiu!
Võtan kaasa kalli leiu,
tsaarinna teen ketrajast,
ootama jään vägilast.
Aga teie, noorukesed,

kõitke kokku kompsukesed,
sõitke kaasa meiega,
õe ja tema peiuga,
üks teist roogi valmistagu,
vokk ja teljed teise jagu.»

Nõnda lausus tsaar ja siis
piigad oma lossi viis.
Ta ei tahtnud aega viita —
laulatusega end liita
laskis kohe noorte paar.
Pulmalauda istus tsaar.
Nukralt kangur vahtis telgi,
kokal nutust silm ei selgi,
kadedus neid piinas õel,
et nii hästi läinud õel.

Sellel ajal sõda käis.
Tsaar läks võitlema ka ise,
oma naisel' lahkumisel
kinnitas, et ootaks meest
hoolitsedes enda eest.
Kuni ta siis võimsa käega,
oma vapra sõjaväega
lahingutes vaenlast löi,
noorik priske poja tõi.
Nagu uhke kotka ema
lapse juures valvas tema;

rõõmustama tsaari siis
käskjalg kirja teele viis.
Aga kangur, kokapiiga,
tsaariema Babarihha
kadedusest sedamaid
käsutasid alamaid:
«käskjalg vangistada,» ise
saatsid kirja vaenulise:
«Ei saa aru: hiir või konn
sündinud su naisel on;
tütar, poeg ta küll ei ole,
mingi elukas on kole.»
Selle kirja kätte saand,
vihast pöörane Saltaan
kähku käskis nõõri tuua,
kirjatooja üles puua;
siiski vaibus viha sees,
säärase sai käsu mees:
«Oodake. Kui koju jõuan,
aruandlust ise nõuan.»

Kodu poole sõidab mees.
Juba ongi trepi ees.
Aga kangur, kokapiiga,
tsaariema Babarihha
teda trepil ootavad,
mehe purju joodavad,
kirja röövivad ja uue
vargsi pistavad ta põue.
Tsaari käskjalg majasse
annab kirja säärase:
«Tsaar Saltaan bojaarel nõuab,
enne veel kui koju jõuab, —
tsaarinna ja imik koos
saata surma vetevoos.»
Kahetsesid küll bojaarid,
et nii vali käsk on tsaarilt,
aga mis sa teha saad! —
Naise tuppa läksid nad,
teatasid, mis otsus langes

tema kohta käsus ranges,
ette loeti see ukaas.
Tsaarinna ja pojaraas
sammas vaati pigistati,
põhjad kinni pigistati...
Võta ohver, ookean,
nagu soovinud Saltaan.

Sinab taevas mere kohal,
merel laine kurjalt kohab,
pilveke käib taeva teel,
vaadikene kiigub veel;
abitult ta merel eksleb,
tsaarinna seal nutab, peksleb,
aga lapsukene tal
sirgub otse silma all.
Päev ju möödus hingevalus...
Poisikene lainet palus:
«Oi, mu lainel!» hüüdis ta.
«Oled prii ja mureta,
nagu soovid, nõnda laksud,
kaljurahnudel sa raksud,
uhud üle rannamaad,
laevukesi kiigutad —
ära surmale meid anna,
kuivale meid välja kanna.»
Laine sõna kuulas siis,
vaadi ruttu randa viis,
poetas õrnalt sinna maha,
kadus merre teiste taha.
Poeg ja ema tundsid maad,
päästetud nüüd olid nad.
Kuid ei ava keegi vaati...
Paluda ehk taevataati?
Turi vaadipõhjas, poeg
kohe jalule end toeb,
pingutab nii mõne aja,
hüüab: «Akent oleks vajal!»
Praks — ja kadus vaadikaas,
poeg ja ema vabad taas.

Oma vanglast tulnud välja,
näevad küngast keset välja,
haljast tamme künka peal,
mujal kõikjal meri seal.
Mõtleb kangelane: «Eine
kuluks praegu ära meile.»
Tamme oksa murrab ta,
sest saab vibu toreda,
siis ta risti võtab kaelast
vibunöör saab ristipaelast;
varva murrab tamme alt,
ihub nooleks osavalt.
Nõnda noormees astub randa
lindudele pihta andma.
Mere ääres kuuleb nüüd:

kuskilt kostab appihüüd...
Vaatab: asi pole nali,
lainetel käib võitlus vali,
luik seal püüab kõigest väest
vabaneda kotka käest;
tõuseb õhku valgeil tiivul
langeb vette samal viivul...
Veel üks rünnak, nokalöök,
saaski luigest kotka söök.
Aga kohe kotka poole,
vägilane sihhib noole,
laksatab ta vibupael —
läbi lastud kotka kael.
Kuri kiskja merre kukub
veidralt kisendades upub,

varsti sootuks vette kaob,
luik vaid hoope otsa laob —
kiskja küüsisist pääsnud valla,
surub teda lainte alla
ja, kui täiesti on prii,
vene keeles lausub nii:
«Tsaaripoeg, mu vabastaja,
võimas päästja! Pole vaja
kahetseda sul, et sind
jätsin eineta ma, lind,
et viis noole kiskja kole,
suurem mure see ei ole —
tahan kahju kasuga
ustavalt sul tasuda.
Mitte luige sa ei päästnud,
neitsi elu oled säästnud;
mitte kotka koleda,
nõia tapnud oled sa.
Küll ma sinu teene tasun,
hädas sulle appi asun.
Praegu, soovitaksin ma,
heida vaikselt magama.»

Nõnda öelnud, lendu tema
tõusis lainelt. Poeg ja ema
otsustasid eineta
väsimusest uinuda.
Hommikul, kui noormees ärkas,
üllatavat muutust märkas:
tühjal saarel enda ees
vastset linna nägi mees.
Sakilised müürijooned,
müüri taga valged hooned,
tornikuplid säravad,
lahti linnavärvavad.
«Ärka, ema!» noormees hüüab.
Ema ärkab, mõista püüab:
ilmsi on või jätkub suik?
«Seda kõike teeb mu luik.»
Vaevalt saavad poeg ja ema

linna minna, helisema
igas tornis hakkab kell,
nii et valus kõrvadel.
Vastu sööstvad tollavoorid,
loojat ülistavad koorid,
sõjavägi annab au,
kajab tervitus ja laul.
Õukond sõidab ees ja taga.
Kalli vürstikübaraga
oma valitsejaks nad
tsaaripoja kroonivad.
Varsti mööda uhket linna
oma loal ta astus sinna,
kus ju ootas kuldne troon.
Nimeks võttis: vürst Gvidoon.

Merel laksub lainekene,
merel liigub laevukene:
tuul see laineid kaisutab,
purjesidki paisutab.
Meremehed imetlevad —
taibata ei suuda nemad,
kuidas tühjal saarel võis
puhkeda see imeõis:
kuldseid kuplid, kõrged müürid,
sadam, kuhu laeva tüürid...
Kostab randumis-signaal —
kahurite mürin maal.
Purjek randub, köidab trossi,
mehed palutakse lossi.
Kui on kõigil kõhud täis,
küsib vürst: «Kuis käsi käis
kaugel maal ja laial merel?
Mis on kavas laevaperel?»
Jutustavad laevnikud:
«Mitsel maal on matkatud;
kauba asjad pole paha,
hinnas olid sooblinahad;
eel on suurem reisivaev,
otse itta läheb laev,

Tormi saarest kaugemale,
 kuulsale Saltaani maale...»
 «Soovin õne pikal teel!»
 kostab vürst. «Ja palun veel,
 kui te kohtate Saltaani,
 öelge: üle ookeani
 teda tervitab Gvidoon.»
 Endal hääles nukker toon.
 Seisab kaldal, saadab laeva,
 tunneb hinges murevaeva,
 järsku märkab: tema ees
 luigekene ujub vees.
 «Tere vürst! Kas asjad halvad?
 Üksipäini rannas valvad...
 Miks sa ohkad sügavalt?»
 luigekene küsib talt.
 «Südamel üks mure lasub,»
 kostab vürst, «ei anna asu:
 tahaksin nii väga ma
 sõita isa vaatama.»
 «Lood ei olegi nii pahad,»
 vastab luik. «Kui praegu tahad
 laeva peale pääseda,
 teen su kohe sääseks ma.»
 Ise ilmub vürsti ette,
 kutsub vägilase vette,
 rapsib vees, et vesi keeb,
 tsaaripoja märjaks teeb.
 Nooruk väiksemaks jääb ikka
 kuni sääseks muutub pikka.
 Pirinaga merele
 purjekale järele
 lendab ta ja masti prakku
 tasahilju asub pakku.

Vaibunud on vete raev,
 lustiliselt lendab laev,
 jõuab ikka ligemale
 kuulsale Saltaani maale.
 Juba ihaldatud maa

hakkab vastu sinama.
 Purjek randub, köidab trossi,
 mehed kutsutakse lossi,
 märkamatult nendega
 kihulane lendab ka.
 Kuldses rüüs, mis küünib
 maani,
 tsaari troonil näeb Saltaani.
 Isal peas on hiilgav kroon,
 silmist kurbust loeb Gvidoon.
 Tsaari kõrval Babarihha,
 kangruneitsi, kokapiiga.
 Seisavad kui hagijad,
 talle suhu vahivad.
 Tsaar nüüd palub istet võtta,
 jutustada, kui ei tõtta,
 kuidas mehed matkavad,
 kuhu reisi jätkavad,
 kuidas kaupa saab ja nimelt,
 mis maailmas näha imet.
 Jutustavad laevnikud:
 «Mitmel maal on matkatud;
 kaup meil halvasti ei lähe,
 imet säärast saime näha:
 saar on meres, ükski kaart
 veel ei märgi seda saart;
 keset saart, kus väike mägi,
 laevnik varem tamme nägi;
 nüüd, kui saarel käisime,
 vastset linna nägime:
 kloostrid, lossid, kaubahoovid,
 kirikud ja kõik mis soovid.
 See on vürst Gvidooni linn,
 tervitada palus sind.»
 «Meeldib uudis seda liiki.
 Kindlasti Gvidooni riiki
 külastan, kui mahti saan,»
 kostab meestele Saltaan.
 Aga kangur, kokapiiga,
 tsaariema Babarihha

juba kokku võtnud jõu
 ära laita tsaari nõu.
 «Linn on saarel! Tohoh pime —
 see ei ole miski ime,»
 silmis kelmus, räägib kokk.
 «Teab sest iga kollanokk.
 On ju ime palju suurem:
 orav istub kuuse juurel,
 suus kuldpähkel oraval,
 ise laulab soravalt.
 Pureb pähkli, laseb valla,
 kulda kuhjub kuuse alla
 ja smaragde pähkli seest.
 Pea võin anda selle eest.»
 Ahvatlevalt kõne kajas,
 sääse vihale see ajas —
 õelust kinkida ei või —
 noka koka silma löi.
 Silm jäi kõõrdi valus kanges,
 piiga minestusse langes.
 Kangrul kahju sõsarast,
 kargab, püüab kihulast,
 Babarihha, teenrid appi,
 kiruvad täis vihasappi,
 aga sääsk teeb korra «piu» —
 aknast välja, koju viu.

Jälle vürst on merekaldal,
 igatsus ta meeli valdab,
 kuni lainetavas vees
 märkab luike enda ees.
 «Tere vürst! Kas asjad halvad?
 Üksipäini rannas valvad...
 Miks sa ohkad sügavalt?»
 luigekene küsib talt.
 «Südamel üks mure lasub,»
 kostab vürst, «ei anna asu:
 ühte imet saarel siin
 väga näha tahaksin.
 Kuulsin üllatusel suurel —

orav istub kuuse juurel,
 suus kuldpähkel oraval,
 ise laulab soravalt.
 Pureb pähkli, laseb valla,
 kulda kuhjub kuuse alla
 ja smaragde pähkli seest.
 Ons see tõsi? Tröösti meest.»
 «Uskuda võib rahva juttu,»
 kostab luigekene ruttu.
 «Seda imet ammu tean.
 Lohuta end, meeles pean
 milleks mind on kohustanud,
 teene, mis sa osutanud.»
 Rahustasid sõnad need.
 Reipalt astus koduteed
 vürst Gvidoon ja lossi hoovis
 nägi imet, mida soovis:
 orav istub kuuse all,
 kuldne pähkel suus on tal;
 pureb pähkli, laseb valla,
 kahte kuhja kuuse alla
 kukuvad smaragdid, kuld,
 ise laulab muretult
 kõige ees, kes hoovis laias,
 vene rahvalaulu «Aias».
 Vürst on hämmastatud sest,
 tänab, kiidab luigekest,
 soovib temalegi palju
 sedaliiki lõbu-nalju.
 Maja ehitab siis ta
 oravale toreda.
 Ustav meeskond valvab maja,
 kuuse all on arvestaja.
 Nõnda orav tulu toob,
 enesele kuulsust loob.

Merel laksub lainekeene,
 merel liigub laevukene;
 tuul see laineid kaisutab,
 purjesidki paisutab.

Tõuseb torne vetevallast,
hakkab paistma saare kallast,
kajab randumis-signaal —
kahurite mürin maal.

Purjek randub, köidab trossi,
mehed palutakse lossi.

Kui on kõigil kõhud täis,
küsib vürst: «Kuis käsi käis
kaugel maal ja laial merel?

Mis on kavas laevaperel?»

Jutustavad laevnikud:

«Mitmel maal on matkatud,
kaubitsetud mere taga
doni tõugu täkkudega,
eel on suurem reisivaev,
otse itta läheb laev
Tormi saarest kaugemale,
kuulsale Saltaani maale...»

«Soovin õnne pikal teel!»

kostab vürst. «Ja palun veel,
kui te kohtate Saltaani,
öelge, et Gvidooni maani
jälle tõi teid reisitee,
tervist viige tsaarile.»

Külalised kummardasid,
minema end kohendasid.

Jälle vürst on merekaldal,
igatsus ta meeli valdab,
kuni lainetavas vees
märkab luike enda ees.

«Küll on häda,» noormees

kaebab.

«Matkatuhin hinge vaevab,
otse lahti kisub maast.»

Luik ta märjaks pritsib taas,
tülitust ei pahaks pane;

kärbseks moondub vägilane.

Väike lend ja mastipraos
noormees-kärbes istub paos.

Vaibunud on vete raev,
lustiliselt lendab laev,
lendab ikka ligemale
kuulsale Saltaani maale.

Juba ihaldatud maa

hakkab vastu sinama.

Randuv purjek köidab trossi,
mehed palutakse lossi.

Märkamatul nendega
meie kärbes lendab ka.

Kuldses rüüs, mis küünib

maani,

tsaari troonil näeb Saltaani —
isal peas on hiilgav kroon,
silmist kurbust loeb Gvidoon.

Samas kõõrsilm kokapiiga,
kangrunetsi, Babariha

padakonnadena nad

jõllitavad, tigidad.

Tsaar nüüd palub istet võtta,
jutustada, kui ei tõtta:

«Kuidas mehed matkavad,

kuhu reisi jätkavad,

kuidas kaup saab ja nimelt,
mis maailmas näha imet.»

Jutustavad laevnikud:

Mitmel maal on matkatud;

kaup meil halvasti ei lähe,

imet säärast saime näha:

saar on meres, ükski kaart

veel ei märgi seda saart.

Linn on saarel, kaubahoovid,

lossid, kloostrid, kõik, mis soovid.

Kuuse juurel lossi ees,

puht kristallist maja sees

elab orav naljahammas,

nõnda taltsas nagu lammas.

Suus on pähkel oraval,

ise laulab soravalt

vene rahvalaulu uljast.

Pähklikoored puha kullast,
 pähkli sees smaragdist tuum.
 Teenreid tulvil kogu ruum,
 teevad kõik, mis talle vaja,
 juures seisab arvestaja,
 kullakotte kergitab.
 Valvkond looma tervitab.
 Kauba vastu mere taha
 voolab saarelt kulda — raha,
 aga vääriskivi, see
 luku taha, laekasse.
 Kõik on rikkad seal mis kole,
 kõigil lossid, hütte pole.
 See on vürst Gvidooni maa,
 tervitusi saadab ta.»
 «Meeldib uudis seda liiki.
 Kindlasti Gvidooni riiki
 külastan, kui mahti saan,»
 kostab meestele Saltaan.
 Aga kangur, kokapiiga,
 tsaariema Babariha
 juba kokku võtnud jõu
 ära laita tsaari nõu.
 Muiatanud endamisi
 algab kangur sedaviisi:
 «Mõni ime — pähkli kest ...
 Orav närib kivikest,
 kaabib kuhja nagu mulda
 kalliskivisid ja kulda.
 Olgu kuulujutt või tõik,
 see on meile ükstakõik.
 Teine ime on maailmas,
 suurem surelike silmas:
 vahule lööb merepind,
 mõirg ja müha rabab sind,
 tõuseb laine kangel ajal,
 raksab randa pritsmesajul,
 ja, kui vajub vete tolm,
 mehi kolmkümmend ja kolm
 soomusriides väljub merest;

hiid nagu ühest perest —
 sirge, sale iga mees,
 Tšernomor käib kõige ees.
 Vaata, sellist imeks hüüab,
 see, kes tõde näha püüab.»
 Ahvatlevalt kõne kajab,
 kärbse vihale see ajas —
 õelust kinkida ei või —
 noka kangru silma lõi.
 Silm jäi kõõrdi valus kanges,
 kangur minestusse langes.
 Tõusis kisa: «Püüa, hei,
 enam sa ei pääse, ei!
 Tapa ära kärbseroju ...»
 Kärbes aknasse ja koju
 üle sinetava vee
 tuttavale saarele.

Jälle vürst on merekaldal,
 igatsus ta meeli valdab,
 kuni lainetavas vees
 märkab luike enda ees.
 «Tere, vürst! Kas asjad halvad?
 Üksipäini rannas valvad ...
 Miks sa ohkad sügavalt?»
 luigekene küsib talt.
 «Südamel üks mure lasub,»
 kostab vürst, «ei anna asu:
 väga ühte imet veel
 ihkavad mu hing ja meel.»
 «Milline siis on see ime?»
 «Vahus valgeharjaline
 mässama lööb mere pind,
 mõirg ja müha rabab sind,
 tõuseb laine kangel ajal,
 raksab randa pritsmesajul,
 ja, kui vajub vete tolm,
 mehi kolmkümmend kolm
 soomusriides väljub merest;
 hiid nagu ühest perest —

sirge, sale iga mees.
 Tšernomor käib kõige ees.»
 «Ära nukrutse, mu ingel,»
 kostab luik. «Kui see on hingel,
 väga kurvad pole lood —
 vennad mulle rüütlid nood.
 Rahuga võid koju minna,
 mere põuest sinu linna
 vennad varsti saabuvad.
 Võta lahkelt vastu nad.»
 Luigekene ära ujus,
 aga noormees röömsas tujus
 oma lossi torni läeb,
 vaatab merd ja imet näeb.
 Tõuseb laine kangal ajal,
 raksab randa pritsmesajul,
 ja kui vajub vete tolm,
 mehi kolmkümmend ja kolm
 väljub merest. Pealik vana
 kõige ees käib käskijana.
 Nõnda sõjasammul nad
 lossi ette sammuvad.
 Noormees tornist alla tõttab,
 külalisi vastu võtab;
 rahvast murdu nagu laati;
 vürsti poole pöörab taat:
 «Luik meid saatis siia randa,
 palus sulle teada anda,
 et on käskinud meid ta
 sinu linna valvata.
 Kaitseda sind igas ohus
 tänasest on meie kohus,
 sellepärast iga päev
 oma vägilaste väe
 rivistan su lossi ette.
 Aga nüüd ma ruttan vette —
 maine õhk ei ole hea.
 Kohtume ju üsna pea.»

Merel laksub lainekeene,

merel liigub laevukene;
 tuul see laineid kaisutab,
 purjesidki paisutab.
 Tõuseb torne vetevallast,
 hakkab paistma saare kallast,
 kajab randumis-signaal —
 kahurite mürin maal.
 Purjek randub, köidab trossi,
 mehed palutakse lossi.
 Kui on kõigil kõhud täis,
 küsib vürst: «Kuis käsi käis
 kaugel maal ja laial merel?
 Mis on kavas laevaperel?»
 Jutustavad laevnikud:
 «Mitmel maal on matkatud,
 kaubitsetud mere taga
 kullaga ja hõbedaga,
 eel on pikem reisivaev,
 otse itta läheb laev
 Tormi saarest kaugemale,
 kuulsale Saltaani maale.»
 «Soovin õnne pikal teel,»
 kostab vürst. «Ja palun veel,
 kui te kohtate Saltaani,
 öelge, et Gvidooni maani
 jälle tõi teid reisitee,
 tervist viige tsaarile!»

Laevnikud on läinud juba.
 Vürsti taas ei võlu tuba,
 mereranda astub mees,
 rannal luige leiab ees.
 «Küll on häda,» noormees
 kaebab,
 «matkatuhin hinge vaevab,
 otse lahti kisub maast.»
 Luik ta märjaks pritsib taas,
 pahaks tülitust ei pane.
 Nii sai vürstist kimalane.
 Suminaga merele

purjekale järele
lendas ta ja masti prakku
istus rahulikult pakku.

Vaibunud on vete raev,
lustiliselt lendab laev,
jõuab ikka ligemale
kuulsale Saltaani maale.
Juba ihaldatud maa
hakkab vastu sinama.
Randuv purjek köidab trossi,
mehed palutakse lossi,
märkamatumt, nendega
lendab kimalane ka.
Kuldses rüüs, mis küünib maani,
tsaari troonil näeb Saltaani —
isal peas on kuldne kroon,
silmist nukrust loeb Gvidoon.
Aga kangur, kokapiiga,
tsaariema Babarihha
ikka tsaari juures reas,
kolmel neli silma peas.
Tsaar nüüd palub istet võtta,
jutustada, kui ei tõtta:
«Kuidas mehed matkavad,
kuhu reisi jätkavad,
kuidas kaup saab ja nimelt,
mis maailmas näha imet.»
Jutustavad laevnikud:
«Mitmel maal on matkatud,
kaup meil halvasti ei lähe,
imet säärast saime näha:
saar on meres, ükski kaart
veel ei märgi seda saart.
Linn on saarel, märkasime
iga päev seal sünnib ime:
vahule lööb merepind,
mõirg ja müha rabab sind,
tõuseb laine kangel ajal,
raksab randa pritsmesajul,

ja kui vajub vete tolm,
mehi kolmkümmend ja kolm
soomusriides väljub merest,
hiid nagu ühest perest —
sirge, sale iga mees;
Tšernomor käib kõige ees.
Paarikaupa siia-sinna
oma salga saadab linna,
et ei ilmuks kuskilt poolt
ootamatult sõjanoolt.
Valvet hoolsamat maailmas
pole olnud eluilmas.
See on vürst Gvidooni maa,
tervitada palus ta.»
«Meeldib uudis seda liiki.
Kindlasti Gvidooni riiki
külasthan, kui mahti saan.»
kostab meestele Saltaan.
Vait on kangur, kokapiiga,
kuid ei suuda Babarihha
taltsutada kurja keelt,
ega muuta oma meelt.
«Mõni ime! Siia-sinna
valve hulgub mööda linna!
Olgu tühijutt või tõik,
meile see on ükstakõik.
Aga vaat mis pole vale,
teada iga nägijale:
keset merd on üksik saar,
saarel elab tsaaritar —
päeval heledam kui päike,
öösel male heidab läike,
kuusirp kumab patsi all,
hele täht on laubal tal.
Nõtke, sale, sammul kindlal,
astub nagu paabulind ta,
aga häälekõla tal,
nagu helisev kristall.
Vaata, seda imeks hüüab,
see, kes imet näha püüab.»

Targalt vangutades päid
külalised vaiki jäid,
aga kuuldu võlus tsaari.
Vanaema silmapaari
säästab noormees vihane:
sugulane lihane.

Lendab tiiru siia-sinna,
sähvab nõela eide ninna,
nina otsa suur kui kael
kasvab kohe koeranael.
Jälle tõusis kole kära:
«Püüdke kinni, tapke ära!
Appi, appi, ruttu, hei!
Enam sa ei pääse, ei,
oota, kimalase roju...»
Noormees aknasse ja koju,
üle sinetava vee
tuttavale saarele.

Jälle vürst on merekaldal
igatsus ta meeli valdab,
kuni lainetavas vees
märkab luike enda ees.
«Tere, vürst! Kas asjad halvad?
Üksipäini rannas valvad...
Miks sa ohkad sügavalt?»
luigekene küsib talt.
«Hingel veel üks mure lasub,
kuidagi ei anna asu:
kõigil naised,» lausub ta,
«mina üksi naiseta.»
«On siis kindlad kosjakavad?»
«Kuulsin, mõned jutustavad,
keset merd on üksik saar,
saarel elab tsaaritar —
päeval heledam kui päike,
öösel maale heidab läike:
kuusirp kumab patsi all,
hele täht on laubal tal.
Nõtke, sale, sammul kindlal

astub nagu paabulind ta,
aga häälekõla tal
nagu helisev kristall.
On see tõsi? Võid meid naita?
Vasta, luigekene, aita!
Kogu hingest palun sind.»
Mõelnud kaua, vastab lind:
«Jah. Sul õilis soov on rinnas.
Aga naine pole kinnas:
teda käest ei viska sa,
taskusse ei pista ka.
Minu nõu on: mõtle vähe.
Huupi naisevõtt ei lähe:
pärast kahetseda võid —
halva naise majja tõid.»
Vürst vaid anub: «Raiskan aja,
naist on kibedasti vaja,
kasu kaalutlus ei too:
olen läbi mõelnud loo.
Kui ma kohtaks tsaaritari —
mööda merd ja mööda saari
tormaksin ta järele
kas või ilma äärele.»
Ohkab luik. «Ei pruugi minna
tsaaritari pärast sinna:
siin on tsaaritari saar,
mina olen tsaaritar.»
Laine harjalt samal viivul
tõuseb lendu kergel tiivul,
ringleb hetke taeva all
ja siis alla vuhinal
paksu võsastikku laskub;
piigana sealt välja astub.
Hele täht on laubal tal,
kuusirp kumab patsi all.
Nõtke, sale, sammul kindlal
astub nagu paabulind ta,
aga häälekõla tal
nagu helisev kristall.
Noormees kaissu haarab piiga.

Viivitus on raske liiga . . .
«Tule!» hüüab temale.
«Esitlen sind emale.»
«Tsaarina, mu kallis ema,»
põlvitades hüüab tema.
«Armsa pruudi leidsin ma,
sulle tütre kaunima.
Ootame su lahketa luba
paari heita praegu juba,
et sa õnnistaksid meid
käima seltsis eluteid.»
Ema pühakuju juures,
silmad niisked rõõmust suurest
tõstab õnnistavad käed:
«Kaitsku teid taevaväed!»

Vürst ei oodanud, sealsamas
pruudiga käis laulatamas;
hakkasid siis päevast sest
ootama ka lapsukest

Merel laksub lainekeene,
merel liigub laevukene;
tuul see laineid kaisutab,
purjesidki paisutab.
Tõuseb torne vetevallast,
hakkab paistma saare kallast,
kajab randumis-signaal —
kahurite mürin maal.
Purjek randub, köidab trossi,
mehed palutakse lossi.

Kui on kõigil kõhud täis,
küsib vürst «Kuis käsi käis
kaugel maal ja laial merel?
Mis on kavas laevaperel?»
Jutustavad laevnikud:

«Mitmel maal on matkatud,
müütasime mere taga,
salakaupa tuludega,
eel on suurem reisivaev,
otse itta läheb laev,
Tormi saarest kaugemale,
kuulsale Saltaani maale.»

«Soovin õnne matkateel,»
kostab vürst. «Ja palun veel,
kui te taga ookeani
küllastate tsaar Saltaani,
meenutage tsaarile,
et ta minu saarele
võlgneb külustusereisi,
kui tal matku pole teisi.

Tervitan ma teda siit.»
Külalised lahkusid.
Vürst ei läinud randa enam —
kodus naisega on kenam.

Vaibunud on vete raev,
lustiliselt lendav laev,
jõuab ikka ligemale
kuulsale Saltaani maale.
Juba ihaldatud maa
hakkab vastu sinama.
Purjek randub, köidab trossi,
laeva meeskond ruttab lossi,
tsaar Saltaanilt kutse saand.
Mehi tervitab Saltaan,
aga kangur, kokapiiga,
tsaariema Babarihha
ikka trooni juures reas,
kolmel neli silma peas.
Tsaar nüüd palub istet võtta,

jutustada, kui ei tõtta:
«Kuidas mehed matkavad,
kuhu reisi jätkavad,
kuidas kaupa saab ja nimelt,
mis maailmas näha imet.»
Jutustavad laevnikud:
«Mitmel maal on matkatud;
kaup meil halvasti ei läe,
imet säärast saime näha:
saar on meres, ükski kaart
veel ei märgi seda saart.
Linn on saarel: kaubahoovid,
kloostrid, lossid, kõik, mis
soovid;

kuuse juurel lossi ees,
puht kristallist maja sees
elab orav — naljahammas,
nõnda taltsas nagu lammas.
Suus on pähkel oraval,
ise laulab soravalt
vene rahvalaulu uljast,
pähklikoored puha kullast,
pähkli sees smaragdist tuum.
Teenreid tal on tulvil ruum.
Peale selle, märkasime,
saarel sünnib teine ime:
vahule lööb merepind,
mõirg ja müha rabab sind,
tõuseb laine kangel ajal,
raksab randa pritsmesajul
ja kui vajub vete tolm,
mehi kolmkümmend ja kolm
soomusriides väljub merest,
hiid nagu ühest perest —
sirge, sale iga mees,
Tšernomor käib kõige ees.
Valvet hoolsamat maailmas
pole nähtud eluilmas.
Kuid on vürstil naine veel,
kiitagi ei suuda keel:

päeval heledam kui päike,
 öösel maale heidab läike;
 hele täht on laubal tal,
 kuusirp kumab patsi all.
 Aga valitsejas vahvas
 oma hooldajat näeb rahvas.
 See on vürst Gvidooni linn.
 Palus tervitada sind,
 kuid ei suuda mõista seda,
 miks ei külasta sa teda.»
 Enam rahu tsaar ei saa.
 «Laevad reisiks!» hüüab ta.
 Aga kangur, kokapiiga,
 tsaariema Babarihha
 juba kokku võtnud jõu
 ära laita tsaari nõu.
 Tsaar ei kuula nende vada,
 võtab karmilt käratada:
 «Kes ma olen: tsaar või laps?
 «Sõidan!» Püsti hüppab —
 krap.
 «Mis te tühja kõõrutate!»
 Väljub jalgu põrutades.
 Silmis sinav merejoon,
 istub akna all Gvidoon.
 Vaikne, rahulik on vesi,
 väreleb vaid tasakesi.
 Äkki vinest sinavast
 hakkab paistma laevamast:
 taga mere legendiku
 vürst näeb tsaari laevastikku.
 Vägilase rinnast nüüd
 kohe tungib rõõmuhüüd
 ja ta hõiskab: «Emakene,
 memm, mu silmaterakene,
 kullakallis kaasake,
 isa sõidab, vaadake!»
 Pikksilm käes ta vaatab laevu.
 Süda kahtlustes ei vaevu:

see on isa, see on tsaar —
 vaatleb eemalt vürsti saart.
 Kõrval kangur, kokapiiga,
 tsaariema Babarihha
 kõike imetelles nad
 silmitsevad võõrast maad.
 Paukudest on kõrvad hellad.
 Tornis helisevad kellad.
 Juba vürst on sadamas
 külalisi kohtamas:
 tsaari, kokka, kangurpiigat,
 vanaema Babarihhat.
 Linna viib siis võõrad ta
 vähemagi sõnata.
 Neile avatakse värav.
 Seljas soomusriie särav
 tsaari ees on valvurkond,
 mehi kolmkümmend ja kolm,
 nagu muinas-hiiupere —
 soomusriie hübe-ere,
 sirge, sale iga mees,
 Tšernomor on kõige ees.
 Aga lossi hoovis suures
 orav istub kuuse juurel,
 suus on pähhel oraval
 ise laulab soravalt;
 poetab kotti pähhkli-ivi,
 iga tera — kalliskivi;
 üle hoovi terve vaks
 kullast koorte kiht on paks.
 Vürst viib lossi külalised —
 seal vürstinna, ime ise:
 särav täht on laubal tal,
 kuusirp kumab patsi all;
 nõtkes, sale sammul kindlal
 astub nagu paabulind ta,
 ämma toetab õrnal käel.
 Vaatab tsaar kui nõiaväel:
 «Sa ei hukkunud? Elad...

Naine!

Sind on säästnud merelaine?
Kust ja kuidas siia said?
Ta ei varjand pisaraid.
Sülelenud tsaarinnaga,
pojaga ja miniaga
istus pidulauda tsaar,
algas lõbus pillerkaar.
Kangur, kokk ja tsaariema
läksid nurka redutsema,
kuni redust välja nad

toodi häbist jaburad.
Süü nad omaks võtsid ruttu,
kahjatsesid, lasksid nuttu;
tsaar neid, olles rõõmuhoos,
käskis koju sõita koos.
Pärast päevast pidu-janti
tsaar pooljoobnult voodi kanti.
Sõin ja jõin seal minagi...
suhu ei saand midagi.

boja ar, -i — vene kõrg-aadlik
vastne, -se — uus, hiljutine
tross, -i — jätme kõis
smaragd, -i — roheline kalliskivi
olm, -a — tõsiasi

1. Kellele sa tunned selles muinasjutus kaasa? Mispärast?
2. Kelle käitumine kutsub sinus esile põlastuse? Mispärast?
3. Kuidas kohtles tsaar süüdlasi?
4. Missuguseid imesid on kirjeldatud muinasjutus?
5. Leidke selles muinasjutus piltide juurde kuuluvad kohad ja lugege need uuesti läbi.
6. Milliseid võrdlusi esineb tsaaritari ilu kirjelduses?
7. Märkige omadussõnad, mille abil kirjeldatakse tegelaste põhilisi omadusi.
8. Kirjeldage saart ja linna.
9. Nimetage muinasjutte, milles on näidatud õigluse võitu.

Tuline kivi.

A. Gaidar.

I

Elas külas üksik vanataat. Tal oli vähe jõudu, ta punus korve, tallutas vilte, valvas poiste eest kolhoosiaeda ja teenis sellega endale leiba.

Ta tuli külasse ammu, kaugelt, kuid inimesed mõistsid kohe, et see mees on elus palju muret ja vaeva näinud. Jalg oli tal vigane, pea hallim, kui see oleks pidanud olema tema aastates. Põse juurest läks tal üle huulte kõver, sakiline arm. Ja sellepärast oli ta nägu isegi siis, kui ta naeratas, nukker ja karm.

II

Kord ronis poiss Ivaška Kudrjaškin kolhoosiaeda, et korjata seal õunu ja süüa neid salaja nii palju kui kulub. Kuid püksisäär jäi tal tara sees oleva naela otsa kinni, ta kukkus okkalisse karusmarjapõõsasse, mis teda kraapis, ta ulgus valust ja siinsamas tabas teda vaht.

Muidugi oleks vanataat võinud anda Ivaškale sähvaka nõgestega või, mis veel hullem, viia ta kooli ja jutustada seal, kuidas lugu oli.

Kuid vana halastas Ivaškale. Poisi käed olid marraskil, taga, justkui lambasaba, tolknes katkise püksi tükk ja mööda punaseid põski veeresid pisarad.

Vanataat viis poisi läbi aiavärava välja ja laskis kohkunud Ivaškal minna oma teed, kordagi teda müksamata, ilma et ta isegi oleks ütelnud talle järele mõnd sõna.

III

Häbist ja kurbusest läks Ivaška metsa, eksis seal ära ja sattus sohu. Lõpuks väsis. Istus sambla vahelt väljaulatuvale sinakale

kivile, kuid hüppas samas valukisaga püsti, sest talle näis, et ta oli istunud kimalase peale, kes teda läbi augu pükstes oli valusalt nõelanud.

Kuid mingisugust kimalast kivil ei olnud. Kivi ise oli tuline nagu süsi ja selle lamedal pinnal oli näha saviga kinnimääritud tähti.

Selge, et see oli võlukivil! Seda taipas Ivaška kohe. Ta võttis kinga jalast ja hakkas tõtates kotsaga tähtedelt savi ära lööma, et kiiremini teada saada, mis ta sellest kivist endale head ja kasulikku võib saada.

Ja siis ta luges niisugust kirja:

Kes viib selle kivi mäele ja seal
lõhub ta tükkideks, see saab tagasi
oma nooruse ja alustab elu uuesti.

Allpool seisis pütser, ainult mitte lihtne, ümmargune nagu külanõukogus, ka mitte niisugune kolmnurkne, nagu talongidel kooperatiivis, vaid keerukam: kaks risti, kolm saba, auk kriipsuga ja neli koma.

Nüüd läks Ivaška Kudrjaškini meel nukraks. Ta oli kõigest kaheksa aastat vana, käis üheksandat. Ja ta ei tahtnud sugugi hakata elama otsast peale, see tähendab jääda teist aastat esimesse klassi.

Vaat, kui selle kivi abil saaks ilma koolis antavaid ülesandeid õppimata hüpata esimesest klassist kohe kolmandasse — see oleks teine asi!

Kuid kõigile on juba ammu teada, et niisugust võimu ei ole mitte iialgi isegi kõige vägevamatel võlukividel.

IV

Sammudes aiast mööda, nägi kurb Ivaška jälle vanataati, kes kõhides, sageli peatudes ja puhates, tiris lubjaämbrit ning õlal oli tal kepp niinekiust pintsliga.

Siis mõtles Ivaška, kes oli loomult hea poiss: «Seal läheb inime, kes täiesti vabalt oleks võinud sapsata mind nõgestega. Kuid tal hakkas minust hale. Nüüd näitan ma, et minul on kahju temast, ja annan talle tagasi nooruse, et ta ei kõhiks, ei lonkaks ega hingaks nii raskelt.»

Niisuguste heade mõtetega läks üllas Ivaška vanamehe juurde ja seletas talle kohe ära, milles asi seisab.

Vana tänas Ivaškat karmilt, kuid oma vahipostilt sohu mine-
mast keeldus, sest oli veel maailmas sääraseid inimesi, kes väga
lihtsalt võiksid selle ajaga kolhoosiaia puuviljast puhtaks teha.

Ja vanataat käskis Ivaškat, et ta ise tassiks kivi soost mäele.
Pärastpoole tuleb ta viivuks sinna ja lööb kivi millegagi kiiresti
lõhki.

Asja seesugune pööre kurvastas Ivaškat väga.

Kuid ta ei sõandanud vanataati keeldumisega pahandada.

Järgmisel hommikul, võtnud kaasa tugeva koti ja puldanist kin-
dad, et mitte kõrvetada käsi vastu kivi, läks Ivaška sohu.

V

Üleni porisena ja savisena vedas Ivaška raske vaevaga kivi
soost välja ja heitis oimetult mäe jalamil kuivale rohule.

«Nii!» mõtles ta. «Nüüd veeretan kivi mäele, siis tuleb vigane
taat, lööb kivi puruks, saab nooreks ja hakkab elama otsast peale.
Inimesed räägivad, et ta on tunda saanud palju viletsust. Ta on
vana, üksik, vigane, haavatud ning pole kindlasti millalgi saanud
näha õnnelikku elu. Teised inimesed aga on seda näinud.» Tema,
Ivaška, on juba ükskord noor ning on ometi ka kolm korda nii-
sugust elu näinud. See oli siis, kui ta oli tundi hiljaks jäämas ja
täiesti võõras autojuht viis ta läikiva sõiduautoga kolhoositalli
juurest otse koolimaja ette. Siis, kui ta kevadel püüdis paljaste
kättega kraavis kinni suure haugi. Ja lõpuks siis, kui onu Mitrofan
võttis ta endaga kaasa linna lõbusa 1. mai püha ajal.

«Las siis ka õnnetu vanake näeb head elu,» otsustas Ivaška
suuremeelselt.

Ta tõusis püsti ja hakkas kivi kannatlikult märke sikutama.

VI

Taat tuli äravaevatud ja külmast lõdiseva Ivaška juurde mäele
just enne päikese loojumist, kui poiss istus ja kuivatas oma musti
märgi riideid tulise kivi juures.

«Miks sa, vanaisa, ei toonud siis ei haamrit, kirvest ega kangit?»
hüüdis imestunud Ivaška. «Või loodad sa kivi paljaste kättega
puruks lüüa?»

«Ei, Ivaška,» vastas taat, «ma ei looda teda kättega puruks lüüa.

Ma ei löö teda üldsegi puruks, sest ma ei taha hakata elama otsast peale.»

Vanake astus hämmastunud Ivaška juurde ja silitas tema pead. Ja Ivaška tundis, kuidas taadi raske käsi väriseb.

«Sina muidugi mõtlesid, et ma olen vana, vigane, inetu ja õnnetu,» ütles vanake Ivaškale. «Ometi olen ma kõige õnnelikum inimene maailmas.

Palk murdis mu jala — see oli siis, kui me alles oskamatult lõhkusime planke ja ehitasime barrikaade, tõusime üles tsaari vastu, keda sa oled näinud ainult pildidel.

Mul löödi välja hambad — see oli siis, kui me vanglasse heidetuina laulsime üheskoos revolutsioonilisi laule.

Mõõgaga löödi mulle lahingus haav näkku — see oli siis, kui esimesed rahvapolgud juba peksid ja purustasid vaenlaste valget armeed.

Õlgedel, madalas külmas barakis visklesin ma palavikus tüüfuse käes. Kuid surmast kohutavamatena kõlasid minu kohal sõnad, et meie maa on sisse piiratud ja vaenlase jõud on meist jagu saamas.

Kuid toibudes koos uuesti tõusva päikese esimese kiirega, sain ma kuulda, et vaenlane on jälle puruks löödud ja et me jälle tungime peale.

Ja õnnelikenäsi sirutasime me üksteisele narilt narile oma kondised käed ja unistasime siis areldi sellest, et saagu meie maa — kuigi ehk mitte meie ajal, vaid pärast meid — niisuguseks, nagu ta on praegu, — võimsaks ja suureks. Kas see siis pole õnn, Ivaška? Ja milleks mulle teine elu? Teine noorus? Minu oma oli küll ränk, aga selge ja aus!»

Vanake vaikus, võttis taskust piibu ja hakkas suitsetama.

«Jaa, vanaisa!» ütles siis vaikselt Ivaška. «Aga milleks ma siis vaeva nägin ja vedasin selle kivi mäele, kui ta oleks võinud väga rahulikult jääda lamama oma sohu?»

«Las ta olla kõigile vaadata,» ütles taat, «ja sa näed, Ivaška, mis sellest välja tuleb.»

VII

Sellest ajast on möödunud palju aastaid, kuid kivi seisab ikka seal mäel purustamata.

Palju rahvast on käinud tema juures. Tulevad, vaatavad, mõtleavad, vangutavad pead ja lähevad oma teed.

Kord käisin ka mina seal mäel. Südametunnistus justkui vaevas mind pisut. «Mis siis ikka,» mõtlesin, «annan kivile hoobi ja hakkam elama otsast peale!»

Kuid seisin, seisin ja võtsin õigel ajal aru pähe.

«Ehee!» ütlevad naabrid, nähes mind uuesti noorena, — mõtlesin ma. «Sealt tuleb noor lollpea! Ei osanud, nagu näha, üht elu nii ära elada, kuidas tarvis, ei mõistnud, kus ta õnn oli, ja nüüd tahab sedasama uuesti alustada.»

Keerasin siis endale suitsu, võtsin tuliselt kivilt tuld ja läksin ära — oma teed.

barrikaad, -i — tänavavõitluses püstitatud tõke
oimetu — uimane

1. Kirjelda vanataadi välimust.
2. Kuidas tutvus Ivaška vanataadiga?
3. Kuidas mõjus Ivaškasse vanataadi heatahtlikkus?
4. Milleks tassis Ivaška kivi mäele?
5. Miks ei purustanud vanataat kivi?
6. Milline oli olnud vanakese elu?
7. Miks pole keegi kivi purustanud?
8. Kuidas tuleb elada?
9. Leia igale osale pealkiri ja jutusta see muinasjutt.

Teekäijad ja koerad.

I. Krõlov.

Kaks sõpra kõndisid kord õhtu eel
ja asjalikku juttu vestsid oma teel,
kui järsku haugatada
heaks arvas lähem õuekoerake.
Ta järel teine, kolmas karjas kallale
seal koeri jooksis kokku veerandsada.
Üks sõber võttis kivi, tahtis visata.
«Vend, jäta!» ütles teine rahuga.
«Ma koeri tean, ei tasu vaevakulu,
sest haukujate suud sa nii ei sulge.
Kui minna rahus, ei nad enam kaua ulu,
ning hammustada ka ei julge.»
Ja tõesti: sülda kümme said nad edasi,
käis mõni üksik «auh» veel harvasti,
ja lõpuks koerte kisa vaikis koguni.

Nii kadedadki — kõik, mis näevad,
vaid halvaks hauguvad.
Sa mine julgelt edasi ja nad
seejärel varsti vakka jäävad.

1. Keda võib võrrelda siin koertega?
2. Missugune erinevus oli sõprade iseloomus?
3. Mispärast jäid haukujad vai?

«On olemas kõige kaunim olevus, kellele te olete alati võlglane —
ema.»

N. Ostrovski.

Emale.

D. Vaarandi.

See ei ole kangelanna, sirgepihtne,
kõigist väarikam, suursugusem,
kes seal läheb, vaid mu kühmas, lihtne,
kõigist armsam soojasilmne memm.

Siiski lapsemeel ei üksi hinda
kortse neid, mis kaevund silmaveest.
Vaata, vaprusmedal sulle rinda
pandi töö ja tubliduse eest!

Nõnda noorelt vaatavad su silmad,
sest et kuumalt haaravad su peod
igast tööst. Ja kogu suurt maailma
oma lihtsa eluga sa seod.

Kord su uni kergelt, rõõmsalt tuleb
nagu kevadine linnukoor.
Aga süda, kuni silmad suled,
püsib ikka kuum ja ikka noor!

Sinu vanaema.

A. H a a v a.

Vanaema helde, lahke,
oli kallis sinule,
oli sinu lapsepõlve
soojendaja päikene.

Kuis ta heldeist silmist läige
langes sinu põuesse;
lustil hõiskasid ja laulsid
nurmel, väike karjane. —

Kuis ta, õnnis, pehmel käel
sinu peakest silitas,
armurikkal häälel, sõnal
õpetas ja juhatas!

Hauas hingab vanaema,
aga sinu südame
jään'd on läige tema silmist,
tema kuju kullane. —

Kullerkupud, jaanililled
eide haual õitsegu,
tähe sära, päik'se hiilgus
kallist kalmu ehtigu.

Lapsed.

A. H. Tammsaare.

(Romaanist «Tõde ja õigus» I.)

Kevadel, kui Eesperes ehitus algas, põlesid Oru poisid kustumatus uudishimus, kõlas ju hommikust õhtuni mäelt raiumine ja meeste jutt ja naer. Paistsid ka laualõikamise pukid ja ülal kõrgel mees, kes vahetpidamata kätega üles ja alla kõigutas. Joosep ja Karla teadsid, mis see kõik tähendab. Valgeid laaste pidi ju olema terved virnad ning pukkide all sõredat saepuru rohkem kui jahu nende suures kirstus. Ning vaiku ja tema lõhna!

Poisid oleksid hea meelega seda kõike oma silmaga vaatama läinud, aga ei tohtinud isa keelu pärast ega julgenudki kartusest Andrese ees. Nõnda pidid Liisi ja Maret poistele appi asuma, neile kuuesabas saepuru ning laaste piiriaia äärde kandma ning seal roigaste vahelt teisele poole aeda läbi toppima. Muidugi pidi seda tegema söögi ajal, kui mehi nägemas polnud, ja kandamiga pidi nõnda minema, et haopinu, mis toa ees oli, seisaks vahetpidamata akna kohal varjuks, sest kui isa nende tegu näeks, saaksid nad tingimata triibulised.

Sellepärast on saepuru kandmine Oru poistele, kes niiske külma maa peal piiriaia taga on kõhuli, üsna hädaohtlik töö, sest tüdrukud panevad oma nahad mängu. Kõige hullem on see, et Oru poisid on väga nõudlikud, neile ei ole kunagi küll.

«Kui meie isa hakkab uusi kambreid ehitama, küll siis toome kätte,» seletab vanem poiss Joosep.

«Millal ta hakkab?» küsib Eespere Liisi.

«Millal just, seda ei tea, aga ta hakkab,» kinnitab Joosep.

«Aga kas toote meile niisama head puru?» küsib Maret. «Niisukest valget ja kuiva? Me korjame päevapaistelt, soe kohe teine võttes. Paremat ei ole.»

«Meie toome teile ka kõige paremat,» kinnitab ka Joosep.

«On teil laastu ka vaja?» küsib Liisi.

«Oleks küll,» vastavad poisid nagu ühest suust.

Nüüd peavad tüdrukud ka laaste piiriaia äärde kandma ja nad roigaste vahelt läbi toppima, kõik ükshaaval. Kahekesi nõnda kõrvu käies, küsib Liisi äkki õelt:

«Mis sa arvad, kas nad toovad meile saepuru ja laastud kätte?»

«Ah siis, kui nende isa hakkab uusi kambreid ehitama?» küsib Maret vastu.

«Siis näh,» vastab Liisi.

«Miks nad ei too,» arwab Maret. «Kus nad siis pääsevad, nad ju lubasid.»

«Aga kas mäletad, mineval suvel viisime neile rukkitalgute ajal nisuleiba. Eks nad siis luband ka kätte tuua, kui neil rukkitalgud on, aga ei toond ühti,» seletas Liisi.

«See oli nisuleib, aga nüüd on ju saepuru ja laastud,» arwab Maret poiste kaitseks.

«Olgu,» ütleb Liisi, «aga mina ei usu, et nad toovad. Nad muidu ütlevad, et meie nii rumalad oleks ja neile kannaks. Mina änam ei vii.»

«Aga sa ju lubasid,» ütles Maret.

«Mis sest, aga näe, ei vii.»

Maret ei saa ega saagi aru, kuidas küll Liisi võib lubada ja siiski mitte teha. Tema on lubanud ja tema kannab.

«Miks Liisi änam ei kannab?» küsib Joosep.

«Liisi ei taha,» vastab Maret.

«Miks? Ta ju lubas,» ütleb Joosep.

«Liisi ütleb, et teie ei too meile saepuru ja laastu kätte, kui isa hakkab uusi kambreid ehitama, sellepärast,» seletab Maret.

«Meie toome tingimata,» ütleb Karla. «Kuda siis muidu saab.»

Poisid peavad tasakesi aru ja Maret vahib neid läbi roigaste. Viimaks ütleb Joosep:

«Meie ema tegi odrakaraskit, puhthapupiimaga, ise sõtkus. Kas tahad, me lähme toome seda teile...?»

See on tähtis teade. Maret peab sellest Liisile sõna viima.

«Oodake!» hüüab ta läbi roigaste poistele ja jookseb ise koju Liisi juurde, kes laastude ja saepuruga on kibedasti ametis.

«Joosep pakub nisuleiva eest odrakaraskit,» räägib Maret lõõtsutades Liisile, sest hing kipub kurku kinni jääma. «Puhthapupiimaga tehtud, ema ise sõtkund.»

Liisi ja Maret jooksevad kahekesi aia äärde. Seal lepitakse odrakaraskis lõplikult kokku.

«Kas siis tood meile veel saepuru?» küsib Joosep Liisilt.

«Siis toon,» ütleb Liisi.

«Ja usud, et me kanname kätte, kui isa hakkab uusi kambreid ehitama?» pärib Joosep edasi.

«Jah, siis usun,» kinnitab Liisi.

Ka Liisi ja Maret lähevad toa juurde ja nad on üpris õnnelikud, sest kõik nende hingelised kahtlused on kõrvaldatud. Nad istuvad haopinu taha päikese paistele, sest siit on hea näha, millal Oru poisid odrakaraskiga tulevad.

Mälestusi isast.

J. S m u u l.

Tol korral ringi jooksin alles särgis,
täis lapsemõtteid oli kahupea,
või vänderdasin hanekarja järgi,
vits peos, sest mine isahane tea.

Tean sügispäeva. Pilvi rebis tuul,
ja sumbund oli kajakate kisa.
Siis, nina vastu klaasi, sulet suul
nii kalalt koju ootasin ma isa.

Hirm oli. Ma ju teadsin juba seda,
et vahel kümnist nõudmas püügiveed.
Siis aga päris kaugelt nägin teda —
kess turjal, tuleb mööda porist teed.

Kraps! üle läve olin nagu kera
ja juba jooksin külmas sügisvees.
Ma teadsin, olin isa silmaterana.
Nii tuppa tulime, kaks märga meest.

— — — — —
— — — — —

Ja mäletan — kord õhtul ta ei tulnud.
Torm. Laine laksus päris õue all.
Toit seisis pliidil, aga sööjaid polnud.
Ränk mure näris juba sügaval.

Need neli päeva... Meeleheites pilgud.
Ja ema rannas... kõik need neli ööd.
Just suigud lapseunne, kohe virgud.
Tuul pimeduses ulub, laine lööb...

Mind rannast leidis juba varavalge, —
kõhn, sasipäine, väike mures põnn.
Nii vastu külma kivi panin palge
ja isa ootasin — kas surm või õnn...

Ta viimaks hilisõhtul tuli siiski,
surmväsinud ja unetusest morn.
Veel näol ja rõivail soolaseid veepiisku,
kuu juba magas. Väljas nuttis torm...

— — — — —

k e s s — võrkpott

k ü m n i s — kümnendik osa (andamina)

p ü ü g i v e e d — koht meres, kuhu asetatakse võrgud

Trubatšovi perekond.

V. Ossejeva.

(Jutustusest «Vasjok Trubatšov ja tema sõbrad».)

Vasjoki isa, Pavel Vassiljevits, töötas veduridepoos meistrina. Pavel Vassiljevits armastas oma ala. Vedurisse oli tal eriline suhtumine. Suur torisev koletis, mis oma sõormeist auru puhkis, näis talle elusolendina. Kõnelustes Vasjokiga armastas ta tarvitada väljendusi: «terve vedur», «haige vedur».

Vasjokil olid meeles isa jutustused:

«Seisab teine ja ähib, puhub ning pöörab end raskelt. Noh, mõtlen, sõber on haigeks jäänud. Panen oma arstikitli selga, võtan instrumendid kätte ja muudkui koputan teda igast kandist.»

Vasjok kuulas ning temas kasvas sõbralik suhtumine sellesse rongi raudsesse peasse.

Pavel Vassiljevits unistas, et Vasjokist saab insener — ehitaja või arhitekt. Ta hakkab ehitama kergeid vastupidavaid raudteesildu või eriliste, põhjalikult läbimõeldud mugavustega maju inimestele.

Pavel Vassiljevits ise oli hakkaja inimene ja meister iga asja peale.

Trubatšovide korter oli sisustatud tema poolt tehtud ilusa ja keeruka mööbliga. Ümmargune kapike pöörles ümber oma telje. Keset tuba seisis söögilaud klapptoolidega.

«Igasugune töö armastab, et inimene paneks sellesse oma hinge,» rääkis Pavel Vassiljevits.

Abikaasa oli tal nõrk haiglane naisterahvas, kuid ta ei armastanud rääkida oma haigustest. Oma väikese majapidamisega tuli ta toime ise ja teadis alati, mida kellelegi tarvis oli. Isa ja poeg austasid ema, tema tasane palve oli neile seaduseks ning see täideti mõlema poolt vastuvaidlematult.

Pavel Vassiljevits ise aitas poega õppimise juures. Vasjok õppis «väga hea» peale. Igasugune teine hinne oli ebameeldivaks uudiseks. Sääraseil juhtumeil jäi Pavel Vassiljevits iga kord, laupa tugevasti kortsu tõmmates, poja ette seisma ning küsis:

«Kuidas sa siis nii? Keel komistas või pea ei jaganud? Sa tead seda ainet ju nagu oma viit sõrmel!»

Möödunud aastal jäi Vasjoki ema haigeks ega tõusnud enam.

Pavel Vassiljevitsil oli nüüd palju koduseid muresid, kuid poja õppimisse suhtus ta endise tähelepanelikkusega.

Igal õhtul istusid nad mõlemad ema voodi juurde, ema toetus küünarnukkidega padjale ja kuulas, kuidas Vasjok ülesantud õppetükki isale vastas.

Abikaasa surm oli Pavel Vassiljevitsile raskeks löögiks.

Ta ei leidnud kaasata jäänud majas endale paika ja luusis nõutult toast kööki või istus vaikides laua taga ning langetas oma suure punaka pea kaele. Ja üksnes poega nähes hüppas ta püsti, askeldas midagi ühest kohast teise paigutades ja ise selle juures rääkides:

«Kohe! Kohe! Pese end, pojuke! Või vahest ehk sööd enne, mis? Ja pärast lähme jalutama, eks?»

Vasjok vaatas talle vaikides otsa, peitis siis näo padjasse ja nuttis. Isa istus ta kõrvale, silitas ta õlga ja kordas:

«Mis teha, pojuke... Tarvis on üle elada...» Või surus poisi tugevasti enda vastu ja sosistas talle, oma vurrudelt pisaraid pühkides:

«Isa on sinuga, Punapea. Isa ei lähe sinu juurest kuskile...»

Ja tõesti, kogu oma tööst vaba aja pühendas Pavel Vassiljevits pojale.

Peale Trubatšovide elas korteris veel kuuteistkümne-aastane naabrinna Tanja. Tanja oli tulnud koos oma vanaemaga külast, kui Vasjoki ema veel elas. Siis suri vanaema ja Tanja kiindus Trubatšovide perekonda.

Pavel Vassiljevits paigutas tütarlapse tööle lastekodu juurde isolaatorisse. Õhtuti õppis Tanja täiskasvanute koolis.

Ta kartis pisut Pavel Vassiljevitsi ja kuulas ta sõna, haletses Vasjokki ja lohutas teda ema leinas nii, nagu ta seda vähegi suutis.

Vasjok armastas mõnikord Tanja väikesse valgesse tuppa joosta. Seal oli vanaema lai patjade kuhjaga voodi. Savist voolitud kirju kukk nõelte ja niitidega meenutas talle varajast lapsepõlve, millal Tanja vanaema, Vasjoki jonnimist kuuldes, kurjustas:

«Mis asi see siis jälle on? Ma lähen toon õige kuke... Seda ei salli ta mul silma otsaskil!»

Ja Vasjok jäigi vait. Suuremaks kasvanud, naeris ta tihti enda üle ja palus:

«Ema, jutusta mulle, kuidas ma Tanja kukke kartsin...»

Jäänud abikaasata, mõtles Pavel Vassiljevits Vasjokist: «Nüüd olen ma talle isa ja ema.»

Ta ei maganud öösiti, püüdes säilitada seda korda, mis oli abi-kaasa ajal. Kartis pojale milleski ära öelda ja kui keegi talle kunagi nimetaski, et ta olevat kõhnemaks jäänud ja kokku vaju- nud, siis vastas ta murelikult:

«See on tühine asi. Aga vaat, majapidamine läheb mul segi, see on õige... Tarvis oleks öde välja kutsuda, aga ei tea, kas tuleb!»

Aga Vasjok, ilma et ta isa raskest elust oleks aru saanud, rääkis:

«Ei ole tarvis... Meil on kahekesigi hea küll!»

1. Kellena töötas Vasjoki isa?
2. Kuidas suhtus Pavel Vassiljevits oma tööalasse?
3. Mida unistas isa Vasjoki tulevikust?
4. Kuidas mõista isa sõnu: «Igasugune töö armastab, et inimene paneks sellesse oma hinge?»
5. Iseloomusta Pavel Vassiljeviti.

Sõprus.

V. Korolenko.

1.

Kord istus pime Peetrike jõe ääres künkal ja mängis oma vile- pilli. Päike loojenes ja õhk oli vaikne. Poiss lõpetas parajasti mängimise ja heitis rohule pikali. Ta unustas hetkeks kõik. Kuid korraga äratasid kellegi kerged sammud ta unelusest. Ta tõusis vastumeelselt küünarnukkidele ja jäi kuulatama. Sammud peatu- sid. Kõnnak oli talle tundmatu.

«Poiss,» kuulis ta tüdruku häält, «kas sa ei tea, kes mängis siin äsja?»

Pimedale ei meeldinud, kui segati tema üksildust. Seepärast vastas ta küsimusele vastumeelselt:

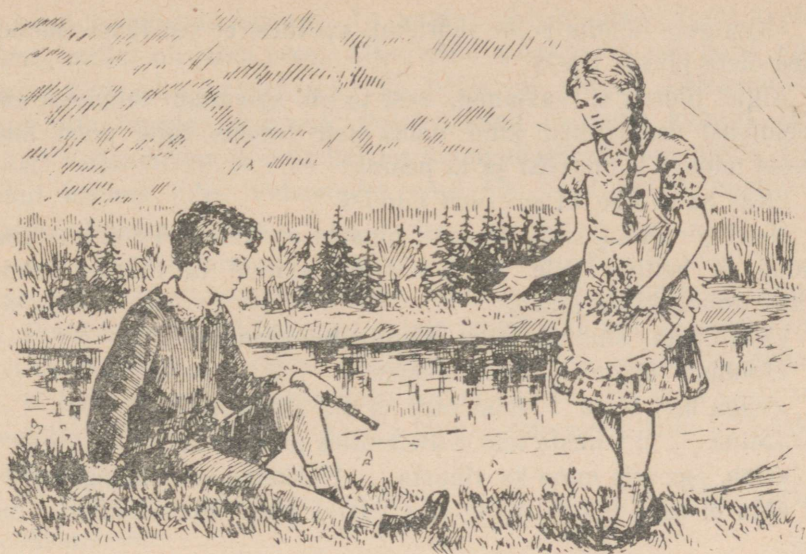
«See olin mina...»

«Kui hästi sa mängid!» ütles tüdruk.

Pime vaikus.

«Miks te ometi ära ei lähe?» küsis ta viimaks, kuuldes, et tüd- ruk seisab ikka veel paigal.

«Miks sa ajad mind minema?»

«Ma ei salli, kui tullakse minu juurde...»

Tüdruk hakkas naerma.

«Vaat, mis veel... Kas sa näe! Kas kogu maa on sinu oma ja sa võid ära keelata maa peal kõndimise?»

«Ema keelas kõigile tulla siia minu juurde.»

«Ema?» küsis veel tüdruk mõtlikult. «Aga minu ema lubas mul käia jõe ääres.»

Poiss ei olnud harjunud selliste kangekaelsete vastuväidetega. Vihahoog libises üle ta näo; ta tõusis üles ja hakkas kiiresti ja erutatult kõnelema:

«Minge ära, minge ära, minge ära!...»

Ei tea, millega see lugu oleks lõppenud, kuid siis kutsuti poiss teed jooma. «Ah, milline vastik poiss!» lausus tüdruk.

Järgmisel päeval, istudes samal kohal, meenutas poiss eilset. Selles mälestuses ei olnud nüüd tuska. Vastupidi: ta isegi tahtis, et tuleks jälle see tüdruk nii meeldiva rahuliku häälega, millist ta polnud kunagi kuulnud. Temale tuttavad lapsed kisendasid kõik valjusti, naersid, tülitsesid ja nutsid; kuid mitte keegi neist ei kõnelnud nii meeldivalt. Tal hakkas kahju, et oli solvanud tundmatut, kes tõenäoliselt ei tule enam kunagi tagasi.

Tõepoolest ei tulnud tüdruk kolmel päeval. Kuid neljandal päeval kuulis Peeter ta samme jõe kaldal. Ta tuli tasa, midagi omaette ümiseses ja nähtavasti talle tähelepanu pööramata.

«Kuulge!» hüüdis poiss tüdrukut, kuuldes, et see läheb mööda.
«See olete jällegi teie?»

Algul tüdruk ei vastanud, sest ta oli solvunud eelmisest eba-meeldivast vastuvõtust, kuid nähtavasti tundus talle poisi küsimuses midagi kummalist ja ta peatus.

«Kas sa ei näe, et see olen mina?»

Need sõnad kajasid valusasti pimedas südames. Ta ei vastanud midagi ja heitis rohule. Kuid jutt oli alanud ja tüdruk, seistes samal kohal, küsis jällegi:

«Kes õpetas sind nii hästi vilepilli mängima?»

«Johhim¹ õpetas,» vastas Peeter.

«Väga hea. Kuid . . . miks oled sa nii vihane?»

«Mina . . . ei vihasta teie peale,» ütles poiss tasa.

«Noh, ega siis mina ka vihasta . . . Hakkame koos mängima . . .»

«Ma ei oska teiega mängida,» vastas poiss end rumalana tundes.

«Ei oska mängida . . . Miks?»

«Niisama.»

«Miks mitte?»

«Niisama,» vastas ta vaevalt kuuldavalt ja tundis end veelgi rumalamana.

2.

Tal polnud veel olnud juhust kellegagi kõnelda oma pimedusest ja tal oli väga valus kuulda sellest.

Tüdruk ei taibanud ikka veel, et poiss on pime.

«Kui naljakas sa oled!» kõneles tüdruk, istudes temaga kõrvaüri rohule. «Seda küll kindlasti sellepärast, et sa pole veel minuga tuttav. Aga kui sa õpid mind tundma, siis jätad kartuse. Mina küll ei karda kedagi.»

Tüdruk kõneles seda lõbusalt, korjates samal ajal rukkililli ja kannikesi endale kimbuks. Vahepeal tahtis pime temaga lähemalt tutvuda. Aga et ta oli harjunud inimeste välimust tundma õppima kompides, siis hakkas ta, võttes vasaku käega tüdrukul õlast, paremaga kompima tüdruku juukseid, siis kulme ja jooksis väledalt sõrmedega üle näo, peatudes mõnes kohas ja tähelepanelikult õppides tundmatuid näojooni.

Kõik see toimus nii ootamatult ja kiiresti, et imestunud tüdruk

¹ Johhim teenis poisi vanemate juures.

ei saanud lausuda sõnagi. Ta vaatas poisile otsa pärani avatud silmil, milles oli näha hirm. Alles nüüd märkas ta, et poisi näos on midagi ebatavalist. Ta nägu oli pingul, tähelepanelik, kuid pilk hoopis tardunud. Poisi silmad vaatasid kuhugi ilma mingi väljenduseta ja neis helkles kummaliselt päikesevalgus. Tüdrukul hakkas jube. Vabastades oma õla poisi kätest, hüppas ta püsti ja hakkas nutma.

«Mis sa teed minuga, häbematu poiss?» kõneles ta vihaselt läbi pisarate. «Miks sa kisud mind? Mis ma sulle tegin... Miks?»

Poiss istus samal kohal madalale langetatud päi. Esimest korda tuli tal nüüd taluda vigase alavääristamist; esimest korda mõistis ta, et tema pimedus äratab mitte ainult kaastunnet, vaid ka hirmu. Seetõttu kannatas ta üliväga. Ta langes rohusse pikali ja hakkas nutma.

Nutt muutus ikka tugevamaks ja kogu ta väike keha värises nuuksumisest.

Tüdrukul hakkas tast hale.

«Kuule,» kõneles ta tasakesi, «miks sa nutad? Sa ehk arvad tõepoolest, et ma kaeban? Oh ei, ära nuta. Ma ei kõnele kellelegi!»

Kuid poiss hakkas tüdruku kaastundlikku häält kuuldes veelgi härdamalt nutma. Siis kükitas tüdruk talle üsna ligi ja hakkas teda rahustama, silitades käega ta juukseid. Ta tõstis poisi pea ning hakkas rätikuga kuivatama nutetud silmi, justkui ema, kes rahustab kurvastatud last.

«No, no!» kõneles ta. «Ma ei ole enam pahane. Ma näen, sa kahetsed, et ehmatasid mind...»

«Ma ei tahtnud sind hirmutada,» vastas poiss sügavalt ohates, et peatada nuuksumist.

«No, no, hea küll. Ma ei ole pahane... Ega sa enam tee?» kõneles tüdruk, tõstes teda maast ja püüdes asetada kõrvuti endaga.

Nüüd istus poiss nii, nagu ennegi, näoga loojaku poole. Ta silmis olid pisarad, kuid silmad olid endiselt liikumatud.

«Sa oled tõepoolest nii kummaline...» ütles tüdruk järelemõtliku kaastundega.

«Ma pole kummaline,» vastas poiss nukralt. «Ma... ma... olen pime!»

«Pime-e?» venitas tüdruk laulvalt. «Pime-e!» kordas ta liigutatud häälel, ja otse värisedes üleni kaastundest, põimis ta korraga käed ümber poisi kaela, kummardudes tema poole näoga ja hakkas kibedalt ning trööstitult nutma.

«Mul... on kahju...» lausus ta viimaks. Hiljem rahunedes, kõneles ta:

«Päike loojus.»

«Ma ei tea, missugune see on,» vastas poiss kurvalt.

«Sa ei tunne päikest?»

«Ei.»

«Aga... oma ema? ... Kas ka ei tunne?»

«Ema ma tunnen. Ma tunnen ta kõnnaku juba kaugelt.»

«Jaa, jaa, see on õige. Ka mina tunnen oma ema kinnisilmi.»

Lapsed kõnelesid juba rahulikult.

«Kas tead,» alustas pime, «ma ju tunnen päikest ja tean, kui see on loojunud.»

«Kuidas sa tead?»

«Sellepärast et... noh, näe nüüd... Ma isegi ei tea, miks...»

«Ah-haa!» venitas tüdruk.

Nad vaikisid mõlemad.

«Ma võin lugeda,» alustas esimesena Peeter, «ja varsti õpin sulega kirjutama.»

«Aga kuidas?» tahtis tüdruk alustada, kuid järsku vaikis häbelikult, et talle mitte meelde tuletada ta pimedust. Kuid poiss mõistis teda.

«Ma loen oma raamatut sõrmedega...» seletas ta.

«Sõrmedega? Ma küll ei õpiks millalgi sõrmedega lugema... Ma loen silmadegagi halvasti.»

«Aga ma võin lugeda koguni prantsuse keelt,» ütles pime.

«Pee-t-er!» kuuldus Johhimi häälel.

«Sind kutsutakse,» ütles tüdruk tõustes.

«Jah. Kuid ma ei tahaks minna.»

«Mine, mine! Ma tulen sinu juurde homme. Nüüd aga oodatakse sind ja mind ka.»

Tüdruk, keda kutsuti Eveliineks, täitiski oma lubaduse, hakkas iga päev käima pimedas Peetri juures. Nad jalutasid ja mängisid koos. Varsti hakkas Eveliine õppima koos poisiga. Õppetunnid möödusid Peetri juures nii rõõmsalt ja elavalt. Pime ja ta sõbratar abistasid teineteist igas asjas ja sest ajast alates said nad sõpradeks eluajaks.

1. Kuidas tutvusid lapsed?

2. Kirjeldada tütarlapse suhtumist poisikesse.

3. Jutustada laste sõprusest.

4. Koostada jutustuse plaan ning jutustada selle järgi algul põhjalikult ja siis lühidalt.

Gavroche.

V. H u g o.

(Katkendeid romaanist «Hüljatud».)

Inimlaps.

Metsal on lind, Pariisil laps. Lindu hüütakse varblaseks, aga last — uulitsapoisiks.

See väike olendike on elurõõmus. Ta ei söö küll iga päev, aga ta läheb igal õhtul teatrisse, kui ta heaks arvab. Tal pole särki seljas, kingi jalas ega katust pea kohal. Ta on nagu linnuke oksal, kellel samuti kõik puudub. Ta vanus on seitsmest kuni kolmeteistkümne aastani. Ta viibib alati teiste omataoliste hulgas, uitab tänavail, ööbib lageda taeva all ja kannab isa vanu pükse, mis ulatuvad talle üle kandade. Peas on tal üle kõrvade vajunud kaabulott . . .

Ent ärgem liialdagem: sel tänavarentsli inglikesel on mõnikord ka särk seljas — sel juhul on see muidugi tema ainuke, aga tal on mõnikord ka kingad — sel juhul on need muidugi ilma taldadeta; tal on mõnikord ka kodu, mida ta armastab, sest sealt leiab ta oma ema, kuid ta eelistab siiski tänavat, sest sealt leiab ta oma vabaduse.

Sel ajal võis Temple'i bulvaril sageli näha väikest üheteistkümne-kaheteistkümneaastast poisikest. Poiss kandis küll täismehe pükse, kuid ta polnud neid saanud oma isalt: tal oli seljas naiste kampsun, aga seda polnud loovutanud talle ta ema. Võõrad inimesed olid teda kaastundest riietanud neisse kaltsudesse.

See väike poiss oli Gavroche.

Gavroche hoolitseb väikeste eest.

Samal ajal kui Gavroche uuris noorikut, vitriini ja windsori seepe, kaks erinevat kasvu last, üsna puhtasti riides ja veel väiksemad kui tema ise, üks arvata seitsme-, teine viieaastane, vajutasid kartlikult ukselingile, astusid ärisse ja palusid seal midagi, võib-olla armuandi, kaebliku sosinaga, mis sarnanes ennem oigamisele kui palvele. Nad kõnelesid korraga ja nende sõnadest pol-

nud võimalik aru saada, sest noorema häält katkestasid nuuksatused, vanemal aga plagisesid külmast hambad. Habemeajaja pöördus vihaselt ringi, ja panemata käest habemenuga, tõrjus vanema vasaku käega ja noorema põlvega ukse juurde ning tõukas nad tänavale. Ta sulges ukse ja ütles:

«Asja eest, teist taga lasevad külma sisse!»

Lapsed läksid nuttes edasi. Samal ajal tõusis pilv ja hakkas sadama vihma.

Väike Gavroche jooksis neile järele ja peatas nad:

«Mis teil siis viga on, jõmpsikad?»

«Me ei tea, kus peame magama,» vastas vanem.

«Ja kõik?» ütles Gavroche. «Kah mõni asi! Kas sellepärast tasub tõinata? Küll on aga linnukesed!»

Ja võttes oma pisut pilkavasse üleolevasse häälede nagu mingi heldinud ülemuse hoolitseva ning leebiva tooni, lisas ta:

«Tulge minuga kaasa, põngerjad.»

«Jah, härra,» ütles vanem.

Kaks last järgnesid temale, nagu nad oleksid järgnenud peapiiskopile. Nad lakkasid isegi nutmast.

Elevandis.

«Kas sina, Gavroche?»

«Kas sina, Montparnasse?» küsis Gavroche vastu.

See, kes teda hõikas, polnud keegi muu kui Montparnasse.

«Aga sina,» jätkas Montparnasse, «kuhu sina lähed?»

Gavroche osutas oma kahele hoolealusele ja ütles:

«Lähem lapsi magama panema.»

«Kuhu sa nad magama paned?»

«Enda poole.»

«Kus see sinu pool on?»

«Minu pool.»

«Sul on siis ulualune?»

«Jah, mul on korter.»

«Ja kus sa elad?»

«Elevandis,» vastas Gavroche.

Aastat kakskümmend tagasi võis Bastille' kagupoelses nurgas, vangla-kindluse vana kraavi kohale kaevatud kanali paadisilla juures näha eriskummalist monumenti, mis nüüd pariislaste mälestusest on juba kustunud.

See oli neljakümne jala kõrgune laudadest ja kividest ehitatud elevant, majataolise torniga seljas. Kunagi oli maaler ta vööbanud roheliseks, nüüd aga olid taevas, vihm ja aeg värvinud ta mustaks. Selles väljaku tühjas ning lagedas nurgas moodustasid kolossi lai laup, tema lont, kihvad, torn, tohutu laudjas, neli samastele sarnanevat jalga öösel tähistaeva taustal imetlusväärse ning hirmuäratava silueti.

Lähenedes kolossile, mõistis Gavroche, millist mõju võib avaldada lõpmatu suur lõpmata väikesele, ning ütles:

«Jõmpsikad, ärge kartke!»

Seejärel puges ta läbi augu, mis leidus elevanti piiravas planus, ja aitas ka jõnglastel sisse ronida. Pisut hirmunud, järgnesid lapsed sõnatult Gavroche'ile, usaldades end selle väikese kaltsudes «saatuse» hooleks, kes oli neile andnud leiba ja lubanud öömaja.

Tarastise sees, piki planku, lamas maas redel, mida päeval kasutasid naabruses asuva ehitusplatsi tööliised. Gavroche tõstis redeli tema kohta üllatava jõuga üles ja seadis selle elevanti ühe eesjala vastu. Kohas, mille vastu redeli ülemine ots toetus, võis näha kolossi kõhus musta auku. Gavroche näitas oma külalistele redelit ja auku ning ütles:

«Ronige üles ja astuge sisse.»

Poisikesed vaatasid hirmunult teineteisele otsa.

«Kardate, jõngermannid?» hüüdis Gavroche ning lisas:

«Kohe näete.»

Ta haaras elevanti krobeline jala ümbert kinni ja oli ainsa silmapilguga üleval augu juures, ilma redelit kasutamata. Ta sisenes auku nagu nastik, kes lipsab praod vahele, ja kadus kolossi sisemusse; hetk hiljem paistis lastele ähmaselt tema kahvatu nägu nagu mingi valge laik pimedusse mattuva augu äärel.

«Noh, jõnglased,» hüüdis ta, «ronige üles! Küll te näete, kui mu-gav siin on! Roni sina!» hüüdis ta vanemale. «Ma ulatan sulle käe.»

Lapsed lükkasid teineteist redeli poole. Nad ühtaegu kartsid ja usaldasid Gavroche'i, lisaks aga sadas tugevasti vihma. Vanem võttis südame rindu. Noorem, nähes, et ta vend ronib üles, jättes ta ihuüksinda selle tohutu eluka käppade vahele, tahtis nutma puhkeda, kuid ei julgenud.

Vanem ronis vankudes mööda redelipulki üles. Samal ajal ergutas teda Gavroche hüüetega nagu vehklemisõpetaja oma õpilasi või muulaajaja oma looma:

«Ära kardal!»

«Vaata nii!»

«Otsesid edasi!»

«Pange jalga siia!»

«Käsi sinna!»

«Julgemini!»

Ja kui ta küündis juba poisikeseni, kahmas ta temal järsku ning tugevasti käest kinni ja tõmbas enda poole.

«Oledki mul peos!» ütles Gavroche.

Põngerjas lipsas auku.

«Nüüd oota mind,» lausus Gavroche. «Suvatsesid istet võtta, armuline härra.»

Ta lipsas august välja samal kombel, nagu ta sealt sisse oli pugunud, libistas end ahviväledusega elevanti jalga mööda alla ja hüppas maha rohu sisse. Ta haaras viieaastaselt mudilasel ümbert kinni, pani ta redeli keskmisele pulgale ja hakkas tema taga ise üles ronima, hüüdes vanemale:

«Mina lükkan teda tagant, sina tõmba eest.»

Ainsa hetke jooksul, enne kui mudilane jõudis midagi taibata, tõsteti ta üles, lükati edasi, topiti läbi augu sisse; Gavroche kargas talle järele, tõukas jalahoobiga redeli maha rohu sisse, plaksutas käsi ning hüüdis:

«Näe, olemegi kodus!»

Gavroche oli tõepoolest oma kodus.

Pühapäevariideis kodanlased, kes möödusid Bastille' elevantist, mõõtsid teda põlglikult pungis silmadega ja lausuvad endaga rahulolevalt:

«Milleks seda vaja on?»

Seda oli vaja selleks, et väikest isata ja emata olendit, kel puudusid leib, riided ja peavari, päästa külma, hallaöö, rahe ja vihma käest, kaitsta talvise tuule eest, säästa ööbimisest poris, mis tekitab palavikku, ja magamisest lumes, mis lõpeb surmaga. Seda oli vaja selleks, et anda varju kodutule lapsele, kelle ühiskond oli hüljanud.

Auk, mille kaudu Gavroche sisenes, oli, nagu me mainisime, väljastpoolt vaevast nähtav elevanti kõhu all peituv avaus, niivõrd kitsas, et sellest võisid läbi pugeda vaid kassid ja väikesed jõmpsi-kad.

«Kõigepealt ütleme uksehoidjale, et meid pole kodus,» lausus Gavroche.

Ta sukeldus pimedusse inimese kindlusega, kes tunneb oma elamut, võttis lauatüki ja sulges sellega augu.

Äkiline valgus sundis lapsi silmi pilutama; Gavroche läitis vaiguga läbiimmutatud tahi, niinimetatud «keldriroti». Keldrirott suitses rohkem kui valgustas ja laskis ainult ähmaselt näha elevandi sisemust.

Gavroche'i kaks külalist vaatasid ringi.

Pisem surus end vanema venna vastu ja lausus tasa:

«Siin on pime.»

Gavroche sai nende sõnade pärast ägedaks. Mudilaste tardunud ilme vajas tungivalt ergutavat raputust.

«Mis te siin mulle kärbseid pähe ajatel!» karjus ta. «Kas me suvatseme pilgata?»

Pisut karmi kohtlemist ei tee hirmu puhul paha. See rahustab. Lapsed astusid Gavroche'i juurde.

Isalikult liigutatud sellest usaldusest, läks Gavroche «karmuselt üle leebusele» ja pöördus väiksema poole:

«Lollike,» ütles ta, leevendades sõimu hellitava tooniga, «väljas on pime. Väljas sajab vihma, aga siin ei saja; väljas on külm, aga siin pole tuuleraasugi; väljas on karjade viisi igasuguseid inimesi, aga siin pole mitte kedagi; väljas pole isegi kuud, aga meil, pagan võtaks, on küünall!»

Lapsed hakkasid julgemini silmitsema ruumi, Gavroche aga ei lasknud neil seda lõbu kaua maitsta.

«Kähku!» hüüdis ta.

Ja ta lükkas nad selle koha poole, mida me oma suurimaks rõõmuks võime nimetada toa kõige olulisemaks osaks.

Seal asus tema voodi.

Gavroche'i voodi oli nagu voodi kunagi. Seal olid olemas madrats, tekk, eesriidega alkoov.

Madratsiks oli punutud õlgmatt, tekiks üsna lai jämedast hallist villast hobusetekk, väga soe ja peaaegu uus.

Kolm üsna pikka varba olid torgatud maas vedeleva kipsiprahi sisse, see tähendab elevandi kõhtu, ja seotud üleval tipus nõõriga kokku. Osavasti sobitatud ning raudtraadiga kinnitatud võrk ulatus üle kõigi kolme varva ülalt alla. Põrandal, võrgu alumisel äärel, oli rida kive, nii et alt polnud võimalik sisse pääseda. Võrestik polnud midagi muud kui tükike vasktraadist võrku, millega tõmmatakse üle linnupuure loomaaedades. Gavroche'i voodi oli selle võrgu

all samuti nagu puuris. Kõik ühtekokku sarnanes eskimo telkelamule.

See võrk oligi eesriideks.

Gavroche lükkas veidi kõrvale kivid, mis hoidsid eestpoolt katet kinni, ja kaks võrguriba, mis langesid teineteisele, läksid laiali.

«Noh, jõnglased, kápuli!» kamandas Gavroche.

Ettevaatlikult juhtis ta oma külalised puuri, pugesi siis ka ise roomates neile järele, lükkas kivid kohale tagasi ja sulges tihedasti avause.

Kolmekesi heitsid nad matile pikali.

«Härra,» küsis vanem vend, osutades võrgule, «mis asi see õieti on?»

«See on rottide pärast,» vastas Gavroche tähtsalt. «Norsake!»

Ometi luges ta oma kohuseks lisada mudilastele mõni sõna õpetuseks ja ta jätkas:

«Need asjakesed on pärit Botaanikaaiast. Neid kasutatakse metselajate jaoks. Seal on neid terve ladu. On vaja vaid ronida üle müüri, pugeda aknast sisse, roomata värava alt läbi, ja siis võta seda kaupa niipalju kui kulub.»

Uha kõneldes kattis ta tekiservaga kinni kõige pisema, kes lalises:

«Oh kui hea! Kui soe!»

Gavroche heitis tekile rahuloleva pilgu.

«See on samuti Botaanikaaiast,» ütles ta. «Ma võtsin ta ahvidelt.»

Ja osutades matile, millel ta magas, väga paksule ja oivaliselt pununud asjakesele, lausus ta vanemale:

«See aga oli kaelkirjaku oma.»

Ta vaikis veidi ja jätkas siis:

«Kõik see oli loomade päralt. Ma võtsin nendelt. Nad ei pannud pahaks. Ma ütlesin neile: «See on elevandile.»»

Mudilased vaatasid kartliku austuse ja hämmeldusega julget ning leidlikku poissi, kes oli kodutu nagu nemad, üksik nagu nemad, väeti nagu nemad, kelles oli ühtaegu midagi viletsat ja kõikvõimsat ja kes tundus neile üleloomuliku olendina.

Vaesed läbimärjad mudilased hakkasid sooja saama.

Mõlemad lapsed liibusid teineteise vastu. Gavroche sai nad lõpuks korralikult asemele, tõmbas neile teki küni kõrvadeni ja korras siis kolmandat korda oma käsku:

«Põõnutage, poisid!»

Ja ta kustutas tahiotsa.

Vaevalt oli tuli kustunud, kui võrk, mille all poisid lamasid, hakkas kummalises värinas vappuma. Kostis tume kraapimine, mis tekitas metalset kõla, nagu kriuksuks lugematu hulk küüsi ja hambaid vastu vasktraati. Kõike seda saatis mitmesuguste teravate häälte piiksumine.

Viieaastane mudilane, kuuldes oma pea kohal kriiskavat müra, tardus hirmust. Ta tõukas küünarnukiga vanemat venda, aga vanem vend «norskas» juba, nagu Gavroche oli käskinud. Siis, suutmata enam hirmu taluda, pöördus väikemees Gavroche'i poole, aga üsna tasa, hinge kinni pidades:

«Härra!»

«Mh?» küsis juba uinuv Gavroche.

«Mis see on?»

«Need on rotid,» vastas Gavroche.

Ja ta laskis jälle pea matile.

Mudilane ei saanud und.

«Härra!» algas ta jälle.

«Mh?» vastas Gavroche.

«Aga mis asjad need rotid on?»

«Hiired.»

Sellest seletusest mudilane pisut rahunes. Ta oli oma elus juba näinud valgeid hiiri ega kartnud neid. Siiski tõstis ta veel kord häält:

«Härra!»

«Noh?»

«Miks teil pole kassi?»

«Mul oli kass,» vastas Gavroche, «ma tõin ta siia, aga nad pistsid ta nahka.»

See teine seletus hävitas esimese julgustava mõju ja mudilane hakkas jälle hirmust värisema. Kahekõne tema ja Gavroche'i vahel algas neljandat korda.

«Härra!»

«Mh?»

«Kelle nad pistsid nahka?»

«Kassi.»

«Kes sõi kassi ära?»

«Rotid.»

«Hiired?»

«Jah, rotid.»

Jahmunud sellest, et siinsed hiired söövad kasse, jätkas mudilane:

«Härra, kas need rotid võivad siis ka meid ära süüa?»

«Loomulikult!» vastas Gavroche.

Lapse hirm tõusis haripunkti. Aga Gavroche lisas:

«Ära kard! Meie juurde nad ei pääse. Ja pealegi olen mina siin! Säh võta mu käest kinni. Ole nüüd vait ja jää magama!»

Ja Gavroche sirutas oma käe üle teise venna ning võttis mudilase käest kinni. Laps surus käe enda vastu ja rahunes. Julgus ja jõud kanduvad teistele üle — salapärane omadus. Laste ümber tekkis jälle vaikus, häältekömin oli rotte heidutanud ja nad eemale peletanud.

1. Mis ajast on see jutustus pärit?
2. Miks võrdleb kirjanik Gavroche'i varblasega?
3. Kirjeldada Gavroche'i välimust ja ta riideid.
4. Kus ja kuidas veetis ta aega?
5. Kus oli Gavroche endale eluaseme sisse seadnud?
6. Mida me teame Gavroche'i vanemaist?
7. Miks sai temast kodutu?

Ülestõusu algus.

1832. aasta kevadel, hoolimata sellest et koolera oli kolme kuu vältel pannud tarduma meeli ning vajutanud neile mingi sünge rahu pitseri, oli Pariis juba ammu küps plahvatuseks. Nagu me juba oleme tähendanud, on suurlinn sarnane suurtükile: kui ta on laetud, piisab sädemest, et ta tulistaks.

Juba eelõhtul ja 5. juuni hommikul omandas Saint Antoine'i eeslinn ähvardava ilme. See mässuliste tänavate võrk täitus segase kära ja müraga. Siin relvastuti, kuidas suudeti.

Võis kuulda töölisi kõnelevat:

«Kus sa hoiad oma püstolit?»

«Pluusi all. Aga sina?»

«Särgi all.»

Seekord aga, 1832. aasta 5. juuni relvastatud ülestõusus, tundis tohutu linn ometi midagi sellist, mis oli võib-olla tugevam kui ta ise. Ta tundis hirmu. Kõikjal, ka kõige kaugemais ja «ükskõiksemis» kvartaalides võis päise päeva ajal näha suletud uksi, aknaid

ja luuke. Uljaspead relvastusid, pelgurid pugesid peitu. Kadus silmapiirilt ka muretu askeldav möödamineja. Paljud tänavad olid tühjad nagu varahommikul kella nelja ajal.

Bahorelil oli seljas karminiipunane vest ja varuks terve hulk kõikepurustavaid sõnu. Ta vest viis tasakaalust välja kellegi möödamineja, kes kokkunult hüüdis:

«Sealt tulevad punased!»

«Punased, punased!» vastas Bahorel. «Milline veider hirm, kodanlased! Mina näiteks ei värise põrmugi punase mooni ees ja väike punamütsike ei aja mulle hirmu peale. Uskuge mind, kodanlased, jätkem punase kartus sarvloomade hooleks.»

Kuskil müüril silmas ta rahuarmastavaima sisuga paberilehte — luba süüa mune: see oli Pariisi peapiiskopi paastuajaläkitus oma «lammastele».

Bahorel hüüdis:

«Viisakas viis oma kaaskodanikke lammasteks söimata!»

Ja ta rebis müürilt läkituse maha. Sellega võitis ta Gavroche'i südame.

Kogu see rahvamass võttis suuna Verrerie tänavale. Väike Gavroche sammus eesotsas ja laulis kõigest kõrist, olles nagu oma-moodi sarvepuhujaks.

Rahvahulk ei lähe kunagi täpselt sinna, kuhu ta kavatseb minna. Me tähendasime juba, et see on nagu mingi tuulehoog, mis teda edasi kannab. Rahvas möödus Saint-Merryst ja leidis end äkki Saint-Denis' tänaval, seda isegi päris hästi teadmata, kuidas see oli juhtunud.

Gavroche aitab barrikaade ehitada.

Gavroche töötas suure barrikaadi juures.

Ta viibis nagu seitsmendas taevas ja oli üliõnnelik; ta oli võtnud endale ülesande kõik liikuma panna. Ta läks, tuli, ronis üles, laskus alla, ronis taas üles, vuhises mööda, sädeles. Ta näis olevat seal kõigi julgustamiseks. Mis teda ergutas? Kindlasti viletsus. Mis andis talle tiivad? Elurõõm. Gavroche oli nagu tuulepööris. Teda nähti vahetpidamata, teda oli alati kuulda. Ta täitis kogu ümbruse ja oli üheaegselt igal pool.

Tema peenikestes käsivartes pesitses alatine liikuvus ja tema kopsudes alatine kisa:

«Julgust! Rohkem sillutuskive! Rohkem tünne, rohkem koli! Kus neid on? Korvitäis kipsi selle augu kinnitoppimiseks! Teie barrikaad on ju päris tilluke. Ta tuleks kõrgemaks tõsta. Tassige siia kõik, mis te leiate, virutage siia kõik, mis kätte saate, taguge siia kõik, mis ette juhtub.»

Ta kõndis ühe juurest teise juurde, nõudes:

«Püssi! Ma tahan püssi! Miks ei anta mulle püssi?»

«Sinule püssi?» imestas Courfeyrac.

«Muidugi! Mispärast mitte?» vastas Gavroche.

Enjolras kehitas õlgu.

«Kui jätkub püsse meestele, antakse neid ka lastele.»

Gavroche pöördus uhkelt ümber ja vastas talle:

«Kui sind tapetakse enne mind, võtan sinu püssi.»

«Sa oled väike,» ütles Enjolras, «sind ei märgata. Poe barrikaadist välja, libista end piki majaseinu, vaata pisut igal pool tänavail ringi ja tule ütle mulle, mis seal toimub.»

«Tähendab, väikesed kõlbavad siiski millekski! Väga rõõmustav! Ma lähen. Vahepeal usaldage väikesi ja umbusaldage suuri...»

Õö barrikaadil.

... Keset sünget vaikust kostis äkki kõlav, noor, lõbus hääl, mis näis tulevat Saint-Denis' tänavalt, ja nad kuulsid selgesti laulu, vana tuntud rahvalaulu «Kuupaistel» viisil; laul lõppes mingi kukekiremisele sarnaneva häällitsusega.

«See on Gavroche,» ütles Enjolras.

«Ta annab meile märku,» lausus Combeferre.

Kiire jooksmine häiris inimtühja tänava rahu; nähti üht klounist vilkamat olevust ronivat üle omnibussi, ja hingeldav Gavroche hüppas barrikaadi, hüüdes:

«Kus on mu püss? Nad tulevad.»

Elektriline värin läbis kogu barrikaadi ja oli kuulda püsside haaramist.

«Tahad sa minu karabiini?» küsis Enjolras poisilt.

«Tahan suurt püssi,» vastas Gavroche.

Kaks tunnimeest olid tagasi pöördunud ja saabusid peaaegu ühel ajal Gavroche'iga.

Kõik asusid võitluspostidele.

Möödus veel mõni hetk, siis kuuldus Saint-Leu poolt selgesti

paljude tugevate sammu-astuvate jalgade müdin. Müdin, algul nõrk, siis selgelt eraldatav, siis rõhuv ja kõmav, lähenes aeglaselt peatumata, pidevalt, rahuliku ja hirmuäratava püsivusega.

Vaikus kestis veel mõne hetke, nagu oleks mõlemal pool midagi oodatud. Äkitselt kostis varjupimeduse sügavusest hää, mis oli seda õudsem, et ei olnud kedagi näha ning tundus, nagu kõneleks ööpimedus ise:

«Kes seal on?»

Samal ajal oli kuulda laskevalmis püsside lõginat.

Enjolras vastas erutatult, kuid uhkelt:

«Prantsuse revolutsioon.»

«Tuld!» käsutas hää.

Välgusähvatus mässis purpurisse kõik majade fassaadid, nagu oleks äkitselt silmapilguks avanenud sulatusahju uks. Kohutav raksatus prahvatas barrikaadi kohal. Punane lipp langes. Kogupauk oli nii tihe ja hävitav, et ta lõikas läbi lipuvarda, see tähendab omnibussi tiisli ülemise osa. Kuulid, mis majade karniisidelt tagasi pörkasid, tungisid barrikaadi sisemusse ja haavasid mitut võitlejat.

Selle esimese kogupaugu mulje oli jäigastav. Rünnak oli metsik ja sundis kõige vapramaidki järele mõtlema. Polnud kahtlust, et rünnakust võttis osa vähemalt terve rügement.

«Seltsimehed,» hüüdis Courfeyrac, «ärgem raisakem püssirohtu. Ootame vastulöögiga, kuni nad on tunginud tänavale.»

«Ja eelkõige heisakem taas lipp,» ütles Enjolras.

Barrikaadi kohal nähti lainetamas sätendavat täakidemassi. Suurekasvulised kaardiväelased tungisid sisse, ronides üle omnibussi või kasutades avaust, ja surusid peale poisile, kes nende ees küll taganes, kuid ei põgenenud.

Hetk oli kriitiline. See oli uputuse esimene ohtlik minut, kus jõgi tõuseb tammi tasemeni ja vesi hakkab tungima läbi selle pragude. Veel üks sekund, ja barrikaad oleks olnud vallutatud.

Bahorel sööstis esimese sissetungiva kaardiväelase poole ja saatis talle läheda maa pealt lasu rindu; teine sissetungija tappis Bahoreli täagilöögiga.

Tulistamise ja haavatud kaardiväelaste valukarjete peale olid ründajad roninud kaitsevallile. Selle harjal nähti nüüd hulgaliselt rohkem kui poole keha ulatuses paistvaid kaardiväelasi, tegevväe sõdureid, eeslinnade rahvuskaartlasi, püssid käes. Nad olid hõivanud juba üle kahe kolmandiku barrikaadist, kuid kindlusse nad ei

hüpanud, nagu oleksid nad kaalutlenud, kartes mingit püünist. Nad piidlesid pimedusse uppunud barrikaadi nagu lõvikoobast. Tõrviku helk valgustas ainult tääke, karvamütse ja erutatud ning vihaseid silmi.

Ülestõusnud, kes olid kõigest sellest küll rabatud, kuid mitte ehmunud, kogunesid uuesti. Enjolras hüüdis:

«Oodake, ärge tulistage huupil!»

Esimeses segaduses võisid nad tõepoolest üksteist haavata. Enamik mehi oli asetunud teise korra aknale ja pööningule ja nad olid ründajaist paremas olukorras.

Kõik toimus kiirustamata, selle kummalise ja ähvardava kaalukusega, mis eelneb lähivõitlusele. Valmistuti otsetulistamiseks, oldi teineteisele nii lähedal, et võidi vastamisi sõnu vahetada. Kui saabus hetk, kus säde võib paisuda leegiks, tõstis keegi suurte pagunite ja kullatud kaeluseplaadiga ohvitser oma mõõga ja ütles:

«Relvad maha!»

«Tuld!» käsutas Enjolras.

Kaks kogupauku kõlasid üheaegselt ja kõik mattus suitsu.

Kibedas ja lämmatavas suitsus roomasid surijad ja haavatud, oiates nõrgalt ja tumedalt.

Kui suits hajus, võis mõlemal pool näha võitlejate harvenenud ridu endiselt oma kohtadel. Laeti vaikides relvi.

Äkitselt kuuldi võimsat häält karjuvat:

«Kasige minema, või ma lasen barrikaadi õhku!»

Kõik pöördusid hääle suunas.

Marius oli läinud trahteri alumisele korrale, võtnud sealt püssirohutünni, ja kasutades suitsu ja udust pimedust, mis kattis kindlustatud võõndit, oli hiilinud piki barrikaadi sillutuskividest tehtud puurini, kus põles tõrvik. Haarata tõrvik, asetada sinna püssirohutünn, tõugata kihvunnik vaadi alla, mille põhi mingi õudse kulekusega oli kohe purunenud — kõik selle sooritas Marius hetke jooksul, mida ta vajab kummardumiseks ja enese sirguajamiseks. Ning rahvus- ja kaardiväelased, ohvitserid, sõdurid — kõik, kes küürutasid barrikaadi teises otsas, vaatasid jahmatusega, kuidas ta seisis, jalg kiviriidal, tõrvik käes, uhkel ilmel, mis väljendas saatuslikku otsustavust, kuidas ta kallutas tõrviku leegi hirmuäratava hunniku poole, kus võis näha purunenud püssirohutünni, ja karjus seda kohutavat ähvardust:

«Kasige minema, või ma lasen barrikaadi õhku!»

Ja ta langetas tõrviku püssirohutünnile lähemale.

Aga barrikaadil polnud enam kedagi. Ründajad, jättes oma sur-
nud ja haavatud sinnapaika, pagesid läbisegi ja korratutes tänava
teise otsa poole ja kadusid seal taas öösse. See oli tõeline päästku-
end-kes-suudab.

Barrikaad oli vabastatud.

«Suurtükid tuleb iga hinna eest teha kahjutuks!» ütles Enjolras
ja hüüdis.

«Tuld suurtükiväelaste pihta!»

Kõik võitlejad olid ooteasendis. Barrikaad, mis nii kaua oli vai-
kinud, avas korraga metsiku püssitule. Üksteise järel kõlasid seitse
või kaheksa kogupauku, tulvil raevu ja võidujoovastust. Tänav täi-
tus tiheda pimestava püssirohusuitsuga. Mõne minuti pärast nägid
võitlejad läbi selle leegitseva suitsu-udu ähmaselt, et kaks kolman-
dikku suurtükiväelastest lamas maas suurtükirataste all. Need, keda
surm polnud puudutanud, jätkasid suurtükide laadimist karmi
rahulikkusega, kuid lasud muutusid harvemaks.

«Vaat seda nimetan ma juba eduks!» hüüdis Bossuet Enjol-
rasile.

Enjolras vastas:

«Veel veerand tundi sellist edu, ja barrikaadile ei jää enam
kümnet padrunitki.»

Gavroche nähtavasti kuulis neid sõnu.

Väike kangeline.

Haarates kõrtsist kaasa pudelitekorvi, oli Gavroche tagavara-
käigu kaudu välja läinud ning asunud rahulikult tühjendama
reduudi lähedal surma saanud rahvuskaartlaste padrunitaskuid.

«Mis sa seal teed?» hüüdis Courfeyrac.

Gavroche tõstis pea:

«Täidan oma korvi, kodanik.»

«Kas sa kartetšisadu ei näe?!»

Gavroche vastas:

«Las sajab. Mis sellest?»

Courfeyrac karjus:

«Tule tagasi!»

«Kohe tule!» vastas Gavroche.

Ja üheainsa hüppega oli ta keset tänavat.

Kogu tänava ulatuses vedeles siin-seal umbes kakskümmend

langenut. Seega kakskümmend padrunitaskut Gavroche'i jaoks — üsna kenake laskemoonatagavara barrikaadile.

Püssirohusuits hõljus tänava kohal nagu udu. Kes on näinud pilvi mäekitsuses kahe järsaku vahel, võib endale ette kujutada seda umbset suitsukatet, mis näis olevat tumeda ja kõrge majade-rea vahele kokku surutud. Suits tõusis pikkamööda ja lakkamatult kõrgemale, mässides vähehaaval endasse kõik, nii et isegi päikesevalgus muutus kahvatuks. Kuigi tänav oli lühike, võisid vastased ainult ähmaselt teineteist ühest tänavaotsast teise vaadates märgata.

See hämarus, mille vastaspool oli nähtavasti meelega tekitanud, et soodustada tormijooksu barrikaadile, osutus kasulikuks ka Gavroche'ile. Suitsukatte ja oma väikese kasvu tõttu võis ta märkamatu tungida üsna kaugele. Ta oli tühjendanud juba seitse või kaheksa padrunitaskut ilma suuremasse hädaohtu sattumata.

Korv hammaste vahel, roomas ta kõhuli mööda maad, jooksis neljakäpakil, väänles, libises ja lookles, ronis ühe surnu juurest teise juurde, ning tühjendas padrunitaskuid kiirusega, millega ahv avab pähklikoori.

Barrikaadilt, millest ta polnud veel kuigi kaugele jõudnud, ei juletud teda enam tagasi hüüda, kuna kardeti äratada vastase tähelepanu.

Ühe kaprali laiba juurest leidis Gavroche püssirohutoosi.

«Võib häda korral tarvis minna,» ütles ta ning pistis toosi taskusse.

Ta roomas veelgi edasi ja jõudis lõpuks kohani, kus püssirohusuits oli läbipaistvam. Liiniüksuste laskurid, kes lamasid sillutiskividest kaitsevalli taga, samuti ka rahvuskardi laskurid, kes olid koondatud tänavanurgale, märkasid hõreda suitsu sees kedagi liikuvat.

Samal silmapilgul, kui Gavroche vabastas padrunitest posti juures lamavat seersanti, tabas surnukeha kuul.

«Kurat võtaks,» turtsus Gavroche. «Hakkavad juba mu laipasid tapma.»

Teine kuul lõi sädet otse tema kõrval tänavasillutisel. Kolmas paiskas tal korvi ümber.

Gavroche vaatas ringi ja nägi, et tulistajateks on rahvuskartilased.

Juuksed lehvimas tuules, tõusis ta püsti, asetaskäe puusa, pöö-

ras pilgu rahvuskaartlaste poole, kes teda tulistasid, ja hakkas laulma.

Seejärel võttis ta korvi, korjas kokku kõik laialipillatud padrunid, ilma et oleks neist ainustki kaotanud, astus kuulirahest hooimata edasi ja hakkas tühjendama järgmist padrunitaskut. Ka neljas kuul ei tabanud teda. Gavroche laulis edasi.

Nii kestis see tükk aega.

See oli õudne ning ühtlasi ka ülev vaatepilt.

Gavroche, olles ise tule all, pilkas tulistajaid. Tal näis olevat väga lõbus. Varblane narritas jahimehi. Iga lasu peale vastas ta uue kupleega. Teda võeti ühtelugu kirbule, kuid ta jäi tabamatuks. Rahvuskaartlased sihtisid ja naersid. Gavroche heitis kord maha, kord tõusis püsti, puges peitu uksekõveriku taha, hüppas uuesti üles, peitis enese mõne maja ukseorva, kargas sealt välja, kadus silmist, tuli tagasi, õrritas, näitas pikka nina ning samal ajal jätkas padrunitaskute tühjendamist ja oma korvi täitmist.

Ülestõusnud jälgisid teda hinge kinni pidades. Barrikaadil väri-
seti tema pärast, tema ise aga laulis muretult oma laulukesi. Tun-
dus, et ta polegi laps, polegi inimene, vaid mingi kummaline väike
võlulaps. Mingi lahingus haavatamatu põialpoiss. Kuulid ajasid
teda taga, aga ta oli neist vilkam. Ta mängis nagu mingit hirm-
sat peitemängu surmaga; iga kord, kui surm näitas talle oma vii-
rustuslikku nägu, võttis poisike ta vastu nipsuga nina pihta.

Kuid üks kuul, kas paremini sihitud või reetlikum kui kõik tei-
sed, tabas lõpuks siiski seda ekslevat tulukest. Kõik nägid, kuidas
Gavroche tuikus ja maha langes. Barrikaadilt kostis ehmatushüüd.
Gavroche ei jõudnud veel maha kukkudagi, kui ta enese juba uuesti
üles ajas. Ta jäi istukile, verenire voolamas mööda nägu, tõstis
mõlemad käed üles, pöördus sinnapoole, kust kõlas lask, ja hakkas
laulma.

Ta ei lõpetanud oma laulu. Sama laskuri teine kuul katkestas
selle sõnapealt, järsku ja igaveseks. Gavroche kukkus näoli tänava-
sillutisele ega liigutanud end enam.

See väike üllameelne hing lendas ära kaugele.

Bastille — loe: bastij

Bossuet — loe: boossüee

Combeferre — loe: kombferr

Courfeyrac — loe: kurferakk

Enjolras — loe: anžolrass

Gavroche — loe: gavróš

Hugo — loe: ügoo

Montparnasse — loe: monparnass

Saint-Denis — loe: sändenii

bulvar, -i — puiestee

revolutsionäär, -i — revolutsioonist osavõtja

karniis, -i — hoone simsiosa, servkaunistus

laviiin, -i — lumeveere (mägedes)

kartetš, -i — mürsk, mis lõhkemisel paiskab temas asuvad kuulid laiali

komando — käsklus; väike eriülesannetega sõjaväeüksus.

1. Kus see lugu sündis ja millal?
2. Missugune olukord oli Prantsusmaal?
3. Kes ehitas barrikaade? Kuidas?
4. Kuidas Gavroche aitas barrikaade ehitada?
5. Millal algas barrikaadide kaitse? Kuidas?
6. Kuidas käitus Gavroche rünnaku ajal barrikaadil?
7. Mispärast nimetab autor Gavroche'i kangelaseks?
8. Missuguseid jutustusi lastest-kangelastest olete lugenud sellest raama-
tust või mujalt?
9. Jutustada lühidalt peatükkide kaupa. Viimast peatükki jutustada põhjalikult.

Poiss kangelaslinnast.

R. Parve.

Need, kes luuletusi loovad
suure sõja sangareist,
ärgu unustagu Vovat,
sest ka tema üks on neist.

Seda poissi sangarlinnast
kohtleme kui vägimeest, —
medal sädeleb tal rinnas:
«Leningradi kaitse eest.»

*

Linn oli kõle, külm ja näljas.
Karm võitlus äärelinnas kees.
Ning Voval tuli olla väljas
kui pioneer, kui sõjamees.

Nii tihti linnas nähti pilti:
poiss katusel, kel vahitund, —
paar imepisikesi vilte
käib mööda värskelt langend lund.

Või teisal: tüdruk vatikuues
teed näitab varjendisse.
Ta seisab ukse, korda luues,
ja juhib rahvast sisse.

Nii nagu tuhanded sel talvel,
ka Vova ei saand öiti und,
vaid katustel käis tulevalvel.
Ent päeval kestis koolis õppus
ja iga koolipäeva lõpus
koos teistega veel rookis lund.

Kui mehed vaenlast peksid rindel,
et võitmatuks jääks Leningrad,
siis oli linnas sama kindel
ka pioneeride brigaad.

Seda poissi sangarlinnast
kohtleme kui vägimeest, —
medal sädeleb tal rinnas:
«Leningradi kaitse eest».

Tema isa allveepaadist
sõjas hitlerlasi löi, —
pärast sõda Leningradist
oma pere siia tõi.

Nüüd ta oma allveelaeval
valvab meie rannamaid,

aga Vovaga me poisid
headeks seltsimeesteks said.

Vova veidi viltu kannab
meremehemütsi peas,
mille peal on «AURORA»
— suured kuldsed tähed reas.

1. Jutustada, kes on Vova ja mida ta on korda saatnud.
2. Kuidas kohtlevad Vovat kaaslased?

Kelleks saada.

V. M a j a k o v s k i.

Varsti suureks kasvan ma, lapsepõlv mul lakkab.	puhata ei taha; oksad ja kisud hõõveldame maha.
Mis ma hakkan tegema, kuš tööle hakkan?	Lõhnavad laastud kõikjal, kuhu astud.
Uhtki meistrit pole vist osavamat tislerist.	Läheb vaja nuppu
Kes tahab teha mööblit head, see võtab palgi	ümmargust meile, treipingil ruttu ümmargust treime.
kõigepealt	Kasvab kuhi
ja sellest palgist sedamaid	vastseid lauajalgu,
laudu saeb parajaid.	sahtleid, aga pärastpoole
Kruupink, vaat nii,	kuhi laudu, toole.
keerab lauad kinni.	Hea on olla tisler, kuid
Saagimisest kuum on saag,	insener veel parem.
nii et puutuda ei saa.	Ma ehitaksin elamuid, kui selgeks saanud amet.
Sae käest	Maja esmajoones ma
visand,	paberile joonestan.

Siis on
 kõigepealt
osav olla vaja,
et joonis oleks hea
nagu päris maja.
See on maja esisein,
hüütakse
 fassaadiks,
sest saab
 supelusbassein,
see jääb spordisaaliks.
Plaan on valmis.
 Hoone
ehitus käib hoogne.
Tellinguile läheb trepp,
sinna ruttab müürsepp.
Kus me jõud
 kasin,
seal on abiks masin:

vints viib paigast paika
palke
 nagu kaikaid,
tassib üles telliseid,
siis kui müürsepp
 tellib neid.
Töö katusel ju kajab
ja valmis hiiglamaja.
On välimuselt
 kena ta,
on palju ruumi tubades,
ja selles majas elada
on lastel hubane.
Inseneri töö on hea,
aga arstil
 parem.
Arstiks hakkab
 nõndapea,
kui on selge amet.

Tähtsa töö saan varsti ma:
hakkan lapsi arstima.
Näpus kohver-apteek,
astun tupp

vaikselt:

«Tere õhtust, lapsed,
kes on teist haige?
Ligemale, palun,
kellel kõhuvalu.»
Ja taskust prillid otsind,
kaen laste

keeleotsi.

«Pange see kraadiklaas
kaenla alla, lapsed.»

Ja iga väike lapseraas
mu käsku täidab täpselt.

«Teie jaoks on,

näete, siin,

valge pulber —

aspiriin.

Teist rohtu aga
võtke lusikaga.

Teil

on voodi heita vaja,
ka kompressi teha võiks,
siis on kindel:

pulma ajaks

terveks saate, lapsed, kõik.»

Hea töö on arstil,

kuid töölisel

parem.

Tööliseks saab varsti,

kes on õppind varem.

«Maast üles!»

hõikab vilehüüd,

kõik tehasesse läki nüüd.

Siin tulvil rahvast tsehh ja õu,

tuhat töömeest;

mis ühele käib üle jõu,

seltsis teeme.

Siin võib rauda
lõigata ja raiuda,
tõsta

iga

raskust tõstukiga.

Auruvasarate all
tinapehme on metall.

Vorme valmib,
sulatame malmi:

töö on ühine,
ühiselt rühime.

Minu teha

Kruvi,

neet,

aga sina mutreid teed,
ja me koos tehtud tööd
juba ootab

montöör.

Kruvi,

tüki

oma kohale,
osa

lükin

külge

osale.

Seal

leek,

siin

kõu.

Meis

keeb

noor

jõud.

Ja vedur veereb

tehasest:

«Kus rong, ekspress,

konduktor kes?»

Tehases on väga kena,

aga trammis

parem.

Ahvatleb mind üha enam
trammisaatja amet.

On lõbus

trammisaatja töö:
kott rinnal mustast nahast,
ta sõidab,

olgu päev või öö,
nii palju,

kui ta tahab.

«Sõitjad — palun teid,

ostke pileteid:

need on valged,

nood on sinised.

Palun,

valige

ükskõik millised.»

Rööbastel veered,

kui rööpad on lõppend,

metsa veeres

istud

ja mõtled.

Hea töö on trammisaatjal,

kuid

veel parem autojuhil.

Kui ma ei karda õpinguid,

siis sõidan nii et vuhin.

Keeb taga keerus tolmu ja tuhki,

silindris raksu gaas.

Nii kange olen autojuht,

et pidama ei saa.

Õelge vaid,

mis linna —

tänav ja maja —

kohe viin sinna

ja rööpaid ei vaja.

Si-

reen:

tut-

tu!

Eest

ära

rut-

tu!

Autot juhtida on hea,
kuid lennata

parem.

Lenduriks saan

nõndapea,

kui on selge amet.

Paagis määre ja bensiin,

unda, propeller,

mootor,

kõrgusesse vii,

et meid ainult linnu tiib

saadaks teel sellel.

All on vihm ja äike,

meil särab päike:

kõrgemal me pilvest,

sajab

millest.

Olgu mäed või mered ees,

üle mägede ja vee

lendan igal ajal

sinna,

kuhu vaja.

Ka tähtedeta leian tee,

ja kuule algab reis,

ei loe,

et kuu ja tähed need

on väga kaugel meist.

Lennata on väga hea,

kuid merel sõita

parem.

Õppima vaid koolis pean,

siis on selge amet.

Mütsi ees mul kiirgab ere

laevaankru kuju.

Sellel suvel igas meres

sõidan ma ja ujun.

Kuis lained ka ei rassiks,

ma nagu kuival maal:

kui tahan,

ronin masti,

kui tahan,

kiigun raal.

Tuul, lõõtsu merel avaral,

ükskõik kuis laev ka kiiguks siin,

ma lõunanaba avastan

ja põhjanaba

niikuinii.

Uht nüüd tõde meeles pea,

raiu kõrva taha:

meie maal

kõik tööd on head,

vali,

millist

tahad.

f a s s a a d, -i — ehituse esikülg

h u b a n e, -se — mugav, mõnus

t s e h h, -i — tehase osakond, töökoda

m o n t ö ö r, -i — ülesseadja, masinate kokkupanija

b a s s e i n, -i — veehoidla

r a a — purje rõhtpuu

1. Nimetada, missugustest töödest ja ametitest räägib kirjanik selles luuletuses.

2. Lugeda veel kord läbi luuletuse need read, mis räägivad kollektiivsest tööst.

3. Jagada luuletus osadeks ja lugeda seda tegelaste osade kaupa.

4. Aga kelleks tahad sina saada? Kuidas seda saavutada?

Magajate mälestuseks.

Istuta, poeg, isa iluks,
 isa iluks põõsakene,
 ema iluks õnnelille,
 orjavitsa õele iluks,
 vislapuuda venna iluks,
 toomingas tuttava õnneks;
 tipi taimed targal kombel,

pista juured mullapõue,
 sibli hästi sügavalle,
 et nad kaunist' kasvamaie,
 õigel ajal õitsemaie
 lähaksid rüngaste rõõmuks
 uinusängidele iluks,
 magajate mälestuseks.

(«Kalevipoeg».)

Tarbatu langemine.

E. Kippel.

(Jutustusest «Meelis».)

Viha ristiusu ikke all hõõgus otsekui tuli tuha all ikka edasi, ja kui aastaid oli täis saanud 1222, lõi see uue hooga lausa lõkkele. Kõige esmalt tõusid üles meresõitjad saarlased, kes, lammutanud kantsi, mille varal piiskop oma mõõgasulastega neid ikkes hoidis, tulid sõjasõiduga mandrile. Seal saatsid nad oma sõnaviijad üle kogu maa kihelkondadesse laiali — õhutama ka teisi sedasama tegema.

Rahvas sirutas käe relvade järele ning algas koletu ordurüütlite, mõõgasulaste, pappide ja munkade tapmine Harjus, Järvas, Virus ja Sakalas. Viljandi linnuses, kus parajasti asusid mõõgavennad

ja kaupmehed, tungis talurahvas pühapäeval kirikusse ning hukkas seal orduvendi eesotsas nende foogtiga. Verised mõõgad, millega orduvendi oli tapetud, saadeti ühtlasi Viljandist Tarbatusse sõnumiga, et tehtagu seal rüütlite ja palvevendadega nõndasamuti, nagu seda sakalased on teinud.

See oli märguandeks, mille järgi talitasid ka tarbatlased. Nad tungisid rüütlikele kallale, tapsid nende foogti Johannese, selle sulased ja palju kaupmehi, kes kavala pettuskaubaga olid rahvast küllaltki rõhunud. Tarbatu preestrit Hartvigi aga ei tahetud nõndasamuti surmata, olgugi et temalgi oli küllalt süüd. Mehed asetasisid ta ühe lihava härja selga istuma, sest ta ise oli peaaegu niisama lihav nagu see härgki, ja heitsid siis liisku, et kumb neist tappa. Liisk langes härjale ja see ohverdatigi, kuna preester Hartvig jäi seekord ellu.

Viisteistkümme aastat kestnud sõda oli maad laastanud nii, et mehi oli üpris väheseks jäänud. Üksinda oma väevõimuga oleks raske olnud ristisõitjatele vastu panna. Ja just seepärast pöördusidki uued rahva valitud maavanemad abipalvega Pihkva ja Noogardi venelaste poole, kes jagasid nendega oma hobuseid ja relvi nagu vennad kunagi. Venelased olid meelsasti valmis välja sirutama oma abivalmis käe. Nad kõondasid mitmeid väesalku ning tulid, asudes maa pärisrahva kõrvale linnustesse.

Tarbatu linnusesse, mis asus suure Emajõe ääres, saabus vürst Vjatško juhatusel abivägi Pihkvast. Kui see vägi läbi avatud väravate linnusesse sammus, võttis rahvas teda seal rõõmhõisetega vastu.

Kõrvuti Vjatškoga ratsutas linnusesse noor sõjamees, kes oma juuste värvi poolest temast tublisti erines. See oli Lembitu poeg Meelis. Vjatško, kelle lõuga piiras tume habemesäbar, milles nüüd oli märgata vanaduserauda, oli oma seisuse vastaselt üpris lihtsalt riidetatud. Ka Meelis kandis ülilihtsaid riideid. Seni oli ta elanud Noogardi ja Pihkva ääremaadel, eemal oma kodumaast ja sugurahvast. Pagulaspõlve-aastad olid aga kogunud ta südamesse viha, mis sundis teda ööd ja päevad aina mõtlema sellele, kuidas ordurüütlid oma isade maalt välja ajada.

Kuulnud uuest võitluspuhangust kodumaal, oli ta esimene, kes kinnitas mõõga vöole ning liitus Vjatško väesalgaga. Teades, et ainuüksi oma ihurammuga ei suuda sugurahvas ristirüütlikeist jagu saada, kõneles ta Pihkva ja Noogardi turgudel väsimatult, kutsudes seal rahvast sakalastele ja teistele sugulashõimudele appi tulema.

Ja need sõnad ei olnud tuulde külvatud, vaid nad kandsid vilja, mida nüüd temagi asus lõikama. Vägev liit oli loodud ning abi jõudis õigel ajal pärale, mitte nii, nagu see juhtus tema isaga, kel madisepäeval tuli üksinda vaenlase ees seista ja ta raua vägevusele alla jääda.

Suure meelekibedusega kuulnud, et Noogardi ja Pihkva venelased on andnud Tarbatu rahvale oma vennalikku abi, sattusid kristlased suurde ärevusse. Piiskop Albert kutsus otsekohe oma väepealikud kokku, pidas ordumeistriga nõu ning saatis igale poole sõnaviijad laiali. Kaupmehed, linlased, rüütelvennad, preestrid ja mungad — kõik nad, tundes nüüd oma kasusid ja kerget elu hädaohus olevat, olid valmis eesti hõimude ja vene liiduväe vastu sõtta minema.

Kui sel kombel kõik ettevalmistused olid tehtud, pandi see tohutu vägi liikuma. Kõik maanteed ja külavahelised teed olid nüüd peagi ummistunud ratsanikest, jalaväest ja määratu suurtest voo-
rivankritest, mida künnihärgadega veeti.

Nõnda liiguti samm-sammult edasi Emajõe poole, kus otsekuu maa seest kerkis üles taeva poole Tarbatu linnus. Teine vägi saadeti aga ringteed mööda veelgi kaugemale Virumaad laastama, et seal ära hävitada karielajad ja vili, tahtes sel kombel ka näljaga sundida rahvast alla andma.

See oli 1224. aasta 14. augustil, kui rüütlite eelväed jõudsid Tarbatu linnuse alla. Iga päevaga saabus linnuse alla ikka rohkem ja rohkem vaenulikke vägesid. Hulga poolest oli neid aga kõiki ühtekokku palju enam kui rahvast ülal linnuses.

Sealsamas linnuses olijate nähes peeti lagedal väljakul missa ehk pidulik jumalateenistus. Kohe pärast seda ruttas igaüks sõjariistu kätte kahmates oma kohale, ning linnuse piiramine algas. Kõik piiramisriistad pandi tegevusse, kuid päeva lõppedes ei jõutud ometigi kaugemale kui enne rünnaku algust.

Võitlus kestis mitu päeva. Venelased ja tarbatlased kaitsesid end linnuse pihttara tagant suure südikusega. Võitluse ägedus ja vennalik abi suurendas veelgi nendevahelist sõprust.

Päevad olid täidetud võitlusega, öösel aga tehti lärmi ega antud üksteisele enam sugugi unerahu, nii et lõpuks olid kõik võitlejad otsani kurnatud. Mehed liikusid tahmunud ja väsimusest sisselangenud nägudega otsekuu varjud. Ainult nende hõõguvad silmad näitasid, et võitlusvaim polnud veel kaugeltki kustunud.

Uhel päeval tegid piirajad määratu suure tule, et aga rohkem suitsu tekiks. Ja selle suitsu varjul alustasid nad otsustavat kallaletungi. Kogu vägi, isegi voorisulased aeti välja, et aga suurendada kallaletungijate hulka. Nüüd ei hoolita isegi kaotustest, vaid üha suurema ägedusega aetakse ristosõitjaid peale, olgugi et linnuse kaitsjate nooled ja allaveeretatud kivid neid koledasti laastavad.

Vjatško ja Meelis võitlevad teineteise kõrval. Mõlemal on silmnäod tahmunud ja silmad uneta-olekust punsunud ning punased. Kuid võitluse ägedus ei lase väsimust tunda, pealegi veel nüüd, millal iga silmapilk pealetulev surm võib niikuinii igavese puhkuse tuua.

Naised kannavad anumatega kuuma vett üles ning valavad seda rüüttele kaela, mõned neist on haaranud koguni tuurad pihku. Kuid lämmatav suits on ümberringi pimestamas silmi, nii et vaenlast on raske näha. Ja selles tohtus suitsupimeduses kostab ümberringi vali tapakisa, mis paneb õhu värisema.

«Löö, äiga, ai-i, o-oh!!» kostab nii vallidelt kui ka linnusejalalt.

Tarbatu linnus on suur ja lai ning kõik ta servad vajavad kaitsmist. Meeste read muutuvad aga ühtepuhku hõredamaks, nii et kaitsjate käsi enam igale poole ei jätku. Kaugel legendikul helgib suur Emajõgi, selle juurest voorib rüüttele üha uusi abivägesid juurde. Ka Vjatško ootab noogardlasi appi. Ikka pöörab ta silmad ida poole ning püüab pilguga läbi suitsusamba tungida. Kuid Noogard asub kaugel — sealt ei jõua abi niipea pärale.

Paremal pool väravate juures suureneb kisa — rüütliid on sealt sisse murdnud. Mehed ja naised, kes seal neile jalgu jäävad, tapetakse mõõgateraga. Teised jooksevad linnuse keskele kokku. Juba kuuleb Meelis võitluskära oma selja taga, kus kaevu ümber keeb võitlus.

«Tagasi, mehed, tagasi siseõue!» kajab hüüd.

Juba ronivad ründajad koibade välkudes siin ja seal üle pihttara. Vjatškogi on saanud haavata, mõök kukub tal käest ja ta haarab rinnust kinni ning suu ahmib õhku. Meelis püüab teda toetada ning hüüab vana Ivot enesele appi. Kuid otse tema silmade all variseb Ivogi mõõgalöögist kokku.

Kadunud kõik — aina hukatus ümberringi!

Teineteisest kinni hoides tõmbuvad Vjatško ja Meelis tahapoole. Neid kui peamehi ootab piinarikas surm, nagu ristirüütliid seda on

lubanud. Kuid nad ei anna end neile elusalt kätte, vaid langevad lootusetus võitluses ausalt.

Rüütliid rühivad aga lähemale, Meelise mõök lööb kolksatades vastu rauda, nii et mõögatera läheb hambuliseks. Langeb Vjatško ja samas variseb Meeliski ta kõrvale maha, kuna veri värvib ta ruuged juuksed punaseks.

«Kiidetud olgu Kristuse nimi!» hüüavad ristirüütliid kaitsetuid inimesi tappes.

Ümberringi lamab mehi virnas maas. Hobused hirnuvad ja püüavad end lõa otsast lahti rabelda. Kuum tuleleitsak ja lämmatav suits matavad hingamist. Meelis ja Vjatško lamavad kõrvu maas, mõlemal surmahaavad ihus.

«Oo, et meie omad Noogardist abiga pärale ei jõudnud!» oigab Vjatško.

«Seekord jäid nad tulemata... küllap aga kunagi tulevad ja tasuvad... meie piina eest!» kostab Meelis kustuva häälega.

«Tasuvad!»

Rautatud jalad sõtkuvad neil otsas.

Kui linnuses oli kogu rahvas maha löödud, siis kisti ka kuutidesse varjule pugunud armetud ja väetikesed välja ning kustutati nendegi elüküünal halastamatult.

Kui pasunahüüded olid kuulutanud tapluse lõppu, siis langesid ristirüütliid üksteise kaela ning kiitsid jumalat, kes neile niisuguse võidu andnud. Paljud valasid koguni rõõmupisaraid, tundes heameelt, et paganaid, nagu nad maarahvast nimetasid, oli sellisel hulgal nende käe läbi otsa saanud.

Kogunud kähku linnuses leidunud vara, põletasid ristirüütliid seal kõik hooned maani maha, et mitte häbiteost jälge järele jätta. Jumalat kiites ja tänades ladusid risticõitjad kogu rõõvitud vara vankritele ja hakkasid siis oma asupaikadesse tagasi liikuma.

Kogu maa oli aga ümberringi täis ahastust ja nuttu. Kes aga kuidagi elama jäi, seda sunniti elama ja jumalat paluma, et ta rahvast nõnda rängasti ei nuhtleks.

Mahapõlenud Tõrbatu linnusesse jäid eesti maarahva hõimude ja venelaste luud kõrvuti lamama, kuni nad lõpuks mullaks muutusid. Maale saadeti aga preestreid, kes sundisid rahvast ehitama ikka uusi ja uusi kirikuid. Ja seal nad siis jutlustasid ja manitsesid, et talurahvas peab kuulama oma isandate sõna, andma neile vilja ja karjakünnist, neid austama ning nende ees oma selga küürutama. Nõnda tungis jumalasõna otsekui kibe humalaviha

rahva südamesse ning uinutas ta aastasadadeks magama. Ja siis algas pime orjuseaeg, millal rahvas pidi oma töövaevast isandaid toitma.

Tarbatu — Tartu muistne nimetus
foogt, -i — vanaaegne valitsusametnik

1. Kuidas elasid ordurüütliid, mõõgasulased, papid ja mungad meie maal?
2. Mis jäi eestlastel üle ette võtta?
3. Kes tulid eestlastele appi?
4. Millal oli Tarbatu lahing?
5. Missugused kaks väejuhti kaitsesid kõrvuti Tarbatut?
6. Mis põhjustas Tarbatu langemise?
7. Kuidas käitusid ristirüütliid pärast Tarbatu langemist?

Isamaa ilu hoiledes.

(«Kalevipojast».)

Isamaa ilu hoiledes,
Võõraste vastu võideldes
Varisesid vaprad vallad,
Kolletasid kihelkonnad
Muistse põlve mulla alla.

Nende piina pigistused,
Nende vaeva väsimused,
Muistsed kallid mälestused
Kostku meile kustumata!

Pöidet piiramas.

A. Hint.

... Samal 1343. aastal löid saarlased kõik sakslased maha, noored ja vanad, nagu see Harjus oli sürtinud, uputasid preestrid ja asusid samal päeval Pöide kantsi alla.

Nagu mingi maa-alune jõud, paiskudes välja igast metsatukast, hiiest, igast võrgumajast, igast lahesopist ja poolsaare nurgast, tormas heinakuu lõpul, sakste jakobipäeval, tuulispeana üle Saaremaa. Tormas tuulispeana ja äigas nagu luuaga kõik, mis Saarel oli võõrast.

Kõik, kellel oli küljes saksa verd, pidid surema.

Ent veel polnud maa päris puhas. Juba kaheksandat päeva seisis saarlaste malev Pöide kantsi all, kuhu oli kogunenud Saaremaa sakslaste mürgiseim osa. Oli selgesti näha, et nad surevad siia ummikusse, abi polnud neil kuskilt loota. Sakste laevad olid viletsad ja jääsilda üle väina polnud südasuvel karta. Ummikusse surevad. Ja saarlased ootasid ussisoole lõppu ega üritanudki tormijooksu, et mitte valada oma kallist verd, mida pärast töö lõppu siinkaugale suurema-maa meestel vaja läheb.

Saabus üheksanda piiramispäeva hommik. Saarlaste malev, jaotatud salkadesse, seisis hulknurkselt ümber kantsi. Tagavarad asusid metsatukkades, kust tõusis vastu selget lõikuskuu taevast supipadade suits. Kahes piiramistornis, peaaegu vastakuti üle kantsi, seisis valvurid ja vahtisid nagu saaki varitsevad kullid.

«Nagu mastis!» tähendas Üüru, kes nihutas ennast pea võrra Augasest kõrgemale. Nad olid Saaremaa ülestõusu reamehed. Kästi — vedasid relvi, kästi — tulid maale. Nad olid sõbrad ning seltsimehed lapsest saadik ja eriti sellesuvised ohtlikud sõidud olid neid lähendanud. See natuke, mis Augas naeris Üürut tema tohutu kogu ja kohmakuse pärast, ei teinud neid veel vaenlasteks.

Kesk hommikune päike hakkas paistma ikka palavamini ja tegi liikmed rambeks. All sumises askeldus ja kära, kantsis oli aga kõik vaikne. Mõni valvur seisis vallil ja vahel harva ratsutas üles raudriides kogu.

«Läheks laksaks nüüd naljavennale otse lagipähe!» ärritus sel puhul Üüru, ning piiramistornigi vabises.

«Jõuad!» rahustas teda Augas, kuid ka ta enda käsi värises.

«Rukis tahab lõigata,» ja ta viipas käega metsatukkade vahel laotuvaile rukki- ning nisupõldudele. «Rukis tahab lõigata, lestad püüda; ilmad selged nagu Kura ranna vaik.»

«On peale rukki muidki vilju ja marju küpsemas.»

«Kaua ta ikka küpseb, üheksas päev.»

«Pooltoorelt? Ei, lase ikka muutub siiruviiiruliseks, ajab kestagi maha.»

Ent siis juhtus kantsis midagi ootamatut, veidrat. Ja enne veel, kui Üüru oleks suutnud seletada, hõikas ta alla:

«Pange valmis!»

Kuid võitlus ei saanud. Meest kaheksa — enamasti sakste sabarakud eestlased, ainult kolm näisid riidetuse ja relvade järgi olevat sakslased — tulid valge rahulipuga vallile ja suundusid sealt eesti vallivalvurite juurde. Nad peeti kinni, ning veidi aega,

nii paistis Üürule ja Augasele, näis olevat mingi nõutu olek. Siis hüüti kantsi ja tagasi. Üks valvureist hüppas hobuse selga ja kihutas tuhatnelja vanemate juurde. Ta tuli niisama kiiresti tagasi — ja kantsist tulnud panid relvad maha.

«Saadikud!» hüüti. «Saadikud! Laske läbi!»

Ratsanik halli hobuse seljas sõitis ees ja kantsist tulnud käisid valge lipuga hanereas järel. Päike oli jõudnud lagipähe, tuult polnud. Üksik ronk lendas piiramistorni ja kantsi vahelt, lendas metsatuka suunas, kuhu suundusid saadikud. Ja ometi ei lennanud must lind üle selle, vanemate metsatuka, vaid tegi tiiru ja kadus siis kuhugi kaskede taha lõunakaare suunas.

«Nägid?» sosistas Üüru.

«Mida? Ronka või?» sõnas Augas ükskõikselt.

«Mida ronka! Nägid, kuidas kurat tegi kaare, aga taandus vennike ja kadus... Teadja võim. Napiks jääb nende nõidade vägi meie Teadja võimu vastu.»

Augas ei vastanud. Ta aimas, et all, kasetukas, toimus midagi olulisemat kui üksiku kaarna lend. Ja äkki hakkas tal imelikult hea, et teda oli usaldatud vahti pidama piiramistorni. Ta vaatas alla, et näha naist, Virret. Jah, seal ta seisis, üsna kaugel metsa serval teiste naiste seas; küllap see ikka oli Virre hele rätik, mille ta kevadel Ölandist oli toonud. Ja ta teadis, et kui praegu all hõigataks: «Kõik tormijooksule kantsile!», seisaks Virre ta kannul, ning tema ise koos Üüruga oleks kantsil esimeste ridades. Võibolla, et nad mõlemad Virrega saaksid surma — kuid ega seepärast kõik...

Augase lühikese mõtiskluse katkestas laagriplatsi pinevus. Saatkond, niipalju kui neid tulnud, läks tagasi kantsi. Ja Teadja, tulles Naano ja teiste Harju ja oma pealikute saatel väljakule, asus kõrgemale kohale ning suurem osa malevast, kes polnud just valveks pandud, asus ta ümber. Mehi oli palju, kuid Teadja nähtavasti ei tahtnudki oma häält eriti valjuks teha, ja Augas, eriti algul, kuulis ainult mõne üksiku sõna.

«...Rahu... veri... ja nad tahavad mõõgalöögita... kaks hobust... seljakott... hobuse ja mõõga...»

Aga juba lõppeski Teadja lühike jutt ja all pääses lahti rõõmus kisa: «Alla annavad! Kuhu nad mõtlevad minna! Ärge varandust viia laske! Võtke hobused!»

«Mis on? Kuulsid sa kõik?» küsis Augas.

«Mis on!» osatas Üüru. Ja ajas siis järsku oma tohtu keha

püsti ning karjus alla tigidalt ja pöristavalt oma päratu kopsu kogu jõuga:

«Maha lüüa! Maha!» Ja ta ränk rusikas rappus kantsi poole. All jäi sumin hetkeks vaiksemaks ja Üüru, kord marru sattunud, sai veel ägedamaks ning kisendas:

«Lagipähe!»

«Lagipähe! Sakstele ja äraandjatele lagipähe! Ja foogtile lagipähel!» ning ta viibutas rusikat nagu tammenuia kantsi poole.

Naano, harjulane, kes asus Teadja kõrval, viipas käega rahva rahustamiseks ja hüüdis:

«Saadikuid ei puudutata. Üüru, tule alla!»

«Mis tule alla!» pörises Üüru nagu härg, kelle viha peremehe nägemisest hakkas taltsamaks muutuma. «Mis ma sinna alla tulen, kui te peale ei hakka.»

«Jäta jutt! Alla!» käsutas Naano, ning ta hääli oli juba vali, terav. Ja Üüru, äkiline, aga siiski käsutäitlik malevlane, hakkas

küll esialgu aeglaselt, siis aga kärmesti alla laskuma. Ja Augas taipas Naano märgist, et ka tema võib alla tulla.

Üle peajao Naanost pikem, seisis Üüru oma kogukuses ja kühmutõmbunult Naano ees.

«Sa pole nõus ja tahad teistviisi. Kuid kes on siin vanem, sina või Teadja?»

«Kuidas... mina?» ümatas Üüru.

«Noh, kui Teadja on vanem,» jätkas Naano, «tuleb sul ka tema käsku täita, senikaua kui sind ennast pole pealikuks valitud. Kogu poolest sa võiksid ju see olla, aga...» ja Naano naeris juba leplikumalt, ilma et oleks lõpetanud lauset. «Kants on meie, loomad ja varandus on meie, ja sul pole kriimustustki turjas. Küll sa selle jõuad saada, ära muretse, ja juba selgi aastal, kuid teistes paikades, kus kõik nii kergesti rüppe ei lange. Mõistad, su tapper, oda ega nui ei riiva ühtegi sakslast ega neile järelejooksvat siugu, tundku su meel seejuures mistahes. — Kuulsid: siin Pöide all meie tapper, oda ega nui ei puutu neisse. Nii on käsk!» Ja Naano viipas rahvale, kes oli kogunenud Üüru kohtumõistmise ümber, et see laiali läheks.

See oli isevärki rongkäik, mis kantsi väravate avanedes pikkamisi ja loogeldes lõuna poole liikuma hakkas. Ees paar madalat tugevat sõjasulast ja nende järel kohe foogt ise nagu materdatud ussi veel ikka püsti olev pea, ning ussi keelgi — mõök — oli veel hammaste taga tupes. Hobused tõtsid mao liikumise kord kõrgemaks, kord madalamaks ja ta järel roomasid jalamehed nagu järellohisev saba. Pikkamisi ning vastikult, aeglaselt ja loiult vingerdav madu, kelle kest on küll lotendav ja lahti, aga siiski veel pealpäisiv.

Saarlased seisid tummalt. Ainult hingamine muutus tihedamaks ja kiiremaks, hambad pigistusid üha tugevamini risti, käed surusid ikka kramplikumalt taprite päid. Ent vaadati vanemate poole, volksti altkulmu ja — täideti käsku. Ometi iseenesest, samm-sammult nihkus Saaremaa meeste rindade rivi saksa ussi mõõdetud rajale ikka lähemale. Ka Virre oli naiste salgast poetunud Augase kõrvale, kes seisis Üüruga lähestikku, ja nad liikusid koos teistega mao looklemisele lähemale selles ühtses vabade rindade ravis.

Virre väike kõrge rind lõõtsutas nagu tulipunase alasiraua ääs. Naise käed võbelesid, võbelesid. Äkki, kukkudes nagu täht taevast, tuli Virre pähe mõte: ta hoidis käes kivi, ta pigistas seda, parajat, pihu järgi munakivi — kivi!

«Nuiaga ei tohi, tapri ja odaga ei tohi, aga kiviga, kiviga ometil!»
Ja nagu ta ütles, et kiviga tohib, nii juba terav tükk lendaski ta
osavast käest vastu sõjasulase kukalt, ning mees taarus.

«Kividega tohib! Seda polnud leppes!» taipas Augas, sihtis ning
virutas ja vaatas ise suure julguse ja õigusega vanemate ja Teadja
suunas.

«Kividega! Kividega!» mõirgas rahvas nagu tummusest pääse-
nud tohutu kosk. Ja kui oleks tahtudki, poleks suutnud enam keegi
rahvamurdu tagasi hoida. Ainsa hetke jooksul sadas hilpudes ja
rauas lotendavale maale tohutu arv kive. Looklev uss tõmbus ligi

maad ning hargnes tükkideks oma kõigis lülides. Hobused, vabanes varjupugevate isandate koormast, muutusid pealetungiva kivirahe ning kisa tõttu metsikuks ja tampisid oma isandad jalge alla. Siin-seal vehkles üürikeseks üksik mõök, kuid nii mõõga tõmbajale kui ka mõõgale oleks olnud parem, kui ta oleks tuppe jäetud.

«Lagipähe! Lagipähe!» kisendati. Ja Üüru, leidnud lõpuks vastava rahnu, rajas endale teed läbi rahvahulga.

«Laksata, Üüru, laksata!» Ja Üüru, ajades sirgu oma hiiglaselja ning tõstes raudrahu, mida jäälahmakatelgi kauges minevikus oli andnud vedada, üles käte vahele, viibutas tohutule massile hoo sisse ning laksatas selle siis vastu foogti pead.

«Armasta oma «venda»! Armasta, Üüru!» hüüti, ja Üüru «armastas», nagu teda, ta vanemaid ja vendi käsu, eriti aga kombe kohaselt oli armastatud, nagu nad eriti viimase saja aasta jooksul «armastama» olid õppinud.

«Ära tapa! Ära tapa!» irvitas Augas ühte sakste häbitut valet, mis oli talle meelde jäänud.

Nende ja teiste hüüete saatel lõmastasid eestlased, Saare mehed ja naised, Põide kantsist väljaloogelnud vale- ja veremürgise võõramaise mao.

r a m b e — väsinud, roidunud

s i u g, s i u — uss

j a k o p i p ä e v — 25. juuli

1. Millal oli Jüriöö ülestõus?
2. Mispärast tõusis talurahvas sakste vastu üies?
3. Kes olid kogunenud Põide kantsi?
4. Kuidas tahtsid eestlased vallutada kantsi?
5. Missuguse ettepanekuga tuli saatkond kantsist?
6. Kirjeldada, kuidas tehti lõpp võõramaisele maole.
7. Miks hüüti «Armasta oma «venda»! Armasta, Üüru!»?

Meile langes osa sellest neetud kapitalistlikust elust ja meie lapsepõli ägas kapitalismi ikke all. Meie ei jõudnudki veel noorukiteks saada, kui juba lastena sattusime kapitalistliku rõhumise alla; ja rõõmsa nooruse, rõõmsa lapsepõlve asemel ootas meid kurnav kapitalistlik töö hommikust hilisööni, ja seda tuli teha sõna otseses mõttes ainult tüki leiva eest. Ja meile jäigi tundmatuks rõõmus noorus. Seda tumestas kurnamine, kapitalistliku jõugu painav ekspluateerimine, mis tol ajal meie maal valitses.

N. Ostrovski.

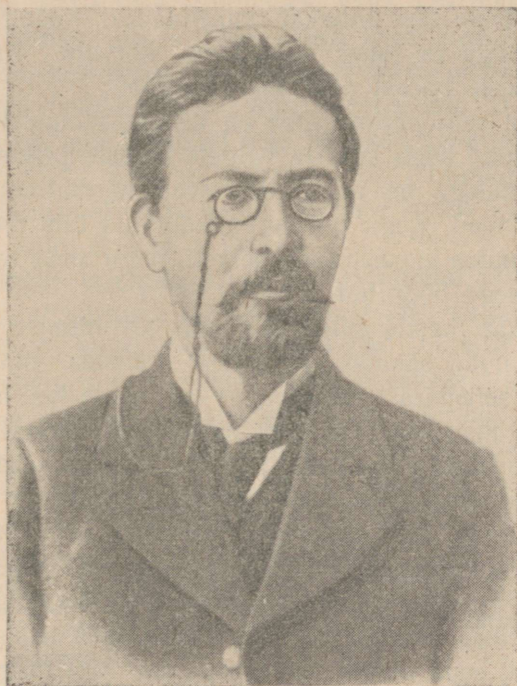
Vanka.

A. Tšehhov.

Vanka Žukov, üheksa-aastane poisike, kes oli kolme kuu eest antud kingsepp Aljahhini juurde õppusele, ei heitnud jõuluööl magama. Oodanud, kuni pererahvas ja sellid läksid varasele jumalateenistusele, otsis ta peremehe kapist tindipoti, sullepea roostetanud sulega, ja laotanud enese ette kortsunud paberikehe, hakkas kirjutama. Enne kui maalida esimest tähte, vaatas ta mitu korda hirmunult uste ja akende poole, heitis viltu pilgu tumedale jumalakujule, mille kahel pool seisis riulid liistudega, ning õhkas katkendlikult. Paber lamas pingil, ta ise aga seisis pingi ees põlvili.

«Kallis vanaisa Konstantin Makarõtš!» kirjutas ta. «Ja ma kirjutan sulle kirja. Tervitan sind jõulude puhul ning soovin sulle issanda jumala poolt kõike head. Ei ole mul isa ega ema, vaid üksnes sina oled mulle jäänud.»

Vanka tõstis silmad tumeda akna poole, kust vilkus ta küünla vastuhelk, ja kujutles endale vanaisa Konstantin Makarõtšit, kes

teenis öövahina härraste Živarjovide juures. See oli väike, kõhetu, kuid erakordselt väle ja liikuv vanamees, umbes kuuekümne viie aastane, igavesti naerva näo ning purjus silmadega. Päeval magab ta pereköögis või hullab köögitudrukutega, öösel aga, mässitud oma karvasesse kasukasse, käib ümber mõisa ja lööb kolalauda. Tema taga astub norus päi vana Kaštanka ja noor Vjun, kutsutud nõnda oma musta värvi ja pika nirgikeha pärast. See Vjun on erakordselt viisakas ja sõbralik...

Nüüd seisab vanaisa tõenäoliselt värava oes, pilutab silmi küla-kiriku helepunaste akende poole ja, trampides viltidega, hullab teenijatega. Ta kolalaud on seotud vöö külge. Ta taob käsi kokku ja värahtab külma pärast, ise raugalikult itsitades.

«Kas me ei peaks tubakat nuuskama?» ütleb ta, ulatades naiste poole oma nuuskutubakatoosi.

Naised nuuskavad ja aevastavad. Vanaisa satub kirjeldamatusse vaimustusse, puhkeb lõbusalt naerma ja kisendab:

«Pühi ära, kinni külmas!»

Ka koertele antakse tubakat nuusutada. Kaštanka aevastab, keerutab koonuga ja läheb solvununa kõrvale. Kuid Vjun ei aevasta viisakuse pärast ning liputab saba.

Ilm on aga suurepärane. Õhk on vaikne, läbipaistev ja värsk. Öö on pime, kuid kogu küla ta valgete katuste ja korstnaist tõusvate suitsulintidega on näha, paistavad härmatisest hõbetatud puud ning hanged. Kogu taevas on külvatud täis rõõmsalt vilkuvaid tähti, linnutee joonestub nii selgelt, nagu oleks teda enne pühi pestud ja lumega hõõrutud...

Vanka ohkas, kastis sulge ja jätkas kirjutamist:

«Aga eile mind sakutati. Peremees lohistas mu juukseidpidi õue ja vihtus sellepärast rihmaga, et ma nende last hällis kiigutades kogemata magama jäin. Aga möödunud nädalal käskis perenaine mul heeringat puhastada, ja mina algasin sabast, aga tema võttis heeringa ning hakkas selle peaga mind näkku torkima. Sellid naeravad minu üle, saadavad mind kõrtsi viina järele ja käsiavad mul pererahva tagant kurke varastada, kuid peremees peksab, mis aga kätte juhtub. Aga söömapoolist pole mingisugust. Hommikul antakse leiba, lõunaks putru ja õhtuks jälle leiba, aga et teed või kapsaleent, seda ahmib pererahvas ise. Aga magada kästakse mul esikus, kuid kui nende laps nutab, siis ei maga ma üldse mitte, vaid kiigutan hälli. Kallis vanaisa, ole jumala pärast nii hea, võta mind tagasi koju külla, ma ei suuda enam kuidagi... Kummardun su ees maani ja palun su eest igavesti jumalat, vii mind siit ära, sest muidu ma suren...»

Vanka tõmbas suu viltu, pühkis oma musta rusikaga silmi ja nuuksatas.

«Ma hõõrun sulle tubakat,» jätkas ta, «palun jumalat, aga kui peaks midagi juhtuma, siis nahuta mind nagu Sideri kitse. Aga kui sa arvad, et mul tööd ei ole, siis ma paluksin jumala nimel luba minna kupja juurde saapaid puhastama või läheksin Fedka asemel karjase abiks. Kallis vanaisa, ei ole enam mingit võimalust, lihtsalt surm ainult. Tahtsin jala külla põgeneda, kuid saapaid pole, külma kardan. Aga kui suureks kasvan, siis tahan ma sind selle eest toita, ega lase kellelgi solvata, aga kui sa sured, siis palvetan su hinge eest, just niisama nagu emakese Pelageja eest.»

«Aga Moskva on suur linn. Majad on kõik härrasmajad ja hobuseid on palju, aga lambaid ei ole ja koerad pole kurjad. Lapsed ei käi siin kuldtähega linna mööda ja altarile kedagi laulma ei lasta, aga kord ma nägin ühe poe aknal, et õngekonksusid kohe nõõriga

koos müüakse, igasuguse kala jaoks, väga väärtuslikud, on isegi üks säärane konks, mis puudase säga kinni peab. Ja nägin ma sihukesi poode, kus igasugused püssid, härra omade laadi, nii et küllap vist sada rubla tükk... Aga lihapoodides on tedred, laanepüüd ja jänesed, aga kuskohal neid lastakse, seda müüjad ei ütle.»

«Kallis vanaisa, aga kui härrastel on jõulupuu kingitustega, siis võta kullatud päkel ja peida rohelisse kirstu. Palu preili Olga Ignatjevvalt, ütle, et Vanka jaoks.»

Vanka õhkas kramplikult ja pööras silmad jälle akna poole. Talle meenus, et härraste jõulupuu järele läks vanaisa ikka metsa ja võttis pojapoja kaasa. See oli lõbus aeg! Vanaisa raksus kõhida ja pakane raksus ning nendele vaadates raksus Vankagi. Juhtus, et enne kuuse raiumist vanaisa suitsetab piibutäie, nuuskab kaua tubakat, itsitab külmetava Vanka üle... Noored härmatisega ümbritsetud kuused seisavad liikumata ja ootavad, kes neist nüüd surema peab? Kes teab kust, aga üle hangede lendab noolena jänes... Vanaisa ei või kisendamata jätta:

«Pea kinni... pea kinni! Ah, sa nudisabaga saatan!»

Maharaiutud kuuse tassis vanaisa härraste majja ning seal hakati seda ehtima...

«Sõida siia, kallis vanaisa,» jätkas Vanka, «palun sind Kristuse nimel, võta mind siit ära. Halasta mu, vaese orvu peale, sest mind peksavad kõik, ja väga tahaks süüa, ja on nii igav, et öelda ei suuda, nutan alati. Aga hiljuti virutas peremees nõnda liistuga pähe, et maha kukkusin ja hädavaevalt toibusin. Kadunud on mu elu, igast koerast viletsam... Ja veel tervitan Alenat, ühe silmaga Jegorkat ja kutsarit, aga mu lõõtspilli ära anna kellelegi. Jään sinu pojapoeg Ivan Žukov, kallis vanaisa, sõida siia.»

Vanka murdis täiskirjutatud lehe neljaks kokku ja pani ümbrikku, mille oli eelmisel päeval kopika eest ostnud... Mõelnud pisut, kastis ta sule tindipotti ja kirjutas aadressi:

«Külasse Vanaisale.»

Sügas siis pead, mõtles ja lisas: «Konstantin Makarõtšile.» Rahul sellega, et keegi teda kirjutamisel ei seganud, pani ta mütsi pähe, kuid ei tõmmanud kasukat selga, vaid jooksis otse särgiväel uulitsale...

Lihapoe müüjad, kellelt ta eile järele päris, ütlesid, et kirjad pannakse postkastidesse, aga kastidest veetakse postitroikades purjus küüdimeeste poolt ja heledate kellukeste saatel üle kogu maa

laiali. Vanka jooksis esimese postkastini ja pistis hinnalise kirja selle prao vahelt sisse...

Äiutatud magusaist lootusist, magas ta tund aega hiljem raskelt... Ta nägi unes ahju. Ahjul istus vanaisa, paljad jalad üle ääre rippu, ja loeb köögitudrukutele kirja. Ahju ümber kõnnib Vjun ja liputab saba...

1. Jutustage: a) Vanka elust kingsepa juures; b) sellest, kuidas Vanka kirjeldab linna ning mis teda seal huvitab.

2. Kuidas meenutab Vanka elu külas?

3. Leidke jutustusest järgmised katkendid ja lugege need uuesti läbi:
a) vanaisa kirjeldus; b) talveöö kirjeldus; c) metsas kuuske toomas.

4. Miks palub Vanka vanaisa end koju tagasi viia?

5. Miks ei saa vanaisa täita Vanka palvet?

6. Miks ei saa vanaisa Vanka kirja kätte?

Kirjutage kirjand ühele järgmistest teemadest:

1) Vanka elu külas.

2) Vanka elu linnas.

Kirjandi plaan.

Vanka elu külas.

1) Kus ja kelle juures elas Vanka?

2) Kes olid ta omaksed?

3) Milliseid rõõme ning lõbusid oli Vankal külas talvel ja suvel?

4) Kuidas suhtus Vanka vanaisasse?

5) Miks oli vanaisa sunnitud Vanka linna saatma?

6) Kuidas suhtus Vanka sellesse otsusesse?

Vanka elu linnas.

1) Kuidas kirjeldab Vanka suurt linna?

2) Missugune oli Vanka elu kingsepa juures?

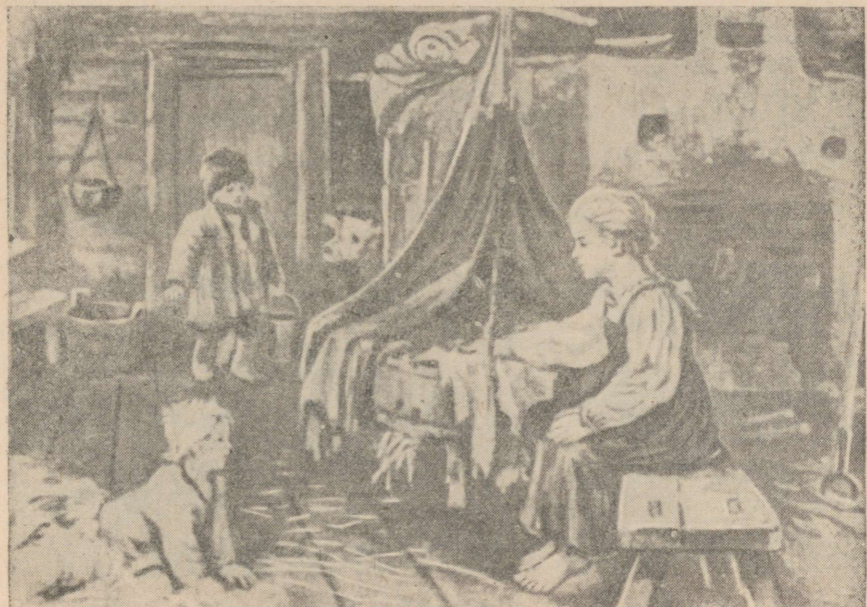
3) Mis tööd tegi Vanka?

4) Kuidas teda õpetati?

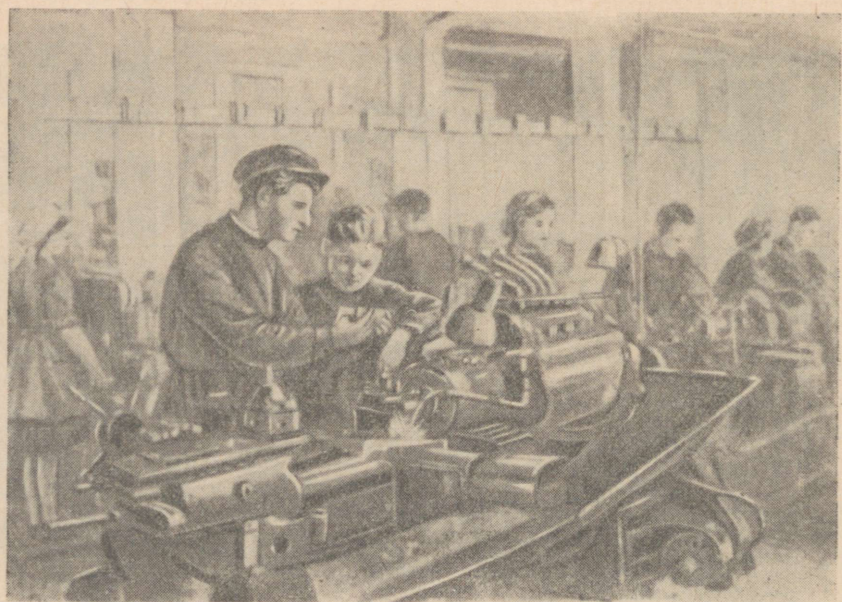
5) Kuidas suhtusid Vankasse peremees, perenaine ja sellid?

6) Kuidas suhtus Vanka neisse?

7) Miks palub Vanka vanaisa viia end koju tagasi?

Laste elu enne . . .

... ja nüüd.

Mõõk ühes, piibel teises käes . . .

A. H a a v a.

Mõõk ühes, piibel teises käes
ja ahnus südames —
nii ristirahvas usutööd
teeb paganate seas.

«Arm, rahu olgu teiega!
Kuid andke meile linnad, maa,
ja õigused ja kasud kõik,
siis taevas teil on parem paik.

Ees astub armuõpetus
ja kannul kaubakavalus,
ja soldatid ja surujad,
kõik rändavad ja rühivad:

Või veel ei taha? Tundke siis,
et vägivald on meie viis!»

— — — — —
Ja vereojad voolavad
ja maad ja rahvad oigavad.

Suguvend.

V. M ö l d e r.

Madal toauks avanes valjusti kääksudes ja tuppa astus — Mar-
duse peremees.

«Tere lõunat ja jätkuleivale!»

«Tere, tere! Jätku tarvis!»

Marduse peremehe toon oli, nagu ikka, jahe ja ärilik. Maja-
elanikud, kes parajasti leiva ja silguga keha kinnitasid, heitsid
rutulise pilgu võõra poole ja nende näod muutusid väga tõsis-
teks. Peremehe ilmumine siia hurtsikusse, mis väga harvasti sün-
dis, ei tähendanud juba midagi head. Sest kunagi ei tulnud see
mees muidu kui «asja pärast» ja selle «asja» küljes rippus hari-
likult hurtsiku elanikkude edaspidine saatus. Ka täna arvasid nad
ta näost lugeda võivat, et tal midagi niisugust «asja» südame
peal on.

Võõrale pakuti istet.

«Ega ole aega istuda ühti,» sõnas see vastu tõrjudes, istus aga
siiski, kui palvet uuesti korrati, pakutud toolile.

Paar minutit valitses toas rõhuv vaikus. Marduse peremees sil-
mitses aknast välja ja näppis sellejuures rahutult oma lühikeseks
lõigatud habet. Lapsed asusid põrandale ja piilusid altkulmu kart-
likult võõra poole.

«Noh, mis siis väljaspool uuemat ka kuuldu?» lõpetas viimaks lauas istuv mees, kellele nähtavasti söök enam hästi ei tahtnud mekkida, vaikuse.

Marduse peremees kõhatas.

«Ei midagi,» lausus ta kähku, ennast toolil kohendades. «Ma tulin asja pärast. Nagu teate, hakkab teie rendiaasta varsti täis saama.»

Mees tundis rinnus valusat pistet ja naine ta kõrval ohkas tahtmatult.

«Mis sellest siis on?» sõnas esimene oma ärevust vaevaga maha surudes. «Saab see aasta täis, üks algame uut jälle. Halba ei ole ju, jumal tänatud, meie vahel midagi ette tulnud, sest ma olen alati püüdnud oma kohuseid teie vastu korralikult täita. Tänavu-aastane rent on küll veel maksmata, aga selle tasun, nagu ikka, aasta lõpul ära.»

«Ah, mis te tühjast hädaldate,» rääkis Marduse peremees ja tegi käega tõrjuva liigutuse, «ega ma sellepärast tulnud. Vaadake, kuidas lugu on: mul on nõu tuleval aastal kohta ise pidama hakata. Sellepärast tulin teile seda aegsasti ette teatama, et endile uue koha teaksite kuulata.»

Rentnikul jäi leivasuutäis kurku kinni. Totralt vahtis ta Marduse peremehele otsa.

«Peremees, te teete nalja!»

See kehitas naeratades õlanukke.

«Mispärast? Ei, ma räägin tõtt. Meil on kodus töötegijaid küllalt — mistarvis peaksin ma põllutüki võõra käes pidama?»

Mehe näol vaheldus kahvatus punaga. Ta suunurkades tuksus kramplik värin.

«See tähendab, teie tahate mind naise-lastega südatalvel majast välja ajada?» lausus ta kibedalt. «See ei lähe, kulla peremees. Siis oleksite pidanud mulle juba pool aastat ette ütleva, aga kus nüüd pool aastat enam on?»

Marduse peremees jäi rahulikuks.

«Pole õige, sõber,» hakkas ta iseteadvalt seletama. «Seaduse järgi peab siis pool aastat ette ütleva, kui poolte vahel kirjalik kontraht olemas on; et meil aga seda ei ole, siis on seaduslik etteütlemise tähtaeg kolm kuud. Sellega, nagu näete, ei ole minu teadaandmine sugugi hiline.»

«Aga peremees, kuhu siis teie lubamine jääb?» segas nüüd ka rentniku naine, kes esimesest ehmatusest vähe toibus, ennast vahele.

«Meest peetakse sõnast, härga sarvest! Esimesel aastal lubasite meile, et niikaua siin koha peal elada võime, kui ise tahame. Miks tahate nüüd oma sõna murda?»

Marduse peremees vahtis lakke, kus ämbliku küüsi sattunud kärbes meeleheitlikult pirises, ja näppis habet.

«Ei mäleta, kas seda kunagi lubanud olen,» sõnas ta ükskõikselt. «Ja paljugi, mis vahel ettemõtlemata lubatud saab,» lisas ta nagu vabanduseks juurde. «Kui iga tühja lubamist pidama hakkad, siis võid kergesti sisse kukkuda. Teate, ma olen järele rehkendanud, et see koht mulle umbes nelikümmend rubla aastas sisse tooks, kui ta mu enese käes oleks. Aga mis ma tast nüüd saan? Kõigest see kuus ja pool rubla renti.»

Rentnik hakkas sapiselt naerma.

«Lori ajada ei ole ju kunst!» hüüdis ta ägedalt ja tõusis laua tagant üles. «Ma hakkan juba teie manöövritest aru saama, peremees. Teie tahate renti jälle tõsta, muud mitte midagi!»

«Mis te nüüd tühja räägite?» tegi peremees imestuva näo. «Ma pole rendi tõstmisest sõnagi lausunud.»

«Aga see plaan teil on. Noh, ütelge ära, kui palju te õige renti nõuate?»

«Ma ütlesin juba, et ma kohta ise pidama tahan hakata.»

«Saage ometi aru, et ma nii ruttu siit kolida ei saa,» ahastas rentnik. «Nüüd tuleb just see kõige külmem aeg: kuhu ma lähen väikeste lastega? Ega see uus koht kohe varna otsast võtta ole.»

Tuli vaheaeg. Marduse peremees näppis habet, rentnik seisatas keset tuba ja näris tuseselt huuli.

«Kuulge, peremees, räägime nüüd tõsist mehejuttu,» algas ta viimaks tüki aja pärast rõhutatud häälega. «Mis häda teil seda kohta enda kätte võtta on? On teil piirist puudus või? Jätke koht minu kätte edasi. Palju te renti nõuate?»

Marduse peremees tõusis otsustava näoga üles.

«Olgu siis, kui just soovite,» lausus ta nõusolevalt, «aga vähemaga ma ei lepi kui kakskümmend rubla aastas.»

Rentnik ja ta naine ehmatasid puukangeks.

«Kakskümmend rubla?!» karjatasid mõlemad korruga. «Kakskümmend rubla kahe vakamaa põllu eest?»

Naine puhkes nutma.

«Mõtlege ikka jumala peale ka, peremees!» häälitsetes ta läbi pisarate. «See on ju päris rõõvimine kaup! Enne maksime mõisnikule neli rubla aastas. Siis ostsite teie koha ära ja lubasite renti

alandada, et ühed eesti vennad oleme — aga vale! Aasta pärast panile poolteist rubla juurde. Ja nüüd — nüüd nõuate korraga kakskümmend rubla! Nii südameta ei oleks parun ka mitte! Uhu-huu!»

Ta laskus nuuksudes laua najale kummuli ja peitis näo käte vahele.

Marduse peremehel oli niisuguse etenduse pealtvaatamine nähtavasti piinlik.

«Lõpetame lori,» rääkis ta kärsitult. «Teil ei ole minule midagi ette heita. Kuidas ma teid röövin? Koht teeb, nagu ütlesin, aastas umbes nelikümmend rubla sisse. On see siis palju, kui te ta eest kakskümmend rubla renti maksate? See on veel sõbra kaup, mõne teise käest võtaksin igatahes rohkem. Ja siis on ju täiesti oma asi, kas kohta edasi pidada või ei. Minu otsus on teil nüüd teada tehke, kuidas arvate.»

Marduse peremees jättis jumalaga ja läks minema.

1. Mida tähendas peremehe ilmumine rentnikutarre?
2. Mis «asja» oli peremehel?
3. Kuidas tahtis peremees kõrgemat renti saada?

Must lagi on meie toal.

J u h a n L i i v.

Must lagi on meie toal,
on must ja suitsuga,
seal ämblikuvõrku, seal nõge,
on ritsikaid, prussakaid ka.

Mis tema kõik kuulnud, näinud,
ei suuda ütelda, —
kuis valu viskab varju,
kuis muudab näo ta!

Must lagi on meie toal
ja meie ajal ka:
ta nagu ahelais väänleb,
kui tema saaks kõnelda!

Eesti pastoraal.

A. Alle.

Vihma küll valab ju pilvede viinas,
taevas kui maa sügisudude tinas.
Pilvi rebides vilistab tuul,
kari on väljas veel mihklikuul.

Karjalaps vaeseke kuhja all kükib,
kaelani märg, külm kallale tükib.
Tuule ja vihma käes elajad norgus,
karjakrantsilgi saba on sorgus.

Tarvis on hoolega kuhjasid vahti,
peremehe hääl ei anna mahti:
«Sihändsel' karjasel' vaja om malka,
kuhja om pusatu — massa veel palka!»

Tuleks kord õhtu, poeks ahjule tarre,
rätid ja pastlad riputaks parrel';
peagi süüa saaks soojendud suppi,
paelu veel pastlale punuks hea jupi.

Õhtu nii veniks ... käes uinaku tund.
Varakult peremees peletab und:
«Latse, maast valla — rei tuleb maha,
tõistre perest nii jääme taha!»

Tahes või tahtmata üles punni:
karjast ja koera võib igaüks sundi!
Rehi on maas — ei ole sul vahet:
tarvis on valgeni lõpeta ahet!

Puru veel suus — pead võtma märsi,
perenaine ei oodata kärssi:
«Karjalaps nooruke — ega ta väsi! ...»
Nii käib sügisel karjase käsi!

pastoraal — karjaselaul
vina — kerge, vaevalt märgatav udu
mihklikuu — september
elajad — kariloomad
sihändsel' — säärasele
kuhja om pusatu — kuhjad on (sarvedega) segi kaevatud
pars, parre, part — rehetoas taladel asetsev latt
rei — rehi
a he, ahtme, ahet — parsil kuivatatud vili
märss, märsi — kasetohust karjasepaun; võrkkott

Väike John.

R. Parve.

Sinuvanuseid poisse
New Yorgis on,
teada,
igal street'il ja skvääril.
Seepärast sa küsid vist:
milleks siis John
mingit erilist
huvi just väärrib?

Keskmist kasvu.
Avar pilk nõnda hea.
Naerdes välguvad
silmavalgud.
Tal on vallatult lokkis pea,
aga...
mustad on käed ja palged.

Kuid nimelt selles kõik
ongi just,
et väike John
on värvuselt must.

Must, siis must,
— väga hea!
Muidugi ütled nõnda.
Sõber,

neegrite viletsust
sina ei tunne, ei tea.
Seepärast Johnist
mu jutustust
loe, ja siis
mõistad nii mõnda.

Broadwaylt,
rikkalt ja säravalt
tuledes helkivalt
tänavalt
kõrvale minutit viis
kõndida tuleb vaid,
ja hoopis teisi tänavaid,
tõelist New Yorki näed siis . . .

Siin majad
ei ole kui uhked paleed,
siin pimedas
raske on leida teed
barakkide juurde,

kus kodutuid orbudekarju
näed õhtuti otsimas
endale varju.

Laudkuurides
arvutult poisse näed
risuvirnadel vajumas unne, —
neile võõrad on ema paitavad käed,
isa sõprust ja hoolt nad ei tunne.
Vana ajaleht tekiks
ja narmastund
soni padjaks —
nad magavad orbude und.

Kui hommikujahedus
äratab neid,
on aeg tulnud laiali minna, —
nad lähevad
igauks ise teid
tühja kõhuga uhkesse linna.

New York!
Kuivõrd palju on
selliseid tänavaid,
suursuguseid nagu
Broadway!
Aga John tahab
tükikest leiba vaid
— üsna väikest,
siis oleks: ou kei!

Seda tükikest leiba ta
aga ei saa
— leiva ostmiseks tarvis on raha.
Kuna raha ei ole, peab jääma ta
äri kutsuva ukse taha.
Orvuna
väikene neegripoiss John
nälgides Broadwayl käib ringi
ja temataolisi palju veel on

New Yorgis kodutuid hingi:
musti ja valgeid lapsi siin
sihitult hulgub või tõtleb, —
neile elu on puudus
ja elu on piin,
rikas linn nende peale ei mõtle...

Vaene John, vaene John,
oh õnnetust!
Sinu häda on
see, et sa värvuselt must...

Olla neeger
Ameerikas —
tähendab aga
põlgust,
sõimu
ja rusikaid,
seismist äride
akende taga,
harva üksikuid suutäisi vaid.
Hundi kombeid ja
seadusi tunnistab
«ameerika elulaad»
ja õpetab Johni vihkama
noorelt niisugust kodumaad.

John varakult
suurlinna vaeslapseks jäi —
kaotas ammu ta isa ja ema...
Tal kodu ei ole.
Ta koolis ei käi.
Kurja kodumaa orvuks on tema.
Aga rahvaste parema
käekäigu eest
Johni isa käis võitluses ranges.
Ta ei pöördunud tagasi
koju armeest —
Teises maailmasõjas ta langes.

Võitles kartmatult ta,
võitles mehiselt ta,
et fašismioht rahvail ei lasuks
— väike John seda kindlasti teab!
Miks siis John,
väike John
nälga taluma peab,
miks on hoobid vaid pojale tasuks?

Väike John, väike John,
sina seda ei tea...
Rikkad valged ses süüdi on.
Rikkaid isandaid vihkama peab!
Nii kaua kui nendel on
vägi ja võim,
nii kaua nad võivad sind lüüa,
nii kaua
sind ootab vaid põlgus ja sõim,
nii kaua ei ole sul süüa...

Leivaauto just ukse ees
seisma jääb,
valges kitlis leivamees
majasse läeb.
Majast väljuvad teenijad.
Nobedasti
nad tühjendavad
autokasti.
Aknast sisse käib
väledalt leibade pild,
kui korraga mureneb
maha üks kild.
Kild leiba,
kild leiba on tänaval!

John, kes päev läbi leiba isub,
paari hüppega kohal on.
Teiste jalge alt
meeletult kisub

seda leivaraasukest
väikene John.

Kildu hoiavad värinal
väikesed käed.

Ahnelt, ahnelt ta leiba sööb,
kui üks mööduja
härrasmees näeb
neegripoissi ja leiva tal
käest äkki lööb.

«Sina, nõgisilm,
vaata, et kiiresti kaod!»
ta kargib ja kämblaga
kuklasse taob.
Langeb hoop,
langeb teine
ja kolmas
ja neljas...
Samas nihkub ent esile rahva seast,
vana, värvituks luitunud sonimüts peas
ja õlised tunked seljas,
keegi karm ja tõsise
vaatega mees.

«Miks sa lapsukest löid?
Mille eest?»
ta süngelt ja nõudlikult pärib.
«Mõni laps nüüd see...»
vastab isand ja
närimiskummit ta
ükskõikselt närib.

Kraest haarab tööline
isandal
— vastu seinat ta nurjatu surub
ja vibutab rusikat nina all,
kuni härrasmees kiunudes nurub:

«Ma enam ei tee,
ma enam ei tee!
Ainult väikene nali ju oli see.
Ma enam ei tee,
ma enam ei tee!
Ai, jäta mul sisse vaid hingeke!»

Võõra vaade on nõelavalt vali,
kui ta raputab härrasmeest.
«Noh hästi, ka minu poofit nali
see olgu... — lapse eest!»

Hellalt poisi ta jalule aitab, —
parkunud käed on nii kindlad, nii head,
kui ta otsekuu isa paitab
Johni tumedais kiharais pead.

Samal hetkel just
kajama hakkab eel
— peatänaval — sütitav laul.
See tõuseb ja valjeneb
veel ja veel
— kümne tuhande häälnelaul.
Seal kõnnivad töölised
tihedas reas,
pole vahet
mustade,
valgete
seas.
Rahu, sõpruse
loosungeid kannavad,
kätt tugevalt üksteisel' annavad.
Võõras tööline Johnilgi haarab nüüd käest.
Nad tõttavad kõrvuti kõigest väest
ja liituvad rahvaga rahuarmeest,
kes võitlevad
valgete,
mustade eest,
et võita kord õiguse õnneks ja tööks,
et isandad kaitsetuid lapsi ei lööks,

et kogu maailm ükskord vabana saaks
kõigi rahvaste tõeliseks kodumaaks.
John tulises võitluslaulude hoos
käib südikalt sammudes rahvaga koos.
John mehiselt astub
ja selgelt nüüd teab,
kust sõprust ja hoolitsust otsima peab.
Nii tihedalt töömehe
vastu ta toeb
ja kartus on
korraga läinud.
Rahva silmist John
midagi erilist loeb,
mida eal pole varem ta näinud.

Mingi rahu ja kindlus
on silmades nois
ja need ütleksid kui:
ära heitu, mu poiss!
Ole tugev, mu John,
ära kardada, mu John
— hoiatame mehiselt õlgadel pea!
Võitle enda eest, John,
pole üksi sa, John,
ole kindel ja alati tea:
selles võitluses, John,
sinu õnne eest, John,
kogu maailmas sõpru sul on!

street (striit), -ti — tänav (inglise keeles)

skvääri, -i — nelinurkne, majadega piiratud väljak linnades (inglise keeles)

barakk, -ki — kerge puuehitus

orb, orvu — vaeslaps

1. Millises New Yorgi linnaosas elavad neegrid?
2. Kuidas oli John jäänud kodutuks?
3. Kirjelda Johni ja teiste vaeslaste elu Ameerikas.
4. Mis juhtus kord tänaval?
5. Kes astus Johni eest välja?
6. Võrrelda orvu elu kapitalistlikes maades ja meie kodumaal.
7. Miks hüütakse Nõukogude Liitu rahvaste sõpruse ja vendluse maaks?
8. Kuidas saab kogu maailma muuta rahvaste tõeliseks kodumaaks?
9. Milline idee ühendab kapitalistlike maade töölisi nõukogude rahvaga?

Esimene mai.

M. Gorki.

(Romaanist «Ema».)

1.

Lendlehti, mis kutsusid töölisi üles pühitsema esimest maid, kleebiti peaaegu igal öösel plankaedadele, neid ilmus isegi politsei-valitsuse ustele, neid leiti iga päev vabrikus. Hommikuti käis politsei vandudes mööda agulit, lillasid pabereid plankudelt maha rebides ja lahti kraapides, lõuna ajal aga lendasid need uuesti tänaval, teekäijate jalge alla veeredes. Linnast saadeti nuhke, nad seisid nurkadel ja kobasid silmadega töölisi, kes lõbusalt ja elavalt vabrikust lõunale ja tagasi läksid. Kõigile meeldis näha politsei jõuetust ja isegi elatanud töölised ütlesid muiates üksteisele:

«Mis küll tehakse — ah?»

Kõikjal kogunes inimeste salgakesi, kes arutasid tuliselt erutavat üleskutset. Elu läks keema, ta oli sel kevadel kõigile huvitavam, kõigile tõi midagi uut, ühtedele — jälle põhjuse ärrituda, mässulisi vihaselt saajatada, teistele — ebaselge ärevuse ja lootuse, kol-

mandatele aga — neid oli vähemus — terava rõõmu teadmisesest, et nemad on jõuks, mis äratab kõiki.

Pavel ja Andrei peaaegu ei maganud öösiti, ilmusid koju alles vile eel, mõlemad väsinud, kähisevad, kahvatud. Ema teadis, et nad korraldavad koosolekuid metsas, rabas, talle oli teada, et aguli ümber luusib öösiti ratsapolitsei patrulle, roomab nuhke, üksikuid töölisi kinni nabides ja läbi otsides, rühmi laiali ajades ja vahel ühte või teist vangistades. Mõistes, et ka poega ja Andreid võidakse samuti areteerida igal ööl, ta peaaegu soovis seda — see oleks parem nendele, nagu talle näis...

2.

... Ja siis jõudiski kätte see päev — esimene mai.

Vabrikuvile rõõgatas nagu alati nõudlikult ja käskivalt...

Kahvatult helesinises taevas ujus kiiresti valge ja roosa parv kergeid pilvi, nagu lendaksid seal auru lajatavast mõirgamisest hirmutatud suured linnud...

Lõbusalt särades piilus aknast sisse noor päikesekiir, ema seadis talle käe ette ja kui hele kiir laskus ema käenahale, silitas ema teda vaikselt teise käega, naeratades mõtlikult ja lahkelt...

Teine vile kisendas tasemini, mitte nii kindlalt, värinaga jämedas ja niiskes hääles. Emale näis, et vile karjub täna kauem kui alati...

Kohale jooksis sädelev Fedja Mazin, punased laigud põskedel. Tulvil rõõmuvabinat, peletas ta ootuseigavuse.

«Juba algas!» hakkas ta rääkima. «Rahvas läks liikvele! Tikub tänavale, näod kõigil nagu kirved. Vabrikuvärvate juures seisis kegu aeg Vessovštšikov Gussevi Vasjaga ja Samoiloviga, pidasid kõnesid. Suur hulk rahvast saadeti koju tagasi! Lähme, on aeg! Kell on juba kümme!...»...

3.

Kui ema tänavale läks ja õhus inimhäälte ärevat, ootavat kõminat kuulis, kui ta silmas kõikjal majaakendel ja värvate juures inimrühmi, kes saatsid tema poega ja Andreid uudishimulike pilkudega — tõusis ta silmisse udune laik, mis hakkas värve muutes õõtsuma — kord oli see läbipaistvalt roheline, kord tuhmilt hall.

Neid teretati ja tervitustes oli midagi iseäralikku...

Tänavana nurga taha, kitsasse põiktänavasse oli kogunenud rahva-

hulk, sadakond inimest, ja selle sügavuses kõlas Vessovštšikovi hääl.

«Meist pigistatakse verd nagu jõhvikatest mahla!» kandusid kochmakad sõnad üle inimeste peade.

«Õige!» vastas mitu häält korruga kõmiseva helina.

«Poiss pingutab!» ütles ukrainlane¹. «Aga noh, lähen, aitan teda!...»

Ta tõmbus kühma ja enne kui Pavel teda peatada jõudis, kruvis oma pika painduva keha rahvahulka nagu korgitõmbaja korki...

Tänavalt põiktänavasse otse inimestele peale ratsutasid nuute vibutades neli politseinikku, kes karjusid:

«Laiali minna!»

Inimesed kortsutasid kulmu, andes vastumeelselt hobustele teed. Mõned ronisid plankaedadele.

«Pandi sead hobuste selga ja need rõhivad — nüüd oleme meiegi eestvedajad!» karjus kellegi hele trotslik hääl.

Ukrainlane jäi üksinda keset põiktänavat, päid raputades tungisid kaks hobust talle peale. Ta pöördus kõrvale, ja samal ajal haaras ema tal käest ning tõmbas enda järele, torisedes.

«Lubasid olla ühes Pašaga, ise aga lööd üksipäini astla vastu üles!»

«Anna andeks!» ütles ukrainlane naeratades...

Vile röögatas ja neelas oma musta heliga inimeste kõnekõmina. Rahvahulk lõi vankuma, istujad tõusid püsti, hetkeks tardus kõik, haistis hädaohtu, ja paljud näod kahvatusid.

«Seltsimehed!» kajas Paveli kõlav ja tugev hääl. Kuiv tuline udu põletas ema silmi ja ta astus järsku tugevnenud keha ainsa liigutusega poja selja taha. Kõik pöördusid Paveli poole, ümbritsedes teda nagu rauapuru magnetitükki.

Ema vaatas talle näkku ja nägi ainult silmi, uhkeid ja julgeid, põletavaid...

«Seltsimehed! Oleme otsustanud avalikult teatada, kes me oleme, me tõstame täna kõrgele oma lipu, mõistuse, tõe, vabaduse lipu!»

Valge ja pikk puuvarras vilksatas õhus, kaldus kõrvale, lõikas rahvahulga kaheks, kadus sellesse, ja hetke pärast sööstis ülestõstetud inimnägude kohale punase linnuna töörahva lipu lai kangas...

¹ Andrei.

«Elagu töörahvas!» hüüdis Pavel.

Sajad hääled vastasid talle kõmiseva hüüdega...

«Elagu kõigi maade töötavad inimesed!» hüüdis Pavel. Ja jõus ning rõõmus järjest suurenedes vastas talle tuhandesuine vastukaja hinge vapustava heliga...

Ema astus, kuum naeratus huulil, Mazini taga ning vaatas üle selle pea poega ja lippu. Tema ümber vilksatasid rõõmsad näod, mitmevärvuselised silmad — kõigi ees astusid ta poeg ja Andrei. Ta kuulis nende hääli — Andrei mahe ja niiske hääli sulas harmooniliselt poja mahlaka ja sügava bassihäälega üheks heliks.

«Töörahvas, nüüd tõuse, on võitlus sul ees,
nüüd tõuse sa, näljane rahvas!»

Ja rahvas jooksis punasele lipule vastu, karjus midagi salgaga liitudes ja läks ühes sellega tagasi, ning hüüded kustusid laulu helides — selle laulu helides, mida kodus lauldi teistest tasemini — tänaval voolas see aga ühtlaselt, otse, kohutava jõuga. Selles kõlas raudne mehisus, ja kutsudes inimesi kaugemale teele tulevikku, kõnles ta ausalt teekonna raskustest...

Kuid nüüd on ema rahvahulga sabas, inimeste keskel, kes astusid tõttamata, ajuti ükskõikselt, vaatepildi lõppu ette teadvate pealtvaatajate külma uudishimuga ettepoole vahtides. Astuti ja kõneldi poolvaljusti, kindlalt.

«Üks rood seisab kooli juures, teine vabriku juures...»

«Kuberner sõitis kohale...»

«Tõsi?»

«Ise nägin — sõitis!»

Keegi kirus rõõmsalt ja ütles:

«Ikkagi on meiesuguseid kartma hakatud! Nii sõjavägi kui ka kuberner.»

«Armsad!» tuikas ema rinnas.

Kuid sõnad ta ümber kõlasid elutult ja külmalt. Ta kiirendas sammu, et lahkuda nendest inimestest, ja tal oli kerge nende aeglasest, laisast käigust ette jõuda.

4.

Ja äkki nagu pörkas rahvahulga pea millegi vastu, ta keha taarus peatumatult äreva tasase kõminaga tagasi. Laulgi värahtas samuti, hakkas siis voolama kiiremini, valjemini. Ja uuesti lõtvus

helide tihe laine, hakkas roomama tagasi. Üksteise järel langes hääli koorist välja, kõlas üksikuid hüüdeid, mis püüdsid laulu endisele kõrgusele tõsta, edasi tõugata:

«Töörahyas, nüüd tõuse, sul võitlus on ees,
nüüd tõuse sa, näljane rahvas!»

Kuid selles kutses ei olnud enam ühist, liidetud veendumust, ja juba vabises temas ärevus.

Midagi nägemata, teadmata, mis juhtus eespool, tõukas ema kiiresti ettepoole nihkudes rahvahulka laiali, temale vastu aga taandus inimesi, ühed — norgus peade ja kortsus kulmudega, teised häbelikult naeratades, kolmandad pilkavalt vilistades. Ema silmitses nukralt nende nägusid, ta silmad pärisid sõnatult, palusid, kutsusid...

«Seltsimehed!» kajas Paveli hääl. «Soldatid on samasugused inimesed nagu meie. Nad ei hakka meid tapma. Mille eest tappa? Selle eest, et kanname kõigile vajalikku tõde? Seda tõde on ju neilgi vaja. Esiotsa nad ei mõista seda, kuid on juba lähedal aeg, millal nemadki astuvad meie kõrvale, millal nad sammuvad mitte röövimiste ja tapmiste lipu all, vaid meie vabaduslipu all. Ja selleks, et nad mõistaksid rutemini meie tõde, peame minema edasi. Edasi, seltsimehed! Alati — edasi!»

Paveli hääl kõlas kindlalt, sõnad helisesid õhus täpselt ja selgelt, kuid rahvahulk lagunes, inimesed läksid üksteise järel paremale ja vasakule majade poole, nõjatusid plankudele. Nüüd oli rahvahulgal kiilu kuju, selle teravikuks oli Pavel ja ta pea kohal leegitses punaselt töötava rahva lipp. Ja veel sarnanes rahvahulk musta linnuga — oma tiivad kaugele laiali laotanud, asus see valvel, valmis õhku tõusma ja lendama; Pavel aga oli tema nokaks...

Emaga nägi, et tänava lõpus seisis väljakule läbipääsu sulgedes ühetaoline nägudeta inimeste hall müür. Igaühelt neist helkisid õla taga külmalt ja peenelt tääkide teravad triibud. Ja sellest vaikivast, liikumatust müürist hoovas töölistele külmust, see naaldus emale rinnale ja tungis ta südamesse...

Emaga haaras kätega rinnast, vaatas ringi ja nägi, et varem tänavat tihedalt täitnud rahvahulk seisab ebakindlalt, kõhkleb ja vaatab, kuidas lipuga mehed temast eemalduvad. Nende järel astus mõnikümmend inimest ja iga samm edasi sundis kedagi kõrvale hüppama, nagu oleks tee keset tänavat hõõgav, põletaks jalataldu.

«Tund tulnud, kus purustab priiuse väes...»

— ennustas laul Fedja suus...

«...kõik ahelad ärغانud rahvas!»

— kajas talle kindlalt ja ähvardavalt vastu tugevate häälte koor.
Kuid läbi laulu sulava voolu tungis tasaseid sõnu:

«Juba kamandab...»

«Püssid käele!» kõlas lõikav hüüe eespool.

Täägid võnkusid loogeldi õhus, langesid ja sirutusid kavalalt naeratades lipule vastu.

«Ma-arss!»...

Emä vaatäs silmi pilgutamata. Hall sõduritelaine nõksatas, venis pikaks kogu tänava laiuselt ja hakkas ühtlaselt, külmalt liikuma, kandes enda ees hõbedaselt sätendavate teraspiide hõredat kammi. Pika sammuga astus emä pojale lähemale, nägi, kuidas Andrei ka Pavelist mööda astus ja teda oma pika kehaga varjas.

«Kõnni kõrval, seltsimees!» hüüdis Pavel järsult...

Ikka lähemale teineteisele nihkusid punalipumehed ja hallide meeste tihe ahelik...

Emä kuulis selja taga jooksumüdinat. Summutatud ärevad hääled karjusid:

«Minge laiali, poisid...»

«Vlassov, jooksel...»...

«Viska lipp, Pavel!» ütles Vessovštšikov süngelt. «Anna siia, ma peidan ära!»

Ta haaras käega lipuvardast, lipp kaldus tahapoole.

«Jäta!» hüüdis Pavel.

Nikolai tõmbas käe tagasi, nagu oleks seda kõrvetatud. Laul kustus, inimesed peatusid Pavelit tihedalt ümbritsedes, kuid ta murdis läbi ette. Saabus vaikus, äkki, korraga, nagu oleks ta nähtamatult ülalt laskunud ja läbipaistva pilvena inimesi haaranud.

Lipu all seisis paarkümmend inimest, mitte rohkem, kuid nad seisis kindlalt...

«Võtke talt see, leitnant!» kostis pika vanamehe rahulik hääl.

Ta sirutas käe ja näitas lipule...

Mitu sõdurit hüppas ette. Üks nendest ropsas püssipäräga — lipp väppus, vajus küliti ja kadus sõdurite halli hunnikusse.

«Äh!» hüüdis keegi tusaselt.

Ja emä hakkas ulguval metsloomahäälel kisendama. Kuid vastu-seks talle kõlas sõdurite jõugust Paveli selge hääl:

«Nägemiseni, memm! Nägemiseni, armas...»

«Elus! Tuletas meelde!» lõi emale kaks korda südamesse...

«Nägemiseni, memmekel!»

Kikivarbaile tõustes, kätega veheldes püüdis ema neid silmata ja nägi sõdurite peade kohal Andrei ümmargust nägu — see naeratas, see kummardas talle.

«Mu armsad... Andrjuša!... Paša!...» karjus ema.

«Nägemiseni, seltsimehed!» hüüti sõdurite murrust.

Neile vastas mitmekordne, rebestatud kaja.

k u b e r n e r, - i — tsaariaegne valitsusametnik, kõrgem võimukandja koha-
peal

t s i t a a t, - d i — tsiteeritav koht või ütlus

t s i t e e r i m a — sõna-sõnalt esitama kellegi ütlust või kohta raamatust

1. Missugust sündmust kirjeldab see pala? Kuidas töölisel selleks valmis-
tusid? Mis tegi politsei?

2. Missuguseid kõnesid pidasid Pavel ja tema sõbrad Andrei ning Nikolai
Vessovštšikov tänaval? Lugeda neid.

3. Mis rääkisid Pavel ja tema seltsimehed tööliste töö- ja eluraskustest?

4. Nimetada Paveli kui juhi iseloomujooni. Leida palast üksikuid tsitaate
Pavelist.

5. Kuidas suhtub M. Gorki Pavelisse ja tema seltsimeestesse?

6. Leida pala igale osale pealkiri.

7. Jutustada (kirjutada), kuidas möödus viimase 1. mai pühitsemine teie
kodukohas (linnas, külas)

Mätas.

Juhan Liiv.

Mätas — mätas — üks ja teine;
karge õhtu, külmetus;
rohi krabiseb, kui astun;
muusika ses krabinas.

Tume vaikus üle välja,
üle laane astub öö,
vaikus ootab vanund pilvis,
maailm ootab, sõnatu.

Kevade tulek.

J. Kärner.

Vahuselt voolavad lumeveed
orgudes jõe poole:
kevad võimsasti murrab teed
metsadesse ja soole.

Päike taeva alt kiirgab tuld,
loodus hõisates ärkab.
Magusalt põldudel lõhnab muld,
orast ja rohtu tärkab.

Mahladest paisuvad pungad puul,
pehmed, soojad ja rõsked.
Mahtedalt puhub lõunatuul,
otsekui silitaks põske.

Tagasi tulnud rästad ja lõod,
enam ei püsi vakka.
Armsaks kodukingud ja nõod
saavad kui aastate takka.

Suur kontsert.

A. H a a v a.

Suur kontsert algab koidu a'al;
kõik laulikud on juba sääl,
nad haljaspuude oksadel
ja õhus kõrgel üleval.

Ja kaasa laulvad lahke tuul
ja lugemata lehed puul,
kõik mets — ka oja kalda all
ja näkineiu allikal.

Ja kuulamas on orud, mäed,
kõik aasad, põllud tõstvad pääd,
ja päike tuleb iluga
suurt püha ühes pidama.

Ja kaasalauljaid, kuulajaid —
oh, ikka veelgi ilmub neid:
neid murul, samblas, lilledes —
ja inimeste südames.

Oh kevade, oh kullane,
kõik loodus hõiskab sinule.

Olgu tervitatud 1. mai!

M. R a u d.

Mida võiksime teada kallimat
maailmas ja aegade kestel,
kui sõpruse, vendluse allikat
nõukogude rahvaste keskel!

Ta puhtust ei tumesta mingi põud,
ei kuiva ta sügavad lätted,
vaid lõpmatult hoovab ta elav jõud
meie hinge, me relva ja kätte.

See tegudeks tõuseb ja võitluseks saab,
meile lauludki laulda ta annab.
Suur sõpruse, vendluse kodumaa,
kogu maailma õnne sa kannad.

Metsapõlemine.

A. H. T a m m s a a r e.

I.

Oli imeilus kevadine ilm. Soe tuul lennutas juba mitmendat päeva lumivalgeid pilvi mööda helesinist taevast. Maad ja metsad olid kuivad nagu suvise põua ajal. Metsavaht Kirep käis kodus olles mitu korda päeva jooksul lähedalt mäenukilt vaatamas, kas ehk kuskil ei paista metsapõlemise suitsu. Paaril korral ronis ta isegi vana jändriku kuuse otsa, mis kasvas mäenukil, et veel kaugemale näha. Aga tänini polnud talle midagi kahtlast silma hakanud.

Kuid siis juhtus nõnda, et parajasti sel ajal, kui Kirep ise lõunauinakule heitis, arvas tema kuue-seitsmene poeg Ats olevat kohase aja omakorda mäenukile minna. Poiss läks esiti mööda lepiku äärt ja pöördus siis mäele vana kuuse juurde. Aga oli ta kord seal, siis ei võinud ta kuidagi muidu, kui pidi ka kuuse otsa ronima. Ometi ei saanud Ats täna nii kõrgele, sest juba pooles kuuses tor-

kas talle silma suur «suitsutomu», mis oli nii ligidal, et pidi tingimata tõusma nende metsast. Atsi arvates ei põlenud midagi muud kui nende Soonesalu, kus kasvab enamasti noor tihe männik, mõnes kohas ka noori kuuski ja laiu kadakaid.

Nähes suitsu nii lähedal, tuli Ats kribinal puu otsast maha ja jooksis nii kui jalad võtsid kodu poole. Ülepeakaela tormas ta mööda redelit laka äärele ja karjus kõigest kõrist:

«Isa! Isa, ae! Soonesalust tõuseb paks tomu!»

«Mmh!» vastas isa läbi une.

«Isa, tõuse ruttu üles, mets põleb!» karjus poiss, tõustes redelil ühe pulga kõrgemale, nii et pea ulatus juba lakaotsa.

«Mis sa ütlesid?» küsis isa nüüd.

«Mets põleb, tõuse üles,» vastas poiss.

Nüüd isa taipas, kargas jalule, ronis alla ja tõttas omakorda kuuse otsa suitsu vaatama. Sealt tuli ta hirmsa ajuga alla ja ruttas toa juurde, kust ratta võttis, ja kihutas sellel tulekustutajaid kokku ajama.

Isa kihutas rattaga ühest perest teise ja kutsus inimesi tuld kustutama. Aga leidis ka neid, kes olid ise suitsu tähele pannud ja õnnetuskoha poole rutanud, nii et metsavaht leidis nad juba sealt eest, kui ta rattaga pärale jõudis, nahk seljas märg.

2.

Tuli oli juba üsna laia maa-ala oma võimusesse võtnud, õnneks puhus aga tuul metsa poolt raba poole, nii et kui tulele enne ei suudetud piiri panna, siis märja raba ääres pidi ta ise kustuma. Nõnda siis asusidki inimesed kõigepealt seda tuleviiru kustutama, mis tükkis vastu tuult suure metsa poole, kuna allatuult ruttavale leegile jäeti tee täiesti vabaks. Alles siis, kui suure metsa külg oli tulest puhastatud, läks osa inimesi raba äärde tulele vastu. Oli ju karta, et tulelondid võivad tuules lennata üle madala soone, mis piirab Soonesalu, ja kõrgraba põlema süüdata. Sel juhul oleks üldse tulele väga raske piiri panna ja keegi ei teaks õieti, kus ta oma hävitusega peatuma jääks.

Aga raske oli ka tuule all valvata, sest suits oli lämmatavalt paks ja kibe. Pealegi oli ta täis elavaid sädemeid ja lendavat tahma. Ometi ei hoolitud sellest, vaid käidi suitsu sees rabaserva vaatamas, et see tuld ei võtaks. Lõpuks suudeti isegi Soonesalu tipus salgake noort ilusat männikut tule käest päästa.

Aga õhtul, kui inimesed hakkasid koju minema, olid nad välimuselt hüllemad kui rehelised. Nii mõnelgi oli siin-seal kehal tulehaavu ja nii mõnegi kehakatted olid kannatanud.

Metsavaht Kirep jäi üksinda põlenud maa juurde valvama, kas ehk kuskil ei hingitse veel salajane tuluke, mis võib tuule käes lausa leegiks muutuda. Kuuseoks käes, kõndis ta mööda põlenud metsa äärt, sopsides üht või teist kohta või tallates jalgadega siin-seal, kus samblast tõusis suitsu. Pärast läks ta kõndima mööda mustaks muutunud maapinda, et silmitseda lähemalt, mis on juhtunud noorte puudega. Kirep teadis, et nende all kasvasid enamasti igal pool kõrge sammal, paks kanarbik, mustika- ja pohlavarred. Nüüd oli järele jäänud ainult paljas maa, sest tuli oli teinud kuivas risus puhta töö. Mustaks olid muutunud mändide tüvedki, ja vaevalt pääses neist mõni eluga, ehk olgu siis mõni vanem puu oma paksema tüvekoorega.

Metsavaht vaatles mände, nagu oleksid need elavad olendid, ainult et ei saa liikuda. Siin oli osa tema elutööst. Aasta aasta kõrval oli ta kasvatanud taimi ja neid kevaditi istutanud. Ikka rauaga sügav auk maa sisse, taime pikk peenike ning õrnake juur sinna sisse ja siis auk uuesti kinni mätsida, et ei tuul ega päike

pääseks oma kuivusega maapõhja juurte kallale. Siiski kuivasid mõned puukesed, ja siis pandi nende asemele uued, et mets oleks täielik, et ridadel poleks mulku sees.

Ja nüüd! Nüüd on kõik läinud, mõne tunniga hävitatud. Kui oleksid puud tules täiesti põlenud, siis oleks veelgi kergem, aga ei — nad seisavad kõik alles omal jalal, väiksemal okkad juba kõrbenud, suuremail alles haljad. Kuid homme, ülehommel tõmbuvad ehk needki pruuniks ja jäävad nõnda seisma ühes väikestega.

Selliste mõtetega kõndis Kirep mööda põlenud maad mustunud noorte tüvede vahel. Ilm kiskus juba videvikule, aga Kirep ei saanud tulemaalt ikkagi veel minema. Ja kui ta viimaks sammud kodu poole seadis, jäi ta mitu korda seisatama, et tagasi vaadata.

1. Kes märkas metsapõlemist?
2. Missugustes tingimustes tuli töötada metsa kustutamisel?
3. Kust võis tuli saada alguse?
4. Kuidas peab metsas tulega ümber käima?
5. Kuidas kustutatakse metsatulekahju?

Maa.

A. Mussatov.

(Jutustusest «Stožarõ».)

Pidanud nõu Leena Odintsovaga, kutsus Maša pioneerid kokku ja kõneles neile, et Tatjana Rodionovna ise usaldas nende hoolde töö vanaisa Vekšini aias.

Lapsed olid sellest meelitatud. Vekšinit abistama andsid end üles Zina Kolessova, kes oli tuntud oma oskuse poolest suurepäraseid tomateid kasvatada, Aljoša Sjomuškin ja veel viis last. Nendega ühines ka Fedja Tšerkašin.

Kohe pärast koondust viis Maša lapsed vanaisa Vekšini maatükile. See asus külahoone taga, ulatudes ühe küljega jõeni, teisega metsatukani.

Lapsed jäid varbtara taha, kuna Maša ja Zina läksid aeda ja heitsid pilgu väiksesse kasvuhoonesse, mis oli ehitatud endise blindaaži asemele. Küürutades mullakastide kohal, piserdas Zahhar kastekannust istikuid.

«Vanaisa, me oleme nüüd siin,» teatas Maša. «Mis tööd te meile annate?»

Kuid Zahhar suhtus sellesse ilma igasuguse vaimustuseta.

«Kui palju teid siis on?»

«Üheksa inimest. Kui on vaja, kogume veel lapsi.»

«Milleks nii palju!» kohkus Zahhar. «Kahest-kolmestki küllalt. Ja et need oleksid maast huvitatud, visad. Sinu, Zina Kolessova võiksin ju vastu võtta . . .»

«Aga poisid?»

«Ära parem palugi. Lendavad siia nagu rohutirtsuparv, sõtkuvad ja tallavad kõik ära, närivad puruks iga rohulible.»

Maša läks tagasi teda ootavate laste juurde ja teatas neile oma jutuaajamisest vanaisaga.

«Tähendab, meie ei ole maast huvitatud,» solvus Sjomuškin.

Lapsed otsustasid kõnelda Leena Odintsovaga.

«Jonnakas vanamees,» ütles Leena mõtlikult. «Teate, lapsed, tema süda tuleb pehmeks teha. Tühjade kätega ärge tema juurte parem mingegi. Sina, Zina, näita talle oma tomati-istikuid. Teie aga, poisid, meisterdage lindude toidulaudu, rästapuure.»

«Võiksime tara ära parandada,» arvas Sjomuškin.

«Kingime talle ristikuseemned. Mäletate, need, mis Andrei Ivanõtš meile saatis,» ütles Maša.

«Seemneid tuleks veelgi koguda,» toetas teda Fedja.

«Missuguseid seemneid?» ei saanud Zina aru.

«Igasuguseid . . . Nisu-, rukki-, aedviljaseemneid . . . Vanaisa räägib, et häid sorte — neid tuleb seemhaaval otsida.»

Sellest päevast alates hakkasid lapsed seemneid koguma. Käisid naaberkolhoosides, vestlesid agronoomidega, aednikega, katsetajatega, nurusid neilt istikute jaoks parimaid sordiseemneid. Nädala pärast ilmusid nad aukartustäratava korjandusega vanaisa Vekšini juurde.

Esimesena näitas oma leide Aljoša Sjomuškin. Ta pööras kõik taskud pahupidi ja poetas lauale kurgi-, kaalika- ja kapsaseemneid.

«Ma võin ka rohkem tuua, te ütelge ainult.»

Vanaisa Zahhar varustas end luubiga ja silmitses kaua iga sorti. Siis küsitles ta Aljošat, kust seeme on saadud, missugusel pinnasel see kasvas, kui suur oli selle viljakus.

«Ma vahetasin need koolis poiste käest,» tunnistas Aljoša kohmetult, «sulgede vastu . . .»

Vanamees pühkis kõik seemned ühte kuhja.

«Tühi töö. Ma ei vaja ilma passita seemneid. Niisuguste seemnetega võib ainult kanu toita.»

Kõige rohkem vedas Mašal ja Fedjal. Nad olid Loktevõ kolhoo-
sist katsetaja Kokoltsevi käest toonud kümme tera haruldasest
mitmeaastasest rukkisordist ja näputäie paljateralist otra ning vôi-
sid vastata peaaegu igale vanaisa küsimusele. Zahhar märkis
vihikusse iga sordi andmed ja pani seemned kastikesse.

«Noh, mis siis ikka, külvame katseks maha, vaatame. Kui taht-
mist on, otsige veel. Ainult valikuga, igasugust kodutut seemet
ärge tooge.»

Lapsed kogunesid nüüd üha sagedamini «tare-tarekesse», ja
Sanka ei suutnud mõista, mis neid sinna tõmbab.

Ta küsis kord Mašalt:

«Kogu aeg kuulate Fedjat, tema võitluslugusid? Kuidas ta putru
ja kapsasuppi keetis?»

«Ei, me kogume seemneid.»

«Missuguseid seemneid?»

«Külviks. Ma olen juba kaks sorti leidnud. Leiaksin rohkemgi,
kuid vanaisa Zahhar praagib kõvasti, nii et hoia alt.»

«Uus mäng või?» muigas Sanka.

«Kuidas mäng!» solvus Maša. «Me aitame vanaisa Zahhari.
Vaata, mis mul on.» Ta võttis kotist mõned seemnepakikesed. «See
on kõrvits, see aga amuuri soja. Botaanikaõpetaja andis...»

«Anna siis, proovime!» Devjatkin haaras pakikesest mõned
kõrvitsaseemned ja viskas need suhu.

«Vilets kõrvits sul! Niiskunud ja läppunud.»

«Ise oled läppunud!» vihastus Maša ja pani pakikesed ära. «Ja
kaota see rumal komme — hävitada sordiseemnefondi!»

«Fond!» furtsatas Petka. «Hiirtele kõhutäieks!»

*

Kolm päeva sadas sooja kevadvihma. See pühkis nagu luuaga
maa puhtaks, peletas minema pika taliuinaku viimased jäljed ja
kõik ümberringi lõi elama, haljendama, hoogsalt kasvama. Rem-
melgad ja punapajud jõe ääres kattusid õrnade lehtedega, nagu
oleks puudele heidetud õhuke loor.

Kohe esimesel sobival hommikul otsustas Zahhar Vekšin alus-
tada katseaia kaevamist. Ta rõivastus ettevaatlikult, et mitte ära-
tada Fedjat, kes oli vaiba all kerra tõmbunud.

Vanamees jättis poisi meelega äratamata. Ta tahtis kontrollida,
kas poiss ehk ei põlga kehalist tööd, kas maa teda tõmbab, kas
ta tuleb ise katseaeda.

Enne majast lahkumist astus Zahhar Fedja voodi juurde, et talle poolkasukas peale panna. Kuid alles siis ta avastas, et vaiba all pole kedagi. Vanamees muutus rahutuks ja läks katseaeda. Juba kaugelt silmas ta tihedat suitsusammast. Zahhar kiirendas sammu.

Keset aeda lõõmas suur lõkketuli. Selle juures askeldasid Maša ja Zina Kolessova. Nad heitsid tulle mulluseid kurgiväate, mustjaspruune tomativarsi, kogu aiast korjatud prahti.

Poisid eesotsas Fedjaga parandasid varbtara; ajasid viltuvajunud poste püsti, punusid nende vahele uusi varbu.

«Nii!» venitas Zahhar üllatunult. «Omavolitsete? Hakkasite peremeesteks...»

Äkki puhus tuulehoog ja aianurgas raksus midagi.

Vanamees vaatas ümber. Kõrge hernehirmutis noogutas talle laia õlgkübarat ja vehkis õlgedest käsivartega.

Zahhar vahtis hernehirmutist igast küljest ja vangutas pead:

«Osavad, taibukad!»

Kuid siis kuulis ta linnuhääli. Kaseokstel uute laudadest puuride juures hüplesid süsimustad kuldnokad. Üks neist lipsas sisse ümmargusest puuriavast, ronis hetk hiljem uuesti välja, istus kaseoksale, ajas suled kohevile, pilutas õnnelikult silmi ja hakkas kähisevalt laulma, — nähtavasti sellest, et nüüd on ta viimaks ometi kaugelt soojalt maalt koju tagasi jõudnud ja on väga rahul oma uue elamuga.

Zahhar kuulas kaua, kätt päikesevarjukuks silme ees hoides, kuldnokka ja ta nägu muutus aina rõõmsamaks.

«Vanaisa,» jooksis Maša juurde, «millal me kaevama hakkame? Me teritasime labidadki ära.»

Zahhar libistas pilgu üle laste, mudis oma valget käharat habet ja naeratas tahtmatult.

«Noh, mis teiega teha, olete visa rahvas! Saite minust ikkagi võitu. Küsid, millal kaevama hakkame? Peate seda ise märkama. Näete, kuldnokad peavad soolaleivapidu. Tähendab, on aeg. Ainult, et...» — vanamees peletas näolt naeratus — «...kui te koerust tegema hakkate ja midagi ära sõtkute — kohe ajan majandist minema.»

«Kuulsite?» pöördus Maša laste poole.

«Aga endastki mõista,» ütles Sjomuškina.

«Kui tööriistu on vaja, ärge kartke, võtke kasvuhoonest,» lubas Zahhar.

«See on lukus, vanaisa. Ja võtme te peidate alati ära,» tähendas Maša.

«Seda küll!» naeris vanamees ja näitas lastele, kuhu ta kasvuhoone võtme peidab.

Lapsed töötasid aias umbes poolteist tundi, siis aga jooksid kooli.

f o n d, -i — põhivara

b l i n d a a ž, -i — varjend

s o j a — liblikõieline taim

a g r o n o o m, -i — põllumajandusteadlane

1. Kuhu viis Maša pioneerid?
2. Miks suhtus vanaisa Zahhar kahtlevalt laste soovisse teda abistada?
3. Millega võitsid lapsed vanaisa Zahhari poolehoiu?

Meie parteile.

J. Kaidla.

On palju tähtsaid päevi ajalukku läinud
tööraha pikal raskel võitlusteel;
sel teel, kus Lenin juhina on käinud
ja viinud rahvad vastu võidule.

Üht sellist päeva kaugest südasuvest
peab kalliks punalipuline maa,
sest loodi siis partei.

Ja rahva muret,
ränkrasket orjust asus murdma ta.

Ta ridades on parim osa rahvast,
on kindlamatest kõige kindlamad;
ta lahingutes karastus ja kasvas,
ja küllusele vastu viis me maa.

Ta palju võidelnud on selle eest ja nimel,
et meie saame kõik, mis soovime;
et meie lapsepõlv on päkseline,
et kõigile on lahti koolitee.

Meil rõõmus puhkeaeg. Ja väsimatult valvab
just nagu isa hoolitsev partei.

Kui lõpeb suvi ja kui sügis algab,
ta koolis õpetab ja juhib meid.

«On niisugune partei!»

E. Kibriku joonistus

Ta kasvatab meid julgeiks võitlejateks
ja pärandab kord meile oma tee.
Me oleme ta väarikateks lasteks,
nii nagu peabki olema pioneer.

On kuulsusrikkaid võite ajalukku läinud
me iga liidurahva võitlusteel,
sest lipukandjana partei on käinud
viis aastakümnet kindlalt nende eel.

Suur tänu talle, meie juhtija ja sõber,
raudtahteline võitmatu partei.
Maa tänab Leninit, sest tõde,
mis tema lõi, viib kommunismi meid.

V. I. Lenini muuseumis.

S. Mihhalkov.

Kui tuli kaunis pühapäev,
mu õde ütles nii:
«Ma täna muuseumi läen
ja sindki kaasa viin.»

Me jõudnud üle väljaku,
ja astumegi teeit
siis majja, mis on ilus, suur
kui punane palee.

Siin saalist saali rahvast käib,
vool meidki kaasa viib.
Ja suure juhi elukäik
mu ette tõuseb siin.

*

Oktoober aastal seitseteist.
Pilt Petrogradist. Näen,
kuis madrustest ja sõdureist
rühm rünnakule läeb.

Töömehed kuulipildujat
koos veavad lahingus.
Suur plakat: «Maha rõhujad
ja isevalitsus!»

Lipp loidab iga rühma eel,
neid punab rahva käes;
on bolševikud kõige ees
Iljitši kaardiväes!

Oktoobris murti mõisnike
ja kodanluse võim.
Uut elu luua tööline
ja talupoeg nüüd võis.

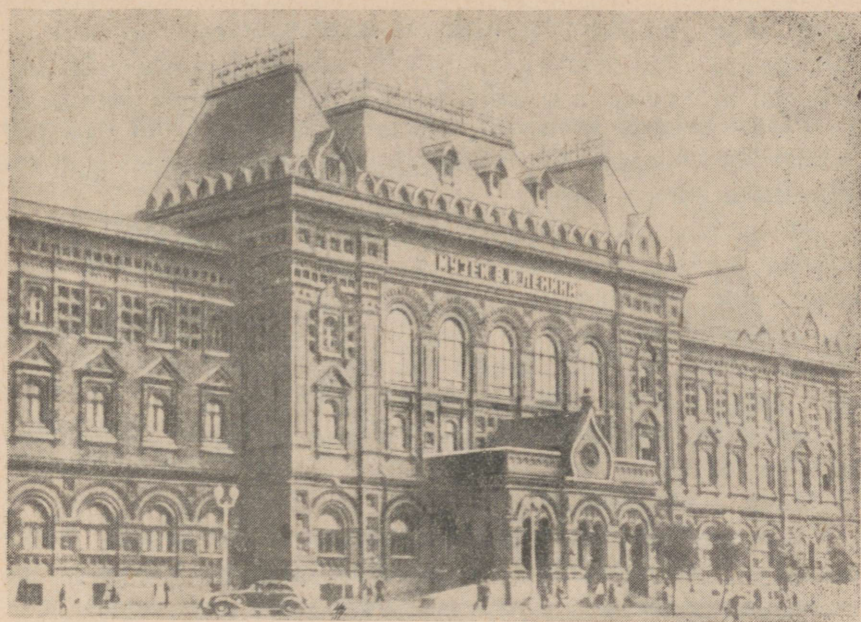
Tee võiduks oli raske, pikk.
Käis Lenin rahva eel.
Ja ette, seal, kus tulevik,
ta nägi kaugele.

Ja suure geeniusena,
kel õiglased ideed,
tööraha jäävalt liitis ta
ja näitas võiduteed.

Vitriinis siin ta esemeid . . .
Kui aardeid neid sa näed,
siis mõtled: soojendasid neid
Iljitši enda käed.

Müts, sinel — kingitusepaar
on temale armeest.
Kui esimene komissar
ta võttis vastu need.

Dekreete selle sulega
ta alla kirjutas.
Kell . . . Nõukogusse ruttas ta —
see aega osutas.

Ta töölaud. Lampki seisab sel.
See põles kogu öö,
kui Kremlis selle valgusel
suur Lenin tegi tööd.

Nõu Staliniga, teame, et
ta tihti pidas siin...
On toodud sama kabinet
nüüd siia muuseumi.

Jään ülesvõtteid vaatama...
Neist mulle tuttav see,
kus Lenin-Stalin mõlemad —
neist ühine portree.

Olg õla kõrval seismas nad,
pilg rahulik ja hell.
Nad naeratades jutlevad,
soe ilme nägudel.

Alt kostab äkki samme rütm...
Pioneerid, sõbrad, seal!
Siin muuseumis nende rühm
suurt, tähtsat koondust peab.

Ja seal, kus lipp on leninlik,
nad valvel seisavad.
Siis kõlab töotus pühalik —
nii noored töotavad:

«Me töotame, et elame
nii, nagu elas ta.
Nii nagu Lenin teenime
me oma kodumaad.»

vitriin, -i — klaaskapp; vaateaken
dekreet, -di — määrus, käskkiri
geenius, -e — suurvaim

Suurest lihtsast inimesest.

J. J a k o v l e v.

Pärast esimest kohtumist seltsimees Staliniga tuli mul veel mõnigi kord temaga töös kohtuda ja üha enam avanes mu ees selle suure inimese kuju.

Jutuajamise ajal kõnnib ta tasakesi mööda kabinetti. Jutukaaslast kuulates katkestab ta teda väga harva, laseb oma arvamise lõpuni avaldada.

...Nõudlikkus töös — see on Stalini iseloomulik joon. Mitugi korda on mul tulnud olla järgmise keskustelu tunnistajaks. Antakse mingi ülesanne vastutavale töötajale.

See ütleb: «Seltsimees Stalin, tähtaeg on lühike ja ülesanne on väga raske.»

Stalin ütleb vastuseks:

«Siin me ju ainult rasketest ülesannetest kõnelemegi. Sellepärast teid ju siia kutsutigi, et ülesanne on raske. Ütelge parem, missugust abi teil selleks vaja on, ja tehke kõik, mis vajalik ja — tähtjaks.»

Stalin armastab, et tema küsimustele antakse lühike, otsene ja selge vastus. Tavaliselt see, kes on esimest korda tema juures, ei sõanda kaua aega vastata esitatud küsimusele ja püüab vastust hästi läbi mõelda, et mitte kimbatusse sattuda: Nõnda kõhelesin minagi esialgu, enne kui vastasin seltsimees Stalini mõnele küsimusele, vaatasin aknast välja, lakke.

Aga Stalin ütles naeratades:

«Te ärge vahtige lakke, sinna pole midagi kirjutatud. Te vaadake parem otse ja ütelge, mis mõtlete. See on ainuke, mis teilt nõutakse.»

Kord oli mul raskusi esitatud küsimusele vastamisega. Ma ei teadnud, kuidas Stalin võtab vastu minu vastuse; kas see, mis ma ütlen, talle meeldib.

Ta märkas seda ja ütles tõsiselt:

«Ainult palun vastata nõnda, nagu te ise mõtlete. Ärge püüdke vastata seda, mis mulle võiks meeldida. Seda pole vaja. Vähe oleks kasu meie jutuajamisest, kui te hakkaksite ette aimama mu soove. Ärge mõtelge, et kui teie ütlete minu arvamisele vastu, siis see on halb. Teie olete spetsialist. Me kõneleme selleks, et teilt õppida, aga mitte, et teid õpetada.»

Kord ütles Stalin:

«Kui te olete kindlasti veendunud, et teil on õigus, ja julgete tõestada oma õigust, siis ärge arvestage iial kellegi arvamisi, vaid tegutsege nõnda, nagu ütleb teie mõistus ja teie sisetunne.»

Stalin ei salli kirjaoskamatust.

Õigele mõtete väljendamisele osutab ta väga suurt tähtsust.

«Kui inimene ei suuda õigesti väljendada oma mõtteid, tähendab, ta mõtleb ka niisama süsteemitult, kaootiliselt. Kuidas loob ta siis korda temale antud ülesandes?»

Stalin ise ja tema lähikondlased töötavad ebatavalise täpsusega.

Suurepärase kooli teeb läbi igaüks, kes kohtub töös seltsimees Staliniga.

Minu vend.

R. Parve.

Ta on toredam kõigist, mu vend!
Tal on mehisust, julgust ja jaksu.
Sõjas sangariks sõdis ta end,
pekstes armutult vihatud saksu.

Tema rind, see on aumärke täis,
ning ta sõna on selge ja kindel.
Kõigist raskusist läbi ta käis,
kommunistiks sai võitluserindel.

Nüüd ta sepana rauda raob.
Kõik ta virkust ja mehisust näevad.
Ise ütles: uut õnne ta taob,
et see paremaks muudaks me päevad.

Ja ta räägib: «On tööpink ka kool,
kus peab tublisti töötama, nii et
sinu püüdlikkus, tahe ja hool
koju tooks ainult toredad viied!»

Kommunist on mu vend. Ja ma tean:
tuleb õppida, et see end tasuks,
venna sarnaseks saama ma pean,
et võin rahvale olla kord kasuks.

Serjoža Tjulenin.

A. Fadejev.

(Romaanist «Noor Kaardivägi».)

Romaanis «Noor Kaardivägi» kirjeldab raamatu autor A. Fadejev Krasnodoni linnas Suure Isamaasõja ajal 1941.—1945. a. toimunud sündmusi. Linna okupeerinud sakslased õiendasid metsikult arveid linna elanikega ja haiglas asuvate haavatud nõukogude võitlejatega.

Krasnodoni noored patrioodid löid «Noore Kaardiväe» nimelise võitlusorganisatsiooni. Noorkaardiväelased töötasid halastamatult kätte maksta fašistlikele vallutajaile mahapõletatud ja paljaksriisunud linnade ja külade, meie inimeste vere eest, ja anda selle eest oma elu, kui vaja.

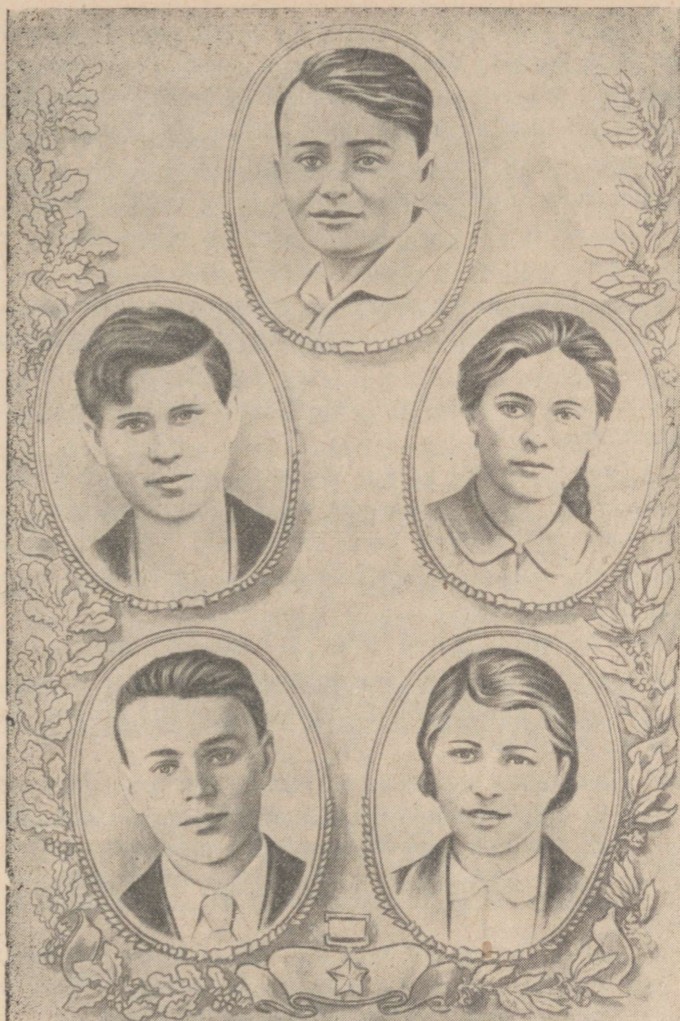
Nad täitsidki selle töotusvande. Nad tasusid kätte piinade eest, mida kannatas meie kodumaa fašistlike vallutajate käes. Nad andsid oma elu meie suure kodumaa õnne ja vabaduse eest.

Valitsus andis Nõukogude Liidu kangelase aunimetuse «Noore Kaardiväe» juhtidele Oleg Koševoile, Sergei Tjuleninile, Uljana Gromovale, Ivan Zemnuhhevile ja Ljubov Ševtsovale.

Puiestik oli vaikne ja tühi. Kuid eriti vaikne oli koolimajas, kuhu ta tungis sama akna kaudu, mille ta päeval oli sisse litsunud. Koolimajas oli nõnda vaikne, et iga tema samm näis kuulda olevat mitte ainult kogu majas, vaid kogu linnas. Trepil kõrgete aknaavauste kaudu paistis mingit ähmast valgust. Ja kui Serjožka kuju kerkis ühe sellise akna foonile, tundus talle, et keegi, kes on peitunud pimedasse nurka, näeb teda nüüd ja võtab ta kinni. Ent ta sai hirmust võitu ja leidis enda varsti pööningult oma vaatluspunktist.

Mõnda aega istus ta aknakese juures, mille läbi nüüd midagi näha ei olnud, istus lihtsalt selleks, et hinge tagasi tõmmata.

Siis leidis ta sõrmedega kobades naelakesed, mis pidasid akna-raami, painutas need kõrvale ja võttis raami tasakesi eest. Värske õhk voolas talle näkku, pööningul oli ikka veel lämbe. Pärast koolimaja ja eriti selle pööningu pimedust võis ta juba eraldada, mis

toimus tema ees tänaval. Ta kuulis autode liikumist mööda linna ja nägi nende laternate liikuvaid pimendatud tulesid...

Trustihoone peasissekäigu ees käis sõjaaegne ööelu. Sõitsid ette autod ja mootorrattad. Kogu aeg käis sisse ja välja ohvitsere ning sõdureid, täristades relvade ja kannustega; kuuldus võõrapärast teravat kõnet. Kuid trustihoone aknad olid pimendatud...

Niiviisi istus ta selle aknakese juures tundi kaks, mitte vähem. Kõik jäi linnas juba vaikseks. Liiklemine hoone lähedal lakkas samuti, ent sees ei magatud, — Serjožka nägi seda valgusribakes-

test, mis tungisid välja musta paberi servade tagant. Ent siis kustutus kahes teise korruse aknas valgus ja keegi avas seestpoolt ühe akna, seejärel teise. Nähtamatuna seisis ta toapimeduses akna juures, — Serjožka tundis seda. Valgus kustus ka mõningais esimese korruse aknais ja ka need aknad tõugati lahti.

«Kes seal on?» kõlas ülemuslik hääl teise korruse aknast ja Serjožka eraldas ähmaselt inimkogu siluetti, mis kallutas end üle aknalaua. «Kes seal on?» küsis seesama hääl uuesti.

«Leitnant Meier, härra ooberst,» vastas nooruslik hääl alt.

«Ma ei soovitaks teil avada aknaid alumisel korrusel,» ütles hääl ülal...

Serjožka kuulatas peksleva südamega saksakeelset kõnet, saamata sellest aru.

Akende taga kustutati valgus, tõmmati katted üles ja üks aken avanes teise järel. Aeg-ajalt kostis neist jutukatkeid, keegi vilistas midagi. Vahetevahel tõmbas keegi tikust tuld, valgustades hetkeks nägu, paberossi, sõrmi, ja seejärel paistis paberossi tuline täpp veel kaua toa sügavuses...

Sakslased heitsid magama. Kõik jäi vaikseks majas ja linnas...

Serjožka kuulis oma südame tuksumist, tundus, et see tuksub üle kogu pööningu kuuldavalt. Siin oli siiski väga umbne. Serjožka muutus üleni higiseks.

Avatud akendega trustihoone, vajunud pimedusse ja unne, paistis ähmaselt ta ees. Ta nägi pimeduses haigutavaid aknaauke ülal ja all. Jah, seda oli vaja teha praegu... Ta tegi käega mitu prooviliigutust, et mõõta võimalikku hoogu ja kas või umbkaudugi sih-tida.

Pudelik, mis ta koe, kui siia tuli, oli taskuist ja põuest välja võtnud, seisis tema kõrval. Ta võttis neist kobamisi ühe, pigistas selle kaela kõvasti pihku, mõõtis silmaga ja heitis siis pudeli hooga alumisse avatud aknasse. Pimestav välgatus valgustas kogu akent ja isegi osa tänavakesest trustihoone ning koolimaja vahel, ja samal hetkel kostis klaasi kõlin ning kerge plahvatus, selletaoline, nagu oleks purunenud elektripirn. Aknast paiskus välja leek. Samal hetkel viskas Serjožka sellesse aknasse teise pudeli. See lõhkes leegis tugeva pauguga. Leek mässas juba toa sisemuses, põlesid aknaraamid, ja tulekeeled tungisid mööda seinu üles peaaegu teise korruseni. Keegi ulus ja kiunus meeletult selles toas, kogu hoonest kuuldus kisa. Serjožka haaras kolmanda pudeli ja heitis selle vastasolevasse teise korruse aknasse.

Ta kuulis, kuidas pudel purunes, ja nägi välgatust, nii tugevat, et kogu pööningu sisemus muutus valgeks, aga sel ajal oli Serjožka juba aknast kaugel, ta oli juba tagatreppi viiva väljapääsu juures.

Ülepeakaela tormas ta mööda seda tagatreppi, ja et tal polnud aega otsida pimedas klassi, kus oli aken sisse litsutud, jooksis ta lähemasse ruumi — see oli vist õpetajatetuba — avas kiiresti akna, hüppas välja puiestikku ning jooksis küürutades selle sügavusse.

Sellest hetkest peale, kui ta viskas kolmanda pudeli, kuni hetkeni, millal ta sai teadlikuks, et jookseb mööda puiestikku, tegi ta kõik vaistlikult ja vaevalt oleks suutnud taastada mälus, kuidas see kõik oli toimunud. Ent nüüd taipas ta, et on tarvis heita pikali ja lebada üks hetk vagusi ning kuulutada.

Oli kuulda, kuidas sahistab hiireke kuskil Serjožka lähedal rohu sees. Sealt, kus ta lamas, ei näinud ta leeki, kuid tänavalt kostis kisa ja jooksmist. Ta kargas jalule ja jooksis veel kaugemale, otse puiestiku äärde...

Nüüd nägi ta tohutu suurt, ikka enam üle taeva levivat tulekuma, mis heitis oma verevat helki isegi... pargipuude latvadele...

Tulekuma kasvas üha, värvides taevast puiestiku kohal, ja isegi siia kostis segadus, mis oli tekkinud linna keskosas. Oli vaja ära minna.

1. Mispärast tungis Serjožka Tjulenin õõsi koolimajja?
2. Mida vaatles Serjoža koolimaja pööningu aknast?
3. Jutustada, kuidas süütas Serjoža staabihoone.
4. Missuguseks võib nimetada Serjoža Tjulenini käitumist?

Elutahe.

B. Polevoi.

(Teose «Jutustus tõelisest inimesest» järgi.)

I

Mets muutus hõredamaks, kohati paistis läbi raiesmiku paljaid. Lumel oli näha taliteede ribasid. Aleksei ei mõelnud enam sellele, kas tal õnnestub jõuda omadeni, ta teadis, et ta roomab nii kaua, kui tema keha vähegi suudab liikuda.

Kõrvaline heli äratas ta poolteadvusele, andis talle tagasi teadvuse, pani istuma ja ringi vaatama. Ta nägi end keset suurt päikesekiirtest ülevalatud raiesmikku, täis maharaiutud ümbertöötamata puid, palke, puuriitu. Keskpäevane päike seisis pea kohal, õhk lõhnas tugevalt vaigu, soojenenud hagude ja lumerõskuse järgi ja kuskil kõrgel, alles sulamata maapinna kohal sillerdas ja lõõritas lõoke, joobudes oma lihtsast laulust.

Oks praksus. Ta vaatas tagasi ja nägi noore tiheda männiku sinihallides kerades, mis tuule järgi kiigutasid käharaid latvu, paari oksa, mis elasid mingit erilist elu ega värahtanud üldise liikumise taktis. Ja Alekseile näis, et sealt kostis tasast erutatud sosinat, inimeste sosinat. Uuesti, nagu tol korral koera kohates, tundis Aleksei, kuidas juuksed liikusid.

Ta haaras põuest roostetanud tolmunud püstoli ja oli sunnitud seda vinnastama mõlema käe pingutusega. Kui kukk laksatas, oleks nagu noorte mändide vahel keegi eemale hüpanud. Mitu puulatva tõmbles, nagu oleks neid riivatud, ja taas rahunes kõik.

«Mis see on — loom, inimene?» mõtles Aleksei, ja talle näis, et põõsais ütles keegi samuti küsivalt: «Inimene?» Kas näis või oli seal põõsais tõesti keegi, kes räägib vene keelt? Nojah, nimelt vene keelt. Ja sellest, et räägiti vene keelt, tundis ta äkki säärast hullumeelset rõõmu, et mõtlemata hoopiski sellele, kes seal on, sõber või vaenlane, laskis kuuldavale rõõmsa hõiske, hüppas püsti, sööstis järsku kogu kehaga hääle peale edasi ja kukkus samas kui rabatult oiates maha ja pillas püstoli lumme...

Sellal kostis põõsastest erutatud lapsehää:

«Kuule, sina, kes sa oled? Doitš? Ferštees?»

Need veidrad sõnad muutsid Aleksei ettevaatlikumaks, kuid hüüdis kahtlemata venelane ja kahtlemata laps.

«Mis sa siin teed?» küsis teine lapsehää.

«Ja kes teie olete?» vastas Aleksei ja jäi vait, rabatud sellest, kui hädine ja tasane oli tema hää.

Põõsaste taga tekitas tema küsimus segaduse. Seal sosistati kaua, žestikuleeriti nii, et männiku oksad ägedalt liikusid.

Nüüd jättis Aleksei liigse ettevaatuse. Ta veendus, et põõsaste taga on omad, venelased, nõukogude inimesed. Nad ei usu teda, mis sinna parata, sõda õpetab ettevaatust. Esmakordselt kogu oma teekonna vältel tundis ta, et on täiesti nõrkenud, et ei suuda enam liigutada ei jalga ega kätt, ei liikuda ega end kaitsta. Pisarad voolasid mööda tema põskede musti lohke.

«Vaata, nutab!» kostis pöösaste taga. «Kuule, sina, miks sa nutad?»

«Olen ju venelane, oma, lendur.»

«Missuguselt lennuväljalt?»

«Kuid kes teie olete?»

«Mis sul sellest, sina vasta!»

«Montšalovi lennuväljalt, aidake mind ometi, tulge välja! Keda kuradit...»

Pöösastes hakati elavamalt sosistama. Nüüd kuulis Aleksei selgesti lauseid:

«Ena, ütleb, Montšalovist... Vahest on õige... Ja nutab... Kuule sina, lendur, viska nagaan ära!» karjuti talle. «Viska ära, ütlen sulle, muidu me välja ei tule, paneme plehku!»

Aleksei heitis püstoli eemale. Pöösad nihkusid laiali ja kaks poisikest, valvsad nagu uudishimulikud tihased, valmis iga silmapilk kohalt sööstma ja putku panema, hakkasid teineteisel kätest kinni hoides talle ettevaatlikult lähenema, kusjuures vanem, kõhn ja sinisilmaline, kanepivärvi tumeblond juustega hoidis kirvest valmis, olles arvatavasti otsustanud seda vajaduse korral tarvitada. Tema järel, peites end ta selja taha ja vaadates sealt välja silmadega, mis olid täis taltsutamatu uudishimu, tuli väiksem, punajuukseline ja tedretähnlike näoga, tuli ja sosistas:

«Nutab. Ja tõesti nutab. Aga küll on kõhn, küll on kõhn!»

Vanem astus Aleksei juurde ja ikka veel kirvest valmis hoides lükkas isa tohutu vildiga kaugemale lumel lamava püstoli:

«Ütled, et oled lendur? Aga kas sul dokumenti on? Näita siia.»

«Kes siin on? Meie omad või sakslased?» küsis Aleksei sosinal, tahtmatult naeratades.

«Kust mina tean? Mulle sellest ei teadustata. Siin on mets,» vastas vanem diplomaatiliselt.

Tuli pluusi taskust tunnistus otsida. Punane viisnurgaga komandöritunnistus avaldas poistesse maagilist mõju. Okupatsioonipäevil kaotatud lapsepõlv oleks nagu tulnud neile seetõttu korruga tagasi, et nende ees oli oma armsa Punaarmee lendur.

«Omad, omad! Kolmandat päeva omad!»

«Onu, miks sa nii kõhn oled?»

II

Olles natuke sädistanud, hakkasid poisid tegutsema. Raiesmikult eluasemeni oli nende sõnade järgi kilomeetrit viis. Aleksei, kes oli täiesti nõrgaks muutunud, ei suutnud end isegi pöörata, et muga-vamalt selili heita. Kelk, millega lapsed olid tulnud «saksa raiesmikult» hõbepajusid viima, oli liiga väike, ja poistel käis ka üle jõu tassida meest mööda teedeta lumevälja. Vanem, keda kutsuti Serjonkaks, käskis vend Fedkal kõigest jõust joosta külla ja kutsuda inimesi, ise aga jäi Aleksei juurde teda sakslaste eest valvama, nagu ta seletas, ent salajas Alekseid mitte usaldades, ja mõeldes: «Tont teda teab, frits on kaval: ta võib end surnuks teha ja võib dokumendi muretseda...» Muide hajusid need kahtlused vähehaaval ja poisike sattus lobisemishoogu.

Aleksei tukkus poolsuletud silmadega soojadel pehmetel okstel. Ta kuulas ja ei kuulanud poisikese jutustust. Läbi rahuliku tukastuse, mis korruga aheldas tema keha, jõudsid ta teadvusse vaid üksikud seoseta sõnad. Süvenemata nende mõttesse, nautis Aleksei läbi une emakeele kõla. Alles hiljem sai ta teada Plavni pisiküla elanike vintsutuste loo.

«...Taat oli mul kolhoosi esimees, nemad kutsusid teda küla-vanemaks,» jutustas Serjonka, ja ta sõnad ulatusid Aleksei teadvusse justkui teispoolt seina, — «ja nii nad tapsid tema ja vanema venna, kes oli invaliid, ilma käeta, käe kaotas ta reht pekstes. Kuus-

teist inimest... Ma ise nägin, meid kõiki aeti vaatama. Taat karjus ja sõimas neid kogu aeg...»

«Niiviisi metsas siis elategi?» küsis Aleksei poisikeselt vaevalt kuuldavalt, vabanedes suuri vaevu tukastuse kütkest.

«Kuidas muidu, nii me elame. Me oleme nüüd kolmekesi, meie Fedkaga ja memm. Oli ka õde Njuška, aga suri talvel, paistetas üles ja suri, ja pisike suri ka veel, nii et meid jäi kolm... Aga kuidas on: sakslased ei tule tagasi, ega? Meie vanaisa, tähendab memme isa — ta on meil praegu esimehe eest — ütleb: ei tule, surnut kabeliaast tagasi ei tooda. Memm aga kardab ikka, ikka tahab pageda: aga mis saab siis, kui tulevad jälle tagasi... Näe, seal ongi vanaisa Fedkaga, vaata!»

Metsa serval seisis punapäine Fedka ja näitas näpuga Alekseid pikale kühmus vanamehele näruses kodukootud sibulakoortega värvitud vammuses, mis oli nõoriga võõtatud, ja kõrges saksa ohvitseri mütsis.

Vanamees, vanaisa Mihhaila, nagu teda kutsusid poisid, oli pikk, kühmus ja kõhn. Tal oli pühak Nikolai heasüdamlik nägu puhaste selgete lapsesilmadega ja pehme hõreda habemega, mis helkis täiesti hõbedaselt. Mässides Alekseid vanasse lambanahk-sesse kasukasse, mis tervenäi koosnes kirjudest paikadest, tõstes ja pöörates vaevata tema kerget keha, kordas ta lihtsameelse imestusega üha:

«Ah, mäherdune patt, inimene päris otsa lõppenud! Kuhu ta on jõudnud, ah sa mu jumal, noh, puha luukere! Mis küll sõda inimestega ära ei tee! Ai-jai-jai! Ai-jai-jai!»

III

Aleksei lamab vöödilisel kodukootud madratsil, millesse on topitud õled. Ta on kaetud ikka sama lambanahkse kasukaga, mis koosneb mitmevärvilistest paikadest. Kasukas lõhnab meeldivalt millegi hapuka, nii igapäevase ja koduse järgi. Ja kuigi kogu keha lakkamatult valutab, justkui kividega läbi pekstud, ja jalad põlevad, nagu oleks vastu jalataldu asetatud tuliseks aetud telliskivid, on meeldiv niiviisi liikumatult lamada, teades, et keegi sind ei puuduta, et pole tarvis ei liikuda, mõelda ega valvel olla.

Ta avab silmad äratatuna külmast õhuvoolust, mis tuleb musta saksa kulli kandva kotiriidega ülelöödud uksest. Laua juures on keegi naine. Ta asetab lauale väikese koti ja hoiab veel selle peal

käsi, nagu kõheldes, kas mitte võtta tagasi, ohkab ja ütleb Varvarele:

«Siin on mannatangud... Hoidsime rahuajast Kostjunka jaoks. Nüüd ei vaja ta midagi, see Kostjunka. Võtke, keetke oma külalisele putru. See on laste puder, temale just paras.»

Pöördunud ümber, lahkub ta vaikselt, laotades kõigi üle oma leina.

Tulevad Serjonka ja Fedka. Talupojaliku väarikusega võtab Serjonka uksel pilotka, ütleb: «Tervist teile!» ja asetab lauale kaks väikest suhkrutükki neile külgekleepunud mahorka ja kliide puruga.

«Memm saatis. Ta on kasulik, see suhkur, sööge,» ütleb ta ja pöördub asjalikult vanaisa poole: «Käisime jälle tuhaasemel. Kaevasime välja malmpoti. Kaks raudlabidat ei ole just väga ära põlenud, kirves ilma varreta. Tõime ära, läheb tarvis.»

Ent Fedka, piiludes venna tagant, vaatab ahnelt laual valendavaile suhkrutükikestele ja neelatab kuuldavalt sülg.

Alles palju hiljem, mõeldes kõige selle üle järele, oskas Aleksei hinnata neid annetusi, mille osaliseks ta sai asulas, kus sel talvel ligi kolmandik elanikke suri nälga, kus põlnud perekonda, kes ei oleks matnud üht, võib-olla ka kaht omast.

Aleksei nägi selles metsasalus palju säärast, mis teda sügavalt üllatas. Sakslased olid võtnud Plavni elanikelt majad, vara, inventari, karja, igapäevase krempli, riided — kõik, mis oli kogutud paljude põlvkondade tööga; inimesed elasid alatiselt hädaohus, et sakslased nad avastavad, nälgisid, surid — kuid kolhoos, mis eesrindlastel kolmekümnendal aastal pärast pooleaastast söimlemist ja tülisid õnnestus hädavaevalt organiseerida, ei lagunenuid koost. Vastupidi, suured sõjaviletsused liitsid inimesi veel rohkem. Külaelanikud kaevasid isegi muldonnid kollektiivselt ja asusid neisse elama mitte vana moodi, kuhu keegi sattus, vaid brigaadide järgi. Esimehe kohustused võttis vanaisa Mihhaila tapetud väimehe asemel enese peale. Ta pidas metsas pühalikult kinni kolhoosikommetest ja nüüd valmistus metsatihnikusse aetud tema poolt juhitud koobasküla brigaadide ja lülide kaupa kevade vastu.

IV

Kuid siis kostis varahommikul kuskil väga kaugel teiste metsa täitvate häälte hulgast mitte sugugi eraldatav kauge ühetooniline sumisev hääl. Aleksei värahtas ja tõmbudes üleni pingule, tõstis pea padjalt.

Temas tõusis metsiku, ohjeldamatu rõõmu tunne. Ta tardus, välgatades silmi. Koldes praksusid jahtuvad kivid, öö jooksul väsinud kilk saagis loiult ja harva, oli kuulda, kuidas muldonni kohal rahulikult ja ühtlaselt helisevad vanad männid ja isegi kuidas sissekäigu juures trummeldab kevadine täiskaaluline veepiisk. Kuid läbi kõige selle kostis ühtlane mürin. Aleksei taipas, et see on «uška», lennuki «U-2» mootor, mis sedamooñi müriseb. Mürin kord lähenes ja tugevnes, kord kostis tumedamalt, kuid ei kadunud. Alekseil jäi hing kinni. Oli selge, et lennuk on kuskil lähedal, et ta ringleb metsa kohal kas midagi vaadeldes või jälle otsides maandumiskohta.

Aleksei tegi pingutuse ja tõusis istukile. Ta tundis kogu oma kehaga, kuidas süda taob, kuidas veri erutatult tuikab, andes end tunda meelekohtades ja haigetes jalgades. Ta loendas lennuki poolt tehtavaid ringe, loendas esimese, teise, kolmanda ja langes siis erutusest murtuna madratsile, vajudes taas kiiresti ja vastupandamatult samasse kõikvõimsasse tervistavasse unne.

Teda äratas noore mahlaka, jämedalt põriseva hääle kõla. Ta oleks selle hääle teistest eraldanud ükskõik missuguses häältekooris. Säärast omas hävitajate polgus ainult eskadrilli komandör Andrei Degtjarenko.

Aleksei avas silmad, kuid talle näis, et ta magab edasi ja näeb unes seda sõbra laia, suurte põsenukkidega ja karedat, otsekui puusepa poolt kirvega tehtud, kuid nii naha kui ka klaasiga hõõrumata jäetud heasüdamlikku nurgelist nägu purpurpunase armiga laubal ja heledate silmadega, mida äärestasid niisama värvita ja heledad ripsmed — searipsmed, nagu ütlesid Andrei vaenlased. Sinised silmad vaatasid kahtlevalt suitsusesse poolhämarusse.

«Noh, vanaätt, näita oma trofeed,» põristas Degtjarenko.

Degtjarenko selja tagant paistis vanaisa Mihhaila kahvatu, täiesti ärapiinatud nägu erutatult jõllitavate silmadega, tema kõrval aga seisis nõsunaline ja vallatu meditsiiniõde Leena, kes vahtis metsloomakese uudishimuga pimedusse. Tütarlaps hoidis kaenla all mahukat punase ristiga presentpauna ja surus vastu rinda mingisuguseid kummalisi lilli.

Seisti vaikides. Andrei Degtjarenko vaatas nõutult ringi, olles arvatavasti hämarusest pimestatud. Paaril korral riivas tema pilk ükskõikselts Aleksei nägu, kes samuti kuidagi ei saanud harjuda sõbra ootamatu ilmutamisega ja üha kartis, kas see kõik ei osutu jampslikuks nägemuseks.

«Seal ta ju on, näete, lamab,» sosistas Varja, tõmmates Meresjevi pealt kasuka.

Degtjarenko libistas veel kord nõutult pilgu üle Aleksei näo. «Andrei!» ütles Meresjev, püüdes tõusta küünarnukkidele.

Lendur vaatas nõutult ja halvasti varjatud ehmatusega tema peale.

«Andrei, ei tunne ära või?» sosistas Meresjev tundes, et ta hakkab üle kogu keha vabisema.

Lendur vaatas veel hetke elavale luustikule, mis oli üle tõmmatud musta, nagu söestunud nahaga, püüdes ära tunda sõbra rõõmsat nägu, ja ainult tohutü suuris ja peaaegu ümmargusis silmis püüdis ta kinni Meresjevi tuttava visa ja siira ilme. Ta sirutas käed välja. Lendurimüts kukkus muldpõrandale, sinnasamasse varisesid kompsud ja kompsukesed, veeresid laiali õunad, apelsinid ja küpsised.

«Ljoška, sina?» lenduri hääl muutus kõlatuks, tema pikad värvita ripsmed kleepusid kokku. «Ljoška, Ljoška!» ta haaras voodist selle haige, lapselikult kerge keha, surus ta enda vastu nagu väikese lapse ja kordas aina: «Ljoška, sõber, Ljoška!»

Kiskus ta sekundiks endast lahti, vaatas teda ahnelt eemalt, nagu püüdes veenduda, kas see tõepoolest on ta sõber, ja surus uuesti tugevasti enda vastu:

«Võtaks küll sind! Ljoška! Sortsi poeg!»

Varja ja meditsiiniõde Leena püüdsid ta tugevate karukäppade vahelt poolsurnud keha ära kiskuda.

«Laske ta ometi lahti, jumala eest, ta vaevalt hingab!» pahan-das Varja.

«Talle on ju ärritumine kahjulik, pange maha!» kordas väga kiiresti kõneldes õde.

Lendur aga, lõpuks päriselt veendunud, et see must vana sulg-kerge inimene pole tõesti keegi muu kui Aleksei Meresjev, tema lahingukaaslane, tema sõber, keile nad kogu polgu poolt olid mõt-tes juba ammu maha matnud, haaras oma peast kinni ja tõstis metsikut võidurõõmsat kisa.

V

Vanaisa Mihhaila hakkas vanamehelikult katkelisel tenoril, nähtavasti mitte esimest korda, jutustama:

«Niisiis, tähendab, tuleb välja, meie poisikesed leidsidki ta raiesmikust.»

«Kunas te ta leidsite?»

«Kunas?» Vanamees hakkas suud maigutama, võttis taas avatud karbist paberossi, rebis selle katki ja hakkas plotskit keerama. «Kunas? Jah, täpselt nädal tagasi.»

Lendur võttis arvud kokku ja tuli välja, et Aleksei Meresjev oli roomanud kaheksateist ööpäeva. Roomata haavatuna nii kaua, ilma toiduta — see näis lihtsalt uskumatuna.

«Noh, tänan sind, vanaäht!» Lendur kaisutas tugevasti vanameest ja surus ta enese vastu. «Tänan, vennas!»

«Pole tänu väärt, pole tänu väärt! Mille eest siin tänada! Ena, tänan! Mis, olen ma mõni võõramaalane!»

inventar, -i — tarbevara

vaar, -i — vanaisa, vanamees

1. Mis juhtus lendur Meresjeviga õhulahingus sakslaste vastu?
2. Missuguses seisundis ja kuidas jõudis Meresjev omade juurde?
3. Mis aitas Meresjevil ületada tohutud raskused ja jõuda omadeni?
4. Kuidas võib nimetada sellist inimest?
5. Mis tegi Aleksei päästmiseks vanaisa Mihhaila?
6. Kuidas aitasid kõik metsaküla elanikud Meresjevilt päästa?
7. Kuidas nimetame selliseid inimesi?

Zoja ja Gaidar.

L. Kosmodemjanskaja.

Varsti sõitis Zoja sanatooriumi. See asus lähedal, Sokolnikis, ja esimesel vabal päeval sõitsin ma teda külastama.

«Ema!» hüüatas Zoja mulle vastu sööstes ja mind vaevalt tervitada jõudes: «Tead, kes siin puhkust veedab?»

«Kes siis?»

«Gaidar! Kirjanik Gaidar! Ja sealt ta tulebki.»

Pargist väljus pikk laiaõlgne mees avameelse hea näoga, milles oli midagi üsna lapselikku.

«Arkadi Petrovitš!» hüüdis Zoja. «See on minu ema, saage tuttavaks.»

Ma surusin suurt tugevat kätt, nägin lähedalt lõbusaid, naer vaid silmi ja mulle tundus otsekohe, et nimelt niisugusena olin ma alati kujutlenud «Helesinise tassi» ja «Timuri» autorit.

«Väga ammu lugesin lastega teie esimesi raamatuid. Zoja päris alati: missugune te olete, kus elate ja kas oleks võimalik teid näha?» laususin mina.

«Mina olen päris tavaline, elan Moskvas, puhkan Sokolnikis ja näha võib mind päev läbi!» raporteeris Gaidar naerdes.

Siis hüüdis teda keegi ja ta läks meile naeratades ära.

«Tead, kuidas me tutvusime?» ütles Zoja, viies mind kuhugi mööda vaevalt sissetallatud lumist teed. «Lähem mööda parki, vaat — seisab niisugune suur õlakas onu ja ehitab lumememme. Kohe ei saanud ma arugi, et see on tema. Ja ehitab sugugi mitte ükskõik kuidas, aga nii, kas tead, püüdlukult, innuga, justkui väike poiss: eemaldub, vaatab, uudistab... Ma kogusin julgust, läksin lähemale ja ütlesin: «Ma tunnen teid, te olete kirjanik Gaidar. Ma tean kõiki teie raamatuid.» Tema aga vastas: «Mina,» ütles ta, «tunnen teid ka ja tean kõiki teie raamatuid: Kisseljovi algebrat, Sokolovi füüsikat ja Rõbkini trigonomeetriat!»

Ma hakkasin naerma. Siis ütles Zoja:

«Läheme veel veidi edasi, ma näitan sulle, mida ta ehtas: terve kindluse.»

Ja tõepoolest sarnanes see kindlusega: pargi sügavuses seisis ridamisi seitse lumest ehitatud figuuri. Esimene oli tõeline hiiglane, teised kord-korralt väiksemad; kõige väiksem lumememmistus lumest voolitud telgis ja ta ees müügilaua asetsesid männikäbid ja linnusuled.

«See on vaenlase kindlus,» jutustas Zoja naerdes. «Arkadi Petrovitš tulistab teda lumekuulidega ja kõik aitavad teda.»

«Ja sina?»

«Mina ka muidugi! Siin on võimatu vastu seista, tõuseb kohe niisugune kära... Kas tead, ema,» lõpetab Zoja veidi ootamatult, «ma olen alati mõelnud, et inimene, kes kirjutab selliseid häid raamatuid, peab tingimata ise ka olema väga hea. Aga nüüd ma tean seda kindlasti.»

Arkadi Petrovitš ja Zoja said sõpradeks: nad uisutasid koos, käisid suusatamas, laulsid õhtuti koos laule ja vestlesid loetud raamatute üle. Zoja luges talle oma lemmikluuletusi ja Arkadi Petrovitš ütles mulle järgmisel kohtumisel: «Ta loeb teil suurepäraselt Goethet.»

«Aga tead sa, mis ta ütles mulle Goethet kuulates?» kõneles mulle hiljem Zoja imestunult. «Ta ütles: «Tulge alla maa peale, laskuge maa peale!» Mida see tähendab?»

Teine kord, pisut enne sanatooriumist lahkumist, jutustas Zoja:

«Tead, ema, eile küsisin ma: «Arkadi Petrovitš, mis on õnn? Ainult, palun, ärge vastake mulle nii kui Tšukile ja Gekile: õnne, öeldakse, mõistab igaüks omamoodi. On ju ometi inimestel üks suur, üldine õnn?» Ta mõtles veidi ja ütles siis: «Muidugi on olemas niisugune õnn. Selle nimel elavad ja surevad tõelised inimesed. Kuid selline õnn ei saabu kogu maakerale niipea.» Ja siis lisisin ma: «Et see ainult tuleks!» Ja siis ta ütles: «Tuleb tingimata!»»

Mõni päev hiljem sõitsin ma Zojale järele. Gaidar saatis meid jalgvärvani. Surudes hüvastijätuks meie käsi, ulatas ta Zojale tõsisel ilmel raamatukese:

«Minu raamat. Mälestuseks.»

Kaanel kaklesid kaks poissi: kõhnem oli sinises ja paks hallis riietuses. Need olid Tšuk ja Gek. Rõõmus ja hämmeldunud Zoja tänas ja me astusime jalgvärvavast välja. Gaidar viipas käega ja vaatas veel kaua meile järele. Viimast korda tagasi vaadates nägime, kuidas ta tõttamata sammus mööda teed maja poole.

Äkki Zoja seisatas:

«Ema, võib-olla kirjutas ta mulle midagi!»

Ja pikkamisi, nagu kõheldes, avas ta raamatu. Tiitellehel olid suurelt ja selgelt kirjutatud meile hästi tuntud sõnad: «Mis on õnn — seda mõistab igaüks omamoodi. Kuid inimesed kõik koos teadsid ja mõistsid, et on vaja ausalt elada, palju töötada ja tugevasti armastada ning hoida seda määratu suurt õnnelikku maad, mida nimetatakse Nõukogudemaaks.»

«Sellega vastab ta mulle uuesti,» sõnas Zoja tasa.

... Mõni päev pärast sanatooriumist saabumist läks Zoja kooli. Sellest, et ta võiks jääda teiseks aastaks, ei tahtnud ta kuuldagi.

Unistused.

A. Mussatov.

Opetaja seisis veidi aega kase juures ja läks siis koos lastega Stožarõsse.

Nad jõudsid üles künkale ja jäid tahtmatult seisma. Selges õhus ja eredas päikesepaistes olid niidud, põllud ja puud nii värsked ning maalilised, nagu oleks neid ehitud suurteks pühadeks.

Laiade harudega vanad pajud jõe ääres kohisesid tuules ja nende lehtede hõbedane helk pani silmad virvendama. Silmipimestavad jäigad pilvesagarad, mis sarnanesid kord õites õunapuukokstega, kord valgerinnaliste luikedega, sõudsid avaras taeva-laotuses.

Niidetud heinamaa jõe taga oli kattunud nii tiheda ja mah-lase ädalaga, et kuidas ka lehmad ning vasikad püüdsidki seda pügada, säilitas heinamaa muutmatult oma rohelse helgi.

Põldudelt kandus mee, küpsetatud leiva ja veel millegi imeväärselt magusa ning meeldiva lõhna. Jalge eest hüppasid üles nagu kummist rohutirtsud ja kopsasid vastu nägu. Lakkamatut helinat ja sirinat olid kõik kohad täis.

«Küll on tore!» hüüatas Maša tahtmatult.

«Mis on tore?» ei saanud Zina Kolessova aru.

«Põld ja kõik... Ja meie heinamaa ja mets ja jõgi. Ja pilved taevas. Nii aina kõnniks ja kõnniks... Ma arvan, et kuskil maailmas pole parem kui meil Stožarõs!»

«Pilved, põld... mõni ime nüüd!» muigas Sjomuškin. «Sa ei

teagi, missuguseid geograafiliselt haruldasi kohti on maailmas. Vaat, kui elaks lähistroopikas! Meie Stožarõst ei tea keegi midagi.»

«Mispoolest siis Stožarõ halb on?» ütles Andrei Ivanõtš. «Kui ma olin rindel, peatusime kuskil, ma sulgesin silmad ja Stožarõ kerkis nagu elavana mu ette. Jõgi vuliseb ja valge teerada lookleb põldude vahel, vili lõhnab. Või vahel öösel vaatad üles taevasse, kui seal pole ühtki pilvekest, ja kõik tähed, suured ja väikesed, on näha, imetled... Niisugune ilu on sinu kohal, niisugune avarus, ja ei leia sõnu, et seda väljendada. Kuid tähistaevast uurides hakkad taipama, millest see ilu koosneb: siin on Suur Vanker, siin Väike Vanker, seal Sõnni, Herkulese, Lohe, Kaljukitse tähekoogud. Igaühel on oma kindel koht, igaüks neist süttib määratud ajal. Otsid selles tohutus tähtede maailmas üles ka väikese tagasihoidliku Stožarõ¹ tähekoogu. Ahaa, mõtled, ka sinuta ei tulda toime! Ega te pole unustanud, mu sõbrad, kus see tähekoogu asub?»

«Mäletame, Andrei Ivanõtš. Me vaatleme seda tihti,» ütles Maša.

«Niisamuti on ka meie maapealse Stožarõga,» jätkas õpetaja. «See on kadunud meie kodumaa avarustesse ja helgib inimestele koos teiste suuremate ja väiksemate tähtedega.»

«Andrei Ivanõtš!» Maša vahtis rohukõrt närides taevasse, kuigi seal polnud veel mingeid tähti. «Teate, mida mina tahan? Et meie Stožarõ helgiks kõige eredamini... nii nagu Suur Vanker või Põhjanaan. Et meid juba kaugelt kõik näeksid. Nii need, kes merel sõidavad, kui ka need, kes sõjas sõdivad ja Moskvas elavad. Nii et inimesed tähistaevast vaatavad ja ütlevad: «Mis see helendab seal nii kirkalt ega tuhmu? Mis uus täht see on sündinud?» Aga täheteadlased vastavad neile: «See pole uus täht, see on väga vana Stožarõ tähekoogu. Ainult et me ei saa isegi veel aru, miks see nii heledasti on särama lõõnud.»»

«Põhjus aga, nagu selgub, peitub selles, et Stožarõs elavad nii toredad lapsed,» naeratas õpetaja.

«Aga mis teie siis arvate, Andrei Ivanõtš!» punastas Maša. «Meil on veel vaja ainult pisut sirguda. Mis me kõik kolhoosi heaks teeme! Mina sõidan agronoomiks õppima. Siis aga tulen jälle Stožarõsse tagasi. Kasvatan üles kolmepeaga nisu. Nii et kord külvad, saaki aga kogud kolm viisaastakut järjestikku. Ja et see nisu ei kardaks midagi: ei külma, kuuma ega rahet. Ja nimeks panengi talle «Stožarõ surematu». Sellest kirjutataksegi siis kõigis

¹ Rahvapärane nimetus vene keeles Sõela tähekoogule.

teaduslikes raamatuis. Või ei . . . Ma töotan parem aias. Kasvatan kuuride taga viinamarju. Öunu. Suuri-suuri, nii et üle ühe ei jõua korruga ära süüa . . .»

«Näe, kui ahne, kõik haaras endale!» naeratas Sanka, poistega pilke vahetades. «Aga mis siis meile jääb?»

«Teile?» vajus Maša mõttesse. «Tööd jätkub teilegi. Sina, ütleme, võiksid ilma juhtida. Istud otse pilvede all kabiinis ja võtad raadio teel avaldusi vastu. «Hallo, hallo, ilmavalvur kuuleb. Kes kõneleb?» — «Puškini-nimeline kolhoos.» — «Mida te tellite?» — «Vihma neljakümne viieks minutiks.» — «Missugust teile? Ahaa, peenemat seenevihmataolist. Saab. Tellimine on vastu võetud. Palun valmistuda.» Ja, palun, lülitada sisse vihma neljakümne viieks minutiks.»

«Ilma juhtida — see on vahval!» muutus Sjomuškin lõbusaks. «Noh, aga mis töö jääb siis mulle?»

Arvatavasti oleks heasüdamlik Maša kõigile leidnud sobiva tegevuse, kui poleks olnud Zina Kolessovat, kes ütles, et see on kõik fantastika. «Sul on kõik fantastika, mis ei kasva peenral!» solvus Maša. «Oota, sõda lõpeb . . . Kogu meie maa muutub kauniks ja tulutoovaks . . . Eks ole, Andrei Ivanõtš?»

«Arvan, et nii see tuleb,» vastas õpetaja. «Kui inimesel on suur unistus, võib ta saavutada kõik. Eriti niisugusel maal nagu meie oma.»

fantastika — väljamõeldus

1. Mida mõtles õpetaja Andrei Ivanõtš Stožarõst, kui ta oli rindel?
2. Kirjelda Stožarõ loodust.
3. Kuidas suhtus Maša kodukülasse? Millest ta unistas?
4. Kuidas suhtusid Maša unistustesse Zina Kolessova ja Andrei Ivanõtš?
5. Kel neist oli õigus ja mispärast?
6. Kirjuta, millest unistas Maša.

Tee tulevikku.

Hans Leberrecht.

1.

August Kars saabus Nõukogude armeest tagasi.

Keegi kohalikest kulakuist pakkus talle tööd ja leiba. Kuid see leib oli kibe ja kuiv, töö aga raske. Seda teadis August Kars kogemuste põhjal.

«Ükskõik mis, aga mitte kulaku juurde sulaseks,» otsustas ta.

«Võib-olla tahad maad? Võta, hakka uusmaasaajaks,» pakuti talle valla täitevkomitees, «saad taluperemeheks.»

Üles ehitada oma talu, hankida kaks lehma — ema hoolitseks nende eest suurepäraselt — muretseda hea hobune, tappa näärriks siga, verivorstid lõhkevad pannil... See on muidugi ahvatlev. Kuid tema ju valis teed eluajaks, seepärast tuli vaadata kaugele tulevikku.

«Kulutada aastad ja tohutu hulk tööd oma majapidamise ülesehitamiseks ning sulgeda end sellesse väikesse majandisse — kas pole see libajas tee?» mõtles August Kars. Ta otsustas lõppotsusega mitte rutata.

«Noh, kuidas on, pole veel valinud?» küsis temalt kord partei vallakomitee sekretär. «Mõttele aga, mõttele, võimalusi on palju. Sa tead, vallas on praegu tekkimas suur võitlus. Sul on vaja tutvuda Artur Kohalaga.»

Artur Kohala, pikakasvuline tagasihoidlik kõhna ja targa näoga noormees, surus tutvumisel tugevasti August Karsi kätt.

«Mida sa oskad?» küsis ta Karsilt.

«Sõjaväes harjusin autodega,» lausus Kars asjalikult. «Tunnen mootorit, võin elektrit sisse seada ja üldse teha igasugust tööd.»

«See on hea,» kiitis Kohala, «seda kõike läheb kolhoosis vaja. Otsid endale kohta? Me ühendame Mammaste talumajapidamised ja saame suure majandi, palju maad. Puuri mõis ühes hobulaenutuspunkti ja kõigi põldudega tuleb ka meie kätte üle. Meil on peatselt oma auto, karjafarm, veski, elektrijaam... Mis sa sellest arvad?»

«See on hea asi, see mulle meeldib,» vastab Kars vähese mõtlemise järele.

Ja August Kars hakkas tegema selgitustööd talurahva kolhoosi astumiseks.

Ta tutvus vana Kustas Kirovari noorema poja Leoga ja tema noore naise Heljuga. Mõlemad olid noored ja elurõõmsad, ent ometi võis nende nägudel sagedamini näha muret kui lõbusat naeratust. Nemad juhtisid nüüd majapidamist, mida vana Kirovar kogu eluaja oli püüdnud heasse korda seada, kuid ikka polnud jõudnud. Liiga palju vaeva, väetist ja hoolt nõudsid vana Kirovari kehvad põllud, liiga vähe oli tal põllumajanduslikku inventari, liiga vana oli hobune. Liiga vähe andis majapidamine tulu. Ja nõnda oli lugu paljude Mammaste majapidamistega.

«Siin peaks üldse teisiti asjast kinni hakkama,» rääkis Leo sageli.

«Helde käega väetama, traktoriga töötama, ja tulud kerkiksid, kerkiksid kolmekordseks,» toetas teda August Kars.

«Oh-jaa, siis küll...» nõustus Leo.

«Noh, ja hakkame teisiti,» süttis August, «jõudu meil selleks on, inimesi leidub!»

2.

Ja sügisel, oktoobris, kui langes viimaseid kuldkollaseid lehti ja talumeeste adrad kergitasid sügiskünnil raskeid mullakamakaid, toimusid Mammaste külas põhjalikud muutused: talupojad hakkasid esitama ühismajapidamisse astumise avaldusi. Seitseteistkümmend peret Mammaste külast pöörasid pahempidi isaisade harjumused.

Esimeste hulgas andis kolhoosi astumise avalduse August Kars. «Palun mind Mammaste külas asuva kolhoosi liikmeks vastu võtta. Soovin astuda kolhoosi, et võidelda ja töötada selle majapidamises.»

Mitte juhuslikult ei kirjutanud kommunistlik noor August Kars sõnad «võidelda ja töötada». Temale tähendas töötamine kolhoosis võitlust oma uue kodu eest, oma koha eest elus, helge tuleviku eest.

3.

Enne kõiki teisi tõuseb kolhoosis üles August Kars. Täpselt kell kuus hommikul laseb ta kitsukese Orajõe veel voolata kolhoosi veski vesirattale, paneb käima dünamomasina ülekanerihma ja suleb lüliti. Samal hetkel lööb helendama valgus ka kõige kaugemal aset-

sevais kolhoosnikute majades. Valguse tekkimine on kolhoosniku tele omapäraseks tööpäeva alguse märguandeks.

«Karsi järgi õienda kas või ajanäitajaid,» naljatavad kolhoosnikud.

Tõuseb juba üles ka kolhoosi brigadir Taavet Kirotar, valmis tudes alustama päeva täis pingsat tööd. Tema naine tõttab kolhoosi lautadesse söötma ja lüpsma lehma. Ärgatakse ka vana Kustas Kirotari talus. Tütar Aino valmistab hommikusööki, poeg Leo tõmbab jalga saapad, et koos oma naise Heljuga minna metsa. Tallipoiss Peeter Tatrik juba askeldab valges tallis oma hobuste juures. Kusta Kurvits kogub kokku tööriistu, et minna lammaste jaoks sööt-miskünasid tegema. Kolhoosi tööpäev astub oma õigustesse.

Koidikul astub vana Kustas Kirotar, paljude «Võidu» kolhoosi astunud Kirotaride isa, välja trepile ja vaatab, kolhoosi nurmi katva lume siretava helgi eest silmi pilutades, rahulolevalt küla rahulikke suitsusambaid.

Kirotar silmitseb siledaks sõidetud talvist teed, mis keerleb mööda kolhoosiküla. See tee sisendab talle mõtteid elu keerukatest radadest. Näe, kuidas on muutunud teed, lühenenud hea eluni. Kirotari talu kunagi üle valla laialipillatud põllulapid on sulanud ühte Kurvitsa, Sajale, Rebenitsa ja teiste kolhoosi astunud talumeeste maadega. Ja kuidas on ühtlasi muutunud kaugused inimeste vastastikusel mõistmises. Varem võttis naaber visalt, oh kui visalt südamesse naabri isegi kõige lähema häda. Nüüd on need vahe-maad ära langenud, sest kõik on ühine: põllud, külvised, elu. Tähendab, ka mured ja rõõmud on ühised!

1. Miks ei hakanud August Kars uusmaasaajaks?
2. Kes olid kolhooside loomise vastu?
3. Kuidas muutusid inimesedki kolhoosis teistsuguseks?

Meie oleme ehitajad.

J. P e r m j a k.

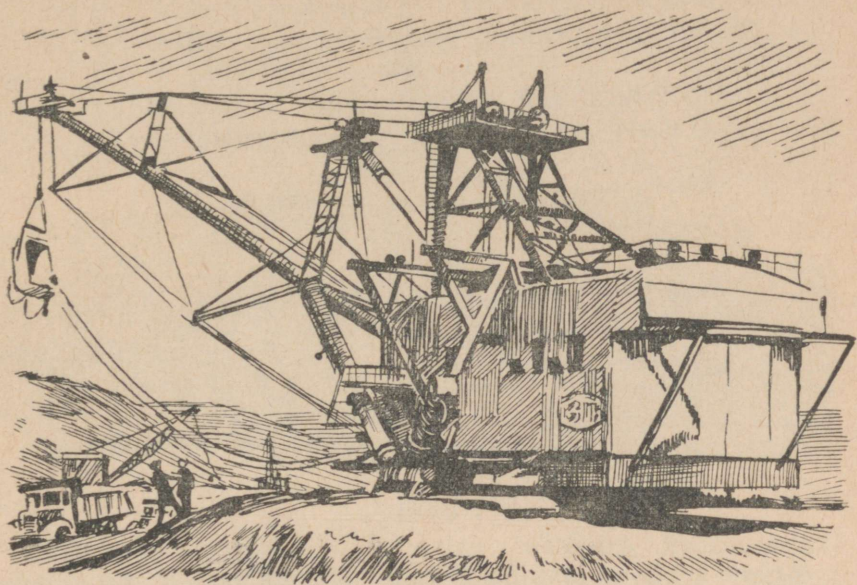
Sõna «ehitaja» kõlab meie maal eriti uhkelt.

Kuriili saartest kuni Taga-Karpaatia orgudeni, Põhjast kuni sub-troopikani — kõikjal käib kibe ehitamine. Ükski ajastu, ükski maa maailmas pole tundnud ehitustööde nii suurt ulatust nagu meil.

Ja kes sa ka oled, mis eriala sa endale valiksid, ei pääse sa kunagi ega kuhugi ehitamisest. Ole sa kas või täheteadlane, sa vajad tähetorni, mis oleks ehitatud sinu nõudmiste, sinu kavandite järgi, ja sina koos ehitajatega hakkadki seda püstitama. Oled sa õpetajaks või arstiks, ei tohi sa unustada, et kool ja haigla seisavad alusmüüridel, nende seinad on laotud tellistest või ehitatud palkidest. Ehitustööstuse põhialuseid peab tundma iga haritud inimene. Ja harimatuid ei pea meie maal olema.

subtroopiline e. lähistroopiline — palavvöötme (troopilise) ja parasvöötme vahel olev vööde.

Sammuv ekskavaator.

P. R u m m o.

Kes tuleb, kes tuleb, kes tuleb seal vastu,
mis imelik hiiglane stepis küll astub?

Nagu veidike puhates kohapeal tammub,
siis jällegi edasi sammub ja sammub.

Maha vajutab kümnesüllased kingad, —
samm astunud, hiiglane mürinal hingab.

End aeglaselt ringutab kanali kaldal,
istub maha ja kergitab mõlemat jalga.

Nüüd hiiglane vististi tõsiselt näljas:
kael, sadakond meetrit, tal sirutub välja;

siis uriseb, savisse vajutab kihvad,
maapõue ta koonuga tungida ihkab.

Pea kõrgele sirutab — hoia ja keela! —
ligi kolmkümmend tonni ta korraga neelab.

(Siinkohal küll vaatleja veidike luiskab:
ei neela, vaid suutäie maha nüüd puistab.)

Nii hammustab aina ta hiiglaslik vägi —
kurakäele jääb kanal ja hüvale — mägi.

Siis jällegi veidi ta kohapeal tammub, —
uusi söödamaid hiiglane otsima sammub.

Uue maja sünd.

J. P e r m j a k.

Majade kohta on alati öeldud, et neid ehitatakse. Viimaseil aastail on ilmunud uus väljend — maja monteeritakse kokku.

Maja kokkumonteerimise juures õnnestus meil viibida ühel puhkepäeval. Meid sõidutati ehitatavasse linnaossa kahe, alles nimeta tänava nurgale.

Saabusid viis viietonnist järeelveokiga veoautot, kõik kuhjani täis laaditud.

«Eest ära!»

Autodelt hüppasid maha töölised. Osa töölisi hakkas maha laadima maja suuri üksikosi, võttes neid autodelt ja asetades otsekohe nende pesadesse ja õnarustesse vundamendis. Teised töölised laadisid maha maja puitosi, asetades neid ümber maja nende kokkupanemise järjekorras.

Kui me oleksime seisnud ehituse keskkohas, siis oleksime võinud arvata, et see maja oli juba kord valmis ehitatud, kuid pärast otsustati ta koostisosadeks lahti võtta ja need koostisosad on nüüd miskipärast väljakule hoolikalt laiali asetatud.

Mõne minuti pärast hakkasid töölised autole monteeritud kraana abil tõstma ja paigale asetama maja seinu; teine rühm töölisi hakkas kohale paigutama täpselt sobitatud valmis talasid ja katma põrandat; kolmas brigaad aga, pottsepad, ladus juba ahjusid. Ebatavalisi ahjusid. Ahi asetati kohale ikka sellesama kraana abil. Ahi koosnes üksikuist kolmekümne viie kuni neljakümne sentimeetri

kõrgustest ümmargustest lülidest. See meenutas kombineeritud raamatukapi kokkupanemist, mis koosneb teatavasti üksikuist osadest.

Lüli ja ühtlane kord savi. Lüli ja ühtlane kord savi. Seitsekaheksa niisugust lüli, ja ahi on valmis. Ja milline ahi! Siledaseinaline, ilustustega, uksega, mis oli juba ühte lülisse sisse tehtud, ahjuklapiga korstna jaoks ja soojaavadega. Astu vaid ligi ja pane küdema. Ei tea, kas kuluski selleks tundi. Võib-olla kulus. Sellel võluehitusel me ei märganudki, kuidas aeg veeres.

Minu silme all tõusid seinad; juba klaasitatud valmis raamid paigutusid oma kohtadele ja muutusid akendeks. Ühe akna külge oli kruvitud isegi termomeeter. Sellisest tempost hakkas mul pea ringi käima. Tööde juhataja dirigeeris maja kokkupanekut. Dirigeeris selle sõna tõelises mõttes. Viibanud käega tööliste ühele rühmale, «tõstis» ta põrandal lamava välisukse. Viibanud teise käega, käsutas ta alustada korstna paigutamist, mis koosnes samuti lülidest.

Päike ei jõudnudki veel üle keskpäeva, kui maja oli juba katuse alla viidud. Mitmel korral tulid veoautod järjekordsete majaosadega. Viimased autod tõid kohale katuse, veevärgi ja elektri-juhtmestiku (kanalisatsiooniga oli maja ühendatud juba vundamendi rajamisel). Kuni töölised asetasiid katust ja paigutasid täpselt väljamõõdetud elektri-juhtmed oma kohtadele, tõusis korstnast juba esimene suitsujoake.

Elanikud püüdsid töölisi aidata. Tulevased peremehed püüdsid siiralt osa võtta imelisest ehitamissümfooniast, kuid selles orkestris ei vajatud liigseid käsi.

Seda võlumaja nägime jälle alles hilja õhtul. Maja elanikud võisid realiseerida oma orderid. Üks uutest majaelanikest oli jõudnud juba kardinadki üles riputada.

monteerima — kokku seadma (masinaid, ehituste üksikosi)

kraana — tõstemasin

dirigeerima — koori või orkestrit juhatama

kanalisatsioon, -i — mustavee-torustik

sümfoonia — mitmeosaline heliteos orkestrile

realiseerima — täide viima, teostama

1. Jutusta, kuidas valmivad «võluehitused».

Töökangelased.

D. Vaarandi.

Kes on täna pidupingis
kallis kangelaste-aus,
kellest täna rõõmuringis
kostab jutt ja kõlab laul?

Tublid, lihtsad naised, mehed,
need on meie töölisväest.
Neil on kõige kaunim ehe —
kuumav süda, kuldsed käed.

Neil on vaevadele vastus —
kõike suudab meistermees!
Mäkke meie rahvas astub,
nad on lipukandjaks ees.

Kodumaa me küllaks loome! —
töötavad need vaprad väed.
Kerkib kommunismihoone,
toeks on miljonite käed.

Au ja kuulsus sangareile,
vanikutes väravad!
Suurem veel on tänu teile —
rahva silmad säravad!

Sisukord.

	Lk.
Nõukogude Liidu hümn	3
Meie kodumaa. <i>M. Iljin</i>	4
Esimene september. <i>F. Kotta</i>	4
Suvi.	
Tervitan teid, noored matkajad. <i>S. Vavilov</i>	6
Ilus oled, isamaa! <i>M. Veske</i>	7
Laagriõhtu. <i>R. Parve</i>	7
Tooge noodad, noored mehed! <i>Rahvalaul</i>	8
Ilus suvepäev oli. <i>Juhan Liiv</i>	9
Pääsuke. <i>Eesti rahvalaul</i>	10
Kolhoosipõllul. <i>K. Korsen</i>	11
Kombain stepis. <i>P. Pavlenko</i>	12
Sügis.	
Miks sa sirised, sirtsukene? <i>Rahvalaul</i>	18
Sügis. <i>Juhan Liiv</i>	19
Sügisene päev. <i>I. Turgenevi järgi</i>	19
Ussisoo kuivatamine. <i>H. Leberecht</i>	21
Suur Oktoober. <i>M. Raud</i>	24
Kool, raamatud.	
Moto. <i>M. Gorki</i>	26
Kuidas Gorki luges raamatuid. <i>M. Gorki järgi</i>	27
Arno koolisõbrad. <i>O. Luts</i>	29
Kahest vennast. <i>R. Parve</i>	31
Ustavad sõbrad. <i>R. Fraerman</i>	33
Mihhail Vassiljevitš Lomonossov	34
Ilja Repin. <i>A. Lebedev</i>	38
Gümnaasiumis. <i>D. Uljanov</i>	42
Maksim Gorki kirjast õpilastele. <i>M. Gorki järgi</i>	44
Zoja õpetaja jutustus. <i>F. Vigdorova</i>	45
Uus kool. <i>M. Raud</i>	48
Suvoorovlaste koolis. <i>J. Permjak</i>	49
Talv.	
Lenin õpetas. <i>D. Vaarandi</i>	52
Metsatööl. <i>R. Parve</i>	54

Põhja talv. <i>J. Sütiste</i>	Lk. 57
Rünnak taigale. <i>V. Ažajevi järgi</i>	57

Muinasjutud, valmid.

Kalevipoja lapsepõlv. (« <i>Kalevipojast</i> »)	61
Kalevipoeg isa haul. (« <i>Kalevipojast</i> »)	62
Talutütar ja vaeslaps. <i>Eesti muinasjutt</i>	53
Mõisahobune ja taluhobune. <i>A. Jakobson</i>	66
Nõukogude Liidu rahvaste vanasõnu	68
Võluhelid. <i>Valgevene muinasjutt</i>	69
Puškini elust	73
Muinasjutt tsaar Saltaanist. <i>A. Puškin</i>	76
Tuline kivi. <i>A. Gaidar</i>	90
Teekäijad ja koerad. <i>I. Krõlov</i>	96

Perekond, lapsed.

Emale. <i>D. Vaarandi</i>	98
Sinu vanaema. <i>A. Haava</i>	99
Lapsed. <i>A. H. Tammsaare</i> romaanist « <i>Tõde ja õigus</i> » I	100
Mälestusi isast. <i>J. Smuul</i>	102
Trubatšovi perekond. <i>V. Ossejeva</i>	104
Sõprus. <i>V. Korolenko</i>	106
Gavroche. <i>V. Hugo</i>	111
Poiss kangelaslinnast. <i>R. Parve</i>	127
Kelleks saada. <i>V. Majakovski</i>	129

Minevikust, elu kapitalistlikus maailmas.

Magajate mälestuseks. (« <i>Kalevipojast</i> »)	134
Tarbatu langemine. <i>E. Kippel</i>	134
Isamaa ilu hoiledes. (« <i>Kalevipojast</i> »)	139
Pöidet piiramas. <i>A. Hint</i>	139
Moto. <i>N. Ostrovski</i>	146
Vanka. <i>A. Tšehhov</i>	146
Mõök ühes, piibel teises käes. <i>A. Haava</i>	153
Suguvend. <i>V. Mölder</i>	153
Must lagi on meie toal. <i>Juhan Liiv</i>	156
Eesti pastoraal. <i>A. Alle</i>	157
Väike John. <i>R. Parve</i>	158
Esimene mai. <i>M. Gorki</i>	167

Kevad.

Mätas. <i>Juhan Liiv</i>	174
Kevade tulek. <i>J. Kärner</i>	174
Suur kontsert. <i>A. Haava</i>	175
Olgu tervitatud 1. mai! <i>M. Raud</i>	175
Metsapõlemine. <i>A. H. Tammsaare</i>	176
Maa. <i>A. Mussatov</i>	179

Nõukogudemaa inimestest.

Meie parteile. <i>J. Kaidla</i>	184
V. I. Lenini muuseumis. <i>S. Mihhalkov</i>	186
Suurest lihtsast inimesest. <i>J. Jakovlev</i>	188
Minu vend. <i>R. Parve</i>	189
Serjoža Tjulenin. <i>A. Fadejev</i>	190
Elutahe. <i>B. Polevoi</i>	193
Zoja ja Gaidar. <i>L. Kosmodemjanskaja</i>	201
Unistused. <i>A. Mussatov</i>	204
Tee tulevikku. <i>H. Leberecht</i>	207
Meie oleme ehitajad. <i>J. Permjak</i>	209
Sammuv ekskavaator. <i>P. Rummo</i>	211
Uue maja sünd. <i>J. Permjak</i>	212
Töökangelased. <i>D. Vaarandi</i>	215

ХРЕСТОМАТИЯ ДЛЯ IV КЛ.

На эстонском языке.

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маantee 10.

*

Toimetaja E. Leibak

Tehniline toimetaja I. Vahtre

Korrektorid A. Nurmo ja L. Visnap

Ladumisele antud 28. IX 1955. Trükkimisele antud

22. X 1955. Paber 60×92, 1/16. Trükipoognaid 13,75.

Arvutuspoognaid 11,75. Trükiarv 15000. MB-18219.

Tellimise nr. 1950. Trükikoda „Pioneer“, Tartu,

Kastani 38.

Hind rbl. 1.95

Rbl. 1.95

A
20857

5191210

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00519121 0